

18: *Okruženje jedne nemacke armije*

(Skice 29—33)

Kolins je toga burnog popodneva 25 jula usmerio svoje napore u pravcu „tepiha“ kod Sen Loa, koji je bio sav izrešetan bombama, i uspeo je da prokrči prolaz za armiju koja je sada narasla na 21 američku diviziju. To je bila najveća snaga koju smo mogli staviti pod komandu jedne armije. Jer, mi smo bili počeli da proširujemo snabdevanje, održavanje i razne službe 1 armije za polovinu divizija više no što je bilo propisano u priručnicima za jednu operativnu armiju.

Početkom jula Ajzenhauer mi je bio dao ovlašćenje da podelim naše američke snage na kontinentu na dve operativne armije čim to budem našao za shodno. Ja bih tada prepustio 1 armiju Hodžisu i preuzeo bih u punoj meri komandu nad 12 američkom grupom armija. Sa ovom promenom Monti bi imao da napusti svoju privremenu ulogu savezničkog komandanta kopnenih snaga i vratio bi se 21 grupi armija kao komandant britanskih armija. Posle ovoga, mi bismo kao dva ravnopravna komandanta grupe armija bili neposredno potčinjeni SHAEF-u.

U početku se ograničen prostor našeg mostobrana su protstavljao ovoj podeli američkih snaga na dve operativne armije. Podela bi samo povećala postojeću nagomilanost jedinica raznih službi u mostobranu. Ja nisam zahtevao da budem oslobođen Montgomerijeve komande grupe armija; niti je on ograničio našu vlast, niti nam je izdavao direktive koje bi mogle da nas povrede. Dok je Montgomeri dozvoljavao ovu slobodu američkih operacija, mi smo bili zadovoljni da ostanemo pod njegovom ko-

mandom, sve dok taktička situacija ne bude zahtevala promenu.

Kada je Ajk 20 jula doletoe preko Kanala na našu konferenciju po planu COBRA, on je sa interesovanjem posmatrao diviziske oznake kojima je sada bila pretrpana radna karta 1 armije i pitao je kada smo planirali da uvedemo u dejstvo Grupu armija. Štab 12 grupe armija bio se iskrcao na obalu i otišao je u bivak u stanje pripravnosti, da sačeka formiranje 2 američke armije. U međuvremenu, posle tajnog prebacivanja iz Engleske, Paton je bio smestio svoje komandno mesto 3 armije na vrhu Kotantenskog Poluostrva iza Midltonovog 8 korpusa. Sa njim su bila 3 korpusna štaba koja su očekivala da im budu dodeljene trupe i da se formira 3 armija.

Uprkos Patonove želje da nam pomogne u napadu COBRA, ja sam, radi lakše kontrole, naročito želeo da taj napad svedem na 1 armiju — bar dok se divizije prvog ešelona ne budu našle slobodne u okviru probaja. Jer, čim Kolins bude probio nemačke linije sa kolonom koja je bila upravljeni prema obali s namerom da neprijatelja zatvori u Kotantensku prevlaku, Midlton je imao da udari duž druma za Kutans i da se spoji sa Kolinsom na toj raskrsnici. Midlton bi tada imao da se probije ka Avranšu i na uglu da skrene u Bretanju. Na prostoru gde su se 7 i 8 korpus ukrštali predviđali smo zakrećenje saobraćaja sve dok te kolone ne budu mogle biti razdvojene i dok ne dobiju nove zone dejstva. Da bismo ubrzali njihovo napredovanje, imali smo da reorganizujemo pokret ne slabeći naš zamah. Uveravao sam Ajka da bismo mogli lakše raskrčiti saobraćaj sa komandnog mesta 1 armije no na konferenciji između dve armije — na komandnom mestu Grupe armija. Jednom, kada budemo srećno savladali tu teškoću — a to je mnogo zavisilo od jednostavnosti i brzine — tada bismo mogli lakše podeliti trupe 1 armije sa Patonom i u isto vreme uspostaviti još jedan stepen u okviru američkog komandnog lanca.

„Želite li da odredimo jedan datum za izvršenje ove promene?“ upitao me je Ajk, ostavljajući mi da sam učinim izbor.

Predložio sam 1 avgust. To bi mi posle proboga dalo još nedelju dana neposredne kontrole iz štaba 1 armije. „Odlično“, reče on, „računaćemo sa 1 avgustom“.

Ali, čak i posle uvođenja naše američke grupe armija u komandni lanac, Ajzenhauer još nije bio spreman da nas potpuno otseće od Montgomerijeve 21 grupe armija. Dok je SHAEF još bio u Engleskoj, Ajzenhauer nije mogao dejstvovati kao neposredan komandant kopnenih snaga u Francuskoj. Iz ovog razloga Monti je bio naimenovan za Ajzenhauerovog zamenika za invaziju. Sada, kada je obrazovana naša američka grupa armija — na ravnoj nozi sa onom Montijevom — bilo je predviđeno da će Ajzenhauer preuzeti komandu kopnenih snaga i uzeti na sebe neposrednu odgovornost za koordinaciju između dve grupe armija. Međutim, obavljanje te direktne komandne funkcije preko Kanala bilo je podložno riziku u pogledu održavanja veze. Ako bi nastupila hitna potreba da Ajzenhauer dođe u Francusku, zbog neke važne odluke, on bi mogao u tome biti spričen rđavim vremenom. Jednom, kada SHAEF bude prešao na mostobran, ovaj problem će biti eliminisan; ali, mi još nismo bili pronašli varoš koja bi mogla da primi u sebe sve aktivnosti SHAEF-a. Stoga je, dok SHAEF ne bude stalno uspostavljen u Francuskoj, Ajzenhauer dao nalog da ga u svojstvu njegovog pretstavnika zamenjuje Monti, s tim da vrši privremenu kontrolu i nad američkom grupom armija. Britančeva ovlašćenja bila bi uglavnom ograničena na koordinaciju i uspostavljanje granica između naših grupa armija. Uprkos ovog delegiranja vlasti Montiju, Ajzenhauer je ostao glavni šef cele ekipe.

Iako ova improvizacija nije Grupi armija odmah privabila autonomiju koja nam je bila obećana u Engleskoj, ja joj nisam stavio nikakav prigovor. Pošto mi je Monti dao tako slobodne ruke kao komandantu armije, nije bilo nikakvog razloga za verovanje da bi mi sada smanjio slobodu kao komandantu grupe armija.

SHAEF je cenzurisao vesti o ovoj promeni u savezničkom komandovanju sve do 14 avgusta, kada je jedan dopisnik „Asošijeted presa“ izbegao cenzuru i napisao članak u kome je bilo rečeno da je 12 grupi armija bio

dat isti status kao i Montijevoj komandi. To je bio bezopasan članak koji je samo za dve nedelje prethodio punom izjednačenju koje je imalo da nam dođe kada Ajzenhauer bude prešao u Francusku. Ipak, ovaj izveštaj je u Engleskoj odmah napravio gužvu, gde su američko izjednačenje u komandovanju sa Montijevom 21 grupom armija neki smatrali kao nešto namerno upereno protiv britanskog ratnog heroja. Ne znajući ništa o prvo-bitnom OVERLORD-ovom sporazumu o anglo-američkoj ravnopravnosti u komandovanju grupama armija, britanska štampa je tvrdila da je Montgomeri bio time pogoden i da je njegova komanda na kopnu bila minirana američkim zahtevom za „jednakošću“. Neki novinari su ovo oglasili kao „degradaciju“ Montija i uvredu britanskog naroda. Ovi komentari u uvodnicima bili su u tolikoj meri osnovani na pogrešnim informacijama da sam ja bio za to da se odmah i u potpunosti da objašnjenje o utvrđenom anglo-američkom komandnom sistemu.

O američkoj jednakosti u komandovanju sa Montijevom 21 grupom armija, bila je u Engleskoj postignuta saglasnost više meseci pre invazije, kao deo plana OVERLORD. Nijednog trenutka tu nikada nije bilo namere da se produži Montgomerijeva uloga kao Ajzenhauerovog zamenika za kopnene snage. Da je takav aranžman bio predložen, ja bih mu se snažno usprotivio. Jer, s obzirom da su Sjedinjene Države imale da dadu dve trećine kopnenih snaga na kontinentu, ja ne bih mogao videti nikakvog opravdanja za naše potčinjavanje pod britansku operativnu komandu.

Ajzenhauer je bio naljučen ovim preuranjenim otkrivanjem stvari; u prvom redu zbog toga što je reakcija britanske štampe izlagala opasnosti prijateljstvo koje je on tako predano negovao između savezničkih snaga. Ali, da se on bio umešao u spor jednom otvorenom izjavom o svom planu za davanje jednakosti obema operativnim komandama, britanskoj i američkoj, on bi možda mogao da izbegne ovaj smešan sukob. Moguće je da se uzdržao od objašnjenja iz bojazni da ne povredi britanska osećanja.

Najzad, 31 avgusta, 12 grupa armija izašla je iz do-tadašnje Montgomerijeve komande i SHAEF je britan-

skoj i američkoj grupi armija dao status jednakosti. Unapređenje generala Montgomerija u čin feldmaršala bilo je vremenski podešeno tako da se podudari sa pomenutim objavlјivanjem.

Mada smo ostali po strani u odnosu na ovu buku u britanskoj štampi, čudio sam se zašto joj se Montgomeri nije suprotstavio. On je mogao vrlo lako da upozna britanske novinare sa pravim stanjem stvari — jednim nezvaničnim objašnjenjem našeg plana OVERLORD o komandovanju kopnenim snagama. Rizikujući čak da budem nepravedan prema Montiju, ja ipak mogu samo da zaključim da on to nije želeo da učini.

Britanski prestiž bio je polovinom avgusta okrnjen našim sjajnim napredovanjem. Jer, dok smo mi prodirali prema Parizu obuhvatajući neprijateljsku odbranu, 21 grupa armija se borila unutar svoga određenog prostora u blizini Kana, ispunjavajući zadatok koji joj je bio dodeljen u OVERLORD-ovoj ideji manevra. Ali, uteha koju je trebalo da pruži saznanje da Montgomeri ispunjava svoj zadatok, nije zadovoljila britanski apetit za voćstvom u kopnenim operacijama. Zbog svog nedostatka ljudske snage britanske pretenzije na voćstvo u evropskim operacijama u mnogome su zavisile od toga da li će Montgomeri zadržati svoju ulogu kao saveznički komandant kopnenih snaga. Dok je Monti komandovao svima savezničkim kopnenim trupama, čak i one u Sjedinjenim Državama mogle su biti ustvari nazvane „Montgomerijeve snage“ ukoliko bi to odgovaralo britanskom prestižu. Kada je 3 armija monopolisala uvodnike u novinama za čitavih mesec dana posle proboga, čak je i našu 1 armiju obuzela zavist kojom su bili prožeti Britanci. Jer je i ona, takođe, svojim zadatkom bila ograničena na operacije manje senzacionalnog karaktera.

Ova nesrećna pukotina iz meseca avgusta nije se nikada potpuno izgubila. Ona je trajala kroz ceo zimski rat i ogledala se u suptilnoj kampanji šaputanja koja je išla u prilog Montijevoj restauraciji kao opštег komandanta kopnenih snaga. Najzad, došla je do vrhunca u toku bitke za Izbočinu kada su Montgomerijeve pristalice izjavile da je fon Rundštetov probor mogao biti izbegnut da je Ajzen-

hauer svoje grupe armija objedinio pod jednom jedinom komandom kopnenih snaga. Ove priče o tome šta je moglo da bude bile su pobijene samim činjenicama, jer je uoči fon Rundštetove ofanzive Montgomeri nesvesno i sam priznao da nije bio vidovitiji od nas ostalih.

Mada je i ovom prilikom Montgomeri mogao da obuzda ove svoje privrženike, on ih je oprezno ignorisao. Ustvari, on je u toku ove faze operacija od Sene do Rajha čak stavio do znanja da bi on skratio trajanje rata da mu je bila poverena komanda nad kopnenim snagama. Monti je smatrao da je SHAEF bio isuviše udaljen od bojnog polja da bi mogao direktno da upravlja operacijama tri nezavisne grupe armija. On je tome nalazio leka na taj način što bi se SHAEF oslobođio ovih dužnosti pomoću stvaranja vrhovne komande kopnenih snaga kojoj bi on sam stajao na čelu, s tim da ona bude još jedan komandni stepen između Ajzenhauera i grupa armija.

Zbog ovakvog svog stanovišta, Monti je dao povoda za krilaticu da je Ajzenhauer u Evropi u prvom redu dejstvovao kao politički komandant koji nije imao veze sa svakodnevnim problemima našeg ratovanja u taktičkom smislu. Ovakav zaključak bio je grubo nepravedan, pošto se Ajzenhauer pokazao kao izvanredan taktičar sa prefinjenim i bliskim osećanjima za front. Sa Bedelom Smitom koji je imao da primi na svoja pleća veliki deo tereta njegovih administrativnih dužnosti, Ajzenhauer je svoje glavne napore posvetio operacijama na bojištu. Njegov taktički talenat bio se pokazao pre više godina, u Levenvortu, gde je 1926 godine svršio školu na čelu svoje klase. U Levenvortu najdarovitiji oficiri kopnene armije obučavaju se u taktici i logistici u okviru viših komandi.

S obzirom da su Ajkove taktičke aktivnosti bile najvećim delom ograničene na privatne razgovore sa komandantima grupe armija, samo smo Montgomeri, Devers i ja mogli potvrditi njegovu retku prefinjenost u ovoj ulozi operativnog komandanta. Vrlo često se dešavalo da oficiri na radu u Operativnom odeljenju SHAEF-a nisu bili obavešteni o zaključcima koji su proizašli iz ovih privatnih diskusija. Slično tome, oficiri moga Operativnog odeljenja nisu učestvovali u ovim razgovorima. Od oktobra Ajzen-

hauer i ja smo bili skoro u svakodnevnoj telefonskoj vezi i on je bio u punoj meri obaveštavan o svakom mom potезу u Grupi armija. Vrlo su često naši dalekosežni planovi bili izrađeni u toku dugih noćnih razgovora na Ajkovom ili mom komandnom mestu. Ponekada bismo sedeli do 2.00 ili 3.00 časa ujutru izmenjujući svoja gledišta i diskutujući o planovima za uzastopne faze pojedinih operacija. Iz ovog razloga, istoričari će možda naći da je teško da se svakom pojedinom komandantu pripisu njegova gledišta ili zasluge za značajne taktičke odluke. Ajzenhauer je više doprinosiso u ovim razgovorima no što je od njih imao koristi. Ja nemam potrebe da umanjujem Montgomerijeve vrednosti niti da mu osporavam ijedan od njegovih briljantnih kvaliteta da bih Ajzenhauera istakao kao boljeg operativnog komandanta od njega.

U toku zimskih operacija Ajzenhauer je bio začuđen kada je saznao da je Montgomeri pretendovao na opštu komandu nad savezničkim kopnenim snagama. U isto vreme, Monti nije želeo da preda svoju komandu nad grupom armija da bi postao Ajzenhauerov zamenik za kopnene snage u SHAEF-u. On je želeo da zadrži komandu nad 21 grupom armija i da usto preuzme još jednu ulogu — vrhovnog komandanta kopnenih snaga.

„Monti“, rekao je Ajk u ogorčenju, „želi jednovremeno da čuva svoj kolač i da ga pojede“.

Paton je 6 jula bio prešao Kanal i došao u Francusku sa prethodnicom štaba 3 armije. On je putovao obavljen strogom tajnošću; jer, da je neprijatelj saznao za ulogu koju će imati odmah posle proboga, obmana koju smo organizovali i održavali u vezi Pa de Kalea bila bi otkrivena. Džordžu smo dodelili bivak u Kotantenu, gde je imao da sačeka momenat za angažovanje pod 12 grupom armija, 1 avgust — nedelju dana posle proboga od strane 1 armije.

Moja lična osećanja prema Džordžu bila su neodredena. On nije pretstavljaо moј izbor za komandanta armije i ja sam još uvek bio skeptičan prema dobroj volji s kojom će on prihvatiти našu izmenu uloga. Jer, Džordž je bio šest godina stariji od mene i bio je moј komandant armije

kada sam se s 2 korpusom borio u operacijama na Siciliji. Plašio sam se da dobijem Džordža pod svoju komandu, jer sam se bojao da će verovatno morati trošiti isuviše mnogo svoga vremena da bih savlađivao njegove neobuzdane navike. Ali, u isto vreme sam znao da sa Patonom neće biti potrebno da se 3 armija goni da održi tempo u pokretu. Imali smo samo da ga držimo čvrsto orijentisanog na pravac kojim smo žezeleli da ide.

Džordž je uskoro učinio da sam se pokajao za ovu nemilosrdnu rezervu koju sam imao prema njemu; jer, ne samo da on nije imao ništa protiv mene, već se borio za 12 grupu armija sa neograničenom lojalnošću i elanom. Ubrzo posle rata jedan oficir iz 3 armije pomenuo je netrpeljivost s kojom se Paton često odnosio prema svojim višim komandantima. „Pa ipak, u svim tim krizama“, reče on, „nikada nisam čuo generala da je rekao jednu neljubaznu reč za Vas“.

Nije prošlo mnogo meseci a novi Paton potpuno je uništio moja neopravdana strahovanja; mi smo stvorili prijateljsku i saradničku vezu da se bolja nije mogla zamisliti u jednoj višoj komandi. Ne pretstavljavajući više okrutnog disciplinarca kakvim se Džordž ponekada pokazivao i trsio na Siciliji, on je sada postao pravedan, razuman i voljen komandant.

Nekoliko meseci docnije, kada je Džordž skicirao budući plan manevra, ja sam mu ukazao na nekoliko nedostataka u njemu. Umesto da ljutito odgovori, kao što bi to možda učinio godinu dana ranije, Džordž je samo začkiljio očima i tiho se nasmejao. „Vi ste u pravu, Bred“, rekao je on, „sto mu gromova, Vi ste uvek u pravu“.

Njegov preobražaj, međutim, nije bio apsolutno potpun; jer, Džordž je bio još uvek prek čovek i njegova neobuzdana priroda produžila je čak i u Evropi da stvara izvesne teškoće. Prvi incident desio se već posle 12 dana, na mostobranu, dok je 3 armija u Kotantenu nestrpljivo čekala svoj čas stupanja u akciju.

Čim je plan COBRA bio gotov, upoznao sam ukratko Patona sa njim, pošto je on imao da uzme učešća u operacijama kada one budu u svom toku. 18. jula, dva dana pre no što smo trebali o tome da obavestimo novinare pri

1 armiji, Dikson je došao kod mene sav crven u licu od ljutine.

„Čuli smo od naših ratnih dopisnika, generale“, rekao je on „da je Paton već obavestio štampu pri 3 armiji o planu COBRA.“

„Proklet da sam“, rekoh ja i uzeh telefon. Ali Džordž nije bio tamo.

Paton se to veče javio telefonom izvinjavajući se i pokušavajući da objasni stvar. Tačno je da je on bio upoznao svoje ljudstvo o planu 1 armije za proboj, ali štampa nije tu bila obuhvaćena. Međutim, njegov oficir za vezu sa štampom otkrio je plan novinarima.

„Ja ču ga smeniti“, obećao je on, „možete biti sigurni da ču ga smeniti — čim budemo našli drugog za taj posao“. Okačih slušalicu. Džordž mi je izgledao isuviše ojađen da bi trebao dalje da me uverava o tome. On je docnije smenio svoga oficira za informacije, ali iz drugih razloga.

Dva dana docnije, 20 jula, bili smo obradovani vestima da je izvršen pokušaj atentata na Hitlera. Ustvari, Čerčil je govorio u ime nas svih kada je bilo javljeno da je rekao: „Oni su promašili staro kopile — ali ima još vremena za to“. S naše tačke gledišta, najohrabrujuća stvar bio je znak očajanja koji je izvesnu kliku u Nemačkoj vojsci naveo na zaveru za spasavanje Rajha pomoću ubistva njegovog Vođe.

U toku nekoliko dana očekivali smo simptome unutrašnjeg sloma; ali, pošto je pokušaj propao, prilika je za to bila prošla. Bilo je malo nas koji smo predviđali bezobzirnost s kojom će Himler izvršiti unutrašnje čišćenje u težnji da na svaki način spreči ponavljanje ovakvog pokušaja.

U toku operacija u Evropi nekoliko puta sam se pitalo zašto nemački komandanti na bojnom polju ne prestanu sa davanjem svoga besmislenog otpora. Producavanje otpora nije moglo ništa doprineti, već samo pojačati katastrofu koja se već bila nadnela nad Rajhom. Džordž Paton mi je pružio odgovor na to pitanje kada je u avg-

stu posetio štab Grupe armija baš kada smo stezali zamku oko 7 nemačke armije.

„Nemci su ili ludi, ili ne znaju šta se događa“, rekoh ja. „Svakako da profesionalci u ovo vreme moraju znati da je sa igrom svršeno“.

Džordž je na ovo odgovorio ispričavši mi priču o jednom nemačkom generalu koga je 3 armija bila zarobila baš pre nekoliko dana. Kada ga je obaveštajac upitao zašto se nije predao ranije, ako ništa drugo ono bar da bi Nemačkoj uštedeo dalja razaranja, on je odgovorio bez uzbuđenja:

„Ja sam profesionalni vojnik i izvršavam dobijena na-ređenja“.

Mnogi profesionalci bi dali isti odgovor. Jer, mali je broj vojnika kompetentan da oceni u kom trenutku dalji otpor u borbi postaje moralno pogrešan i politički samo-ubistvo. Peten je bio jedan od onih koji je rizikovao su-đenje; ali, taj primer nije išao u prilog ohrabrenja drugih.

Kada su vesti o pokušaju atentata na Hitlera stigle u Kotanten do Patona, on je skočio do našeg komandnog mesta u Kolombijeru.

„Za ime božje, Bred“, preklinjao je Džordž, „Vi treba da me uvedete u ove borbe pre no što rat bude završen. Ja se sada nalazim u štenari i tu sam spreman da umrem, sem ako ne budem izvršio nešto grandiozno što će me izvući“.

Često sam se pitao koliko je ovaj stav — da ništa ne propusti — uticao na Patona u njegovoj impozantnoj trci kroz Francusku. Jer, svakako da mu nijedan drugi komandant ne bi bio ravan u njegovoj neumornoj žurbi i smelosti. Jednog dana će potpuna Patonova biografija dati iscrpniji odgovor na to pitanje, no što mogu ja to da učinim. Do tog doba ja ću i dalje verovati da je onaj vojnik koga je Paton ošamario u bolničkoj sobi na Siciliji više doprineo dobijanju rata u Evropi no ma koji drugi običan vojnik u armiji.

Posle svega 34 dana otkako je bio angažovan u Bici za Francusku, Džordž je jednog dana došao k meni s molbom za Ajka, da mu dozvoli da sa istom dodeljenom to-nažom može produžiti nadiranje ka nemačkoj granici.

„Ako nam ne smanjite sledovanje, mi ćemo postići ovo sa onim što dobijamo“, reče on. „Makar me ovo stalo moje reputacije“.

„Pazite, Džordž“, dirao ga je Ajk, „ta Vaša reputacija ne vredi baš vrlo mnogo“.

Paton pomeri svoj opasač i nasmeši se. „Ona je sada sasvim dobra“.

Ako bi čovek mogao o tome da sudi po naslovima članaka u štampi, složili smo se da je to možda bilo tako.

Odmah pošto je Kolins reorganizovao svoj front, na mestu gde je bio iskidan našim sopstvenim bombardovanjem i pošto je zatvorio brešu pred Perije—Sen Loom, preduzeo je brzi pokret kroz „tepih“ koji se pušio. Obeshrabrenosti, koja nas je na dan početka napada bila obavila kao vlažna magla, uskoro je nestalo čim su stigli prvi izveštaji o razaranjima na koja je Kolins tamo naišao. Jer, iako nas je avijacija bila istukla, ona je neprijatelja u „tepihu“ pretvorila u prah i pepeo i posula iskidana polja i puteve crnim gomilama izgorelih tenkova, osakaćenih leševa vojnika i kostura naduvene i ukrućene stoke. 26 jula u podne, jedva 24 časa posle početka napada, mi smo osetili da je početna kriza prošla i da je došlo vreme za smelu eksploataciju probaja.

Uveče, 27. jula, 1 divizija probila se do predgrađa Kutanasa, pošto je Midlton izabrao svoj pravac kroz mine koje su bile postavljene na njegov Kotantenski front. Pošto je 8 korpus imao da postane deo Patonove 3 armije, čim ova bude uvedena u dejstvo, naredio sam Džordžu da povuče za sobom Midltonove kolone i da im pomogne da se rasterete ako negde budu zakrčene. Kada smo 1 avgusta podelili 1 armiju i jednu njenu polovinu predali Patonu, dve oklopne divizije bile su već prešle okuku kod Avranša i ušle u ugao Bretanje. Brzina našeg napredovanja zatekla je neprijatelja nespremnog i sada se on žurio da popravi situaciju prebacujući svoje oklopne snage sa Montgomerijevog na naš front.

Kada sam 1 avgusta krenuo iz 1 armije da preuzmem komandu nad 12 grupom armija, nije mi bilo žao što

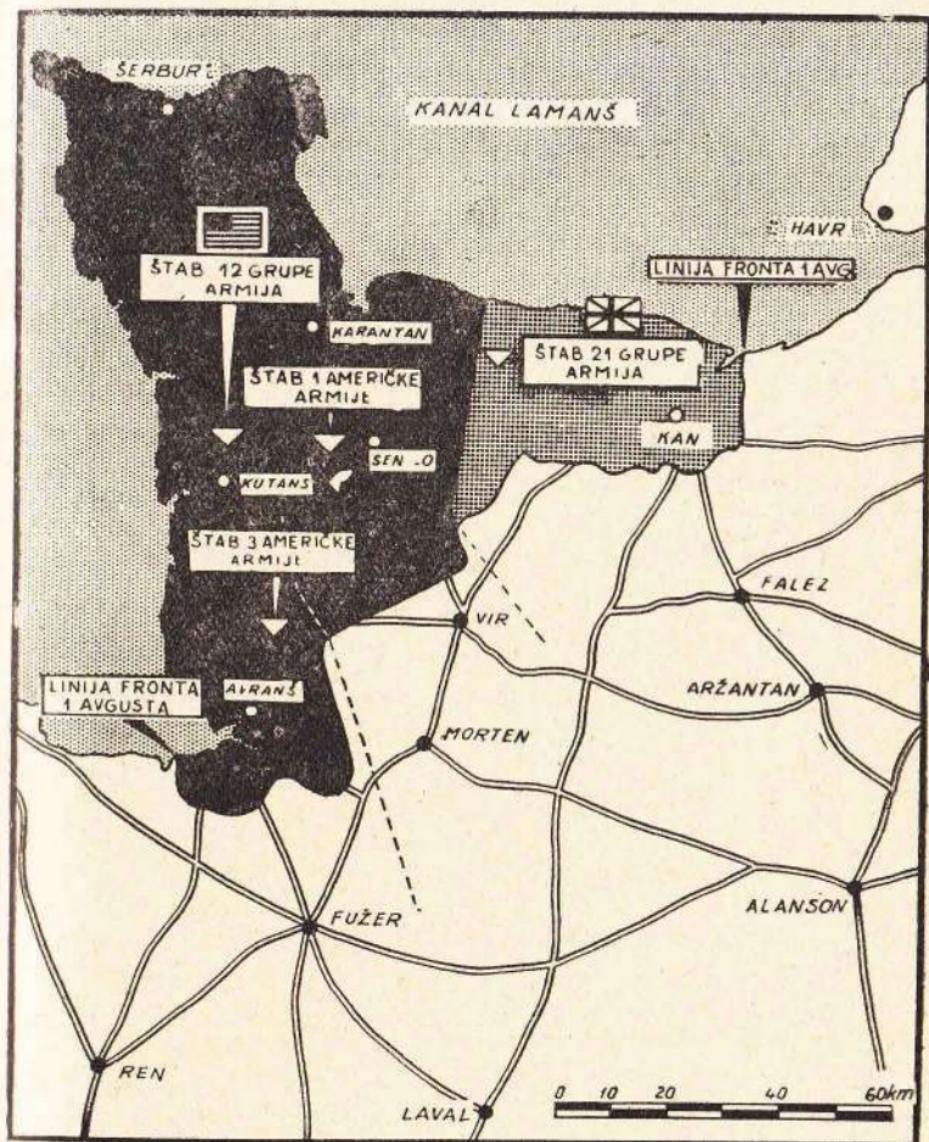
ostavljam armiju Hodžisu, starom pobratimu iz zajedničkih streljačkih dana u Beningu, koji je pre šest meseci bio izabran za moga zamenika. On je bio miran i metodičan komandant koji je dobro poznavao svoj posao i bio je u vojsci priznat kao jedan od naših najspasobnijih ljudi za obuku trupa. Dok je Paton retko dozvoljavao da ga gnjave detaljima, Hodžis je svoje probleme studirao sa beskrajnom pažnjom i na taj način bio je bolje kvalifikovan za izvršenje komplikovanih operacija. Čvrst i staljen, čovek koji zasluzuje svako poverenje, veoma žilav i uporan, Hodžis je postao skoro anoniman čovek koji je razbio 7 nemačku armiju, dok ju je Paton dokrajčio. Hodžis je na svoj način bio isto tako idealan za taj zadatak kao što je Paton bio za svoj.

Baš kada sam se oprštao sa 1 armijom završavao se značajan period rata. Najveći deo ljudstva njenog štaba bio je prešao sa mnom dugi put od Tunisa do Francuske. Njemu sam dugovao veliki deo srećnog ishoda koji je pratio te operacije. Ali, pošto je Grupa armija, suprotno armiji, postojala kao viša komanda za planiranje i upravljanje bez pozadinskih funkcija, u njoj nije bilo mesta za iskorišćenje sposobnosti ljudstva stručnog dela štaba 1 armije. A pošto mi je Grupa armija bila predata sa gotovim štabom, velikim delom regrutovanim od strane Deversa, nije bilo potrebe da se ona popunjava prebacivanjem delova iz štaba 1 armije. Ali, pošto će se mnogi od naših problema okretati oko odabiranja komandanata i pribavljanja odgovarajućih zameni, prisvojio sam O'Hejra za svoga načelnika Personalnog odeljenja Grupe armija. Niko nije umeo kao on da se probije na zadnja vrata zvaničnih kancelarija ili da upravlja poslovima na efikasniji način od njega.

Kada je Kurtnej¹⁾ pristao na premeštaj O'Hejra, on povuče dim iz muštikle, pogleda me žmirkajući i upita: „Nikoga više?“ Ja sam već bio uredio da uzmem obojicu, i Hansena i Bridža.

„Još jednoga“, počeh, a Kurtnej uzdrhta, pošto se bojao da ne izgubi Bila Kina.

¹⁾ General Hodžis. — Prim. prev.

Skica 29. — Treća armija dobija deo fronta, a 12 grupa armija stupa u dejstvo

U vreme kad je 3 armija, 1 avgusta, ušla u akciju, šest dana posle početka proboka kod Sen Loa, trupe 1 armije već su obišle oko ugla pored Avranša i ušle u Bretanju. U tom trenutku je 12 grupa armija preuzeila operativno voćstvo nad obema američkim armijama.

„Imate li što protiv da uzmem vodnika Dadlija?“

Kurtneju odlaknu. „Sada kada smo sišli dole do vodnika, mogu li da smatram da su mi moji pukovnici osigurani?“

„Jesu. Dadli pretstavlja poslednji zahtev.“

„U redu, Vi ste ga izabrali“, odgovori Hodžis, „mi ćemo ga pustiti da ide“.

Službenik jedne štamparije u Njujorku, star 35 godina, narednik Ričard Dadli iz Skersdejla, u državi Njujork, došao je u naš štab u Bristolu da upravlja menažom. Mi smo ga bili pronašli u jednom bataljonu Vojne policije. U Francuskoj je ubrzo postao jedan od najspretnijih ratnih pljačkaša i njegova menaža je stekla reputaciju koja nije bila poželjna. Kako se naš konfor stalno povećavao, pitao sam Dadlija šta znači ova elegancija u ratu. „Generale“, odgovori on žustro, „Vi se borite, a ja se brinem za Vaš standard života“. Dadli je odbio da postane oficir sve do kraja rata, kada je na to pristao kratko vreme pre otpuštanja. „Unapredjenje je moglo da me izbací sa moje dužnosti“, objašnjavao je on docnije O’Hejru.

U kontrastu sa našim primitivnim smeštajem u 1 armiji, 12 grupa armija bila se smestila u kamufliranom logoru od šatora, na jednom lepom imanju na nekoliko milja severno od Kutansa. U početku bio sam zabrinut ogromnim obimom ove naseobine. Bojeći se da bi front mogao lako da nam izmakne iz ruku, naredio sam general-majoru Levu Alenu, načelniku štaba Grupe armija, da obrazuje jedan pokretni taktički štab koji bi mogao da juri napred sa armijama.

Ovaj mali štab bio je nazvan EAGLE TAC²): *Eagle* zbog kodiranog naziva 12 grupe armija, a TAC da bi se razlikovao se od ostatka štaba sa oznakom MAIN i REAR³). Izuzev najbitnijih delova službe veze i dela za održavanje samog štaba, EAGLE TAC se ograničio na osnovne delove za obaveštajnu, operativnu i pozadinsku službu, kao i inžineriske sekcije. Najveći njegov deo bio je natovaren na zatvorene kamione za lako i brzo prebacivanje. U doba kada je počeo da dejstvuje, EAGLE TAC je imao 65 oficira

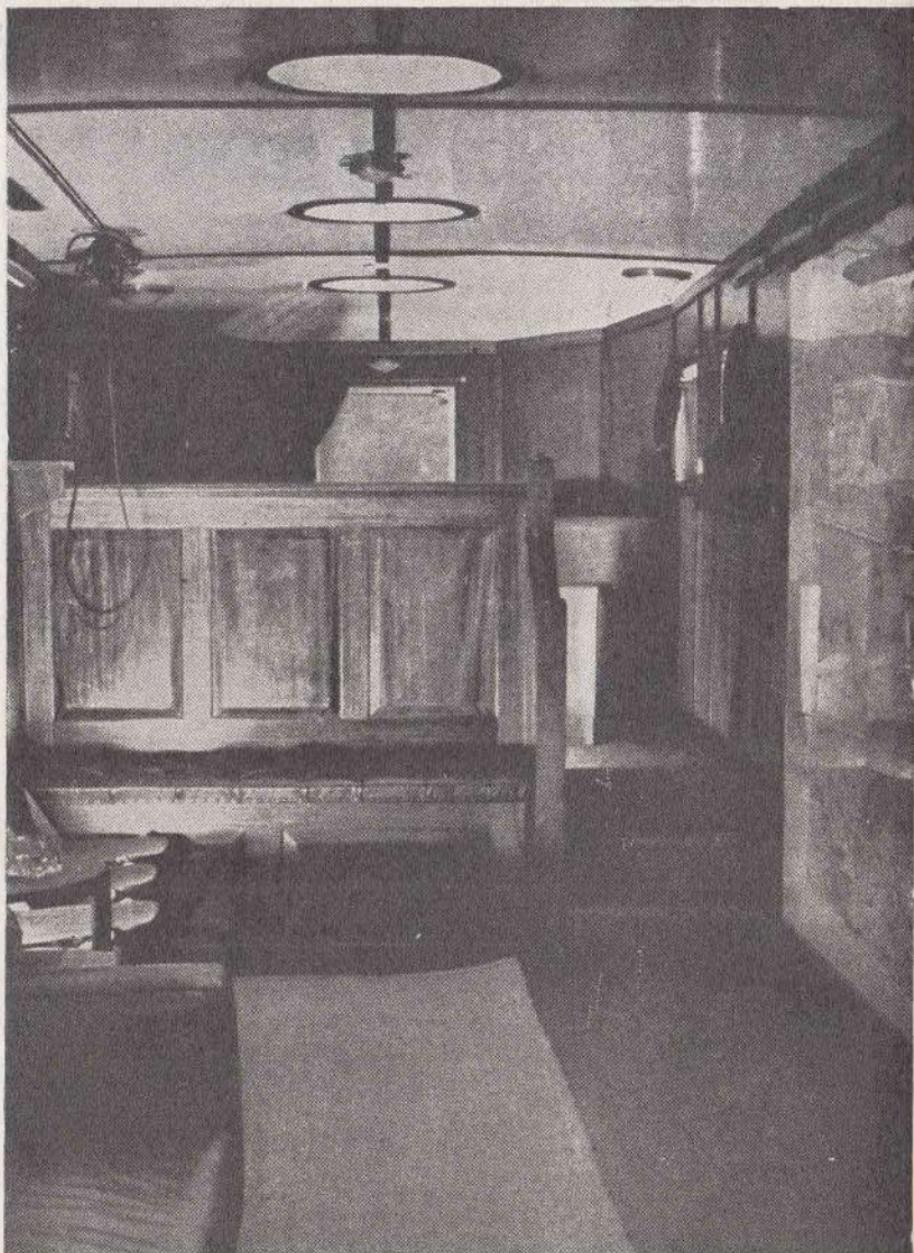
²⁾ EAGLE = orao. — Prim. prev.

³⁾ MAIN = glavni; REAR = Pozadnji.

Bernard Lo Montgomeri

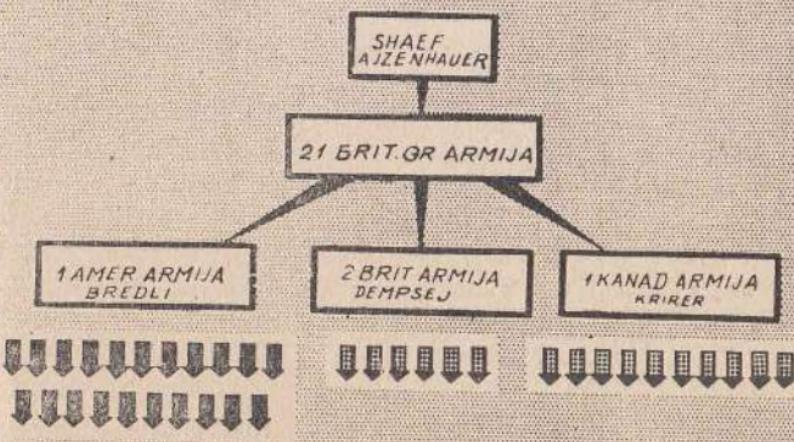
„Majstor organizovane bitke, Montgomeri je u svom planiranju bio veoma pedantan i oprezan i u izvršenju tih operativnih planova vrlo uporan. Ne samo da je bio vešt taktičar, već i obrazovan vojnik sa jakim osećanjem za logistiku i vod koji je uživao veliki autoritet kod svojih britanskih trupa“.

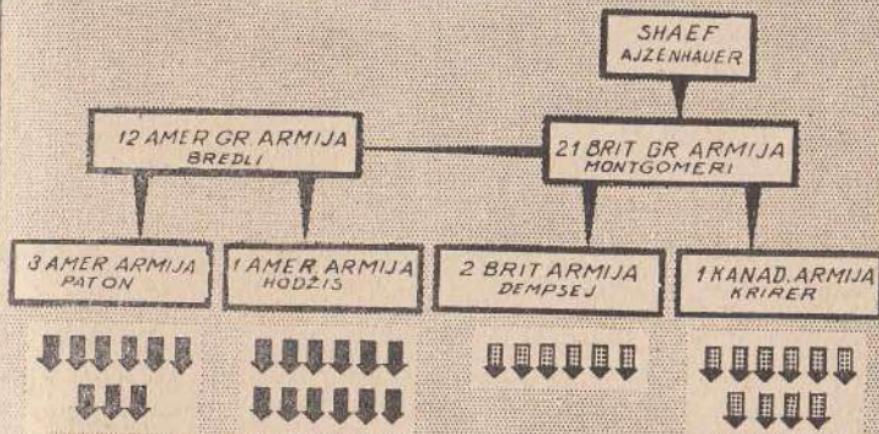
Kancelarija na točkovima

„Na samom kraju prikolice za karte koje su za mene bile izrađene u Engleskoj, Oružno-tehnička služba uredila je jednu kancelariju obloženu mahagonskim panel-pločama, odelivši je jednom pregradom kao u oltaru. Telefon, koji je bio montiran na sistemu trole, omogućavao mi je da vodim razgovore stojeći uz kartu — na svakom mestu ove prikolice duge skoro 8 metara.“

KOMANDA SAVEZNIČKIH KOPNENIH SNAGA, 31 JULIA 1944

KOMANDA SAVEZNIČKIH KOPNENIH SNAGA, 1 AVGUSTA 1944.

SVAKA ↓ PRESTAVLJA PO JEDNU DIV

Skica 30. — Promene koje su izvršene u komandovanju odmah posle proboga

Sa izvršenim promenama u komandovanju, 1 avgusta, 12 grupa armija ušla je u akciju s tim da rukovodi radom 1 i 3 armije. U međuvremenu, 21 divizija 1 armije bila je podeljena između ponutne dve armije. Međutim, 12 grupa armija bila je privremeno potčinjena SHAEF-u preko Montgomerijeve komande.

i približno dva puta toliko ostalog ljudstva. Međutim, kao i svi ostali štabovi, on je počeo da se razvija i da raste; uprkos svih O'Hejrovih napora da ga skreše, EAGLE TAC je u roku od tri meseca skoro udvostručio svoju veličinu. Ali, čak i ovaj narasli TAC pretstavljao je spretnu grupu za rad. Suprotno od haotične složenosti većine viših štabova u Evropi, EAGLE TAC je zadržao prijateljsku atmosferu jednog sela na raskrsnici, pretstavljajući ugodno mesto za život i rad. Dok je EAGLE TAC blisko sledio svoje armije, MAIN i REAR išli su sporije za njim. Do vremena kada smo ponovo prikupili ceo štab u Visbadenu, na kraju rata, TAC se deset puta premeštao unapred, dok su se MAIN i REAR ograničili na četiri takva pokreta.

EAGLE je bio izabran kao kodirani naziv 12 grupe armija da bi označio starešinstvo u američkom komandnom lancu. Prema kodu službe veze, ja sam kao komandant Grupe armija imao šifru EAGLE 6. Kada je Montgomeri saznao za ovu šifru, kodirao je 21 grupu armija pod nazivom LION⁴). Za Patona smo postali „Orao“ i „Lav“. Ostali štabovi nisu bili manje duhoviti u pogledu svojih sopstvenih kodnih naziva. Sa sujetom koja je odgovarala jednom štabu koji je za sobom imao dve velike operacije, 1 armija zahtevala je kodirani naziv MASTER⁵). A kao da je htio da rastera avetičsku senku nesreće koja ga je zadesila na Siciliji, Paton je svoju 3 armiju nazvao LUCKY⁶).

Kada je i 9 armija uvučena u prvu liniju, krajem avgusta, ona je dobila ambiciozan kodirani naziv CONQUER⁷), a SHAEF je odlučio da uzme naziv SHELLBURST⁸).

Kako je Midltonov 8 korpus prinosio Patonovu zastavu oko ugla kod Avranša da bi gurao dalje ka bretanjskim lukama, naredio sam Džordžu da postavi jake snage za obezbeđenje u centru Bretanjske Prevlake. Tu bi mogao

⁴) LION = lav. ⁵) MASTER = gospodar. ⁶)LUCKY = srećna.

⁷) CONQUER = osvojiti. ⁸) SHELLBURST = eksplozija granate. — Sve primedbe prevodioca.

da otkloni svaku opasnost sa istoka, dok bi Midltonove kolone jurile prema Sen Malou, prvoj tvrđavi na bretanjskoj severnoj obali. U međuvremenu, kako je ostatak savezničkog fronta izvršio pokret zaokretanja prema Seni, 1 armija imala je da drži otvoren prolaz kod Avranša, protiv nemačkih oklopnih snaga koje su se žurno prikupljale ka toj tački. Kada sam 2 avgusta posetio Midltona na njegovom komandnom mestu, našao sam ga zabrinutog zbog svog izloženog levog boka i pozadine. Paton je ignorisao naređenje Grupe armija da postavi jake snage na Bretanjskoj Prevlaci i umesto toga naredio je Midltonu da gurne prema Renu i Brestu. Posledica toga bila je da je Midlton bio ostavljen bez ikakvih snaga između svojih izduženih kolona i glavnih snaga 7 nemačke armije prema njegovoj pozadini.

Iako nije bio rad da ne izvrši naređenje dobiveno od svog komandanta armije, Midlton je sumnjaо u verovatnoću nemačkog protivnapada. On pokaza na kartu. „Mrzim da vršim napad s tako jakim neprijateljem u svojoj pozadini“, reče on, „naročito za vreme dok je ona toliko izložena. Ako bi se neprijatelj probio kod Avranša do obale, ja bih ovde u Bretanji bio otsečen sa svog pravca“. U to vreme Midlton je već bio proveo 2 pešadiške i 2 oklopne divizije kroz ugao kod Avranša. Ako bi neprijatelj tu izvršio proboj, mogao bi da izoluje snagu koja je prelazila 80.000 ljudi.

„Dovraga“, rekoh ljutito Midltonu, „izgleda da je Džordž više zainteresovan da zauzimanjem Bresta stvori materijal za naslove u novinama no da misli glavom na taktiku. Za mene nije važno da li ćemo Brest zauzeti sutra — ili deset dana kasnije. Jednom kada budemo izolovali Bretanjsko Poluostrvo, mi ćemo ga svakako zauzeti. Ali, ne možemo rizikovati da ostavimo jedan bok otkriven. Iz toga razloga sam i naredio Džordžu da zatvori Kotantsku Prevlaku“.

79 divizija bila se zaustavila baš severno od Avranša, ali se u tom trenutku ponovo ukrcavala na drumu za svoj pokret u Bretanju. Pozvao sam telefonom Patona na ko-

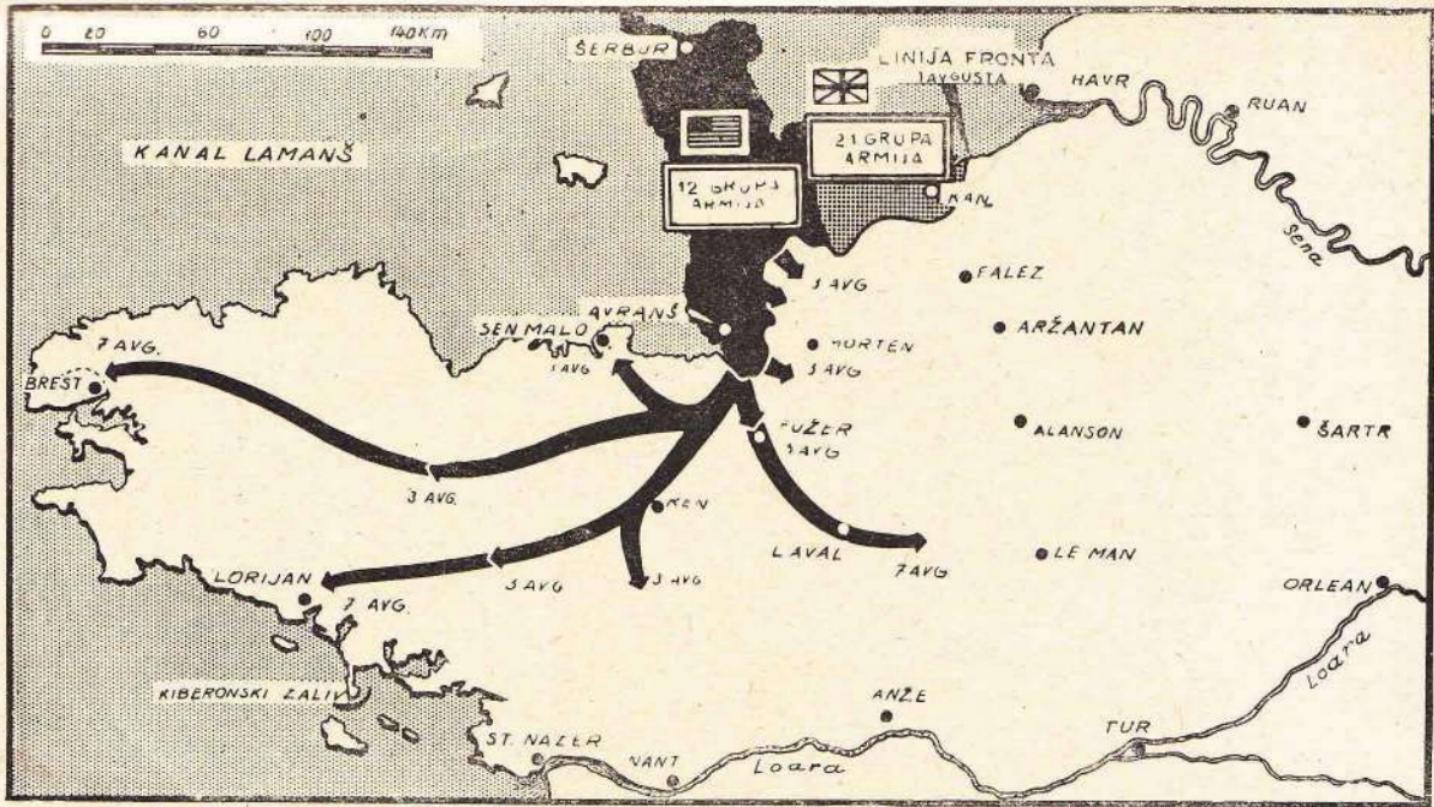
mandnom mestu njegove 3 armije, ali mi je rečeno da nije tamo. U međuvremenu, Midlton je tražio načina da se izvuče iz svoje dileme. „Naredite 79 diviziji da ide dole do Fužera, pa čemo se tamo organizovati kao što je bilo rečeno Džordžu da to učini“, rekoh mu ja. „Mi ne možemo više dozvoliti nikakav gubitak u vremenu. Ako bi Nemci udarili na nas sa nekoliko divizija na tom otkrivenom boku, mi bismo svi izgledali divno“.

Paton se baš bio vratio džipom na svoje komandno mesto kada sam se ja, to isto popodne, nešto docnije, dovezao tamo. Bio je ozbiljan i sav pokriven prašinom, pošto je proveo ceo dan na frontu. „Za ime božje, Džordž“, počeh ja, „šta ćete uraditi sa tim Midltonovim otkrivenim bokom? Ja sam baš naredio 79 diviziji da se uputi tamo dole. Ali, ja ne volim da preskačem jednog komandanta armije prilikom izdavanja naređenja jednom njegovom korpusu“

Džordž se dobroćudno nasmešio i stavio mi je ruku na rame. „Odlično, odlično, Bred“, reče on, „to je baš ono što bih i ja učinio. Ali, dosta o tome — hodite ovamo i pustite me da Vam pokažem kako napredujemo“.

Strategiski značaj Bretanje proizilazio je iz prvobitne OVERLORD-ove prepostavke da će biti prinuđeni da pregrupišemo snage na Seni i tu probijemo jake nemačke položaje pre no što gurnemo napred ka Rajhu. Za vreme tog zastanka, naši komunikacijski pravci imali su da budu preuređeni u okviru pripreme za predviđeno rđavo vreme na Kanalu i gubitka tonaže koja je išla neposredno preko obale. Šerbur je imao da bude predat Montgomeriju kao baza za britansko snabdevanje, dok bismo američko snabdevanje prebacili na bretanjske luke kao pogodnije za istovar atlantskih konvoja.

Predvidevši da će neprijatelj razrušiti Brest pre napuštanja ove luke, planirali smo da Kiberonski Zaliv pretvorimo u bazu za američke armije. Ovaj zaliv se pružao između luka Lorijana i Sen Nazera. Da bi se mogao

Skica 31. — Upad u Bretanju i zahodenje prema Seni

U roku od nedelju dana posle ulaska u borbu, 3 armija je gurnula prema Brestu i Lorijanu i istočno prema otvoru Sena—Orlean. U međuvremenu, 1 armija bila je počela da se okreće naistok, u svom velikom pokretu obrtanja prema Seni.

upotrebiti, imali bismo da izgradimo dokove za istovar. U isto vreme raščistili bismo i luku Sen Maloa, na severu, za uvoz uglja koji bi bio potreban Francuzima.

I pored toga što je neprijatelj iz Bretanje izvukao snage da bi pojačao otpor protiv iskrcavanja u Normandiji, cenilo se da je obalski pojaz tog poluostrva branilo 50.000 posadnih trupa. Da bi se one sprečile u razaranju železničkih pruga i mostova, Paton je imao da ih brzo satera u tvrđavske oblasti koje su se nalazile neposredno oko glavnih luka. Posle toga, mi bismo ih tamo uništili. U međuvremenu, u slabo naseljenoj oblasti Bretanje francuski maki postali su dragocen saveznik. Noćni dovoz iz vazduha pribavio im je oružje, pa čak i malu kolonu džipova. Uz pomoć specijalno izvežbanih savezničkih odreda, koji su bili spuštani padobranom u oblast njihovih skrovišta, članovi francuskog Podzemnog pokreta zatvorili su bretanjske puteve i saterali Nemce u njihove utvrđene forove. U međuvremenu, neprijatelj još nije bio shvatio osnovni značaj i potrebu jedinstva svojih sopstvenih snaga. Kada je komandant nemačkih oružanih snaga u Bretanji pokušavao da skupi i improvizuje jednu operativnu jedinicu, vazduhoplovne i pomorske trupe odbile su da napuste svoje položaje. Hitler je sam doprineo stvaranju ovog razdora kada je naredio svima komandantima, bez obzira na razumnost takve taktike, da se drže gde su i da ni po koju cenu ne ustupaju Saveznicima ni pedalj zemljišta. Posledica toga bilo je da je neprijatelj, pošto nije bio u mogućnosti da se suprotstavi našem napredovanju, pobegao u svoje utvrđene obalske gradove. Jedna pešadijska divizija približila se stenovitoj luci Sen Maloa, a jedna oklopna kolona jurila je na zapad prema tvrđavi Brestu, na vrhu poluostrva.

6. avgusta pozvao me je Paton telefonom na komandnom mestu Grupe armija da javi da je Brest zauzet. Bilo mi je prosto teško da poverujem u to, pošto neprijatelj obično nije napuštao tako bogat plen bez borbe. Međutim,

Paton je i dalje ostao pri ovom tvrđenju jer je verovao ovom izveštaju. Vest je došla, rekao je on, neposredno od komandanta tenkovske kolone u Brestu.

Obavestio sam na šaljiv način avijaciju o Patonovom izveštaju. Britansko vazduhoplovstvo bilo je planiralo bombardovanje kazematiranih podmorničkih skloništa te luke da bi onemogućilo bekstvo svakog podvodnog plovног objekta koji bi se mogao još uvek tamo nalaziti. Da bi se izbeglo tučenje naših sopstvenih trupa, vazduhoplovstvo je odustalo od toga bombardovanja. Dva dana kasnije, dok smo tražili potvrdu o izveštaju pomenute kolone u Brestu, saznali smo da je Džordžov telefonski poziv bio preuranjen; jer, umesto da se preda, u Brestu se neprijatelj bio ukopao za opsadu. U međuvremenu, posade u Lorijanu i Sen Nazeru bile su se takođe povukle iza svojih odbranbenih položaja.

Oba mesta, i Lorijan i Sen Nazer, mogla su biti opsadivana sve dok ne bi bila iznurena ili dok im ne bi nestalo sredstava i hrane. Ali, Brest bi morao biti osvojen, ako smo želeli da očistimo pomorske komunikacije koje su vodile pored Kiberonskog Zaliva. Najzad, u ogorčenim operacijama u opsadi Bresta uzele su učešća 3 divizije. Tek 19 septembra, tj. 44 dana posle Patonovog izveštaja da je Brest zauzet, predao se njegov garnizon od 20.000 ljudi. Dotada je opsada već bila učinila svoje. Neprijateljska razaranja kao i saveznička artiljerija i avijacija potpuno su razrušila luku.

U Lorijanu i Sen Nazeru neprijatelj se držao sve do kraja rata. Da bismo držali ove luke okružene, bili smo primorani da odvojimo celu jednu pešadisku diviziju. Bila bi potrebna čak i još jača snaga da FFI⁹⁾ nije prikupio 17 bataljona pešadije da bi potpomogao prikivanje Nemaca. Kao i u Brestu, mi smo mogli i odatle da isteramo

⁹⁾ FFI = Forces Françaises de L'Intérieur (Snage Francuskog otpora). — Prim. prev.

neprijatelja, ali ovde ga je bilo lakše držati zatvorenog, pošto ove posade nisu bile agresivne kao one u Brestu i, prema tome, nisu ugrožavale naše komunikaciske pravce.

Ova skupa opsada Bresta bila je docnije od nekih okarakterisana kao uzaludna i nepotrebna operacija, izvršena u prvom redu zbog slepe poslušnosti prema jednom zastarelom OVERLORD-ovom planu koji je zahtevao osvajanje te luke. Tačno je da je OVERLORD-ovo stanovište o potrebi za tim bretanjskim lukama bilo napušteno čim je naše brzo napredovanje oslobođilo luke na Kanalu i Anvers. Jer, osvajanjem Anversa, jedne od najvećih i najboljih luka na svetu, mi smo poništili naš ambiciozni plan za izgradnju jedne baze u Kiberonskom Zalivu i otpisali Brest kao suvišan. Preko bretanjskih luka nije imala da bude dopremljena ni jedna jedina tona.

Pa zašto smo onda utrošili 3 divizije za Brest, po cenu od skoro 10.000 poginulih i ranjenih Amerikanaca? Zašto da se Brest ne parališe kao što smo to učinili sa Lorijanom i Sen Nazerom, ili kao što je Montgomeri uradio sa lukama na Kanalu? Razlika leži u samoj prirodi neprijateljskog otpora. Jer, garnizon u Brestu bio je potpuno suprotan onima u drugim lukama. Sastavljen od trupa 2 padobranske udarne divizije, garnizon je bio pod komandom general-majora Hermana Ramkea, isuviše agresivnog i fanatičnog vojnika da bi se mogao pomiriti s tim da sedi u toj gomili betona. Da bi se Ramke držao zatvoren i da bi se sprečio u napadanju na naše komunikaciske pravce, trebalo bi imati više trupa no što bismo ih za nekoliko meseci mogli odvojiti za neaktivni front kod Bresta. Prema tome, odluka za osvajanje Bresta nije diktovana nikakvim zastarelim OVERLORD-ovim planom manevra. Ja sam preduzeo skupocenu opsadu Bresta sa Ajzenhauerovim pristankom, ne zato što smo želeli tu luku, već zato što nam Ramke nije ostavio neki drugi izbor. Ako već nismo bili u stanju da Brest držimo zatvoren, nismo imali drugog izbora no da ga zauzmem, da bismo mogli kon-

centrisati naše trupe na glavnom frontu. Ja ne mogu da se složim sa onim stratezima koji se pojavljuju posle svršenog čina i koji sada tvrde da smo mi trebali da zatvorimo Bretansko Poluostrvo na njegovoj prevlaci i da svima našim ostalim snagama gurnemo prema istoku kroz vakuum koji je posle proboga stvoren u Francuskoj. Da bi se mogao držati otvor od 75 milja na otkrivenom boku našeg glavnog komunikaciskog pravca, bilo je potrebno više trupa no što bih ih ja mogao dodeliti pozadini, ako bismo hteli ma gde da se pokrenemo na frontu.

Kada se početkom avgusta 3 armija provlačila kroz provinciska sela Bretanje, Čerčil je odjednom osporavao Ajzenhauerove poglede na projektovanu invaziju Južne Francuske od strane sredozemnih snaga pod opštom komandom generala Deversa. Posle odbacivanja i ponovnog prihvatanja invazije ANVIL, u toku prošle zime i proleća, ona je najzad bila planirana za 15 avgust. Međutim, sada, kada je Devers prikupio svoje trupe u i onako već zakrčenoj napuljskoj luci, radi pripreme za napad na Kan, Čerčil je počeo da ometa Ajzenhauerov plan predlogom da se odustane od desanta na jugu. On je tvrdio da ne postoji nikakva taktička veza između Južne Francuske i Normandiskog fronta. Štaviše, predviđao je da bi neprijatelj verovatno mogao ograničiti akciju Deversovih snaga na mostobran na Rivijeri. On se zalagao za to da se ove trupe upute u Bretanju, gde bi se mogle iskrcati u sigurnosti, a zatim da se priključe normandiskim snagama. Ajzenhauer je, međutim, predviđao da će bretanske luke verovatno biti zakrčene neprijateljskim razaranjima. Iz toga razloga on je u bretanskoj tonaži očekivao usporenje sve dok izgradnja u Kiberonskom Zalivu ne bude dovršena. Ali, čak i ako bi Bretanja dala nekoliko upotrebljivih luka, što nije bilo mnogo verovatno, one ne bi mogle da reše naš osnovni problem snabdevanja: na koji način da se tonaža iz ovih luka doturi do fronta. Desant u Južnoj Francuskoj pribavio bi nam luku Marselja. Iz Marselja bi Devers mogao da postavi pomoćni komunikaciski pravac za Sar i na taj način da nas izvuče iz jednog logističkog

škripca. Jer, Sar je bio bliži Marselju no bretanjskim lukama.

Da je Južna Francuska bila ostavljena Nemcima, kao što je to Čerčil bio predlagao, Ajzenhauer bi se na severu dočnije našao rastegnut preko cele površine Francuske, sa otkrivenim bokom od 500 milja od Bretanje do švajcarsko-nemačke granice. Da bi zaštitio ovaj komunikacijski pravac od prepada neprijateljskih delova, on bi morao da zaštiti taj bok rasporedom jedinica duž cele njegove širine. Najzad, ne bi imao mnogo da bira, već bi morao da uputi jedan korpus ili više njih u Južnu Francusku da odatle istisne neprijatelja.

Pošto nije uspeo da razuveri Ajzenhauera u pogledu ovog sredozemnog desanta, Čerčil je preuzeo obilazak fronta da bi ispitao mišljenje komandanata i možda tamo pridobio pristalice za svoje gledište. 7 avgusta dovezao se na naše komandno mesto u Sen Sover Landelen, kroz drvoređ topola koji je vodio od druma do zamka. U prikolicu koju sam dobio kao privremenu radnu sobu, pretdsednik vlade je rukama pokazivao na kartu Normandije velike razmere, koja je pokrivala jedan od zidova. „Teško je verovati da ste bili čak tamo gore kada sam poslednji put bio ovamo preko“, rekao je on, pokazujući svojom cigarom prema mostobranu u blizini tavanice. Na karti tako velike razmere, naše napredovanje u okviru plana COBRA isticalo je sve koristi koje proizilaze iz njega.

Kada sam pokazao u pravcu brzog pokreta naših oklopnih kolona prema Brestu, Čerčil je postavio svoj zdepasti prst na taj lučki grad. „Tamošnji garnizon“, rekao je on, „umreće kao cveće otkinuto od svojih stabljika“.

Zatim, pokretom glave prema plavim oznakama koje su bile pobodene na karti iza ugla kod Avranša, gde smo držali međuprostor od 20 milja između 7 nemačke armije i mora, Čerčil je upitao: „Divizije?“

„Da, gospodine pretdsedniče“, odgovorih ja. „Provukli smo ih jedno desetak“.

„Gospode bože“, produži on, „pa kako ih ishranjujete?“ On pokaza na usamljeni glavni put koji je vodio kroz taj uzani otvor.

„Ustvari, gospodine pretsedniče, postoje dva puta“, objasnih ja. „Drugi je pomoći pravac. Mi vozimo kamine po oba puta, branik uz branik, 24 časa dnevno.“.

Čerčil je zatražio crnu kožnu torbu koju je nosio pod miškom njegov pomorski ađutant. On je napipao ključ na svom lancu za džepni sat, otvorio torbu i izvadio kutiju cigara „Havana“. Pošto je zapalio jednu od njih, Čerčil je pažljivo bacio upotrebljeno palidrvce u čošak i počeo živo da govori o mogućoj diverziji Deversovih snaga.

„Zašto“, mrmljaо je on, „zašto da se lome zadnja vrata, kada je Vaša sjajna Američka armija već otvorila prednja vrata?“. Ne želeći da budem uvučen u diskusiju po jednom pitanju koje je spadalo ustvari u nadležnost SHAEF-a i Udruženih načelnika štabova, ja sam slušao, ali nisam odgovarao. Kada je najzad završio, pretsednik vlade se uvalio u svoju stolicu, pogledao preko naočara i rekao upitnim tonom: „Ali, naravno, ja nisam nimalo siguran da je takva promena u ovo pozno vreme preporučljiva“. Ja opet ne odgovorih.

Srećom, promena nije bila izvršena i ANVIL, koji je sada dobio nov naziv DRAGOON, otpočeo je prema utvrđenom planu.

COBRA je zatekla neprijatelja u delikatnoj situaciji i izbačenog iz ravnoteže, sa 6 od svojih 8 oklopnih divizija koncentrisanih na Montgomerijevom frontu. Kada smo razbili liniju kod Sen Loa, neprijatelj se dao u prebacivanje svojih oklopnih snaga prema mestu probaja. Ali, kako je Midltonovo napredovanje niz drum za Kutans posmerilo nemačku liniju fronta sa mesta gde je dostizala do mora, na zapadnoj obali Kotantena, neprijateljsko levo krilo se odjednom našlo viseći u vazduhu i jako ugroženo. A sada, kada je Paton upravio svoje tenkove prema otvoru Sena—Orlean, a Hodžis jario ka nenaslonjenom kraju te neprijateljske linije, Nemačka komanda našla se u takvoj situaciji da joj je bilo teško da doneše svoju odluku. Jer, ta je odluka zahtevala da se izabere mesto na kome će se tražiti rešenje na Zapadnom frontu. Nemci bi mogli ili da povuku to nenaslonjeno krilo, da ojačaju

svoju liniju sever-jug i da je održe netaknuto da bi izvršili uredno otstupanje na Senu, ili bi mogli da rizikuju jednu armiju i da izvrše udar prema Avranšu, u naporu da zatvore naš otvor i da ponovo zakače nenaslonjen kraj svoje linije za more. Isto tako kao i sam izbor, bila je važna i brzina kojom bi izbor bio učinjen. Jer, sve dotle dok bi otvor kod Avranša ostao otvoren, ostala bi i 7 nemačka armija sa nezaštićenim bokom i pozadinom. Ukoliko je fon Kluge više odugovlačio sa svojom odlukom, utoliko je njegova situacija postajala opasnija.

Povlačenje prema Seni pretstavljalo bi za neprijatelja veliki problem u pogledu izvršenja pokreta. Jer, ne samo da su železničke pruge bile razrušene, već je vrlo mali broj nemačkih divizija imao dovoljno transportnih sredstava u svom organskom sastavu da bi one mogle da pređu ovaj put drumom. Pa čak i tada bi ih savezničko vazduhoplovstvo snažno tuklo, sem ako bi se kretale noću. Pa ipak, i pored ovih teškoća, Nemci bi verovatno mogli izvući glavninu svojih snaga i dovesti je sigurno na liniju pozadi reke Sene. Jer, mada vazduhoplovstvo može da uznemirava i da usporava, ono ne može da zadrži ili spreči kretanje kopnenih snaga. A kada bi dospeo do desne obale Sene, neprijatelj bi mogao da pojača svoju odbranu trupama sa Pa de Kalea. Jednovremeno, on bi skratio i svoje komunikaciske pravce i postavio bi se bliže bazama svoga vazduhoplovstva te imao bolju avijacisku podršku.

Ali, nasuprot teškoćama jednog prinudnog otstupanja ka Seni, druga alternativa nudila je neprijatelju privlačnu priliku za napad, u cilju povraćanja svoje ravnoteže i preuređenja svoje odbrambene linije preko osnovice Normandiskog Poluostrva.

Jer, ako bi neprijatelj kroz naš koridor kod Avranša mogao da se probije do mora i da ponovo zakači svoju liniju za obalu, on bi time skratio svoj front, a nama bi onemogućio iskorišćavanje preimcuštva u pokretljivosti. U isto vreme, on bi nas ograničio na bokaž, gde je zemljiste bilo njegov najbolji saveznik. Pored toga, ako bi fon Kluge mogao da začepi prolaz kod Avranša, kroz koji smo mi već bili provukli toliko mnogo trupa, te naše trupe bile bi otsečene od snabdevanja benzinom i municijom.

Ako bi imao sreće, neprijatelj bi mogao da ih zarobi pre no što bi mogle biti spasene. Na taj način, iako opasna, ova druga alternativa nudila je i jedan privlačan cilj.

Međutim, pre no što bi se kockao sa tako velikim rizikom, koji je bio u vezi sa jednim takvim napadom, neprijatelj bi najpre trebao da proceni uslove koji su bili protiv njega. Jer, dok je u strategiskom pogledu napad na pivo kod Avranša mogao Nemcima pribaviti pravi zgoditak, on je taktički bio potpuno izvan njihovih raspoloživih mogućnosti. Da je taj izbor bio ostavljen neprijateljskim operativnim komandantima, oni bi se, besumnje, odlučili da odustanu od napada, radi sigurnijeg povlačenja preko Sene. Oni su bili svesni vakuma koji se otvarao iza njih, i vodili su računa o tome da bi katastrofa na Normandiskom frontu mogla da otvorи prolaz na celom putu do Rajha. I, daleko bolje od Hitlerovih trabanata koji su mu sve povlađivali, oni su dobro znali koliko su potpuno bili prevaziđeni na Normandiskom frontu. Ali, za nacistički režim bilo je karakteristično da je čak i tako sudbonosne operativne odluke kao što je ova, morao donositi sam Hitler. I tako, sa svog udaljenog komandnog mesta na Istočnom frontu, Hitler je kategorički naredio fon Klugeu da se drži na mestu, u Normandiji, i da izvrši protivudar preko pivoa sa ciljem da ponovo uspostavi svoju odbrambenu liniju kod Avranša. Ta odluka, više no ma koja druga, imala je neprijatelja da košta Bitke za Francusku.

Neprijatelj je tek 7 avgusta u 1.00 čas ujutru prikupio dovoljno snaga za otpočinjanje tog fatalnog napada. On je udario u pravcu Mortena, svega 20 milja istočno od plitkog zaliva Mon Sen Mišela. Udarni malj za ovaj napad obrazovalo je 5 oklopnih i SS divizija. To je bila prva nemačka velika ofanziva, a istovremeno i njihova poslednja, sve do bitke za izbočinu u Ardenima. Da bi montirali napad, oni su dovukli svoje oklopne snage sa Montgomeryevog fronta, crpeći pešadijska ojačanja iz pozadine sve do Pa de Kalea. Posle dva meseca neprijatelj je saznao žalosnu istinu da je bio prevaren jednim lažnim pla-

nom koji je ukočio celu jednu armiju baš u toku najkritičnijih časova njegove borbe za Francusku.

Samo jednu noć pre toga 30 divizija general-majora Lilenda Hobsa (Leland S. Hobbs) bila je otišla na položaj na pivou da smeni 1-vu diviziju dok je ova obilazila oko nemačkog boka. Sa smanjenim brojnim stanjem i zamorenim dvonedenjnim borbama koje su usledile posle proboga, 30 divizija je iznurena upala na položaj koji je bila napustila 1 divizija. Ove je položaje bila posela 1 divizija još dok je bila u napadu i zato nisu imali dovoljno dubine za odbranu. Za nekoliko časova neprijatelj je bio prodro u Hobsove prednje linije. 2 bataljon 120 puka bio je pregažen i otsečen od glavne snage. Punih šest dana ovaj izgubljeni bataljon je na nemačke pozive na predaju odgovarao vatrom i ogorčeno se držao na svom položaju. 8 avgusta bataljon je preko radija tražio hitno snabdevanje sanitetskim materijalom. Vazduhoplovstvo je na ovaj zahtev poslalo materijal natovaren u nekoliko aviona „C-47“, ali su ovi avioni izbegavajući neprijateljsku protivavionsku vatru, više od polovine svog tovara rasuli po neprijateljskim linijama. Tada je 30 divizija u poluučvršćene artiljeriske granate stavila ampule sa morfinom i sulfatablete i slabim punjenjem ih bacala preko neprijatelja u rejon okruženog bataljona. 12 avgusta bio je oslobođen ovaj izgubljeni bataljon koji se nalazio iza čitavog brda nemačkih leševa koji su oivičavali njegov položaj. Za ovu borbu, jednu od epohalnih u toku celog rata, bio je odlikovan „Prezidentovom pohvalom za borbene jedinice“.

U svom silovitom napadu preko Avranša na 30 diviziju kod Mortena, neprijatelj nam je nametnuo donošenje jedne odluke, i to od najvećeg značaja u našim operacijama u Francuskoj. Ona je imala da staje neprijatelja celu jednu armiju, a nama da donese Francusku. Winston Čerčil se šest meseci docnije pozvao na nju kao na „jednu od najsmelijih u toku rata“. Kada su nemci udarili, između fon Klugeovih tenkova i mora nalazile su se u početku Hobsove divizije. Oko podne napad je počeo da dobija opasne razmere i Hodžis je, u težnji da spreči slom bacio Hobsu u pomoć pojačanja iz 1-ve armije. 2 pešadijske divizije približile su se levom krilu 30 divizije, a jedna oklopna

divizija grupisala se oko njenog desnog krila da bi napala neprijatelja na njegovom otkrivenom boku.

U to je vreme 12 američkih divizija već bilo prošlo kroz koridor kod Avranša. Ako bi se neprijatelj probio kod Mortena, on bi mogao da preseče njihov komunikacijski pravac i da ih ostavi duboko izolovane u svojoj pozadini. Od ovih divizija 4 divizije još nije bilo angažovano. One su imale da se odatle bace na istok, prema otvoru Sena—Orlean i da otseku neprijateljsku otstupnicu.

Tada smo bili prinuđeni da izaberemo jednu od sledećih alternativa:

1. — ili bismo mogli da se osiguramo na pivou, pozivajući natrag one poslednje 4 divizije da ojačaju Hodžićeve odbrambene linije kod Mortena i na taj način sačuvaju životnu arteriju naših bretanjskih snaga;

2. — ili bismo mogli da rizikujemo neprijateljski probor kod Mortena i da bacimo one 4 divizije protiv njegovog otkrivenog boka, u cilju da uništimo 7 nemačku armiju.

Kladeći se u život da će fon Klugeov napad uspeti, Hitler je bio izložio ceo svoj prostrani bok napadu i obuhvatu s juga. Kada bismo samo mogli da gurnemo prema istoku sa dovoljno jakim snagama dok je neprijatelj napadao kod Mortena, mogli bismo zatim da promenimo pravac prema severu, primenjujući manevar u vidu klešta, i da otsečemo celu njegovu armiju. Ja sam odlučio da preuzmem taj napad i da izvršimo udar za uništenje Nemačke vojske na Zapadu.

U roku od nedelju dana ova odluka dovela je do džepa Aržantan—Falez. Tu, u jednoj od bitaka koje su najviše stale u Zapadnoj Evropi, neprijatelj je izgubio svoju 7 armiju, a sa njom je otišla i njegova poslednja nada da će zadržati liniju fronta u Francuskoj. On je imao da beži od Aržantana do nemačke granice, oko 500 km.

Suprotno Hitleru, mi smo pažljivo odmerili šanse kod Mortena. Dobijena prilika za okruženje opravdavala je rizik, ali mi nismo mogli sebi dozvoliti da se upuštamo u avanturu. U toku prvih 24 časa neprijateljskog napada ja sam one četiri divizije držao južno od Mortena, spremne za pojačavanje fronta.

U međuvremenu, desno od 30 divizije, u našim linijama bila je stvorena široka breša. Da bi začepio tu rupu pre no što bi je neprijatelj otkrio, upotrebio sam Patonovu 35 diviziju i dodelio je Hodžisu. Da je neprijatelj uputio svoje tenkove samo nekoliko kilometara južnije, mogao bi se još prvog dana probiti do Avranša.

Ujutru 8 avgusta ispitao sam situaciju kod Hodžisa i našao da se on čvrsto drži. Nemci nisu uspeli da prodube svoje prve prodore i izgledalo je da je napad istrošio svoj početni zamah. Zaključio sam da će se spoj održati, naročito ako bude pomognut avijacijom.

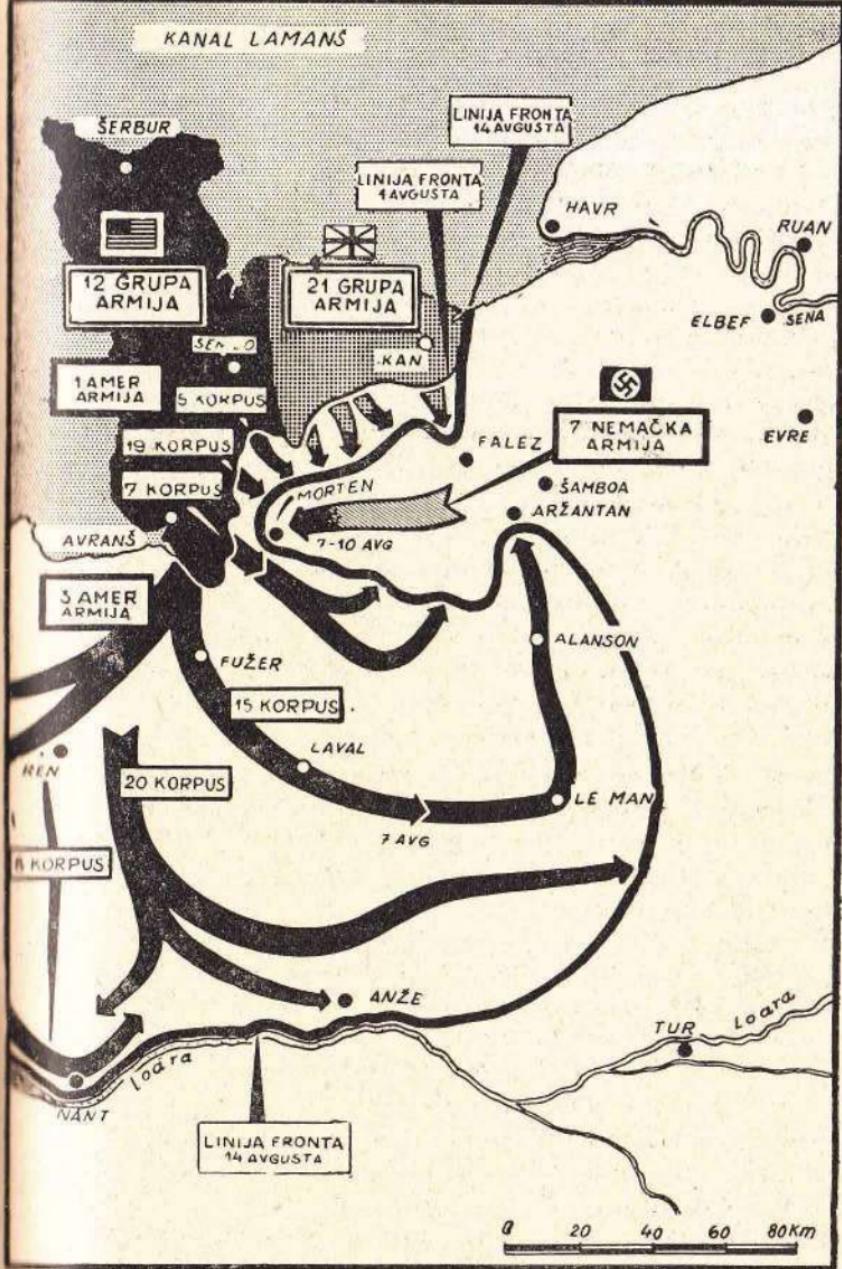
Trebala nam je samo prognoza lepog vremena da bismo udarili na istok, a zatim se okrenuli protiv neprijateljskog otkrivenog boka. To jutro stigao je meteorološki izveštaj koji je obećavao vedro nebo i dobro dejstvo avijacije za nekoliko dana. Pružio sam izveštaj Levu Alenu.

„Prionućemo poslu“, rekoh mu ja „i bacićemo se prema istoku sa svim što imamo“.

Patonu je izdato naređenje. Dok bi Midlton gonio neprijatelja u Bretanji, 20 korpus general-majora Voltona Vokera (Walton H. Walker) imao je da izvrši udar prema otvoru Sena—Orlean. U isto vreme 15 korpus general-majora Vejda Hejslipa (Wade H. Haislip), koji se sada nalazio u blizini Le Mana, imao je da se okreće na sever, prema raskrsnici puteva kod Aržantana i da tamо preseče glavnu neprijateljsku otstupnicu.

Pošto je otpor na frontu kod Kana oslabio, zbog odvajanja neprijateljskih oklopnih snaga i njihovog upućivanja prema Mortenu, Montgomeri je 6 avgusta izdao naređenje svojim britanskim i kanadskim armijama za napredovanje do Sene. Krirer, kanadski komandant na levom krilu, imao je da nadire duž kanskog druma do Faleza, i da se severoistočno odatle okreće u pravcu Ruana. Dempsey, na desnom krilu, imao je da se kreće duž druma — arterije koji

KANAL LAMANS

Skica 32. — Stezanje zamke u rejonu Aržantan—Falez
Dok su Nemci pokušavali da se probiju do mora kod Mortena, i 3 armija spremale su udar na neprijateljski izloženi bok. Posle nekoliko dana jedna američka kolona udarila je na sever, do Aržantana, dok je Montgomeri bezuspešno gurao prema Falezu u pokušaju da zatvori tu klopku.

je vodio istočno, kroz Aržantan, 25 milja južno od Faleza. Montgomerijevi planovi za taj dan pre neprijateljskog napada na Morten, zasnivali su se na pretpostavci da će se fon Kluge sa svog neodrživog položaja na kome se nalazio u Normandiji povući na odbrambenu liniju na Seni.

U toku konferencije od pre nekoliko dana, na kojoj je Montgomeri izložio osnovnu zamisao ovog plana, Dempsey je veselo ponudio opkladu da će on stići u Aržantan pre američkih snaga. Ja nisam osporio optimizam Bimba Dempseja, jer smo u velikom pokretu zahodenja, koji bi trebalo da nas dovede do Aržantana, imali da pređemo mnogo više milja od njega.

7 avgusta uveče — neprijatelj je to jutro bio napao kod Mortena — Montgomeri je otpočeo svoj napad i Kanđani su se spustili duž druma prema Falezu, u stopu za prethodno izvršenim bombardovanjem. Međutim, sledećeg dana oko podne, oni su naišli na veoma čvrst otpor, jer se neprijatelj bio ukopao kod Faleza da bi održao svoje komunikacije slobodnim, dok je svoje snage koncentrisao protiv našeg koridora kod Mortena.

Sada, kada se situacija izmenila, što je posledica neprijateljskog napada na Morten, Montgomeri je izmenio svoje planove. On bi sada imao da nam se pridruži u pokušaju da se fon Klugeova 7 armija satera u čeljusti dvostruko-obuhvatnog manevra. Dok bi američke snage nadirale s juga, Montgomeri bi nadirao naniže sa severa, preko Faleza, da bi otsekao neprijatelja zapadno od linije sever-jug i da bi uništio njegovu 7 armiju. Kao čovek koji je imao ulogu operativnog arbitra po pitanju granica, a u ime Ajka, Monti je bio odgovoran za koordinaciju manevra sve 4 savezničke armije.

Hejslipov 15 korpus imao je da obrazuje naša američka klešta na jugu, koja su trebala da se zatvaraju na sever ka Aržantanu. Taj krajnji cilj ležao je 12 milja unutar britanskih granica. Ali, pošto je ovaj cilj obuhvatao strategisku raskrsnicu puteva, na mestu gde su naša klešta imala da se sastave, Monti je pozeleo i rado prihvatio naše ulaženje u njihovu zonu dejstva.

„Ići ćemo sve do Aržantana i tamo ćemo se zadržati“, rekoh Patonu. „Moramo obratiti pažnju da ne upadnemo u Montijev raspored pri njegovom silasku iz Faleza“.

Zatvarajući svoju polovinu klešta sa severa, Monti je imao da se baci u napad duž kanskog druma preko Faleza i 12 milja iza njega do Aržantana. Jednom kada Monti bude zatvorio tu brešu od Faleza do Aržantana, mi bismo presekli poslednju neprijateljsku otstupnicu iz Mortena. Ali, pošto bi za obrazovanje naše klopke i zatvaranje neprijatelja u nju s juga trebalo dosta vremena, mi smo regulisali tempo neprijateljske akcije kod Mortena, od časa do časa, nadajući se da će neprijatelj istrajati dovoljno dugo u tom besplodnom napadu da bi nam stvorio vreme koje nam je bilo potrebno da bismo izvršili obilazak njegovog boka.

Drugog dana neprijateljskog napada kod Mortena, američki ministar finansija, Henri Morgentau (Henry Morgenthau) posetio je front Grupe armija u toku uobičajenog obilaska vojišta. Hobsova 30 divizija pokazala se izvanredno hrabri na pivou i zbog te uporne čvrstine nazvali smo je *Mortenska stena*. U međuvremenu, „Tajfuni“ — avioni Britanskog vazduhoplovstva sa raketnim naoružanjem — priključili su se američkim snagama u napadu na fon Klugeove tenkove, koji je trajao sve dok neprijateljske linije nisu bile obeležene crnim perjanicama zapaljenih tenkova.

Upoznavajući tog jutra Morgentaua sa situacijom, ukazah mu na mesto gde se nemačka linija fronta povijala unazad ispod Mortena i pokazah mu kako smo neprijatelja, koji se nalazio unutra, opkoljavali trupama prema njegovom otkrivenom boku. „Ovo je prilika koja se jednom komandantu ne pruža više od jedanput u toku čitavog stoljeća“, rekoh mu ja. „Mi smo pred uništenjem čitave jedne neprijateljske armije“.

Dok je Morgentau to posmatrao sa nevericom, ja ukazah na nemački džep kod Mortena i izložih mu ukratko svoje razloge za ovo tvrđenje. „Kada bi neprijatelj htio da produži svoj napad ovde kod Mortena još samo za 48 časova, on bi nam time dao vremena da se približimo Aržantanu i tamo ga potpuno uništimo. A kada bude izgu-

bio svoju 7 armiju u ovom džaku, neće mu ostati ništa više čime bi mogao da nam se suprotstavi. Mi ćemo odavde ići pravo do nemačke granice“.

Nisam sasvim siguran da mi je u tom trenutku Morgentau poverovao. Nemačka granica se još uvek nalazila na udaljenju od 500 km prema istoku.

11 avgusta, tačno 48 časova posle Morgentauove posete, fon Kluge je najzad uvideo da kod Mortena nije mogao dalje izvršavati Hitlerova naređenja. Preporučio je da se nerazumni napad napusti i da se linija fronta povuče na Senu.

Sledećeg dana Hitler je pristao na povlačenje, ali ne bez izvesnih uslova: fon Kluge je imao da očisti svoj levi bok i pozadinu od neprijatelja. Da je Hitler svom komandantu izdao naređenje da promeni pravac rečnog toka Sene, i to bi svakako bilo pametnije. Jer, 15 korpus, sa svoje 2 pešadijske i 2 oklopne divizije, bio se približio raskrsnici puteva kod Aržantana i snažno nadirao u cilju zatvaranja klopke.

U međuvremenu, Monti je na severu operisao sa manjim uspehom. Posle pet dana napadanja on je bio gurnuo svoja kanadska klešta samo do pola puta do Faleza. Na taj način, kada je Hejslip stigao do Aržantana, 12 avgusta uveče, Monti je bio dalje na severu, te je još čitavih 18 milja razdvajalo britanske i američke snage.

Paton mi je to veče telefonirao sa istaknutog komandnog mesta 3 armije koje se nalazilo u blizini Lavala.

„Izvesni naši delovi stigli su u Aržantan“, javio je on. „Pustite me da idem do Faleza pa ćemo baciti Britance u more, kao ono nekada kod Denkerka“.

„Nikako ne činite to“, rekoh mu ja, jer sam strahovao da ćemo se sudariti s Montgomerijevim snagama. „Vi ne treba da idete dalje od Aržantana. Zaustavite se tamo gde ste i utvrdite se. Sibert mi kaže da Nemci počinju da se povlače. Bolje ćete učiniti ako se pripremite za njihovo gonjenje“.

Kako nije imao poverenja u Montijeve sposobnosti da zatvori otvor kod Aržantana, Paton je već bio naredio svom 15 korpusu da krene napred preko Aržantana do Faleza. Prema tome, u vreme kada me Džordž bio pozvao

na telefon, Hejslipovi tenkovi bili su već upućeni prema pomenutom otvoru. Moje naređenje bilo je, međutim, tako beskompromisno, da je Džordž, bez reči, pozvao natrag Hejslipove trupe.

U međuvremenu, dok smo mi s nestrpljenjem čekali kod Aržantana na Montija, neprijatelj je pojačao ovaj otvor. Njegova tenkovska prethodnica i SS trupe već su proticale natrag kroz njega prema Seni. Ali, umesto da udvostruči svoj pritisak da bi sprečio to bekstvo, Monti je pravac glavnog udara protiv džepa premestio dalje na zapad. Umesto da zatvori otvor začepivši otstupnicu kod Faleza, Monti je počeo da potiskuje neprijatelja i da ga tera u pravcu Sene. Ma koliko da sam ja bio začuđen Montijevom taktikom, ona je još više zapanjila samog Ajzenhauera. A na istaknutom komandnom mestu 3 armije, odakle je njen štab začuđeno i bespomoćno posmatrao kako mu plen izmiče, Paton je bio besan na Montgomerijevu grešku. Džordž je bio dvostruko ljutit, pošto mu je bilo zabranjeno da sam zatvori brešu. Ali, Monti nije nikada zabranio niti sam ja ikada predložio da američke snage zatvore taj otvor od Aržantana do Faleza. Ja sam bio sasvim zadovoljan našim prvobitnim ciljevima i nisam bio rad da uzimam još i nove.

Iako je Paton možda mogao duž ovog uzanog otvora da postavi jednu zaprečnu liniju, ja sam sumnjao u njegove mogućnosti da se održi. 19 nemačkih divizija sada se dalo u bekstvo pokušavajući da se izvuče iz klopke. U međuvremenu, Džordž je sa 4 divizije već presekao tri glavne otstupnice preko Alansona, Sesa i Aržantana. Da je on tu liniju rastegao tako da obuhvati i Falez, on bi proširio svoje presecanje neprijateljske otstupnice u zahвату prostorije široke oko 60 km. Neprijatelj je mogao ne samo da probije tu liniju, već bi mogao u svom naletu i da pregazi Patonove položaje. Ja sam mnogo više voleo solidan oslonac kod Aržantana no mogućnost da se pretrpi neuspeh kod Faleza.

U isto vreme, nisam bio rad da rizikujem frontalni sudar između dve armije koje idu jedna drugoj u susret, kao što je to moglo da se desi da je Paton produžio nadiranje na Falez. Jer, svaki frontalni spoj postaje opasan

manevar koji se ne može kontrolisati, sem ako svaka od nastupajućih snaga ne bude zaustavljena na planom utvrđenim terenskim objektima. Mogućnost da izmešane trupe uđu u Montgomerijev raspored za nastupanje mogla bi lako da dovede do katastrofalne greške u raspoznavanju. Ali, zadržavajući Patona kod Aržantana, ja se nisam bio prethodno posavetovao sa Montgomerijem. Odluka da zaustavim Patona bila je moja sopstvena; ona nikada nije izašla izvan mog komandnog mesta.

Iako su pripremljeni neprijateljski položaji na drumu za Falez bili nesumnjivo teži od onih koje smo probili na pravcu za Aržantan, ja sam zamerala Montgomeriju što je propustio da taj otvor zatvori na vreme. Jer, pošto je bio odbačen na drumu za Falez, bolje bi bilo da je prebacio svoje težište na istok i da je zatvorio obruč kod Šamboa — kao što je to učinio nedelju dana kasnije.

Dok nam se radio-Berlin izrugivao za ono što je zvao pokušajem „na život i smrt“ da uništimo Nemačku armiju pre no što budemo podlegli letećim bombama, Paton se šetao po svom komandnom mestu sa hrpom obaveštajnih izveštaja o neprijateljskom izvlačenju iz klopke.

„Dovraga, dosada su se svi oni izvukli“, žalio se on. „Umesto da čekamo ovde na Montija, mi bismo trebali ponovo da se krenemo. Nema ničega ispred fronta, apsolutno ničega između mene i Sene.“

Mada sam i ja delio ogorčenje koje je kod Džordža izazvalo očajanje dok je na aržantanskom osloncu bespomoćno čekao na Montija, ja sam osporavao njegove preterane tvrdnje o broju Nemaca koji su pobegli iz klopke. Sa savezničkim vazduhoplovstvom, koje je intenzivno tutklo njegove pokrete i artiljerijom, koja mu je zaprečavala puteve, fon Kluge nije mogao za dva dana i dve noći da oslobodi više no samo deo onih 19 divizija koje su tada kuljale u taj džep koji se lagano smanjivao.

Zaključivši još pre nekoliko dana da ne bih mogao da zatvorim brešu kod Faleza a da ne dovedem u opasnost svoj oslonac kod Aržantana, ja sam sada imao na raspoloženju tri moguće akcije:

1. — mogli smo da se zadržimo na položajima na kojima smo se nalazili sve dok džep ne bude potpuno očišćen;

2. — mogli smo da olakšamo našim snagama na osloncu, time što bismo krenuli 10 milja severoistočno, do Šamboa, i tamo presekli još jednu neprijateljsku otstupnicu;

3. — najzad, mogli smo da ostavimo deo naših snaga kod Aržantana da čeka spajanje sa Montgomerijevim kleštima, a sa ostalim snagama da pojurimo na istok, da bismo se dočepali jednog mostobrana preko Sene.

Prva alternativa značila je odlučiti se na neaktivnost; ona nije nudila nikakve koristi. Druga je pak nudila malu korist. Iako ne bismo mogli da zatvorimo brešu zauzevši Šamboa, svakako bismo suzili grlić i možda usporili neprijateljsko bekstvo iz džepa. Od sve tri alternative, trka prema Seni nudila je najveće taktičke izglede. Jer, ako bi Paton tamo postigao dobijanje mostobrana, on bi time neprijatelju onemogućio svaki izgled na odbranu Sene. U tom cilju i mi bismo, takođe, morali nešto da rizikujemo. Jer, krećući se prema Seni, a ne napadajući na Šamboa, mi bismo možda neprijatelju olakšali bekstvo iz klopke kod Faleza. Po pravilu, uništenje neprijateljske armije prvi je cilj svake jedinice. Da li je mostobran na reci Seni bio dovoljno značajan da opravda naše odbijanje da primenimo ovo osveštano ratno pravilo?

Džordž mi je pomogao da otklonim svoju nedoumicu kada me je 14 avgusta pozvao i zatražio da 2 od 4 Hejslipove divizije na aržantanskom osloncu budu oslobođene za pokret ka Seni. Posle ovoga odbacio sam na stranu prve dve alternative i stavio sam se na Patonovu stranu, za treću. Ako Montgomeriju treba pomoći za zatvaranje otvora, neka nam je on sam zatraži. Pošto je bilo malo verovatnoće da će je on zatražiti, mi ćemo onda da gurnemo napred, na istok.

U svom napredovanju ka Seni Paton je imao da podeli 3 armiju na tri pravca, sa jednim korpusom na jugu — upravljenim prema Orleansu, drugim u centru — prema Šartru, dok je Hejslip, na severu, udario u pravcu Dreja, 40 milja s ove strane Pariza. Od Dreja bi Hejslip udario na severoistok prema Mant Gasikuru i tamo bi forsirao Senu, na 35 milja severno od Pariza.

Tek što je Hejslip krenuo prema tom prelazu na reci Seni, a Montgomeri se javio i predložio da proširimo naša klešta od Aržantana na severoistok, do Šamboa. Monti je već bio odvojio svoju Poljsku oklopnu diviziju prema tom objektu, nameravajući da tamo zatvori klopku.

„Potpuno se slažem s Vama, generale“, rekoh Montiju. „Treba da idemo na severoistok. Ustvari, ja sam baš poslao 2 divizije na severoistok — na severoistok do Sene“. Mant Gasikur bio je 75 milja dalje na istok no Montgomerijev cilj kod Šamboa.

Dok je Montgomeri, s druge strane žice, bio zaprepaščen, ja sam se borio svom snagom da otstranim sumnje koje su me bile obuzele u pogledu ispravnosti moje ranije odluke. Jer, da nismo pojurili napred na Senu, možda bismo mogli da zatvorimo klopku kod Šamboa i da povećamo broj zarobljenika u tom džepu. Onda, kada sam o tome razgovarao sa Patonom, ja nisam bio znao za Montijevu odluku da nadire na jugoistok od Šamboa. Prvi i jedini put u toku rata, ja sam to veče legao u krevet zabrinut za odluku koju sam već bio doneo. Ni do današnjeg dana nisam sasvim siguran da li nismo trebali da odložimo naše napredovanje do Sene i umesto toga da idemo na Šamboa. Jer, mada je mostobran ubrzao naše napredovanje, Šamboa bi nam doneo veći broj zarobljenika.

19 avgusta, 12 dana pošto nas je neprijatelj napao kod Mortena i 6 dana pošto je Paton bio dostigao Aržantan, Montgomeri je zatvorio klopku kod Šamboa, 15 milja jugoistočno od Faleza. U tom džepu bilo je ubijeno ili zarobljeno više od 70.000 demoralisanih Nemaca. Ipak, u toku pet dana, koliko je Paton čekao na Montgomeriju kod Aržantana, hiljade neprijateljskih vojnika je izbeglo. Ali, čak i ovaj zastoj nije mogao da pomrači pobedu koju smo ostvarili kao rezultat Hitlerove tvrdoglavosti kod Mortena. Gro 19 nemačkih divizija bio je satrven u džepu; uspeli su da pobegnu samo njihovi pokretljivi ostaci i oni su se provukli u razbijenim grupama. Zapadno od Sene neprijatelj je bio uništen i, posle poraza, oslobođenje Francuske bilo je samo pitanje dana. Između Orne i Sene, još uvek je jedna nemačka jedinica zadržavala Montijevu 21 grupu armija, ali pošto je američki bok već bio očistio

neprijatelja do Sene, fon Klugeu nije ostalo ništa drugo no da se povuče da bi spasao ono što se još dalo spasti. Ali, dok je svet bio zapanjen brzinom Patonovog impozantnog napredovanja do Sene, Hodžisova skoro anonimna armija bila je ta koja se rvala u ogorčenim borbama protiv džepa kod Faleza. Jer, uprkos beznadežnosti svoga položaja, neprijatelj nije lako padao u očajanje; čak su i komandanti divizija, začudo, priznavali žilavost nemačkog otpora u džepu. Jednog dana, u toku obilaska jednog isturenog bataljona koji je bio angažovan protiv džepa, jedan komandant divizije uveravao je iznurenog ljudstvo bataljonskog štaba da su pred sobom imali „drugoklasne elemente“. Jedan riđi potporučnik, sav izmršaveo od premora, pogleda sa nevericom svog komandanta. „Generale“, reče on, „onda mislim da bi bilo bolje da stavite Švabe u trebovanje za hranu. Ne izgleda da oni smatraju da pripadaju kategoriji u koju ih vi stavljate“.

Za vreme operacija oko Aržantana i Faleza Paton je svoje uspehe merio miljama, a Hodžis poginulim neprijateljskim vojnicima. Na taj način, nijedan od njih ne može pretendovati da je prevazišao drugoga, pošto se njihovi zadaci nisu mogli upoređivati. Međutim, ako gubici daju merilo o surovostima i iskušenjima u borbi, 1 armija može pretendovati da je podnela najveći deo tereta za vreme našeg napredovanja. U toku devetnaest dana koliko je 3 armiji trebalo za pokret od Avranša do Sene, 1 armija pretrpela je 19.000 gubitaka u čišćenju aržantanskog džepa. Njeni gubici bili su skoro dvaput veći od onih koje je pretrpela 3 armija na neprijateljskom otkrivenom boku.

Kada su se naša klešta približila Šamboau, vlažnog jutra 19 avgusta, Montgomeri je sazvao sastanak da bi svoje napredovanje do Sene koordinirao sa našim. Sastali smo se na pola puta između naših komandnih mesta i sklonili se sa našim tablama za karte kod jednog velikog plasta sveže pokošenog sena koji se nalazio pored druma.

Mada smo u ovo vreme svuda dostigli OVERLORD-ovu liniju ciljeva od Mant Gasikura do Orleansa, Britanci se još nisu bili približili Seni. Misleći na to da se uhvate u klopu one jedinice koje su uspele da se izvuku preko Faleza, a u isto vreme i da se probije led za britansko

napredovanje, predložio sam Dempseju da privuče 2 britanske divizije preko Avranša, iznad Patonovog pravca kretanja do Sene i da odatle udari na sever tako da klešta savije do njene leve obale.

„Daćemo vam kamione za ovaj pokret“, obećah ja, pretpostavljajući da će mu trebati pomoći za jedan tako dug terenski pokret.

Bimbo je čačkao zube slamkom. „Ah ne, hvala, Bred“, primeti on, „ne bismo mogli da odvojimo tu snagu. Ne mogu odvojiti 2 divizije za jedan tako zamašan cilj“.

Ne želeći da izgubim ovu priliku za drugo spoljno okruženje neprijatelja zapadno od Sene, predložio sam da mi okrenemo naše američke snage na sever, u britansku zonu, i otsečemo neprijatelja na levoj obali.

„Ako Vi to ne možete da učinite, Bimbo“, rekoh ja, „imate li šta protiv toga da mi učinimo takav pokušaj? To bi značilo presecanje preko Vašeg fronta“.

„Zašto da ne, nemamo ništa“, odgovori on. „Mi bismo bili zadovoljni da Vi to učinite. Ja bih samo želeo da možemo naći trupe pa mi sami da to učinimo“. Motni klimnu glavom u znak odobravanja.

Unapred smo predviđali da bi svaki takav manevar američkih trupa kroz britansku zonu dejstva izazvao velike administrativne nezgode. Jer, 80.000 vojnika koji bi eventualno krenuli gore na sever, imali bi posle da se spuste dole, ali ovoga puta kroz britanske kolone koje bi se, u međuvremenu, približavale Seni.

Pa i pored svega toga, želeli smo da na svaki način neprijatelja koji je bežao prema istoku, uhvatimo i uništimo, pa smo zato uputili 4 divizije na sever, do leve obale Sene. Do 25 avgusta one su prešle 50 km kroz britansku zonu, do blizu gotskog grada Ruana. Ovaj neočekivani manevar proizveo je paniku kod neprijatelja koji se povlačio ispred Montgomerijevih kolona. Uspeli smo ne samo da izolujemo Senu između Mant Gasikura i Ruana, već i da prinudimo Nemce da se ograniče na uzani prelaz na severu, u blizini ušća Sene. Kada su se nemačke kolone tu zgomilale posle prelaza motornim skelama, saveznička avijacija došla je da ih mitraljira i bombarduje. Pored toga, naša artiljerija je u toku dva dana tukla ove koncen-

tracije, sve dok prelazi nisu bili obeleženi gustim stubovima dima koji je zamračivao letnje nebo.

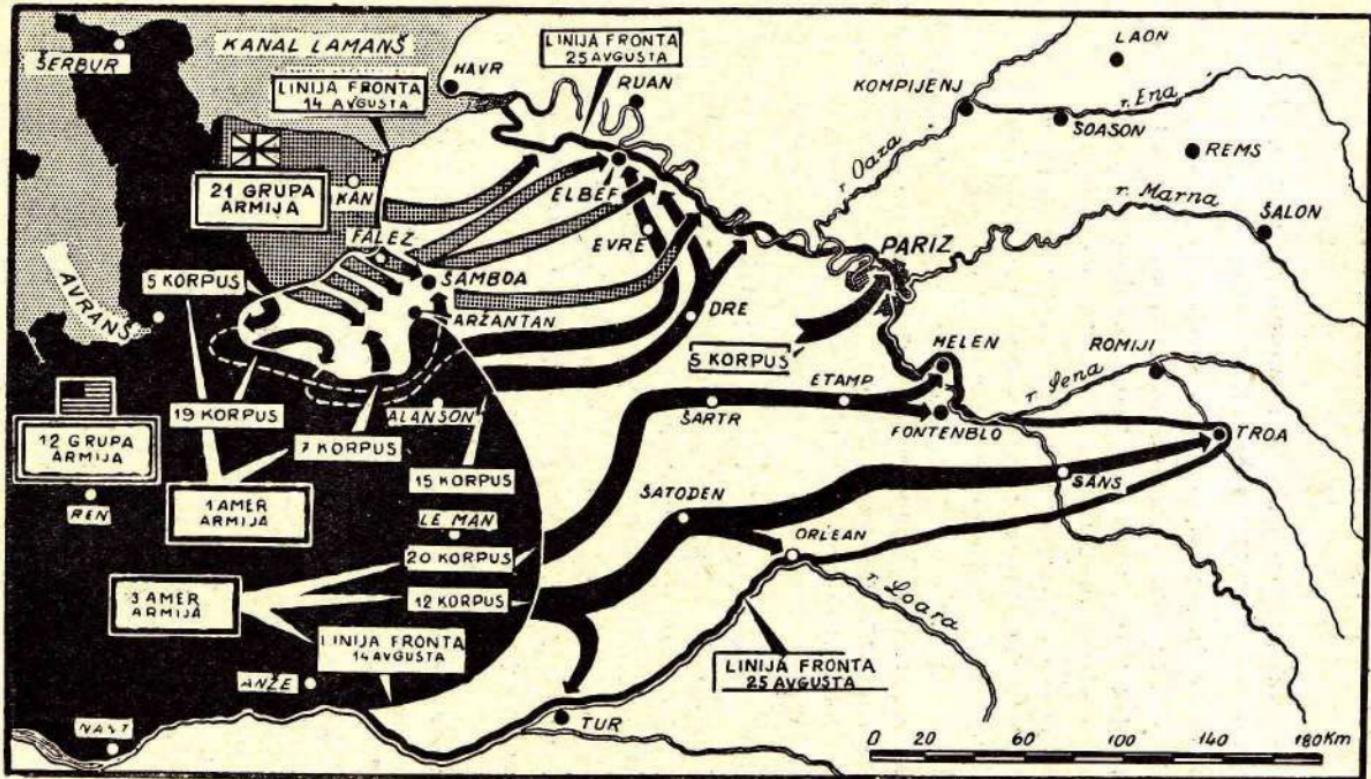
Sada je Dempsey napredovao skoro bez otpora da bi zauzeo front koji smo mu bili očistili zapadno od Sene. A kada je stigao do reke, kod Mant Gasikura, mi smo mu poklonili i gotov mostobran. A da bismo povukli naše američke trupe natrag kroz britansku zonu, koja je sada bila pretrpana saobraćajem za snabdevanje, koje je upućivano i na istok i na zapad, Hodžis i Dempsey su se saglasili da se na svima raskrsnicama uvede dvočasovno vreme za raskrčavanje saobraćaja. Britanci i mi imali smo da provlačimo naše kolone kroz ove raskrsnice u naizmeničnim periodima od po dva časa, sve dok se naše snage ne budu izvukle.

Nekoliko dana docnije, kada su Dempseja pretstavnici štampe upitali za njegovo napredovanje do Sene, on se žalio da je njegov pokret mogao da teče i brže, samo da mu front nije bio zakrčen američkim saobraćajem.

Iako smo, možda, bili preterano osetljivi na svaku kritiku upućenu Američkoj vojsci, bio sam revoltiran kada sam čuo da je naša diverzija bila okarakterisana kao smetnja, i to od strane onih kojima je donela neposrednu korist. Potsetio sam Montija da je Dempsey koristio drumeve za upola manje vremena u sektoru koji su Amerikanci bili očistili, što je bilo daleko povoljnije no da ih je koristio potpuno dok su ih držali Nemci.

Da nismo okrenuli ta klešta Dempseju u pomoć, mogli bismo da prodremo daleko istočnije od Pariza i da ostvarimo mnogo veće dobitke u terenu. Ali, još jednom smo želeli da se odreknemo zemljišta u težnji da uništavamo Nemce.

Monti je posle toga ponudio svoje izvinjenje za Dempsejev komentar štampi. „Bimbo“, objašnjavao je on, „kaže mi da su pogrešno naveli njegove reči“.

Skica 33. — Obuhvat duž Sene i oslobođenje Pariza

Američka 1 armija udarila je na severoistok, kroz britansku zonu, da bi sprečila neprijatelja, koji se bio izvukao iz delimično zatvorene klopke Aržantan—Falez, da opet pobegne preko Sene.

U međuvremenu, 3 armija prodrla je istočno od Pariza, do Troa.

19: *Oslobodenje Pariza*

(Skica 33, str. 524)

Početkom avgusta, ubrzo pošto se 3 armija okrenula na istok od Lavala prema Le Manu, svega na 260 km do Pariza, jedan kurir iz Londona upao je jedno popodne na naše komandno mesto u blizini Sen Sover Landelena. On je držao u ruci platneni koverat koji je bio zapečaćen voskom. Iz otvorenog džepa njegove sivomaslinaste košulje virila su ovlašćenja koja su mu davala pravo prvenstva korišćenja avionske veze preko Kanala.

Hansen je otvorio koverat i izvadio jednu malu američku zastavu. Jedan karton za pisma pade na pod. „Za džip generala Bredlija pri oslobođenju Pariza“, — pisalo je na priloženoj cedulji. Kurir je bio poslat od strane majora Roberta Koen iz Boston-a, malog i veoma vrednog intendantskog oficira koji me prilikom moga prvog dolaska u London snabdeo santimetrom i šablonom za uzimanje mere, što je imalo da mi posluži za narudžbinu novih uniformi ako bi mi kad ove zatrebale.

Za svojim pisaćim stolom u nadleštvu general-majora Roberta Mak G. Litldžona (Robert McG. Littlejohn) u Londonu, Koen je predosećao groznicu koja će obuzeti Američku vojsku kada se bude približila Parizu. Generaciju koja je bila podignuta uz anegdote njenih otaca koji su bili u Američkim ekspedicionim snagama¹), Pariz je privlačio žestinom većom no ma koje drugo mesto u Evropi. Međutim, u strategiskom pogledu, sam grad bio je postao beznačajan. Pored sve njegove slave iz prošlih dana, Pariz nije pretstavljaо ništa više od jedne tačke na našoj karti, koja je imala da bude pređena kada se budemo uputili prema Rajni. U pogledu snabdevanja, on je mogao

¹) Ovde pisac misli na Prvi svetski rat. — Prim. prev.

da prouzrokuje ogromne teškoće, jer je iza njegovih lepih fasada tamo živelo 4.000.000 gladnih Francuza. Odvajanje tako velike tonaže za Pariz samo bi još više opteretilo naše već i onako zakrčene komunikaciske pravce. Hrana za stanovništvo Pariza značila je manje benzina za front.

Nekoliko dana pre no što je neprijatelj izvršio udar kod Mortena, ja sam ponovo uzeo u razmatranje našu buduću strategiju za oslobođenje Pariza. Nekoliko štabnih oficira tvrdili su uporno da će neprijatelj oglasiti Pariz za „otvoreni grad“ kao što su to uradili Francuzi 1940 godine da bi izbegli njegovo razaranje. Ja se nisam složio sa njihovim pogledima. Bilo je podataka koji su govorili da je neprijatelj u Parizu nagomilao svoje potrebe snabdevanja; ako bi to bilo tačno, on nije imao drugog izbora no da ga brani. Ovo nije značilo da ćemo mi prići gradu da bismo ga opsedali. Ustvari, mi smo projektovali jedan plan manevra za obuhvat Pariza s juga, odakle bismo okrentuli na sever i spojili se sa delom obruča koji bi bio postavljen s druge strane, te tako presekli otstupnicu pariskog garnizona prema Rajhu. Da bismo se dočepali otvora Sena—Orlean, stvorili smo plan za spuštanje padobranaca u blizinu grada Šartra (čuvenog po svojoj katedrali), jer smo pretpostavljali da će neprijatelj reorganizovati svoju liniju fronta od Kana na jug, prema Loari. Pošto bi probila tu liniju, 3 armija bi gurnula severnom obalom Loare da bi se spojila sa trupama spuštenim iz vazduha kod Šartra. Oko 10 avgusta ovaj plan za vazdušnodesantnu akciju bio je unet na tablama za planiranje. Međutim, nedelju dana kasnije tražili smo da se taj plan poništi. Jer, neprijatelj nije uspeo da reorganizuje svoju liniju fronta, a komanda 3 armije je izjavljivala da je armija u stanju sama da stigne do pomenutog otvora, bez pomoći padobranaca. Napuštanje spuštanja iz vazduha kod Šartra omogućilo je Komandi vazdušnog transporta trupa da prenosi potrebnu tonažu za 3 armiju i 19 avgusta 21 avion „C-47“ otpočeo je transport kritičnih sredstava i potreba za Patona, dobacivši 47 tona hrane na aerodrome u blizini Le Mana. U krizi snabdevanja, koja je čak i sada počela da ometa naše napredovanje, vazdušni transport imao je da postane zaloga u ogorčenoj borbi za obezbeđenje snabdevanja. Jer,

u roku od nekoliko dana, naš marševski cilj nije imao da bude određen neprijateljskim otporom, već tonažom kojom su naše kolone bile snabdevene da bi mogle da se održe u pokretu.

Do 21 avgusta 3 armija je forsirala Senu i severno i južno od Pariza, dok se neprijatelj, koji se još uvek nalazio *zapadno* od Sene, borio da izmakne mreži koju je 1 armija bila razapela duž leve obale te reke, prema Ruanu. U poslednjem naporu da spase svoje trupe koje su bile u neredu, fon Kluge im je naredio da se rasplinu u male grupe i da se infiltriraju kroz naše linije. Pretrpevši duševni slom zbog katastrofe u koju je bio silom uvučen od strane Hitlera, fon Kluge je zatim izvršio samoubistvo.

Kada je Paton prešao preko Sene, posetila me jedna delegacija novinara i zatražila da se Pariz poštedi artljeriskog bombardovanja i pored toga što se tamo nalazio nemacki garnizon. Iako nisam imao onu naklonost koju su oni imali prema gradu koji ja nisam još nikada dotle video, ja sam ih uveravao da mi nećemo praviti veliku štetu i rušiti pločnike po njegovim ulicama. Umesto da u frontalnom napadu udarimo kao maljem na njegove zapadne ulaze, objašnjavao sam ja, mi bismo ga najpre izolovali, a zatim bismo ušli u njega po našem nahodenju.

„Koja će ga divizija zauzeti?“ pitao je jedan od ratnih dopisnika.

„One su se sve dobro borile“, rekoh ja, u naporu da izbegnem njegovo pitanje. „Biće nam veoma teško da u tom pogledu učinimo izbor“.

„Ako je dozvoljeno postavljati kandidature“, nasmeja se on „evo jednog glasa u prilog 1 divizije“.

„Zašto vi sami ne zauzmete Pariz?“ rekoh mu ja. „Vi imate ovde dovoljno ratnih dopisnika za tu svrhu. Ustvari, vi možete da ga zauzmete u svako doba koje želite i da nas tako pošteditate mnogih teškoća. Jer, iako s jedne strane, ja ne bih želeo da to Francuzi saznaju, ipak bih mogao da Vam kažem da mi ne žurimo da oslobođimo Pariz baš u ovom trenutku“.

U kratkom vremenskom periodu od četiri nedelje posle proboga, američki komunikacijski pravac bio se razvukao od Sen Loa do Sene. Sada se mostobran 3 armije na-

lazio jugoistočno od Pariza, na kraju komunikaciskog pravca, oko 400 km udaljen od luke Šerbura. Naše napredovanje je teklo brzo i pored onih predviđenih zastanaka na mestima gde se računalo na neprijateljski otpor, kao i onih koji su činjeni da bi se snabdevanju pružila mogućnost da nas dostigne, a snaga, koja se morala držati na kraju tog komunikaciskog pravca, rasla je iz dana u dan samim porastom naše organizacije. To je bio interval koji je prethodio suši — benzinskoj suši, koja je imala da zaustavi naše „Šermane“ na nekoliko milja od Sigfridove linije.

Železničke linije bile su pomerene unapred do Le Mana, 200 km istočno od Šerbura, ali opravka bombardovanih mostova tekla je sporo zbog nedostatka građevinskih bataljona. U međuvremenu, uprkos kritične nestašice francuskog voznog parka, koji je bio istrošen ratom, železnička oprema dovlačena je iz Engleske, posle pošiljki kamiona preko Kanala koji su imali prvenstvo u transportovanju. U nedostatku železničkog transporta mi smo ponovo pali na kamione od dve i po tone, koji su se sada danonoćno kretali u konvojima. Da bi popunile dnevne potrebe za većim brojem kamiona, mi smo od pridolazećih divizija, odmah po iskrcavanju u Šerburu, oduzimali taktička vozila i dodeljivali smo ih kolonama za snabdevanje. Ali, i pored ovih improvizacija, uspeli smo da otstranimo krizu snabdevanja sve do meseca septembra jedino благодareći smanjivanju trupnih sledovanja i pribegavanju vazdušnom transportu.

Dok smo nadirali na istok, sa ovako preopterećenim linijama snabdevanja, strahovao sam da bi oslobođenje Pariza moglo da dovede do njihovog prekida. Svaka tona koja bi otišla u taj grad značila je jednu tonu manje za front, a Odeljenje²⁾ za civilne poslove na okupiranim ili oslobođenim teritorijama Grupe armija bilo je procenilo da bi Parižanima bilo potrebno za početak 4.000 tona dnevno. Da je Pariz mogao da pritegne pojас i da živi s Nemcima samo još izvesno vreme, svakih 4.000 tona koje bismo uštedeli značile bi dovoljnu količinu benzina

²⁾ G - 5. — Prim. prev.

za tri dana motorizovanog pokreta u pravcu nemačke granice. Lišen svojih mlečnih proizvoda iz Normandije i otsečen od žitnica Zapadne Francuske, Pariz je bio iscrpeo svoje rezerve i izveštaji koji su nam stizali od savezničkih agenata ukazivali su na rastuću prehranbenu krizu. Da bismo imali prve potrebe za momenat kada grad bude pao, uputili smo 20 avgusta radiogram SHAEF-u da bude spremna da nam doturi 3.000 tona avionskim transportom. Međutim, uprkos ove opasnosti od gladi u Parizu, bio sam odlučio da nikako ne odustanemo od našeg plana da obiđemo grad. Ako bismo mogli da produžimo do Sigfridove linije sa tonažom koja bi inače morala da bude odvojena za Pariz, grad bi za tu jednu nedelju koliko bi više bio pod okupacijom, bio kompenziran ranijim svršetkom rata. Ali, mi nismo računali s nestrpljenjem onih Parižana koji su čekali četiri godine na armije koje su se sada približavale njihovim kapijama. 23. avgusta ujutru, na jednom aerodromu u blizini Lavala, bio je osuđen moj plan za izolovanje Pariza.

Već 7 avgusta, kada su se oslobođilačke armije približavale Parizu, on je počeo da pokazuje znake nervoze. Dok su tenkovi 7. oklopne divizije klaparali preko kamenom popločanog trga u Šartru, Gestapo je u Parizu utovarivao svoje kamione i pripremao se za evakuaciju.

Raul Nordling (Raoul Nordling), koji je 18 godina bio švedski generalni konzul u Parizu, tek to jutro je uspeo da izdejstvuje puštanje 4.213 politička zatvorenika iz gradskih tamnica. Strahujući da bi Gestapo mogao da pobije te zatvorenike a ne da ih ostavi žive Saveznicima, Nordling je nekoliko dana pre toga, kao neutralac, posetio Otona Abeca (Otto Abetz), Hitlerovog ambasadora u Francuskoj. On je skrenuo pažnju nemačkom prokonzulu da bi zverstva Gestapoa u Parizu samo povećala gnušanje celog sveta kada jednom rat bude završen.

„Koješta“, reče Abec povišenim glasom, razlučen Nordlingovim zaključcima, „mi nikada nismo ubijali političke zatvorenike“. Zatim, kao da je želeo da osudi Švedanina za njegovu drskost, ambasador je dodao: „Vojna

situacija se ponova popravila. Mi nećemo napustiti Pariz i ne pravimo nikakve planove za takav postupak“.

Obeshrabren *gaulajterovim* ljutitim odgovorom, Nordling se obratio Lavalu, koji se tada nalazio u Parizu. Ali, ovaj kolaboracionist bio je opterećen brigama i bio je mnogo više zauzet svojom sopstvenom sudbinom no konzulovim zahtevom. Razgovor se završio bez rezultata i Nordling ga je ostavio da se bori sa svojim brigama.

Uz pomoć jednog Austrijanca za koga je bilo javljeno da je simpatisao Francuski pokret otpora, Nordling je zatražio da vidi generała Ditriha fon Holtica (Dietrich von Choltitz), komandanta nemačkog garnizona u Parizu.

General je mirno saslušao Nordlinga. „Kao vojni komandant, ja ne mogu da se mešam u stvar sudbine građanskih lica. Oni će verovatno biti poslati u Nemačku u internaciju“.

„Ali vozovi ne izlaze više iz Pariza“, odvrati švedski konzul. „Vi ih ne možete odvoditi. Zašto ih ne biste predali švajcarskoj ili mojoj vlasti? Mi ćemo garantovati da se oni neće sa oružjem okrenuti protiv Vas“.

Fon Holtic se našao u nezgodnoj situaciji. „Ne“, odgovori on, „ja ne mogu to da učinim. Ako bih htio da oslobodim te zatvorenike, morao bih da imam naređenje kojim bih bio ovlašćen da ih pustim na slobodu“.

On je za trenutak pogledao Nordlinga, a zatim progovori laganije: „Ako mi date po pet ratnih zarobljenika za svakog civila“, reče on, „ja ću Vam osloboditi te političke zatvorenike“.

„Ali Vi znate da ja nemam nikakvih ratnih zarobljenika“ — poče Nordling.

„U redu, hajdete da to tako stavimo na hartiju“.

Fon Holtic je prepostavljaо da bi razmena prošla bez pogovora. Na taj način on bi mogao da umiri svoju savest i da sačuva svoju glavu. Praveći prividne komplimente, Nordling sleže ramenima i poče da priprema jedan sporazum „angažujući“ svoju reč kao čovek koji će izvršiti razmenu od po pet nemačkih ratnih zarobljenika za svakog Francuza koji bude oslobođen.

17. avgusta uveče, datuma koji je bio određen za „razmenu“, nemački komandant zatvora pokvario je stvar

i odbio da izvrši svoje obaveze. „Oni će se ogrešiti o policijski čas, ako ih budemo sada pustili“, objašnjavao je on. Nordling je pristao da čeka do ujutru.

Ali je komandant zatvora opet oklevao. Ovoga puta po sredi je bila „korektnost“. Novac koji su njegovi zatvorenici imali pri sebi bio im je konfiskovan pri hapšenju. Oni ne bi mogli biti pušteni na slobodu dok im novac ne bude vraćen, a nažalost, on nije imao nikakvih sredstava. Nordling je odjurio u banku, uzeo 700.000 franaka iz kredita Švedskog konzulata i dao ih Nemcu. Komandant je isplatio svoje zatvorenike i otvorio vrata celija.

Kada su podzemne grupe iz Francuskog pokreta otpora sada otvorile vatru na nemačke patrole, ulične borbe su uzele ozbiljan tok. Strahujući da nemački komandant ne bude naveden na represalije, štab odvojeno organizovanog Pokreta otpora poslao je jednog od svojih poverljivih oficira, Aleksandra de Sent-Fala (Alexandre de Saint-Phalle), švedskom konzulu da ga izvesti o njihovoj zabrinutosti. Ako bi ulične borbe postale nekontrolisane, govorili su oni, Pariz bi mogao da postane poprište i da bude bez potrebe oštećen. Samo ako bi se neprijatelj mogao dovesti dotle da prizna beznadežnost svoga položaja, moglo bi se nekako sklopiti primirje i grad bi bio spasan.

19 avgusta ujutru, kada su ulične borbe počele pokazivati znake gubitka svake kontrole, Nordling je još jednom otišao u fon Holticov štab u hotelu „Meris“. General je izgledao očajan i obeshrabren.

„Revolucija u Parizu je otpočela“, izjavio je on. „Ja moram da podem sa svojim topovima i da napadnem policijsku prefekturu“.

Fon Holtic je pogledao kroz Tiljeriski vrt na trg Konkord i iza njega, gde je jedan most prelazio preko Sene. „Žao mi je što je ispalо ovako“, rekao je on. „Još od Staljingrada ja sam nesrećan komandant. Moj ideo je uvek u tome da branim pozadinu Nemačke armije. A svaki put kada se to dešava, ja dobijam naređenje da porušim svaki grad pre no što ga napustim“. On se sarkastično nasmešio i okrenuo se prema Nordlingu. „Sada ću biti poznat kao čovek koji je razrušio Pariz“.

„Ali, nije Vaša dužnost da razrušite Pariz“, prihvati Nordling. „Narod se pobunio, naravno — ali ne protiv Vas. Petenova vlada je ta protiv koje se on podigao“.

Fon Holtic odgovori suvo: „Da, protiv Petenove vlade. Ali, narod gađa u moje vojнике“. General je klimnuo glavom i ponovo pogledao u pravcu Sene. „Ovo se može završiti samo rušenjem Pariza“.

Ne sumnjačući više u to da je Nemac osećao odvratnost prema svom zadatku, Nordling je manevrisao da bi dobio u vremenu. „Nemojte to činiti“, molio je on, „nemojte to činiti pre no što se ja budem konsultovao sa Pokretom otpora“.

Takođe zabrinut i u strahu da bi ovaj podzemni pokret koji je tinjao mogao prinuditi fon Holtica — i pored toga što on ne bi bio rad da izvrši Hitlerovo naređenje o rušenju varoši, Francuski pokret otpora je pristao na pregovore za primirje sa Nordlingom. Ulične borbe su bile privremeno prekinute, ali su u nedelju 20 avgusta ponovo izbile, kada su pojedine grupe FFI otvorile vatru na nemačke trupe. Ovoga puta fon Holtic je Francuzima odgovorio jednim ultimatumom: ili će se prestati sa tim napadima, ili će on narediti da se Pariz bombarduje. U isto vreme, on će izvršiti svoja naređenja da bi postigao najveće moguće razaranje grada.

Zbog nedostataka sredstava za vezu, Otpor je imao teškoća u sprovodenju naređenja za prekid vatre. Nordling je predložio da se upotrebe kamioni sa glasnogovornicima da kruže gradom i da objave uslove primirja. Prema ovom sporazumu nemački komandant bi priznao pobunjeničku vlast grada Pariza samo ako bi Francuzi prestali da otvaraju vatru na nemačke trupe. Ovo objavljanje bilo je pozdravljeno od strane bučnih masa i na ulicama su se pojavile savezničke zastave.

Ali, slično kao i raniji sporazum, i ovo primirje je propalo kada se pojavila navala komunističkih podzemnih listova koji su pozivali Parižane da odbace svako primirje sa Švabama. *Na barikade!* Raniji borbeni poklič ponovo je odjeknuo po ulicama.

Fon Holtic je odmah primenio represalije presecajući prliv hrane za grad. Ali, u ovo vreme Pokret otpora nije

bio više u stanju da nametne zadovoljenje uslova primirja, niti je pak fon Holtic mogao da obuzda svoje trupe. Prema zaključku koji je doneo, nije bilo druge alternative no da izvrši svoja dobijena naređenja. „Jer, ja se nikada neću predati“, rekao je on, „jednoj *neregularnoj armiji*“.

Ovo rezonovanje nije izmaklo Nordlingu — ako ne *neregularna*, možda bi došla u obzir Saveznička armija. Konzul se dobrovoljno stavio na raspoloženje da predvodi jednu deputaciju kroz savezničke linije, da pozove Amerikance da uđu u grad i na taj način omogući fon Holticu da izvrši predaju grada na častan način. Fon Holtic je ne samo pristao na ovo rešenje, već je ponudio da pošalje jednog oficira da izdejstvuje potrebne propusnice kroz nemačke linije.

Ova čudnovata delegacija prikupila se tajno u konzulatu u utorak uveče. U međuvremenu, 62-godišnji Nordling bio se razboleo i njegov brat Rolf, francuski podanik, bio je izabran da predvodi deputaciju. Druga četvorica bili su: de Sent-Fal, kao pretstavnik Nacionalnog komiteta za oslobođenje Pariza; neki misteriozni gospodin Armu (Armoux), iz britanskog Intelidžens servisa; Žan Loran (Jean Laurent), koji je išao u svoje sopstveno ime, kao bivši sekretar kabineta generala de Gola i onaj Austrijanac antinacista. Loranova punomoćja smatrana su sumnjičivim i on je bio uključen u delegaciju tek po dobivenoj garanciji britanskog agenta.

U konzulatovom malom automobilu marke „Sitroen“, sa švedskom i belom zastavom za parlamentarce, misija se odvezla iz Pariza preko Versaja praćena jednim nemačkim štabnim kolima u kojima se nalazio oficir Herman Bender (Hermann Bender), koga je fon Holtic pristao da pošalje. Oni su stigli na mesto nemačkih isturenih straža u blizini Trapa, na drumu za Gambuje, nešto posle 19.00 časova. Tu ih je zaustavio jedan kapetan SS trupa i saslušao je ledeno objašnjenja njihovog nemačkog pratioca.

„Od 20. jula“, rekao je kapetan, „postoje izvesni nemački generali koje ne treba poslušati“. On je celu grupu stavio pod stražu i odvezao se natrag do Versaja da bi proverio naređenja. Jedan i po čas kasnije nepoverljivi kapetan se vratio. On je pozvao jednog kurira motocikli-

stu i naredio mu je da obavesti nemačke baterije na tom pravcu da dozvole slobodan prolaz „Sitroenu“. Kada se Nordling oprezno dovezao u selo Nofl-le-Vije, bio je već skoro pao mrak. Nije bio opaljen ni jedan jedini metak i niko nije zadržao „Sitroen“ koji je bio pokriven zastavom kada je ušao u američke linije. U centru Nofl-le-Vijea Nordling je našao jedan američki tenk „Šerman“ čija je posada bila isuviše zaposlena u slavljenju oslobođenja ovog mesta da bi zaustavila ova kola čudnovatog izgleda.

Iako je bio veoma začuđen ovom indiferentnošću, Nordling je potražio tenkovskog komandira. „Imam misiju kod generala Ajzenhauera“, objašnjavao je on.

„Koga generala“ — promrmljao je kroz nos vodnik — „možda treba da pođete sa mnom kod moga komandanta puka“.

Kasno te iste noći dežurni kapetan na službi u korpusnom Obaveštajnom odeljenju zadržao je Nordlinga i njegove drugove u pritvoru. Sve dok britanski agent nije dokazao svoj identitet, nepoverljivi kapetan nije htio da ih pusti da idu dalje. Ovoga puta Nordling se našao na pravcu Patonovog štaba 3 armije, jugozapadno od Šartra.

U sredu ujutru, u 8.00 časova, Paton je saslušao Nordlingovo izlaganje. On me je pozvao na telefon baš kada sam napuštao Laval da bih otišao na Ajkovo komandno mesto. Džordž je ukrcao misiju na nekoliko malih aviona i prebacio ih je na mesto gde sam ja čekao na aerodromu.

Čim je Obaveštajna služba proverila autentičnost Nordlingove priče, pozvao sam načelnika Operativnog odeljenja i naredio 2 francuskoj oklopnoj diviziji da odmah krene na Pariz. Ona je imala da napreduje naporedo sa 4 američkom pešadijskom divizijom koja je imala da nađe s juga. Ja se popeh u jedan mali avion i požurih do Granvila da pretresem ova svoja naređenja sa Ajkom.

Prikupljena među francuskim građanima u Severnoj Africi i izbeglicama u Britaniji i opremljena američkim tenkovima, 2 francuska oklopna divizija hrabro se borila kod Aržantana, gde je držala Patonov oslonac u toku dve nedelje. Njen komandant, koji je bio poštovan i proslav-

ljen, general-major Žak Lekler (Jacques Leclerc), bio je pobegao od Nemaca pošto je bio zarobljen 1940 godine. U 1943, u toku libiskih operacija, on je komandovao puštinjskom udarnom divizijom kroz Saharu, od Fora Lamija, da bi se priključio Montgomerijevoj 8 armiji u Tripolisu. Lekler je bio *ratni nadimak*, koji je bio uzet radi zaštite njegove porodice u okupiranoj Francuskoj. Izvanredan tenkovski komandant, Lekler je već bio stvorio jedan vanplanski predlog za oslobođenje Pariza. Ubrzo pošto je Džerou otišao sa svojim 5 korpusom na položaj kod Aržantana, on je zapazio francuske izviđačke tenkove koji su se kretali prema istoku, izvan svoga sektora.

„Pa gde, dovraga, mislite da idete?“ pitao je Džerou komandanta kolone.

„Za Pariz — zar ne?“ odgovorio je živo francuski kapetan. Dži zamumla nešto i vrati ga natrag s naređenjem da ne mrda sa svog položaja.

Svaka od američkih divizija mogla bi lakše da posluži kao prethodnica našem maršu na Pariz. Ali, da bih pomoći Francuzima da povrate svoj ponos posle četiri godine okupacije, ja sam izabrao francuske snage sa trobojkom na njihovim „Šermanima“. Sećajući se Leklerovog rani-jeg pokušaja da se provuče u Pariz, Lev Alen se nasmejava. „Ti Francuzi“, rekao je on, „uči će sa zapadne strane Pariza — i, zapamtite moje reči, oni nikada neće izbiti sa istoka“. Alenovo tvrđenje skoro je postalo pretskazanje. U roku od nedelju dana mi ćemo morati da ostranjujemo Leklerove „Šermane“ sa svakog zadnjeg prilaza Parizu, čak pod pretnjom da ćemo rasturiti njegovu diviziju, samo da bismo mogli da koristimo drumove.

Lekleru je bilo naređeno da krene odmah, 22 avgusta, ali je već došlo i sledeće jutro pre no što je mogao da podje. U toku sledećih 24 časa 2 francuska oklopna divizija morala je i protiv volje da se polako kreće kroz „Galski zid“, pošto je građanstvo, poređano duž njenog pravca kretanja, vinom i slavljem usporilo kretanje Francuza. Iako ja ne bih mogao da im zamerim što su odgovarali na ovu gostoljubivost svojih zemljaka, nisam mogao ni da čekam na njih da svoj put do Pariza provedu uz igru i ve-

selje. Ako je fon Holtic imao da preda grad, i mi smo sa svoje strane imali da ispunimo ugovor.

„Neka prestiž ide dovraga“, najzad rekoh Alenu, „recite 4 diviziji da udari napred i preuzme oslobođenje“. Saznavši za ovo naređenje i strahujući da se Francuzima ne nanese uvreda, Leklerovi tenkisti se popeše u svoje tenkove i pojuriše po kaldrmisanim drumovima. 24 avgusta uveče, u 22.00 časa, kapetan Dron (Dronne) iz 2 francuske oklopne divizije dogurao je pred Opštinsku kuću sa eskadronom lakih tenkova i četom pešadije.

Sledećeg jutra, 25 avgusta, jedan vod se uputio prema hotelu „Meris“ da bi izvukao nemačkog komandanta iz njegovog štaba. Fon Holtic je prikupio sve ljudstvo svoga štaba u jednom odeljenju na drugom spratu, sa očiglednom namerom da se preda. Vod je ubacio tri dimne bombe u hol hotela i Nemci su izašli sa rukama dignutim uvis. Oni su bili odvezeni do železničke stanice Monparnas, gde je fon Holtic i formalno predao Pariz Francuzima. On je poslao nemačke oficire sa zastavama parlamentaraca da prikupe garnizone trupe. To veče Pariz je otpočeo svoju proslavu oslobođenja.

U toku prve dve nedelje gonjenja odmah po izvršenom proboru, 3 armija je bila prikrivena merama cenzure. Skrivajući identitet i jačinu te bočno postavljene snage, mi smo pokušali da prevarimo neprijatelja o našim namerama. Jer, da je Hitler znao da su se oko fon Klugeovog boka pojavili čopori Patonovih tenkova, on bi možda odustao od svog napada kod Mortena. Ja sam znao koliko će Paton biti nestrpljiv pod anonimnošću koja mu je bila nametnuta restrikcijama cenzure i iz tog razloga sam želeo da ih ukinem čim nam to bude bilo moguće. Džordž je bio potstrekivan naslovima u dnevnim listovima; što su bili krupniji ti naslovi, to se on bezobzirnije borio.

Ranije sam bio obećao Hejslipu da će slična mera tajnosti sa njegovog 15 korpusa biti skinuta kada bude zauzeo Alanson. 12 avgusta bio sam predložio Ajku da se tajnost za Patona ukine u isto vreme, jer bi tada on već zatvorio svoja klešta kod Aržantana. Ajk se nasmejao i složio se sa predlogom ukoliko se on odnosi na 15 korpus,

ali ukoliko se ticalo Patona, nije pristao. „Još ne“, rekao je on, „posle svih neprijatnosti koje sam imao sa Džordžom, ostalo mi je samo još nekoliko sedih dlaka na ovoj mojoj staroj glavi. Pustite Džordža neka se malo duže bori za naslove u štampi“. Nekoliko dana docnije Ajk je popustio i 3 armija je iskrsla u novostima sa fronta. U Sjedinjenim Državama Džordž je počeo da krči sebi put posle onog pada koji ga je zadesio na Siciliji.

Kratko vreme pre no što je pao Pariz, mi smo istureni deo štaba 12 grune armija prenestili oko 180 km unapred, duž druma punog drvoreda koji je iz Lavala vodio u grad Šartr, da bismo iz što veće blizine pratili pokrete operativnih armija. Ljudstvo Službe veze koje je podizalo linije bilo je ostalo pozadi brzo pokretnih kolona i mi smo u štabu Grupe armija bili stavljeni pred dilemu ili da se nalazimo pozadi da bismo zadržali telefonske veze sa Ajkom a da ih izgubimo sa armijama, ili da se krećemo napred sa armijama a da vezu sa Ajkom održavamo radiom. Ajk je negodovao što smo izgubili telefonsku vezu sa SHAEF-om, ali za nas nije bilo drugog rešenja; mi nismo mogli da se odrekнемo veze sa frontom. Prekidanjem veza sa pozadinom 21 grupa armija postala je još nepristupačnija nego SHAEF. Ovo, međutim, nismo žalili.

Početkom avgusta ja sam svoju pokretnu poljsku kancelariju prenestio u automobilsku prikolicu za karte sa lepo udešenim zidovima, koja je imala skoro polovinu dužine železničkih Pulmanovih kola. Pokretna čelična rampa na njenom zadnjem delu obrazovala je verandu koja je bila vezana za kamion od dve i po tone koji sam i dalje zadržao za stanovanje. U toku svoje četvrte julske posete mostobranu, Ajzenhauer se neudobno stesnio u zakrčene prostorije malog kamiona u kome sam stanovao i imao kancelariju. „Zašto ne napustite ovu prokletu čeliju“, reče on, „i ne uzmete jednu prikolicu za karte kao što je Montijeva?“ To je bilo jedino odobrenje koje nam je bilo potrebno.

Kada je bila dovršena u Engleskoj, prema Hansenovoj detaljnoj specifikaciji, prikolica je bila tako nakićena, da sam ja često nalazio za potrebno da se izvinjavam za udobnost koju je pružala. Četiri otvora ugrađena na krovu,

pokrivena pleksiglasom, omogućavala su osvetljavanje za vreme dana, a niz fluorescentnih lampi osvetljavao je table za karte koje su se nalazile na celoj dužini zidova sa strane. U prednjem, polukružnom delu kola, mahagonske panel-ploče pokrivale su zidove kancelarije, a na celoj površini poda bio je razastrt tepih, tako da je sve to ličilo na izdvojeno mesto za sveštenika ili za hor u jednoj dobro uređenoj crkvi. Zaista, kada je vazduhoplovni maršal Tedder prvi put ušao u prikolicu, on je prošao kroz pregradu koja je odvajala ovu kancelariju od prostorije za karte, kleknuo na klupu ispod njih, pogledao gore i rekao: „Hteo bih, molim, da se pričestim“. 1947 godine sam nadležnim putem potražio ova štabna kola. Ali, haotični tok demobilizacije, napravio je zbrku u arhivama i podacima sa Evropskog ratišta i nije im se moglo ući u trag. Kamionu od dve i po tone koji sam upotrebljavao za stanovanje ušlo se u trag u Engleskoj, i to kada je jedan farmer pisao i objasnio da ga je kupio prilikom jedne rasprodaje viška američke ratne opreme. On je, na vlažnom i močvarnom zemljištu, pružao vanredno prijatan stan za njegovog pastira, pisao je on.

Sutradan po oslobođenju Pariza, posle jednog hitnog leta do Bresta, vratio sam se i našao Ajzenhauera koji me čekao na ulazu na naše komandno mesto u jednom dvorištu blizu Šartra. Mada je došao sa mnogo hitnijim problemom u glavi, Ajk je predložio da se idućeg jutra tiho uvučemo u Pariz i pogledamo varoš. „Nedelja je“, rekao je on, „i svako će ustati docnije. Mi to možemo učiniti bez ikakve buke“. On je uputio poziv Montiju radiom da nam se pridruži, ali se Monti izvinio; bio je suviše zauzet upućivanjem svojih britanskih trupa prema Seni.

Sledećeg jutra, kada smo našu kolonu ubacili u konvoj automobila koji se kretao bullevarima Šartra, čiji su prozori još uvek bili sa preklopjenim šalonima, nije još bilo ni 8.00 časova. Ajkov sivomaslinasti „Kadilak“ sa britanskom, francuskom i američkom zastavom bio je postavljen između dva oklopna automobila; Sibert se kretao napred u džipu. Kada smo se približili gradu, bicikli su se

nagomilavali na drumu u tolikom broju da je izgledalo kao da je pola Pariza toga jutra izašlo biciklima da bi se u okolini snabdeleno hranom. S vremena na vreme nailazili smo na neki stari kamion sa visokim točkovima, čiji je motor na drveni ugalj ostavljao za sobom trag od zagušljivog dima. Tu i tamo, duž druma, jedinice 4 divizije, pokrivenе svojim vojničkim čebadima, potpuno su zaboravljale na okolnu život.

Džerou je čekao na jednom živom uglu ulice na trgu Port d'Orleana koji je bio sav pokriven zastavama. Preko Monparnasa, gde su u parkovima sa iščupanim drvećem bila iskopana skloništa protiv vazdušnog napada, odvezli smo se do štaba koji je de Gol bio smestio u Prefekturi policije. Republikanska garda, u svojim uniformama iz Napoleonovog doba, crvenim akselbenderima i šlemovima od crne lakovane kože, bila je postrojena od dvorišta pa duž stepeništa koje je vodilo do njegove kancelarije. Unutra nas je čekao de Gol. On razvuče svoje duguljasto tužno lice u osmejak dobrodošlice. Ovo je bio moj prvi susret sa natmurenim vojnikom Otpora Francuske i ja u tom čoviku nisam mogao otkriti ništa drugo sem strogost i odlučnost. De Gol je govorio o hitnoj potrebi da se Paržini ubede da su ovoga puta Saveznici došli sa dovoljno jakim snagama da proteraju Nemce na njihovu teritoriju i da ih tamo unište. Da bi se stanovništvo impresioniralo ovom snagom i da bi se ohrabrilo, on je predložio da jedna ili dve divizije prodefiluju kroz Pariz.

Ajk se okrenuo prema meni i upitao šta bismo mogli da učinimo. Pošto smo već bili planirali da izvršimo napad prema istoku, izvan Pariza, ja sam mu rekao da bismo verovatno mogli da prođemo sa jednom divizijom preko trga Etoal i to radije nego oko gradske periferije.

„Kada bi to moglo da bude?“ pitao je Ajk.

„Oh, možda kroz dva do tri dana — što treba da proverim“.

Sa generalom Žozefom Pjerom Kenigom (Joseph Pierre Koenig), koga je de Gol naimenovao za francuskog vojnog guvernera Pariza, odvezli smo se duž *Bulevara invalida*, gde je pozlaćeno kuge *Doma invalida* stajalo iznad Napoleonovog groba. Pošto smo se kratko zadržali u kripti,

prešli smo preko Sene na široki trg Konkord i odvezli se duž olistale avenije Jelisejskih Polja. Velika trobojna zastava prekrivala je Triumfalnu kapiju od njenog lučnog svoda pa sve do pločnika. Kada se Ajzenhauer skinuo s kola da pozdravi francuskog Neznanog junaka, oduševljena masa sveta navalila je na njega. Njegov put za povratak do automobila bio je zakrčen i vojni policajci su mu s mukom prokrčili put do vrata od kola. Ali, tek što se Ajk oslobođio gomile i krenuo kolima, dohvatio ga je za vrat jedan krupan i razbarušen Francuz i poljubio ga u oba obraza. Masa je vikala u oduševljenju kada je Ajk pocrveneo i pokušao da se osloobi. Pošto sam bio udaljen od automobila, ja sam prokrčio sebi put do jednog džipa iz pratnje, gde me jedna lepa mlada žena, nagnuvši se preko šofera, poljubila. Dognije, kada sam obrisao trag njenog ruža sa svog obara, našalio sam se sa Ajkom povodom svoje bolje sreće. „Ja ću prepustiti simbolične poljupce Vama“, rekoh mu, „a ja ću se snaći u gomili kako umem“.

Pošto je pomogla da se učvrsti naša zaštitna mreža postavljena na severu prema Seni u oblasti Ruana, pri našem ulazeњu u britansku zonu dejstva radi olakšanja izbijanja Britanaca na tu reku, 28 divizija se povukla kroz Montgomerijev front u američki sektor da bi se u Versaju pripremila za pokret 1 armije s one strane Sene. Prema tome, pošto se već nalazila tamo, ona je predstavljala logičan izbor za naše defilovanje kroz Pariz.

Sunčanog popodneva 29 avgusta sveže očišćene i doterane kolone 28 divizije, sa napunjениm cevima i fišeklijama, krenule su niz Jelisejska Polja od Triumfalne kapije ka prepunom sveta trgu Konkord. Tu, uz zvuke vojne muzike koja je svirala marš 28 divizije „Bil u uniformi kaki boje“, povorka se podelila u dve kolone, a svaka od tih kolona kretala se u pripremnom poretku za napad. Ono što se Parižanima učinilo da predstavlja diviziju na paradi, ustvari je bio taktički pokret za borbu. U roku od 26 časova, od momenta kada je dobila naređenje za ovaj marš, divizija je izvršila pokret od Versaja do bivaka u Bulonjskoj Šumi. Tu je sa svojih uniforma i kamiona očistila prljavštinu koja se nahvatala u toku 36 dana boravka na

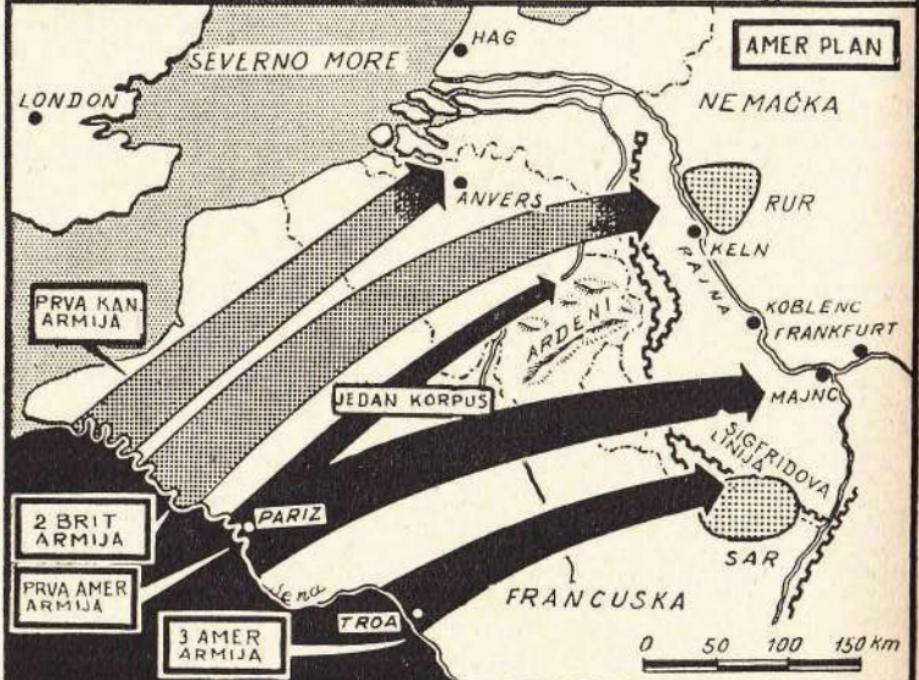
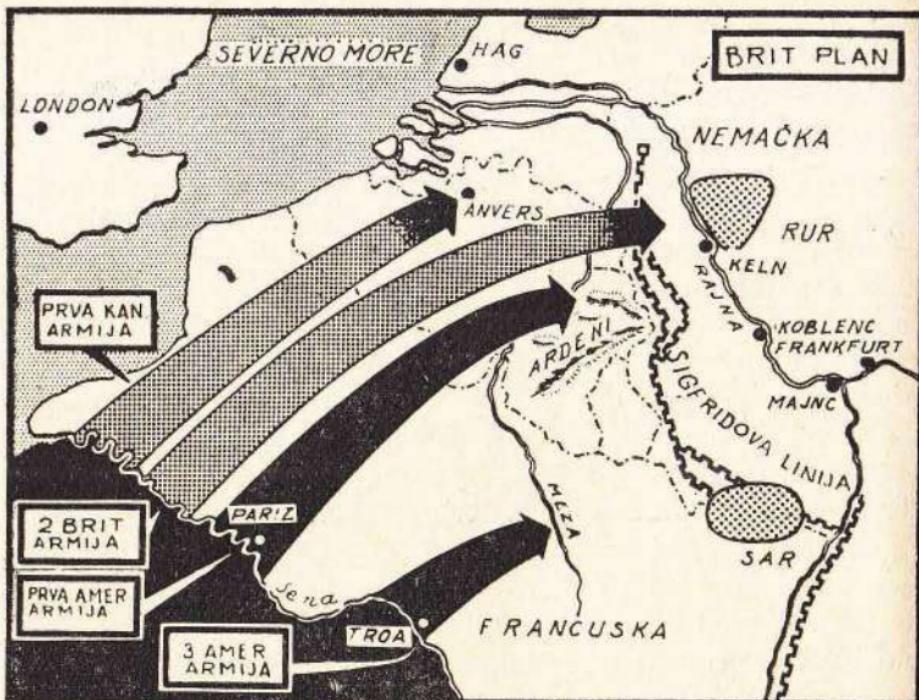
frontu, izdala instrukcije za „paradu“ i borbene zapovesti za period po završenom maršu.

Ajki je toga dana ostao izvan Pariza, diskretno pokušavajući da ne uvredi Britance, koji bi na našu paradu mogli gledati kao na manevar da se dopadnemo Francuzima. Iako smo bili pozvali Montgomerija da nam se pri-druži, nismo bili iznenadeni kada je on odbio da dođe. Ajzenhauerov takt, mada dobronameran, nije uspeo da umekša one Britance koji su se smatrali uvredjenim. Jedan deo londonske štampe oborio se na našu američku „paradu“, a to smo i sami očekivali da će učiniti, i okarakterisao je kao namernu provokaciju britanskog prestiža.

Ja se nikada ne bih saglasio sa ovom paradom američkih trupa, da de Gol nije zahtevao da se odmah izvede jedna demonstracija snage u Parizu. Jer, oslobođeni Pariz bio je postao simbol Slobodne Francuske i niko nije više zasluživao ideo u toj proslavi od britanskog naroda. Britanci, međutim, nisu bili potpuno lišeni naklonosti Pariza. Kada je Odeljenje za civilne poslove obrazovalo jednu leteću kolonu za dovlačenje prve isporuke hrane, čitava flota britanskih kamiona dobrovoljno se priključila ovoj misiji. Svaki od njih nosio je na svome šoferskom staklu britansku zastavu, a sa strane kamiona pisalo je: „Hrana za stanovništvo Pariza“. Stotine američkih kamiona u toj koloni ušlo je u grad obojeno samo svojom anonimnom, sivomaslinastom bojom.

Sredinom avgusta Montgomeri i ja smo se prvi put sporečkali oko strategije koja je imala da bude primenjena u SHAEF-ovim operacijama istočno od Sene. Te zadjevice su se produžile, prošle kroz nekoliko većih iskušenja i nisu se završile sve do proleća 1945, kada me je Ajzenhauer, najzad, kod Remagena osamostalio za okruženje Rura.

U početku je naš nesporazum bio ograničen na pitanje da li da se odmah napreduje preko Sene. Problem je došao do vrhunca ranije no što smo to očekivali, kao

Skica 34. — Jedan jedini, nasuprot dvostrukom prođoru

Za operacije iza Pariza do Rajne Montgomeri je predložio jedan jedini prodor sa 3 savezničke armije severno od Ardena, prema Ruru. Četvrta armija imala bi da se drži na položaju na Mezi, da bi deo njenih divizija mogao biti izdvojen za glavni udar na severu. U alternativnom planu — ili dvostrukom prodoru — predloženom od strane 12 grupa armija, Montgomerijev glavni udar imao bi da bude podržan samo od strane jednog američkog korpusa, dok bi se ostatak 1 armije u blizini Majnca priključio 3 armiji u pomoćnom nadiranju do Rajne.

posledica neprijateljskog pogrešnog reagovanja kod Mortena, u vezi našeg probaja. Jer, umesto odbrane koju smo očekivali da nađemo na Seni, ostatak Francuske, od Pariza pa sve do Sigfridove linije, bio je otvoren.

Sada je Ajzenhauer bio prinuđen da izvrši izbor između dva plana za operacije iza Sene. Jedan od njih predviđao je najvećim delom američku akciju, a drugi je u svojoj osnovi bio britanski.

Prvi, ili najvećim delom američki plan, pretstavljaо je izvršenje prodora do Rajha, pravo kroz sredinu Francuske do Sara, pa preko Sar do Rajne u blizini Frankfurt-a. Do 25 avgusta 3 armija bila je već savladala deo ovog puta do Troa, 80 milja jugoistočno od Pariza, i doprla na svega 150 milja daleko od granice Rajha. Mi smo računali da će za ovaj glavni udar biti potrebne obe američke armije, i 3-ća i 4-ta. Pored toga, udar je imao da bude praćen pomoćnim prodorom Montgomerijeve britanske i 1 kanadske armije duž obale Kanala do Anversa.

Drugi plan, koji su preporučivali Britanci, predviđao je da sve savezničke snage budu koncentrisane za nadiranje severno preko Amijena i Brisla, pravcem koji je bio skoro dva puta duži od onoga koji smo mi predlagali kroz Sar. Britanci su insistirali na ovom severnom prodoru čak i u slučaju da to znači potpuno napuštanje napredovanja Prema Saru.

Glavno preim秉stvo američkog plana, sa njegovim glavnim udarom prema Frankfurtu, sastojalo se u tome

što je njegov pravac izvodio direktno do neprijateljske metropole i to kroz nebranjeni front koji se nalazio prema 3 armiji. Dejstvo ovim pravcem ne samo da bi obilazilo utvrđenje oko Meca i Mažinovljevu liniju, već bi omogućilo i upadanje u neposednute odbrambene položaje Sigfriedove linije. A u slučaju da se njime dostigne Rajna, lišilo bi neprijatelja važnog Sarskog basena.

Njegove mane dolazile su u prvom redu od Montgomerijeve slabosti jer je njegova 21 grupa armija još uvek imala pred sobom otpor nemačkih divizija iz Pa de Kalea. Ukoliko bi Monti mogao da nadire uporedo s nama, mogli bismo se oboje naći uklinjeni i sa opasno izloženim bokovima. Još opasnija je bila bojazan da Montgomeri ne nađe da su njegove britanske snage nedovoljne za zauzimanje Anversa. Jer, ako bi se vreme nad morskom obalom pogoršalo, mi bismo ubrzo postali zavisni od te luke. U isto vreme, ako bi Monti bio u nemogućnosti da očisti delove obale Belgije i Holandije, na kojima su se nalazili nemački položaji za raketne bombe, bilo je skoro sigurno da bi to imalo političkih posledica u Londonu.

Čak iako je sam po sebi značio duže, možda čak i teže napredovanje, britanski plan nudio je niz neospornih preimćstava. Sa dve svoje armije i jednom američkom armijom Montgomeri bi mogao sigurno da ostvari brzo oslobođenje Belgije i Holandije. To bi opet značilo:

1. — Brzo osvajanje Anversa i luka na Kanalu. Ova prva luka imala je da dobije prioritet najveće važnosti čim budemo jednom odbacili naše planove za bretanskke luke.

2. — Dobijanje belgiskih aerodroma za lovce sa malim radijusom dejstva, koji bi imali da obezbeđuju teške bombardere pri izvršenju njihovih zadataka po danu.

3. — Čišćenje obale sa raketnim bazama odakle je neprijatelj ugrožavao i gađao London.

U isto vreme, napredovanje na ovom severnom pravcu vodilo bi britanske armije neposredno prema Ruru — i, kao što je Monti docnije tvrdio, na najbolji pravac za Berlin.

Preporučujući da Ajzenhauer dodeli sve svoje raspoložive izvore za ovakav glavni udar, Montgomeri je predla-

gao da bi bilo dobro da Ajk uputi 3 armiju na Mezu i da tu ostavi Patona, dok bi on nadirao ka Berlinu. Ovaj predlog potsećao je na Montijevu taktiku u toku operacija na Siciliji, kada je predlagao da američke snage pređu u odbranu i time postanu neaktivne, dok bi on sam produžio napred da bi zauzeo Mesinu.

Predviđajući Ajzenhauerovu želju da osigura sebi obalu Kanala, ja sam se zauzimao za modificirani dvostruki prođor — manevar koji bi obuhvatilo prednosti oba plana, i britanskog i američkog. Umesto da se cela Hodžisova 1 armija dodeli Montgomerijevom manevru, ja sam htio da Ajk ograniči našu pomoć na jedan korpus. „To je dosta“, tvrdio sam ja, „da bi Monti mogao uspešno da nadire“. Ostala dva korpusa 1 armije pridružila bi se dejstvu 3 armije u direktnom prođoru kroz Sar u pravcu Rajne. Monti je, međutim, odbio ovaj kompromis. On je zahtevao celu 3 armiju.

Zauzimajući se za to da moja pomoć Montiju bude ograničena samo na jedan američki korpus, ja nisam pokušavao da osporim prvakasnju važnost njegovog severnog prođora. „Ali, zašto će mu još 3 korpusa?“ pitao sam ja, „to pretstavlja 2 korpusa više no što će mu biti potrebno“. Ako bi samo Monti htio da rizikuje napad bez zahteva preterano velike nadmoćnosti u snagama, mi bismo mogli da upotrećemo ostala 2 korpusa za ojačanje našeg donjeg prođora do Rajne. Ovaj donji prođor mogao bi zatim da se spoji sa prođorom 7 armije, da bi se Nemci koji još nisu bili uništeni u toku Deversovog napredovanja uz Ronu otsekli i likvidirali.

Imajući u vidu preim秉stvo ovog američkog plana, mi nismo prevideli ni mogućnost da stignemo do Rajne da bismo zauzeli Sarsku Oblast i otsekli saobraćaj plovnih objekata na toj reci. No, izvan toga ja sam se uzdržao od svih daljih nastojanja. Nikada ni u snu nisam mogao pomisljati da bismo mi sami mogli forsirati Rajnu. Jer, ako bismo hteli da ovladamo obalom te reke, smatrao sam da bi bilo veoma teško da se tu održimo a da ne ovladamo terenom i s one strane reke. Oni koji su posle toga tvrdili da je Paton mogao otići do Berlina samo da mu SHAEF nije uskratio snabdevanje benzinom, zanemaruju jedan bi-

tan fakat u svojim pretpostavkama: u Nemačkoj, iza Rajne, još je postojala Nemačka vojska. Mi smo ovo iskusili posle nepunih mesec dana i još jednom u Ardenima, 16 decembra.

Ajzenhauer je 23 avgusta napravio eksperiment i doneo odluku u korist jedinstvenog napada. U pismu upućenom 21 grupi armija on je dao uputstvo da Montgomeri upravi glavno dejstvo duž obale Kanala. Prema tome, Monti je za prvo vreme dobio zadovoljenje. Meni je bilo naređeno da potpomognem britansko dejstvo sa svih 9 divizija 1 armije.

3 armija nije imala da bude ukočena, ali naš predlog da se na jug, preko Meca, dejstvuje sa 5 korpusa, bio je oslabljen i sveden na svega 3 korpusa. Sa ovakvim pojačanjima u snagama Montgomeri je imao da uživa i prioritet u pogledu snabdevanja. Rezultat toga bio je da je 1 armija dobila prioritet nad 3-om, u okviru tonaže 12 grupe armija.

U međuvremenu, 3 armija imala je da nadire do Marne, 100 km istočno od Pariza. Tu bi imala da bude „spremna da produži dalje nadiranje — po naređenju Grupe armija — da bi se dočepala prelaza preko reke Rajne, od Manhajma do Koblenca“. Međutim, ova naredjenja Grupe armija imala su da budu rukovođena mogućnostima snabdevanja. Tonaža 3-će armije preko Marne imala je da kude svedena na ostatke koje bismo mogli da iščupamo posle zadovoljenja potreba 1-ve armije i naših britanskih rođaka na severu.

Iako razočaran, ja nisam pravio pitanje i ustvari sam se slagao sa Ajzenhauerovom odlukom o važnosti ove ofanzive na severu. Jer, ja sam mogao lako da shvatim njegovu želju da sebi obezbedi Belgiju i Holandiju sa njihovim aerodromima i lukama na Kanalu. Ali sam bio čvrsto protivan njegovoj odluci da Montgomeriju da sva 3 korpusa 1 armije. Jedan, tvrdio sam ja, bio bi dovoljan. Pored toga, osporavao sam Montgomerijeve proračune preteranih potreba za snabdevanje.

Ne dugo posle toga, međutim, bio sam prinuđen da priznam da je Ajzenhauer verovatno bio u pravu u pogledu dodeljivanja onog viška od 2 korpusa, jer sam bio

potcenio otpor na koji je Monti naišao. Da su Britanci bili ograničeni na podršku jednog američkog korpusa, kao što smo mi to prvo bitno predlagali, Monti nikada ne bi napredovao dovoljno brzo da bi mogao eksplotatisati neprijateljsko rastrojstvo. Kako je Monti imao grupisanje svojih snaga prema obali, on je ostavljao diviziju za divizijom da bi zatvorio neprijateljske garnizone u lukama na Kanalu. Do 10 septembra više od jedne trećine njegovih snaga bilo je privezano za izvršenje ovih zadataka u pozadini.

S druge strane, ja ipak verujem da je Monti mogao da izvrši svoj napad sa manje preterivanja u tonaži. U početku, on je tvrdio da ne bi mogao da obezbedi snabdevanje 21 grupe armija bez američke pomoći u kamionima. Da bismo mogli popuniti ovaj britanski manjak u kamionima, bili smo prinuđeni da oduzmemos vozila od Hodžisa. Zatim, da bismo mogli da održimo Hodžisa u pokretu, uzeli smo kamione od Patona. Kao posledica toga, Džordžovo je nadiranje uskoro bilo ukočeno zbog oskudice u benzinu. Da je Monti skresao svoje potrebe u municipiji i da ih je umesto toga koncentrisao na benzin, Paton bi, svakako, mogao da napreduje dalje. Ali, Monti je izbegavao (a možda je bio i u pravu) da uzme na sebe rizik da se uhvati u koštač, makar i sa neprijateljem koji je davao slab otpor, bez potpuno popunjениh slagališta za municipiju. Ja sam Ajzenhaueru uporno ukazivao na Montijeve preterane zahteve u tonaži, ali bez uspeha, jer nisam mogao da ga razuverim. U međuvremenu, Paton je najpre bio zabrinut, zatim se žalio, da bi se najzad razbesneo, pošto je nestaćica snabdevačkih kamiona, koja se sve više povećavala, prouzrokovala opadanje njegovog snabdevanja benzinom.

Da bismo Džordža doveli do Marne i preko nje, koliko bi mu to njegov benzin omogućio, obratili smo se Komandi za vazduhoplovni transport trupa i zatražili hitan vazdušni dotur. Dotur je počeo 23 avgusta, ali čak i ovo malo olakšanje bilo nam je uskoro oduzeto. Jer, u pismu u kome je Ajzenhauer odobrio Montgomerijev plan, on je naredio da vazdušnodesantne snage budu upotrebljene za čišćenje prolaza na pravcu onog severnog napada. Vazdušni desant imao je da bude izveden kod Turnea, u

Belgiji, grada sa proizvodnjom tepiha, 13 milja istočno od Lila. Ajzenhauer je smatrao da bi ova vazdušnodesantna snaga pomogla da se neprijateljska 15 armija otseče, kada se bude povlačila sa Pa de Kalea. Ja sam nagovarao Ajku da se odrekne ovog plana i da nam ostavi avione za snabdevanje. Vazdušni desant bio je planiran za 3 septembar. „Mi ćemo tamo biti pre no što Vi budete mogli da izvedete ovaj plan“, skretoh mu pažnju, ali je Ajzenhauer ostao čvrsto pri svom stanovištu.

Koliko treba Ajkovo oduševljenje za ovaj vazdušnodesantni plan pripisati Breretonu, ja ne znam. Ovaj poslednji bio je tog meseca premešten iz 9 vazduhoplovne komande za komandanta novoformirane 1-ve savezničke vazdušnodesantne armije. Pored Komande za vazdušni transport trupa, Breretonova komanda obuhvatala je po jedan britanski i američki korpus, svaki sa po 2 vazdušnodesantne divizije. Skoro od dana svog stvaranja, ova saveznička vazdušnodesantna armija pokazala je neverovatnu sposobnost za pronalaženje zadataka koji ustvari nikada nisu bili potrebbni. Međutim, čak i izvan veoma upornih zahteva Breretonovog štaba, Ajzenhauer je imao opravdanih razloga da se zalaže za vazdušni desant kod Turnea. Montijev napredovanje u toku ovog perioda neprijateljskog rastrojstva bilo je od tako velike važnosti da se Ajzenhauer smatrao obaveznim da upotrebi sva moguća sredstva koja su mu stajala na raspoloženju. A pošto mi nikada ne bismo otkrili u punoj meri sva svojstva jedne vazdušnodesantne armije dok takva jedna armija ne bi bila spuštena iz vazduha u nekoj pokretnoj situaciji, ovde se Ajzenhaueru pružala prilika da ovo isproba.

Iz dana u dan povlačeni su avioni „C-47“ iz našeg vazdušnog transporta da bi se pripremili za vazdušni desant kod Turnea, sve dok je, na dan 31 avgusta, snabdevanje iz vazduha spalo na manje od 30 tona. U međuvremenu je, od 400.000 galona benzina, koje je Paton trebavao dan ranije, samo 31.000 stiglo do njegovih isturenih skladišta. U to vreme, ova ograničenja u snabdevanju sputala su pokrete 3-će armije. Bez vazdušnog transporta nismo se mogli nadati da ćemo ih izvršiti.

Paton je idućeg dana, dolazeći sa svog komandnog mesta jugoistočno od Pariza, upao u naš istureni štab i zagrmeo:

„Sto mu gromova, Bred“, dokazivao je on, „dajte mi samo 400.000 galona benzina pa će Vas u roku od dva dana dovesti u srce Nemačke“. Mada je Džordž obično preterivao, čak i u odnosu na najoptimističkije procene svog armiskog štaba, ovog puta nisam mogao da osporim da je bio u pravu. On je već bio prošao preko Verdena, svega na 50 km od Meca i jedva 100 km od Sara, a da mu se ništa nije suprotstavilo na putu sem praznih utvrđenja Sigfridove linije.

Ali, 400.000 galona benzina? To bi isto značilo kao kad bi Džordž zatražio da mu se da mesec sa neba. Ajkov vazdušni desant kod Turnea sada je bio uništio našu poslednju ionako slabu nadu na pothranjivanja Patonove ofanzive.

„Kada se padobranci budu spustili“, pretkazivao sam ja, „oni će nas naći kako ih čekamo na zemlji“.

2. septembra uveče, jedna kolona Hodžisovih tenkova stigla je do predgrađa Turnea, odakle se moglo videti pet zvonika njegove katedrale Svete Bogorodice. Mada je Turne ležao izvan granica naše zone, 9 km u Montgomerijevoj zoni dejstva, ja sam bio naredio Hodžisu da gurne unutra i da ga zauzme. „Ja sam obećao Ajku da ćemo biti tamo“, rekoh mu ja, „i želim da budem siguran da jesmo tamo, kada ga budem pozvao“.

3. septembra ujutru, u 5.15 časova, Hansen me je probudio sa porukom od Montija u kojoj se žalio da su američke trupe u Turneu zakrčile britanski put za Brisl. Pozvao sam 1. armiju i izdao naređenje dežurnom oficiru Operativnog odeljenja da se trupe povuku iz grada.

Iako smo bili izvršili ono što smo se hvalili da ćemo učiniti, te je Ajkov vazdušni desant bio otstranjen, čak ni naša radošt nije mogla da nam nadoknadi kritični gubitak tonaže snabdevanja koji smo bili pretrpeli. Jer, tek je 6. septembra dnevni pregled potpukovnika Harija Henšela (Harry D. Henshel), štabnog oficira za vazdušne transporte, pokazao vraćanje na punu tonažu u vazdušnom snabdevanju. U toku šestodnevног prekida, koji je došao

kao posledica SHAEF-ovog planiranog vazdušnog desanta kod Turnea, mi smo dnevno gubili prosečno po 823 tone. U benzinu, ovaj gubitak bio bi ravan količini od 6 miliona litara, što bi bilo dovoljno za četvorodnevni pokret 3 armije bliže Rajni.

Mada ja ne mogu da kažem da bi 3 armija, da nije bilo ovog gubitka tonaže zbog Turnea, mogla dostići Rajnu već početkom septembra, ipak se može stvarno prepostaviti da bi Paton otišao dalje no što je to učinio. Sa tom tonažom on bi verovatno mogao da gurne napred, pored Meca, i u Sarsku Oblast. Tri meseca kasnije, i posle mnogih pretrpljenih gubitaka, imali smo da se uverimo u to da ako se u ratu neka prilika jednom propusti, ona je izgubljena za uvek. 3 armija je prodrla u Sarsku Oblast tek 2 decembra, i to tek posle ogorčenih borbi u zimskoj ofanzivi kroz jako utvrđenu liniju.

Kada je Ajzenhauer podupro Montgomerija pri njegovom nadiranju na severu, on se založio i za pothranjivanje 21 grupe armija u snabdevanju, bez obzira da li je ovo išlo na štetu Amerikanaca. Zatim, da bi bio siguran da će naši glavni naporit biti upravljeni na podržavanje Montija, Ajzenhauer je racionirao smanjenu tonažu za moje dve armije, zahtevajući od mene da njen gro dodelim Hodžisu. Paton je u pogledu svog napredovanja prema Rajhu imao da ide tačno toliko koliko je mogao. Ali, u slučaju makakvih teškoća u snabdevanju, Montgomeri i Hodžis imali su da budu snabdevani čak i ako bi Paton morao zbog toga da bude zaustavljen.

Kriza u snabdevanju, koja je sada pretila da nas zaustavi tamo gde to ni neprijatelj nije mogao da učini, nije došla kao rezultat smanjenog snabdevanja, već kao neizbežna posledica neočekivano brzog napredovanja. Uprkos svojih postignuća, čak ni američki stručnjaci za snabdevanje nisu mogli tako brzo da razvuku svoje linije snabdevanja. Krajem avgusta 3 armija je dostigla Verden, 470 km od Šerbura. Čak i kod „Ekspresa crvena lopta“*) (Red Ball Express), sa njenim kolonama kamiona za vo-

*) Transport kamionima na dugoj liniji. Za detalje videti. 48.000.000 tona za Ajzenhauera, izd. „Vojnog dela“, Beograd 1953 — str. 40.

žnju velikom brzinom, koje su se kretale kružno po određenim drumovima, sa saobraćajem samo u jednom pravcu, dotur je pao ispod minimuma potrebne tonaže za naše armije. Trajanje jednog turnusa povećalo se na pet dana, što je značilo da je mesto jednog trebalo pet kamiona u ovom kružnom lancu da bi se na front doturio dnevni kamionski tovar. Železnička mreža preko Pariza bila je popravljena, ali zapadno od Sene gde su postrojenja bila pokidana dejstvom savezničkog vazduhoplovstva, inžinjeri su se upinjali da poprave stotine bombardovanih mostova i da prokrče prolaz kroz zakrčene železničke stanice. Sada sam tek mogao da shvatim strahote kojima je fon Rundštet bio izložen dejstvom savezničkog vazduhoplovstva, jer smo tu strahovitu pustoš koju je on pretrpeo sada mi nasledili.

U toku našeg gonjenja neprijatelja kroz Francusku, krajem avgusta i u septembru, benzin je pretstavljaо gro naše tonaže. Jer, kako smo mi gurali napred, savlađujući pre mestimičan no organizovani otpor, utrošak municije bio je opao. Dok je u Normandiji jedna oklopna divizija obično trošila 4 tone municije na svaku tonu benzina koji je izgorela, sada je srazmera bila obrnuta i tonaža municije pala je na skromni nivo iste težine koja je bila potrebna i za hranu.

Još 1942 godine je lord Luis Mauntbaten, britanski šef kombinovanih operacija, predviđao ovaj problem snabdevanja benzinom kada je predložio podizanje podvodnog naftovoda preko Kanala za dotur pogonskog goriva invazionim snagama u Francuskoj. Naftovod, nazvan PLUTO — po prvim slovima iz engleske reči naftovod pod okeanom³⁾ ta podzemna arterija, 12 avgusta ispunjala je svoj prvi benzin na drugoj obali. Ali, kao ni bataljon za podizanje i održavanje veza, tako ni inžinjeri za podizanje naftovoda nisu nas u pružanju ovoga preko kopna mogli dostići zbog našeg brzog napredovanja. Oni su krajem avgusta izvukli naftovod tek do Alanson-a, koji se tada nalazio 300 km pozadi našeg fronta.

Po Ajkovom naređenju, 3 armija imala je u operacijama istočno od Sene ispočetka da bude ograničena na

³⁾ PLUTO = pipe line under the ocean. — Prim. prev.

2.000 tona na dan. To je bilo jedva dovoljno da je održi u napredovanju na kome nije bilo skoro nikakvog otpora. Kada je Paton prvi put saznao za ovo slabo sledovanje, on je preko toga pitanja olako prešao. Ali, čim je počeo da oseća posledice, on se vratio na moje komandno mesto, ričući kao razbesneli bik. Kada sam ga potsetio na konkurentne potrebe onih armija na severu, Džordž je odgovorio sasvim pravilno da je problem ravnoteže snabdevanja bio problem za više štabove. On će se postarati za 3 armiju, a drugi neka se snalaze kako znaju i umeju. „Dodatavola sa Hodžisom i Montijem“, povikao bi Džordž u dobrom raspoloženju. „Mi ćemo dobiti vaš prokleti rat, ako pustite 3 armiju da gura“.

Mada, teorijski, ukočen i nepokretan, što je posledica njegovog oskudnog dnevнog sledovanja benzina, Paton je ono malo svoga pogonskog goriva sipao u nekoliko tenkova i tvrdoglavu jurnuo napred. On je u okviru 3 armije ukočio hiljade vozila, a drugima je nametnuo drastične mere štednje. Stoga, kada je Džordž dolazio u isturenim štab 12 američke grupe armija, on bi se dokotrljao u džipu, sa skoro praznim rezervoarom i naredio bi svom šoferu da ga napuni na našoj benzinskoj pumpi.

Pošto je Paton produžio da gura napred i pored ograničenja u benzinu koja bi, teorijski, trebala da ga zaustave negde na Mezi, Montgomeri me je optuživao da sam izvrđao Ajkovo naređenje da Hodžisu dam prioritet u odnosu na Patona. Ova optužba bila je lako opovrgнутa, pošto je lično Ajzenhauer bio taj koji je odredio veličinu tonaže i podelio je između njih. Mi smo se doslovno pridržavali ovih naloga, ali smo u isto vreme održali Patona u pokretu prosti koristeći svu njegovu odobrenu tonažu za benzin, a vrlo malo za municiju.

Ma kako da je bila neizbežna, ova septembarska kriza u snabdevanju dovele je do osećanja ljutitog razočaranja među američkim borbenim jedinicama. Razlučene zbog praznih rezervoara benzina, koji su zaustavili njihovo lako napredovanje, oni su svoje nedaće pripisivali i zamerili Komandi pozadine. Iako Komanda pozadine nije mogla da predvidi tako brzi neprijateljski slom, ona je bočkim delovima ipak poslužila kao meta da na nju iskale

svoj gnev. Jer, dok se komanda pozadine herojski borila da se izbegne kriza u snabdevanju, ipak, neke druge njene slabosti nisu je omilile kod komandanata jedinica na bojnom polju. Iako je ne bih mogao okriviti za naš zastoj ispred same Sigfridove linije, ipak, ne bih mogao ni da je smatram potpuno nevinom. Jer, svoj deo krivice za neuspeh imala je da snosi i pozadinska služba, koju je pre-stavljao general Li.

Kao komandant Pozadine, uobraženi, ali talentovani general-potpukovnik Dž. K. H. Li (J. C. H. Lee) bio je Ajzenhauerov glavni snabdevač za sve američke snage. Energičan komandant, sa puno mašte i obdaren smelošću za akciju, Li je, međutim, patio od nesrećne ljubavi za pompom koja je bila uzrok da su drugi potcenjivali njegove sposobnosti. U administrativnom pogledu, on je imao verovatno najodređeniji zadatak u ETO-u i Li je na njemu radio sa najvećom pedanterijom, pa je obično i uspevao da izvrši isporuke traženih sredstava i potreba.

U svojoj taštini da lično preuzme upravu nad snabdevanjem u Francuskoj, Li je početkom avgusta prebacio deo štaba Komande pozadine iz Londona u Šerbur. Da bi na terenu smestio svoj ogromni štab, on je izradio logor od baraka tipa „Nison“, koji je zahtevao strahovito veliku tonažu, i to u vreme kada je ona bila jako ograničena.

Mnogo pre no što smo oslobodili Pariz, Ajzenhauer je bio izjavio da će zabraniti da se štabovi pojedinih komandi smeste u grad i da će njegove hotele rezervisati za upotrebu trupa koje su na dopustu.

Bilo je očigledno da ova Ajkova zabrana nije stigla do Lija, jer smo 30 avgusta čuli da je Komanda pozadine napustila svoje „Nisonove“ barake u Normandiji i zamенила ih udobnim bulevarima Pariza. Pored toga što me je izazvao ovaj postupak oko bespravnog zauzimanja hotela od strane pomenute komande, naljutio sam se i kada sam saznao da je Li pokupio svoj štab i premestio ga 200 milja unapred, baš u doba najveće krize u snabdevanju. Ma kako da je brižljivo organizovao ovaj premeštaj, pokret nikako nije mogao pomoći već samo omesti tok snabdevanja. Niko ne bi mogao proračunati stvarnu cenu toga

pokreta u pogledu izgubljene kamionske tonaže za front. Ali, ma koliki bio taj gubitak, premeštanje Komande pozadine izazvalo je ljutite zamerke na bojnom polju. Borbene jedinice na terenu uvek su pozadinskim službama zavidele na udobnosti pozadnjih ešelona. Ali, kada je pešadija saznala da su udobnosti Komande pozadine sada bile još i povećane lepotama Pariza, ova je nepravda u to zameranje unela još više gorčine, i to je ostalo tako u toku celoga rata.

20: Kriza snabdevanja

(Skice 35—40)

Septembar 1944 obeležen je kao mesec velikih omaški. Ali, pre no što su ove omaške izbile na javnost i sve dok Nemci nisu zadržali naše tenkove pred bedemima Sigfridove linije, mi smo se kretali napred u najprodornijem i najoduševljenijem napredovanju u Evropskom ratu.

Neprijateljski otpor istočno od Pariza takoreći nije ni postojao, tako da su se na frontu počeli širiti glasovi o nekom prebacivanju na Kinesko-burmansko-indisku ratište. Ovaj optimizam uvukao se bio čak i u štabove onih ustanova u kojima je ljudstvo imalo pune ruke posla, pa je ipak, kartirajući tonažu, govorilo da će se za Božić ići kući.

Severoistočno od Pariza, gde su se drumovi Pikardije povijali pod teretom naših teških kolona, organizovani neprijateljski otpor se bio raspao, a njegove telefonske veze bile su pokidane usled ovog prinudnog povlačenja. Dobro izvežbane nemačke oružane snage, koje su pre četiri godine bile stvorile paniku kod francuskih izbeglica duž tih drugova, sada su bežale sa ne manjim užasom. Ne raspolažeći vezama pomoću kojih bi u svojim rukama zadržao kontrolu i nemajući mogućnost da izvede neku zaštitničku akciju, neprijatelj je slepo posrtao prema Rajhu i još jednom je napravio grešku koja ga je stala katastrofe kod Mona.

2 septembra, kada je njegov 7 korpus pojurio preko belgiske granice u cilju zaštite boka Montijevog nadiranja u pravcu Brisla, Kolins je svoje trupe upravio na Mons, gde se 1914 godine Kajzerova armija bila sukobila sa britanskim ekspedicionim snagama. Približavajući se Monsu

sa obale Severnog Mora, razbijeni delovi 20 nemačkih divizija bili su gonjeni od Montija sa normandiskog mostobrana i sa Pa de Kalea. Bežeći u neredu u pravcu nemačke granice, prema oblasti gde ona obrazuje izbočinu u Belgiji, u blizini Ahena, neprijateljske kolone su se sa Kolinsom u blizini grada Monsa. Nijedna strana nije znala o pokretima druge i obe su upale u boj u susretu. Kada se boj završio, bilo je poginulo više od 2.000 neprijateljskih vojnika, a još 30.000 zarobljeno i poslato u naše zarobljeničke logore.

Ovaj sudar kod Monsa stao je neprijatelja njegovih poslednjih rezervi obe njegove armije: 7 i 15, te je morao da ostavi drumove koji su vodili kroz Belgiju stvarno nezaprečene na celom putu do granice Rajha. Hodžis je ne samo oslobođio prolaz do Liježa i preko njega do Ahena, već je i uništio snage koje su neprijatelju bile očajnički potrebne za posedanje praznih utvrđenja Sigfridove linije. Ta malo poznata pobeda kod Monsa omogućila je 1 armiji da se probije kroz Sigfridovu liniju i da u roku od šest nedelja zauzme i grad Ahen.

Na drugim mestima duž fronta, gde su se naše kolone probile na istok, neprijateljsko povlačenje pretvorilo se u nered. Na sektoru 21 grupe armija zarobljen je jedan nemački general u svojim štabnim kolima dok se vozio prema severu i to u samom sastavu jedne britanske avtokolone. Pogrešno smatran za oficira britanskog vazduhoplovstva, general je putovao neuznemiravan u sastavu jedne kolone automobila sve dok nije bio uhvaćen od jednog podozrivog vojnog policajca.

„Pa kuda, dođavola, Vi mislite da idete?“ upita on. Nemac je bio upućen prema Somi gde mu je bilo naređeno da organizuje odbranu na liniji te reke. Bilo mu je rečeno da su Britanci pre dva dana već bili prešli Somu.

U zoni napredovanja 1 armije, gde se neprijateljska otstupnica ukrštala sa Hodžisovim pravcem kretanja, nemački saobraćaj koji je tekao kroz glavne raskrsnice prestavljaо je opasnost za naš drumski saobraćaj. Međutim, u jednom meni poznatom slučaju, naše kolone su prelazile raskrsnice kao da izvode vežbe trupnih pokreta. General-major Edvard Bruks (Edward H. Brooks) je parkirao svoj

džip na jednoj raskrsnici puteva u blizini Kambreja da bi posmatrao svoju 2 oklopnu diviziju kako tuda prolazi. Tek što je začelje te divizije prošlo tu raskrsnicu, a jedan fracuski farmer pojurio je na biciklu drumom koji se tuda ukrštao.

„Švabe, Švabe“ — vikao je on, pokazujući rukom unazad na drum kojim je bio došao.

„Koliko ih je?“ pitao je Bruks, pošto je naredio svome radisti da stavi u pogon predajnik koji je bio montiran na njegovom džipu.

„Mnogo ih je, mnogo“ — odgovorio je ovaj čovek jedva dišući.

Bruks je deo svoje kolone vratio ka raskrsnici da bi mogao blagovremeno sprečiti neprijatelja da je se dočepa.

U radosti koju su izazvali izveštaji o haosu kod neprijatelja, ja sam na Brest ipak gledao kao na očigledan znak o neprijateljskoj rešenosti za dalji otpor. Jer, uprkos svog beznadežnog položaja garnizon u Brestu držao se i dalje, mada je bio pritisnut snagom 3 američke divizije. Kada je neprijatelj mogao da pruža tako žilav otpor u tako bezizlaznoj situaciji kao što je situacija u Brestu, onda nisam bio sklon da verujem u ma kakvo pretskazivanje njegovog sloma — sve dok ne stignemo na Rajnu. Možda bi tamo neprijatelj mogao da prizna beskorisnost svakog daljeg vojnog otpora i da spase što se još moglo spasti — kapitulacijom pre no što ga budemo smrvili u stezanju između našeg i Ruskog fronta. Ali, ako bi se neprijatelj održao na Rajni, tada bismo mogli sa sigurnošću da pretpostavimo da će se on boriti do kraja.

Na taj način, da bismo završili rat, mi bismo morali da gurnemo napred na Rajnu i da prinudimo neprijatelja na takvu odluku. Ali, da bismo došli do Rajne bilo je od bitne važnosti da održimo zamah našeg proboga kod Sen Loa sve dok ne budemo očistili Sigfridovu liniju. Jer, neprijatelj bi iz brzog tempa našeg napredovanja mogao lako da zaključi koliko su naši komunikacijski pravci bili već ozbiljno izduženi podržavanjem jednog tako brzog pokreta. Samo ako bi mogao da zaustavi taj naš zalet na Sigfridovoj liniji, mogao bi možda da nas prinudi i da se zaustavimo radi reorganizacije i snabdevanja. Prema tome,

ili bi nas neprijatelj tamo zaustavio, ili bi se morao povući preko Rajne.

Sa gledišta logike, neprijatelj je trebao da kapitulira još za vreme ovog gonjenja, jer je u toku narednih osam meseci rata Nemačka pretrpela najviše gubitaka i vazdušnih bombardovanja. Štaviše, da je njena vojska svrgnula Hitlera pre no što je bila tučena, ona bi u očima nemačkog naroda, možda mogla održati mit nepobedivosti time što bi svoj poraz pripisala nacistima. Ali, puč je u ovo vreme postao izgubljena nada; Himlerove represalije na pokušaj da se 20. jula zbaci Hitler potpuno su učutkale Nemačku armiju. Za nacistički uži krug, naravno, nije moglo biti nikakvog oklevanja, — nije bilo drugog izlaza. Niko nije znao bolje od njih da njihovi zločini neće proći nekažnjeni. Ne želeći da prekrate svoje živote za nekoliko nedelja ili meseci, oni su se odlučili da sa sobom povuku i zemlju u propast.

Jednog svetlog septembarskog jutra, kada sam sedeо u svojim prikolicama izvan Šartra i procenjivao izveštaje o tonaži u odnosu na broj milja do Rajne, jedan čovek pognutog stasa, u izgužvanoj sivomaslinastoј odeći, kucnuo je lagano na vrata. On je nosio u ruci pohabani šlem. Preko njegovog umornog lica prešao je slab osmejak. To je bio Erni Pajl, naš stalni pratilac još od operacija na Siciliji.

„Erni“, pozvah ga ja, „Erni, uđite unutra. Šta ja to čujem o Vašem odlasku kući?“ On baci svoj šlem na kožni divan, klimnu glavom u znak potvrde i silom se osmehnu. „Evo sada sam baš stigao iz Pariza, Bred, da Vam kažem zbogom“.

„Hoćete li se vraćati?“

Erni odmahnu glavom i sleže ramenima u svojoj prostranoj bluzi kakvu su nosili tenkisti.

„Udaljite se izvesno vreme; Vama je inače bilo dosta“.

„Isuviše mnogo“, saglasi se on.

Tunis, Sicilija, Italija, a sada i Francuska — 22 meseca isuviše mnogo prijateljstava koja su se završila pod belim pokrovima u koje smo zavijali naše mrtve. Za čoveka koji je to propatio tako intenzivno kao Pajl, jasno je bilo da je dosta, isuviše.

Za vreme svoje nedavne bolesti Erni je toliko omršavio da je postao pravi skelet, a sada se borio sa smrtnom opasnošću koja je svakog dana bila sve veća. Ali, što je bilo još gore, kako je i sam rekao, to je što je bio sav skrhan. Tragedija ga je najzad potpuno iscrpla.

„Nekoliko meseci odmora“, rekoh mu ja, „pa ćete se vratiti ponova kod nas na front“.

Erni se na silu osmehnu, tužno. „Rekoše mi da će dotle rat biti završen“.

„Možda“, saglasih se ja. „Ali, ako neprijatelj bude u mogućnosti da pruža otpor kakav daje Ramke u Brestu, ko zna koliko će dugo ovo potrajati? Sada je vreme da on prestane sa otporom, ali svi znaci govore drugačije. Ako se on ne povuče na Rajnu, možda ćemo morati da mu uništavamo deo po deo pre no što se bude predao“.

Pajl me pogleda iznenađeno. „Oni na frontu gledaju mnogo ružičastije na stvari no oni dalje od fronta, naročito kod 1 armije“.

Ja slegoh ramenima. „Možda je to zato što sada sve izgleda tako lako“.

Erni se vratio u Pariz na ručak; ovo je bio naš poslednji susret. Jedno veče, za večerom u Visbadenu, svega šest dana pre no što smo se sastali sa Rusima, bila mi je predata jedna teleprinterska depeša od strane Hjua Bejlia iz „Junajted Presa“. Erni Pajl bio je, na jednom ostrvu blizu Okinave, poginuo od japanske mitraljeske vatre. Pešak je izgubio svoga najboljeg prijatelja u ratu.

Začuđen lakoćom s kojom je Monti napredovao na severoistok preko Sene, SHAEF je ponovo revidirao svoju strategiju za operacije u Istočnoj Francuskoj i 4 septembra zaključio da Patonovo nadiranje u pravcu Saru još ne treba da bude zaustavljeno. SHAEF je smatrao da bi protiv tako demoralisanog neprijatelja mogao da snabdeva Patona a da time ne ošteti Montija. Iako je Montijevo napredovanje imalo i dalje da pretstavlja *glavni* saveznički napor, ovoga puta su se šanse za našu strategiju dvostrukog prodora povećale.

Umesto da okreće sva tri korpusa 1 armije severno od Ardena, Hodžis je, obilazeći tu šumovitu barijeru, sa dva korpusa imao da podrži Montijevu napredovanje ka jugu, a sa trećim da pomogne Patonovo napredovanje prema Frankfurtu. Ova promena pravca u prilog dvostrukog prodora s obe strane, severno i južno od Ardena, donela je sama sobom taktičke koristi. Ajzenhauer nije imao više da se angažuje samo na jednom jedinom pravcu, protiv koga bi neprijatelj mogao da masira svoja sredstva odbrane. Pošto je sada proširio svoju ofanzivu na širok saveznički front, Ajzenhauer je mogao svojim dvostrukim prodorom da vrši demonstracije i manevruje tako da neprijatelj bude zbumen u pogledu procene Ajkovih namera. Ako bi neprijatelj htio da prikupi svoje snage na severu, da bi sprečio Montgomerijevo nadiranje ka Ruru, on bi bio prinuđen da oslabi odbranu Sarske Oblasti, te bi taj front ogolio prema Patonovoj armiji. S druge strane, ako bi htio da prebaci težište na Sarsku Oblast, on bi to mogao samo po cenu rizika koji mu je pretio od britanskog prodora na severu. Sve dok mi budemo zadržali inicijativu na tako širokom frontu, neprijatelj će morati svoju odbranu da razapne preko dozvoljene granice.

Do 1 septembra neprijateljske snage na Zapadnom frontu bile su svedene na dezorganizovana odeljenja. Ukupni nemački ostaci severno od Ardena dostizali su jačinu od 11 divizija, od kojih su samo 2 bile oklopne. U međuvremenu, da bi sprečio Patonovo nadiranje ka Sarskoj Oblasti, neprijatelj nije mogao da prikupi veće snage no što bi to moglo da odgovara jačini od 5 divizija. Pored toga, još jedno 100.000 ljudi izvuklo se sa francuske biskajske obale, ali njihove operativne sposobnosti nisu bile veće od jedne jedine divizije. A od mnoštva trupa koje su bezale uz Ronu, ispred 7 američke armije, neprijatelj je mogao da računa na ekvivalent od svega dve i po operativne divizije. Sveukupno, jačina svih njegovih jedinica na Zapadu bila je ravna borbenoj snazi od svega 20 divizija.

Međutim, dok su neprijateljske snage kopnile, naše su rasle — pošto je nastavljeno dovlačenje pojačanja preko Kanala. U to vreme Montijeva grupa armija sastojala se od 15 divizija, dok se moja bila povećala na 20.

U međuvremenu, DRAGOON je doveo još 8 divizija raspređenih od obale kod Kana¹⁾ pa uz dolinu Rone. Pored toga, u Engleskoj su 3 vazdušnodesantne divizije čekale u rezervi, kao deo savezničke 1 vazdušnodesantne armije. Najzad, bilo je predviđeno da se još 4 divizije, koje su se tada nalazile na putu, polovinom septembra priključe 12 grupi armija.

Međutim, naša nadmoćnost znatno će se smanjiti kada budemo dostigli nemačku granicu, jer će tamo, u pojasu utvrđenja poznatom kao Sigfridova linija, u njenim betonskim utvrđenjima neprijatelj dobiti otpornu snagu koja odgovara jačini od više divizija. Ako bismo hteli da dostignemo Rajnu, pre no što se neprijatelj povrati, bilo je od bitne važnosti da prodremo u te odbrambene položaje na Sigfridovoj liniji pre no što ih neprijatelj bude poseo. Inače, naša nadmoćnost u snagama bila bi u velikoj meri reducirana neprijateljskim kazematiranim oruđima i bunkerima.

U pogledu snabdevanja, SHAEF-ova promena mišljenja u korist dvostrukog prodora donela je Patonu kratak period oživljavanja. Jer, sa naređenjem da ponovno preduzme pokret u pravcu Sarra dobila je 1 armija i ravнопravnost u prvenstvu snabdevanja.

Ali, uprkos ove obećane jednakosti, Patonove teškoće nisu bile prestale, pošto su poticale, kao i Hodžisove ne samo od nejednake raspodele potreba, već i od nedovoljnog dotura na kopnu. Postajalo je sve jasnije da ćemo ranije ili docnije biti prinuđeni da se zaustavimo, da se pregrupišemo i da ponovo uspostavimo nov komunikacijski pravac koji bi polazio od dubokih luka na Kanalu, severno od Sene. Sve dok ne budu uspostavljeni ti novi i kraći komunikacijski pravci, ne bismo smeli čak ni da pomislimo na neku veću ofanzivu preko Rajne. U međuvremenu, sve dok bude trajao naš zalet, mi bismo produžili da guramo napred, nadajući se da ćemo preduprediti neizbežni zastoj pre nego što budemo probili Sigfridovu liniju.

Neki komandant sa manje napadnog duha no što je bio Paton, verovatno bi nagomilavao ono skromno sledo-

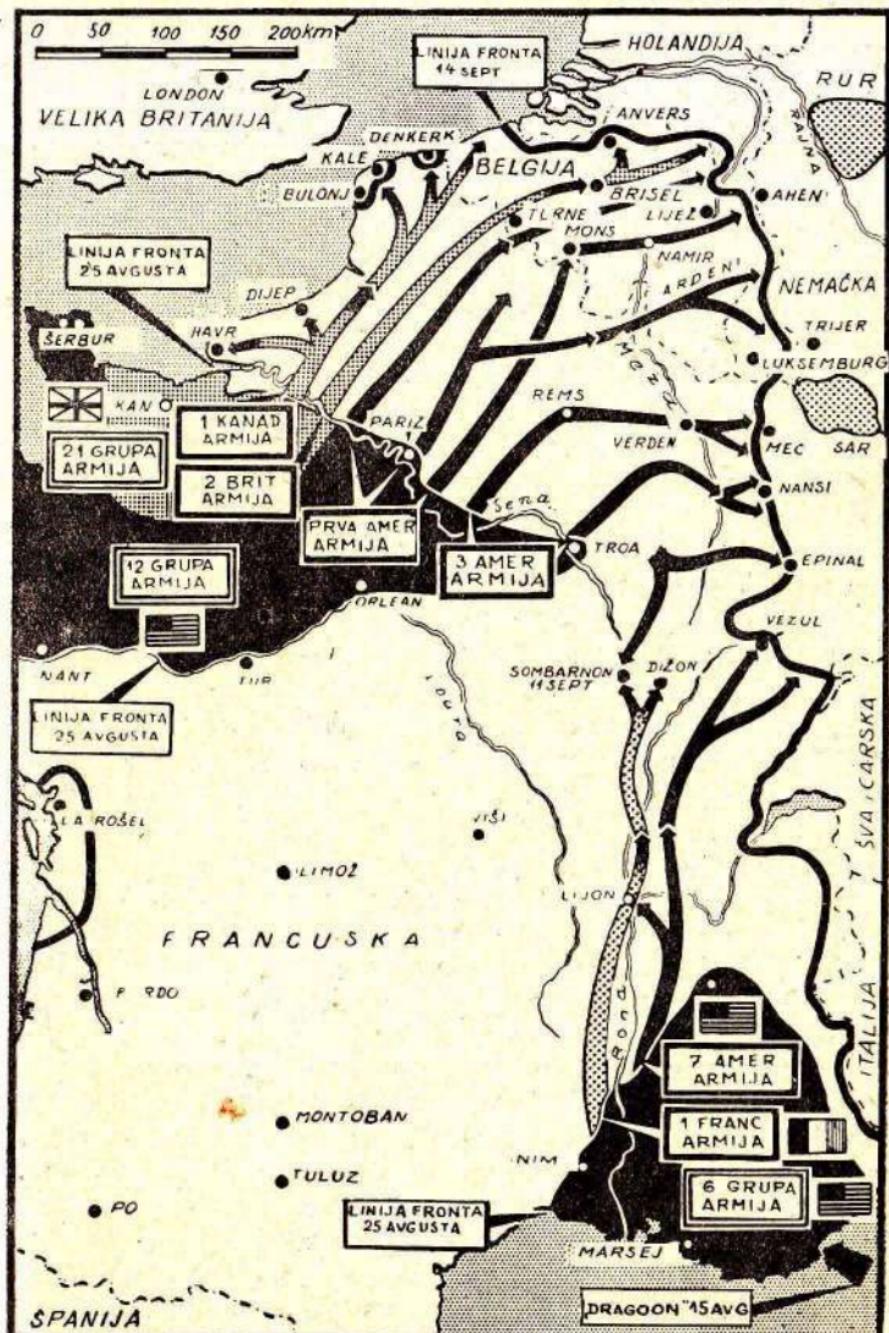
¹⁾ Ovo se odnosi na Kan (Cannes) na francuskoj rivijeri. — Prim. prev.

vanje koje mu je pristizalo i zadržao bi se radi prezimljavanja pozadi reke Meze. Ali, Džordž je smelo prodirao napred, 45 km iza Meze, do Mozela, gde se odmah dogradio jednog mostobrana južno od utvrđenog grada Meca.

Tenkovi 3 oklopne divizije 7 korpusa probili su se 13 septembra popodne preko nemačke granice kroz jedno slabo branjeno mesto na Sigfridovoj liniji samo 15 km južno od Ahena. Posle tri uspešne invazije Zapadne Evrope u toku od 74 godine, Nemačka armija bila je prvi put odbačena na svoju teritoriju. Ove vesti došle su do mene u Dreu, nekoliko kilometara istočno od Pariza, gde je istureni deo štaba Grupe armija imao da se pripremi za veliki skok do Verdena.

Međutim, vesti o ovom prelasku preko granice nisu mogle da prikriju činjenicu da smo najzad iscrpeli naš zamah, jer čim su naše trupe prešle granicu, mi smo iznenada bili prinuđeni da se zaustavimo. Šest vrtoglavih nedelja prošlo je od probaja. Čitava dva iduća meseca imali smo da čekamo na Sigfridovoj liniji, sve dok komunikacijski pravac, koji se protezao unazad do Šerbura, ne bude zamenjen drugim pravcem koji vodi iz Anversa. Sa ojačanjima koja su mu pridošla sa teritorije istočno od Rajne, neprijatelj je jedva uspeo da ponovo uspostavi svoje položaje. Naše brzo izbjeganje na Rajnu nije uspelo, a sa ovim je propala i naša najbolja nada na skoru nemačku kapitulaciju.

Onoga jutra pre no što je Kolins prešao nemačku granicu, bio sam pozvao Hodžisa i Patona na istaknuto komandno mesto Grupe armija da bismo pretresli njihove ofanzivne mogućnost u svetlosti pogoršanja krize u našem snabdevanju. To veče sam rekapitulirao rezultate ovog sastanka u jednom pismu Ajku. U toku prošlih 10 dana 1 armija je prosečno dobijala 3.300 tona dnevno, dok je 3 armija dobijala 2.500, jer izjednačenje sa 1 armijom nije postigla sve do 6 septembra. Hodžis je podneo izveštaj da sada raspolaže municijom za 5 borbenih dana i benzinom

Skica 35. — Gonjenje od Sene do nemačke granice (objasnenje skice na sledećoj strani).

Objašnjenje uz skicu 35: 20 dana posle oslobođenja Pariza, britanske i američke armije dostigle su nemačku granicu, a 11. septembra DRAGOON-ove snage iz Južne Francuske spojile su se sa 3 armijom i obrazovale neprekidni front.

koji bi bio dovoljan da ga doveđe do Rajne. Hodžis je, na osnovu dosada odobrenih mu količina potreba za snabdevanje, računao da bi mogao izdržati 10 dana jakih borbi na svom frontu 1 armije, dugom 180 km. Paton je prijavio da ima municije za 10 dana i dovoljno benzina za pokret do Rajne.

Pet dana pre toga, požalio se Montgomeri da je ovo odvajanje benzina za Patona usporilo napredovanje Hodžisove 1 armije na desnom krilu Britanaca. Ali, iako je Kurtnej Hodžis priznao da je nedostatak benzina mogao da uspori njegovu armiju jedan dan u napredovanju, on je ovo usporavanje pripisivao teškoćama u postavljanju mostova preko Meze i primetnom pojačanju neprijateljskog otpora.

Krajem septembra Hodžis je bio iscrpao svoje sledovanje pogonskog goriva u 1 armiji a nije se bio probio kroz čvrsto branjenu Sigfridovu liniju. Tu je imao da bude sveden na ograničena napredovanja sve dok opet ne budemo preduzeli ofanzivu u toku novembarskih kiša.

Na južnom frontu, ispod Ardenskih Šuma, Patonova 80 divizija uspostavila je mostobran preko Mozela, između Meca i Nansija. Ali, neprijateljski otpor je iznenada očvrsnuo i Džordž je pri svojim pokušajima da proširi mostobran naišao na jak otpor. 12. septembra dao sam mu još dva dana da bi gro svojih snaga prebacio preko Mozela. Ako dotle ne bi uspeo, imao bi da pređe u defanzivu od Nansija pa na sever do Luksemburga, a zatim da prebaci svoje težište severno od Mozela, na mestu gde reka okreće na istok, kod Trijera. Džordž nije čekao da mu se dvaput kaže. Još uvek u uverenju da bi 3 armija mogla da gurne napred na Rajnu, on je izvršio juriš na sektor Mozela u dužini 50 milja i 14. septembra uveče javio je da su 4 divizije srećno prešle preko njega. Ali, tada je Džordž još više iscrpao svoje mršave rezerve u snabdevanju. Kao i Hodžis, Paton je najzad stigao na kraj svojih snaga.

Skoro dve nedelje ranije, saglasili smo se Monti i ja o pravcu koji ćemo uzeti iza Brisla za naš spoljni prodor prema Rajni. Za to napredovanje mi smo imali da damo dva američka korpusa, a Monti jedan. Sva tri su imala da udare jedan pored drugog kroz ravnice oko Kelna, između Diseldorfia i Bona. U međuvremenu, levi korpus Dempsejeve 2 britanske armije imao je sa pravca svog nadiranja da skrene na severoistok, dok bi 1 kanadska armija gurala duž obale. Tu je imala da zauzme luke na Kanalu, da očisti baze za raketna oruđa i da se približi do Šelde, vodenog puta u unutrašnjosti kopna koji je vodio od mora do Anversa.

Desno od ovoga pravca glavnog udara, jedan preostali Hodžisov korpus išao bi u plitkom rasporedu s obe strane Ardena, i upravio bi svoje napredovanje duž doline Mozelja u pravcu Koblenca. U međuvremenu, dva najsevernija Patonova korpusa, ispod Ardena, imala su da napreduju prema Sarskoj Oblasti. Ako bi bilo dovoljno snaga, treći korpus imao bi da napada severno od planina Vogeza prema gradu Karlsrue na reci Rajni.

Dok je Krirerova Kanadska armija dejstvovala u skokovima od luke do luke na Kanalu, Dempsejova je oslobođila Brisel i Anvers. Od Anversa imala je da gura na istok poravnata sa Hodžisovom armijom u pravcu Meze. Posle svog toka u pravcu istoka, od Namira do Liježa, Meza opet skreće na sever, sve dok pod nazivom Mas ne uzme pravac prema moru.

Posle oslobođenja Anversa, 4 septembra, Montgomeri se uznemirio, kao i mi, zbog iznenadne ponovne pojave neprijateljskog otpora na njegovom frontu. Ovo pojačanje otpora moglo bi se pripisati jednom Prusu koji je prošlog leta bio odlikovan od strane Hitlera zato što je uspeo da zaustavi Ruse na Visli. Feldmaršal Valter Model bio je upućen na Zapadni front da ponovo uspostavi odbrambenu liniju posle samoubistva fon Klugea. U jednom od najuspelijih podviga neprijateljskog visokog komandovanja, Model je zaustavio raspadanje Nemačke vojske. On je savladao paniku i reorganizovao demoralisane nemačke snage u efektivne borbene grupe. Od Anversa do Epinala,

400 km na jug, Model je na čudotvoran način preporodio Nemačku vojsku.

Početkom septembra, Montgomeri je računao da će moći završiti rat jednim jedinim veštim udarom sa Rajne, na celom putu do Berlina — preko oblasti nizozemlja na Severnom Moru. Umesto da borbom krči sebi put prema Ruru, nadiranjem sa 3 korpusa što je pretstavljalo deo ofanzive za koju smo angažovali 1 armiju, on je više voleo da pomoću smelog prodora visoko gore na severu obide Modelovu novu odbrambenu liniju. Ova rizična akcija docnije je postala poznata kao junački poraz kod Arnhema.

Da se pobožni Montgomeri, koji je bio trezvenjak, pojavio u SHAEF-u kao pijan, ja ne bih bio više začuđen nego što sam to bio u vezi smeleske i rizične akcije koju je predlagao. Jer, nasuprot konzervativnoj taktici koju je Montgomeri obično primenjivao, napad kod Arnhema imao je da bude izvršen vazdušnodesantnim trupama na „tepihu“ od 60 milja. Iako se ja nikada nisam zanosio rizičnom akcijom, ja ipak poštено priznajem da je Montijev plan za Arnhem bio jedan od najinteresantnijih u toku rata.

Pod kodiranim nazivom MARKET-GARDEN²⁾, ovaj plan je predviđao jedan klin od 60 milja koji bi imao da bude zabijen duž pobočnog pravca nastupanja ka Rajhu. Ako bi uspeo, on bi obišao odbrambene položaje na Sigfriedovoj liniji i doveo Montgomeriju, preko Donje Rajne, na najkraći pravac za Berlin. Na ovom pravcu nalazilo se pet većih vodenih prepreka između Anversa i Montijevog cilja kod Arnhema. Prve dve bili su kanali severno od Ajndhovena. Treća prepreka bila je reka Mas ili Meza — na prostoru gde se približavala obali, prema moru, 36 km dalje odatle. Dvanaest kilometara iza reke Mas teče reka Val, pod jednim mostom na svodove kod Nijmegena. Na kraju, kod Arnhema, Donja Rajna obrazuje poslednju barijeru pred lako utvrđenom nemačkom granicom koja se nalazila svega 30 km dalje na istok.

Tri vazdušnodesantne divizije imale su da razvuku „tepih“ preko ovih vodenih puteva: 101 — kod Ajndhovena; 82 — kod Nijmegena i 1 britanska — na vrhu, blizu

²⁾ Reči znače „povrtnjak“. — Prim. prev.

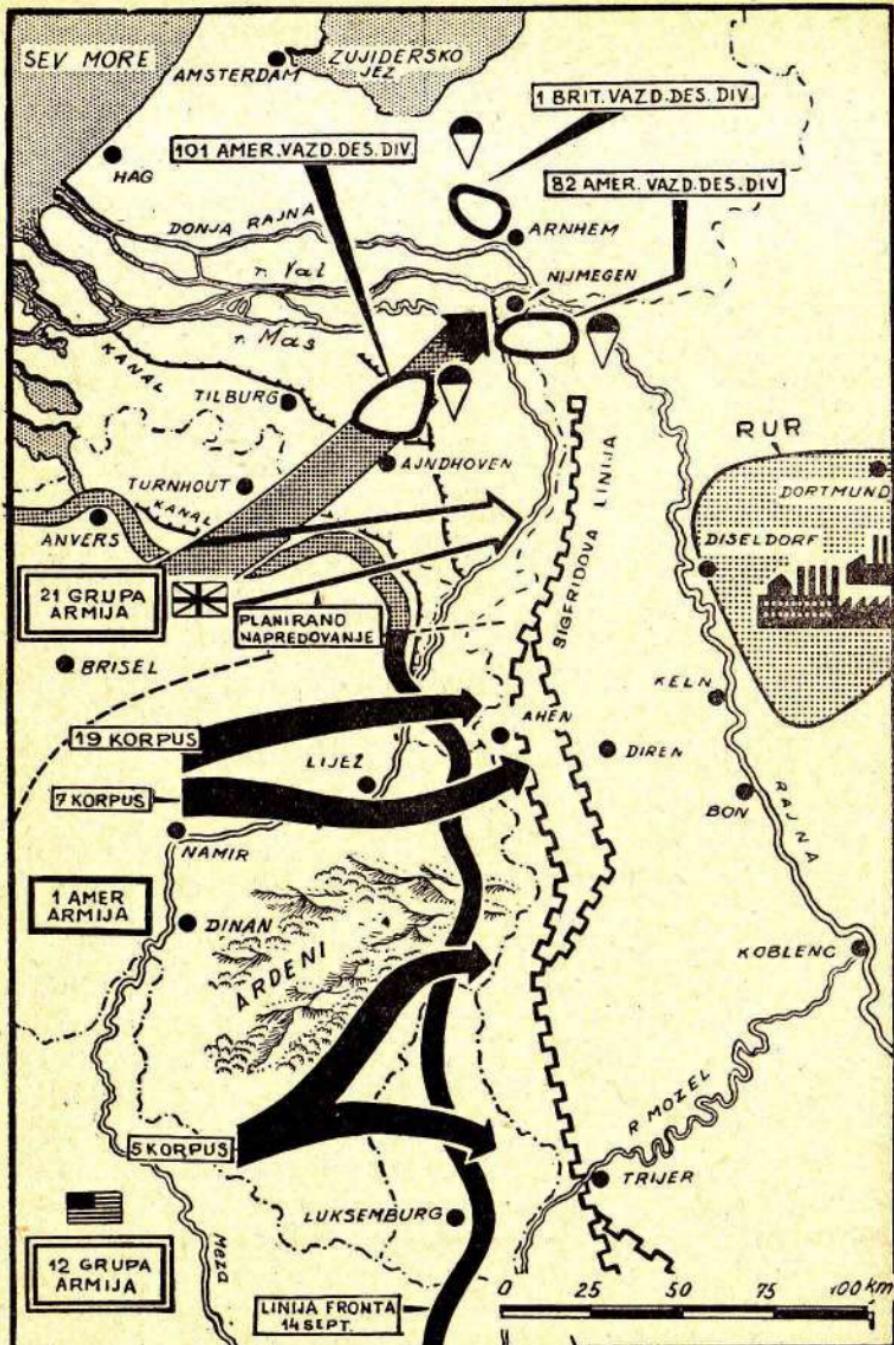
Arnhema. Da bi povezao ove vazdušnodesantne prethodnice sa napredovanjem na kopnu, Montgomeri je izabrao svoju udarnu Gardisku oklopnu diviziju.

Ja nisam bio upućen u plan. Ustvari, Montgomeri ga je zamislio i predložio Ajku nekoliko dana pre no što sam čuo o njemu od našeg oficira za vezu kod 21 grupe armija. Montijeva tajnost u planiranju zbumila me je, jer, iako je operacija imala da bude ograničena na njegovu zonu, ovaj je potez ipak remetio zajedničku ofanzivu o kojoj smo se saglasili nekoliko dana ranije. Izmičući se prema severoistoku sa pravca gde je tek nedavno bio angažovao jedan korpus, Monti bi otkrio Hodžisov levi bok i izložio ovoga neprijateljskom protivnapadu. Da bi zaštitio taj bok, bio sam prinuđen da uzmem jednu od Patonove tri oklopne divizije, da je uputim na sever i da je dam Hodžisu.

U istom trenutku kada sam saznao za Montijev plan, telefonirao sam Ajku i odlučno sam se usprotivio tom planu. Jer, napuštajući ovu zajedničku ofanzivu, Monti bi se uklonio, a nas bi ostavio da nosimo ceo teret. Međutim, Ajk je opovrgao moje primedbe i pokušao da me umiri. On je smatrao da plan pretstavlja koristan rizik. On bi mogao da nam omogući da obiđemo Sigfridovu liniju, a možda čak i da se dočepamo jednog mostobrana na reci Rajni.

Svaka divizija koja je sada pridolazila u Francusku povećavala je srazmeru američkih snaga u odnosu na britanske. Monti je do 15 septembra bio dovršio svoju popunu snagama, izuzev tri kanadske divizije koje su imale da pristignu u aprilu iz oblasti Sredozemlja. Strahujući samo da Ajk ne popusti Montijevom navaljivanju da dobiće još trupa, bio sam neprikosnoveno za to da američke trupe ostanu pod američkom komandom.

Moj otpor prema Arnhemskoj operaciji, međutim, nije bio ograničen samo na pitanje diverzije britanskih napora. Ja sam se, takođe, bojao da bi Monti, u svojoj želji da obiđe oko Modelovog boka, mogao da potcenii nemacku snagu na Donjoj Rajni. Smatrujući da je ovaj plan isuviše ambiciozan za snage koje je Monti imao na svom raspoloženju, ja bih više voleo da je Monti posvetio sve svoje snage i sredstva Šeldi i otvaranju luke Anversa.

Skica 36. — Postavljeni cilj: Berlin, putem vazdušnog desanta kod Arnhema

Kada je 17 septembra Montgomeri skrenuo na severoistok da bi se spojio sa vazdušnim desantom kod Arnhema, on je time otvorio brešu na levom boku Hodžisove 1 armije. Ova neočekivana promena pravca zahtevala je smesta da se izvrši pregrupisanje onih američkih snaga na severu.

Jer, dok ta luka ne bude otvorena za savezničko brodovlje, mi ne bismo mogli da preduzmemo neku ofanzivu preko Rajne.

U nedelju, 17 septembra, nebo se nad Holandijom bilo pomračilo od aviona kada se Breretonova saveznička vazdušnodesantna armija spustila padobranima; to je u toku rata bila prva takva akcija *po danu*. Kasnije, to isto popodne, odleteo sam do Montijevog komandnog mesta u Brislu, gde se prvih nekoliko oštećenih aviona „C-47“ prinudno spustilo. Uprkos učestalim protivnapada duž celog ovog vazdušnodesantnog klina, Montijevi tenkovi su napredovali duž „tepiha“ sve dok se 20 septembra, preko mosta kod Nijmegen, nisu prebacili na istočnu obalu reke Vala.

Između Vala i Arnhema, međutim, gardiske tenkovske jedinice zaglibile su se pred sve jačim neprijateljskim otporom. U međuvremenu, na onostranoj obali Donje Rajne, 1 britanska vazdušnodesantna divizija ubrzo je bila žestokim neprijateljskim protivnapadom prikovana na svom položaju. U toku pet dana te britanske vazdušnodesantne trupe sa crvenim bereom ogorčeno su se držale za taj mostobran koji je odranije bio uređen za odbranu, sve dok 25 septembra, posle očajničkih pokušaja da se probije do njih, Montgomeri nije naredio njihovo povlačenje preko Rajne. Od 9.000 britanskih vojnika koji su se padobranom spustili u taj mostobran, do naših linija pružaklo se manje od 2.500.

Nesreća ima izvesne osobine koje evociraju ono što je u britanskom heroizmu najplemenitije, a sledstveno tome, heroizam često toliko zaseni sam poraz da se herojska legenda pamti dugo i pošto je poraz već zaboravljen. Arnhem je ušao u ovu britansku tradiciju. Monti je bio vraćen natrag i nije postigao svoj cilj; međutim, poraz je bio tako junačan da je strategiski neuspeh prošao nezapažen.

Istina, Britanci su obezbedili sebi jedan mostobran preko Vala, ali je to postignuto po neizmerno visoku cenu. Monti je forsirao Rajnu tek šest meseci kasnije i tada je njegov prelaz bio izvršen skoro 75 km uzvodno od njegovog vazdušnodesantnog cilja kod Arnhema. U međuvremenu, zapostavljene operacije u oblasti Šelde imale su da se vuku kroz ceo oktobar. Ovaj vitalni put za savezničke brodove imao je da bude očišćen tek 26 novembra.

Monti je docnije svoj neuspeh kod Arnhema pripisivao čudi atmosferskog vremena; svakako da je i vreme bilo donekle krivo. Jer, drugog dana napada, mračno nebo nad ravnicama Belgije i Holandije dovelo je do toga da Montijevi letovi za vazdušnu popunu i pojačanja propadnu. Izuzev dva dana, atmosferske prilike ograničile su operacije savezničkih lovaca i omogućile neprijatelju da pripremi svoje protivnapade bez uznemiravanja iz vazduha. Od 19 septembra — kada su gardiske oklopne jedinice stigle do Nijmegena — pa do 4 oktobra — kada je Monti oduštao od te akcije, neprijatelj je udarao na taj dugi klin sa 12 uzastopnih napada u okviru divizije. Monti je žalosno priznao da je njegov „laki“ pravac sakrivaо u sebi trnoviti put.

Pripremajući konferenciju komandanata grupa armija za 22 septembar u SHAEF-u, Ajzenhauer je od svakog od nas zatražio mišljenje o strategiji³⁾ za osvajanje samog Rajha. U istaknutom delu štaba 12 grupe armija mi smo predviđali da će Monti nastojati da se da prevaga njegovoj severnoj ofanzivi. Jer, u to vreme Monti je verovao da će, ako bude dobio američke divizije za ojačanje svoje Britanske grupe armija, moći skočiti preko Rajne, zauzeti Rur i prokrčiti sebi put do Berlina. Ja sam osećao da je on znatno potcenio neprijateljske još neangažovane snage iza Rajne i stoga sam bio siguran da bi jedna tako smela ofanziva bila ugrožena žestokim bočnim udarom.

U štabu 12 grupe armija mi smo nedeljama ispitivali mogućnost nekog drugog plana za napad, za dvostruki obuhvat Rura. Dok bi nas Monti doveo do same Rajne, i to ne

³⁾ Ovde pisac misli na način izvođenja manevra, a ne na „strategiju“ u našem uobičajenom smislu reči. — Prim. prev.

dalje od Kelna kako bismo zaštitili bok njegovog prelaska preko te reke, ja sam držao da moramo da se pribijemo do Rajne na širokom frontu, svakako bar toliko na jug koliko da dopremo do Koblenca, a po mogućstvu još niže, do švajcarske granice.

Dostavljujući Ajku svoje mišljenje, ja sam ga na početku izlaganja propratio sa tri pretpostavke:

1. — Sve dok ne budemo očistili Šeldu i osigurali sebi luku Anversa, ne bismo mogli da računamo da ćemo moći preduzeti ma kakvu veću ofanzivu preko Rajne.

2. — Svako napredovanje u unutrašnjost Nemačke imalo bi da bude izvršeno sa jakim snagama ešeloniranim po dubini da bi se zaštitala pozadina od protivnapada i sabotaže.

3. — Ma gde bio upravljen *glavni udar*, on mora biti podržan pomoćnim napadima na njegovim krilima. Jer, jedino pritiskivanjem neprijatelja na širokom frontu mogli bismo da ga sprečimo u masiranju njegovog otpora protiv *glavnog udara*.

Naš osnovni terenski cilj ležao je u Ruru gde se dvaestak čađavih gradova pružalo ispod svojih visokih dimnjaka da bi obrazovali industrisko srce nemačke ratne mašine. Zbog svojih bogatih naslaga uglja, Rur se jako razvio za vreme Bizmarkovog Prvog Rajha. Počev od 1942 Rur je odolevao stotinama vazdušnih napada. Posle svakog vazdušnog napada, on je raščišćavao ruševine, popravljao štetu i obnavljao proizvodnju. Iako je na kraju krajeva avijacija nesumnjivo nanela štete Ruru, ona nije uspela da ga uništi. Bez Rura Nemačka ne bi bila u stanju da održi svoje armije na bojnom polju. Da bismo ugasili ovo industrisko ognjište, predložio sam Ajzenhaueru da ga izolujemo pomoću *dvostrukog obuhvata*. Dok bi Monti opkolio Rur sa severa, preko ravnica Vestfalije, mi bismo ga okružili s juga, našim američkim snagama.

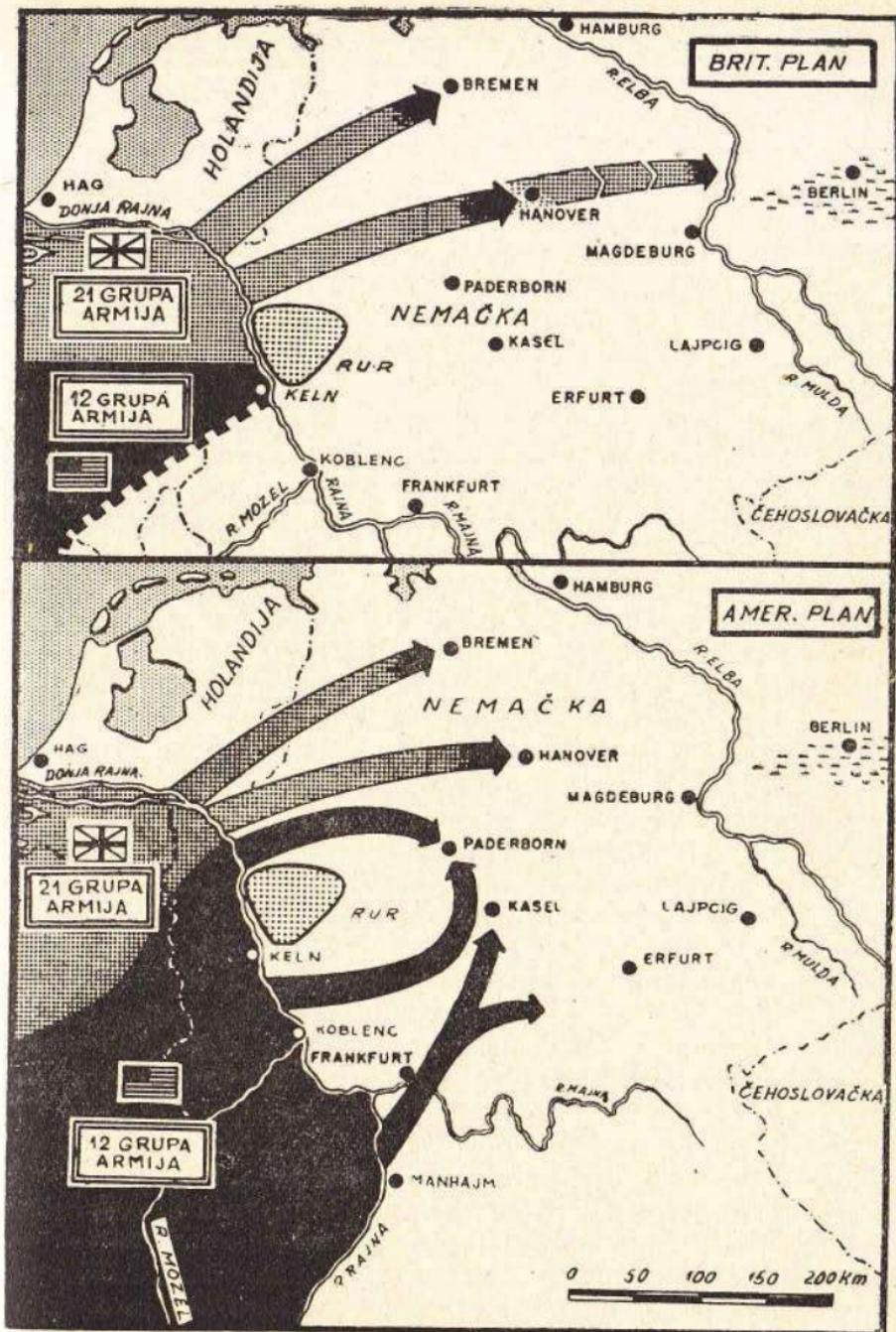
Iako je drum koji je išao istočno od Kelna nudio najkraći pravac za američko okruženje, on je krivudao kroz planinsko zemljište oblasti Sauera gde je teren olakšavao odbranu. Daleko povoljniji bio je najjužniji pravac koji je, severoistočno od Frankfurta, išao kroz brežuljkasto zemljište Hesena. Verovatno će biti potrebna oba pravca,

pisao sam ja, ali mi bismo više voleli da frankfurtski uzmemo za pravac američkog glavnog udara i da dovršimo naše okruženje u blizini Paderborna. Ova varoš je ležala na severoistočnoj ivici Rura, svega na 220 km od Berlina. Šest meseci kasnije, kada je Rurski džep bio zatvoren sa više od 300.000 ljudi Modelove grupe armija u njemu, mi smo čvrsto privезали čvor oko njega kod Lipštata, svega na 30 km od tačke koju smo bili izabrali prošloga septembra. Operacije su se bile razvile tačno prema utvrđenom planu. Međutim, retko je koji plan bio podvrgavan nizu tako zamornih kriza kao što su bile ove koje su ovaj plan ugrozile i pre no što se Ajzenhauer odlučio za njega.

SHAEF je bio prenestio svoj štab iz skromne pomorske lučke varoši Granvil i smestio ga u zgrade na jednom krilu Versajskog dvorca. Ajkova kancelarija bila je smeštena u jednoj maloj zgradici od belog kamena koja je bila dozidana iza veličanstvenog „Trijanon palas hotela“. Unutra, u foajeu sa staklenim zidovima, Geringova bronzana bista bila je okrenuta ka zidu. Velika kancelarija, koja je Ajku bila prvobitno namenjena, privremeno je pregrađena šperpločama. „Isuviše elegantno“, rekao je on sa negodovanjem. „Ja bih se prosto izgubio krećući se tamo-amo po toj prostoriji“.

Devers je bio već stigao avionom u Versaj iz svog štaba 6 grupe armija, koji se nalazio dole u blizini planina Vogeza. Njegova grupa armija sastojala se iz 2 armije — 7 američke armije general-potpukovnika Aleksandera Pača (Alexander M. Patch) i 1 francuske armije generala Žana de Latra de Tasinjija (Jean de Lattre de Tassigny). Mobilisana u prvom redu u Severnoj Africi, od dobrovoljaca slobodnih Francuza, kolonijalnih obveznika i urođeničkih jedinica, francuska armija bila je opremljena američkim naoružanjem i vojničkom uniformom.

U međuvremenu, 12 grupa armija dobila je još jednu američku armiju kada je 9 armija došla iz Engleske da smeni Patonovu 3 armiju u njenom zadatku pritiska i kontrole bretanjskih luka. 9 armija bila je neučena, bez ratnog iskustva, ali ambiciozna i upadljivo željna da ga što pre stekne. Pod voćstvom general-potpukovnika Vilijema

Skica 37. — Otseći ili okružiti Rur? (objašnjenje skice na sledećoj strani).

Objašnjenje uz skicu 37: Montgomeri je predlagao da se Ajzenhauer pribije uz Rajnu na jugu samo do Kelna i da severno od Rura koncentriše američke i britanske snage za njegov manevr na Berlin. Međutim, alternativni plan 12 grupe armija predviđao je dvostruki obuhvat Rura.

Simpsona ona je brzo postala zrela. Suprotno od bučne i sujetne 3 i temperamentne 1 armije, 9 armija ostala je neuobičajeno normalna.

Prije predznak komplikacija pred ovu konferenciju u Versaju pojavio se kada mi je Hansen rekao da je osoblje SHAEF-a ubeđeno da Monti neće doći. Stoga nisam bio iznenaden kada je zasedanje otpočelo sa Fredijem de Genganom, Montijevim genijalnim „diplomatom“ za izgradnju svih sporova, koji je zamjenjivao svoga šefa. Mada je Ajzenhauer izgledao ravnodušan, ostali komandanti smatrali su Montijevu otsutnost kao bagatelisanje savezničkog Vrhovnog komandanta. Situacija kod Arnhema bila se svojoj krizi, ali verujem da je ona u svakom slučaju dozvoljavala bar toliko da Monti bude to jedno popodne nekoliko sati otsutan. Montijev nedolazak na konferenciju umanjio je njene rezultate. Iako je Gengan bio došao kao Montijev delegat i bio spreman da iznese njegova gledišta, on nije imao takvog ovlašćenja da bi mogao da prima obaveze za svoga šefa. Ako je Montijeva otsutnost i naljutila Ajka, ovaj je umeo da savlada svoj gnev sa neuobičajenom uzdržanošću. I meni samom je dva dana kasnije bilo neprijatno kada me je Ajk uputio da posetim Montija i da sa njim revidiram odluke o kojima smo se bili saglasili u Versaju. Iako je bilo leto, mi smo, zbog rđavog vremena i rđavog funkcionisanja radija, na putu u Montijev štab bili izgubili orijentaciju i zamalo što nismo uleteli u neprijateljske linije.

U to vreme SHAEF je postao isto toliko uporan kao i mi u istaknutom delu štaba Grupe armija, u pogledu zahteva za jednom obližnjom većom lukom koja bi nas oslobođila nemogućeg napora na našim dugim komunikacijskim pravcima koji su išli od Šerbura i samih obala. Mada je Monti pre 17 dana bio zauzeo grad Anvers, on je dosada malo učinio u pogledu čišćenja njegovih izlaza prema moru, koji su vodili preko Selde. A sve dok Šelda ne bude

očišćena, Anvers se neće moći koristiti. Na konferenciji u Versaju, 22 septembra, Ajk je podvukao naše potrebe za jednom dubokom lukom i ovo je formulisao kao „neophodan preduslov za završni pokret u dubinu Nemačke“. Međutim, uprkos malopre pomenutog gledišta, Ajzenhauer nije dao Montiju direktivu da očisti Šeldu pre no što preduzme ma kakvu dalju ofanzivu, već mu je umesto toga, dao prvenstvo u snabdevanju za britansko napredovanje prema Ruru. Dempsejeva 2 britanska armija imala je da izvrši *glavni udar*, dok bi ga Hodžis na desnom krilu podržao 1 američkom armijom. Ajzenhauerova odluka razbila je sve Patonove nade o brzom napredovanju na Rajnu, u pravcu Frankfurta. Jer, posle utvrđivanja uloge 1 armije, Vrhovni komandant je dao direktivu da „ostatak 12 grupe armija nema više da preduzima nikakvu ofanzivnu akciju, sem one koju bi dozvolila situacija snabdevanja pošto prethodno budu zadovoljene sve potrebe na pravcu *glavnog dejstva*“. Prostije rečeno, ovo je značilo da 3 američka armija mora da se zaustavi na Mozelu i da tamo ostane.

Da bih pomogao Montiju da koncentriše svoje trupe na uzanom frontu, dobio sam direktivu da pomerim granicu naše 12 grupe armija 60 km na sever i da očistim neprijatelja pored koga je Monti prošao zapadno od Meze. Zatim, da bismo olakšali teret snabdevanja na južnom delu američkog fronta, bilo nam je naređeno da prebacimo Hejslipov korpus od 2 divizije u Deversovu grupu armija. Pošto bi po ovome planu Hodžis imao da se rastegne na frontu od 140 km, od Rura pa skoro do Mozela, uvukao sam Simpsonovu 9 armiju u liniju fronta desno od njega da bi primila oblast Ardena. Ardeni su pokrivali jedan miran i neinteresantan sektor koji se nalazio preko puta Nemačkog Ajfela, skoro neprolaznog planinskog i šumovitog zemljишta, koje je ležalo preko luksemburške granice.

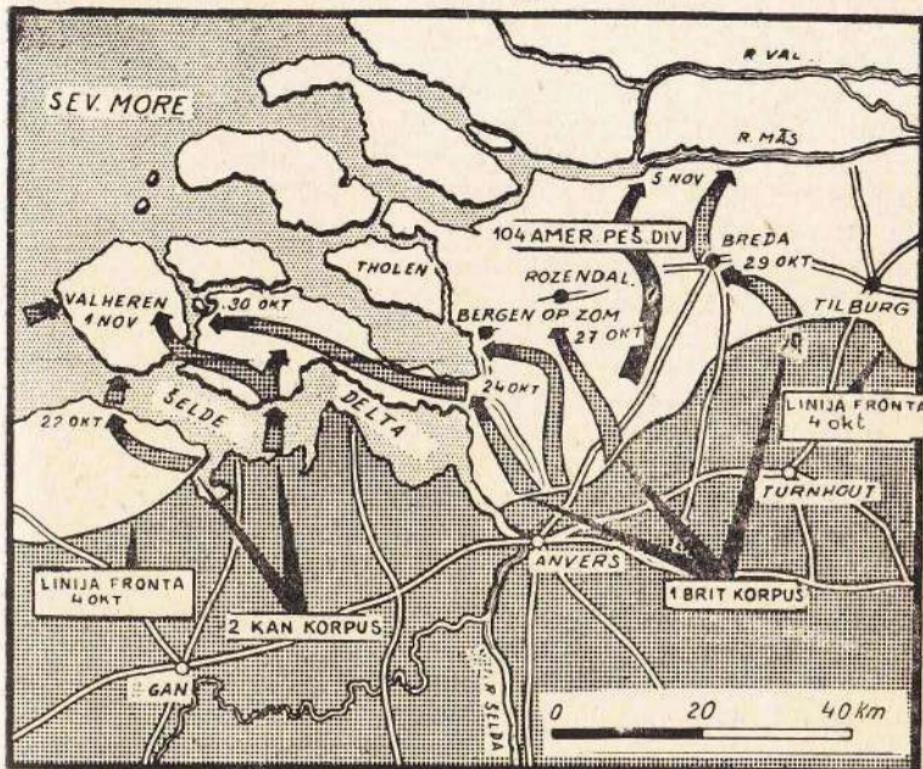
Tek 9 oktobra Monti je najzad postao voljan da u svom napredovanju prema severnoj ivici Rura gurne brzo kroz Rajnsku Oblast. Posle borbi od 20 dana u uzanom pojasu između Vala i Donje Rajne, Dempsey nije uspeo

da slomi neprijateljski otpor. Sa mostobranom, pored koga je Monti prošao zapadno od Meze dok je jurio dalje na Arnhem, Model je zapretio da ugrozi britanski nezaštićeni bok. U međuvremenu, Montgomerijev vazdušnodesantni napad nije uspeo da istera neprijatelja iz Šelde, gde je on blokirao luku Anvers, koja je bila od vitalnog značaja.

Krajem septembra fon Rundštet je opet izvučen iz penzije i ponovo postavljen za komandanta Zapadnog fronta. Svestan zabrinjavajućih ograničenja koje smo trpeli u snabdevanju, on je znao da bi pomoću zadržavanja Anversa i sprečavanja da ga zauzmem, verovatno mogao da odloži novu savezničku ofanzivu. I tako, kada su Kanadani krčili sebi put duž obale Severnog Mora, prema Šeldi, neprijatelj se prebacio preko mora na ostrvo Valheren gde se ukopao i povezao sa odbranom poluostrva koje je spajalo to ostrvo sa kopnom. Kada je Monti zastao da bi rekapitulirao i procenio ovu oktobarsku situaciju, došao je do zaključka da su njegovi ciljevi sada premašavali sredstva kojima je raspolagao. Da bi izbegao da bude isuviše razvučen, složio se s tim da se njegova Rurska ofanziva odloži na neograničeno vreme, sve dok ne bude očistio Šeldu i otvorio luku Anversa.

U međuvremenu je bilo izgubljeno 18 dragocenih dana otkako je Ajzenhauer podvukao važnost Anversa na sastanku od 22 septembra u Versaju. Bilo je prošlo 35 dana otkako je 11 britanska oklopna divizija ušla u Anvers, tu krajnju tačku Šelde. Da je Monti odmah očistio Šeldu, umesto što se uzalud protegnuo prema Berlinu, mi bismo sada možda mogli da prevozimo potrebnu tonažu preko te belgijske luke. On je umesto toga uzaludno utrošio mesec dana i sada smo imali da čekamo još mesec dana pre no što prvi konvoj bude došao preko Anversa. Da je Monti očistio Šeldu, kao što je to predlagao SHAEF, Anvers je mogao da uđe u plan i sistem snabdevanja mnogo ranije, a mi bismo mogli izbeći veliku nestašicu koja nas je u oktobru ukočila na mestu.

Zbilja, od svega onoga što je moglo, ili trebalo da se uradi ili bilo čak urađeno u toku operacija u Evropi, ništa nije bilo sudbonosnije od ovog Montijevog propusta da otvari luku Anversa. Jer, da je našem ukočenom frontu

Skica 38. — „Anvers duguje Šeldu bogu — a sve ostalo Šeldi“. (Stara holandska poslovica)

Iako je Montgomeri ušao u grad Anvers 5 septembra, tek devet nedelja dognije uspeo je da očisti Šeldu za prolaz savezničkih brodova do tog ključnog lučkog grada. Ovo je odočnjenje za Saveznike značilo nenaknadivi gubitak u oblasti snabdevanja.

bilo brzo dotureno dovoljno sredstava i potreba preko luke Anversa, mi bismo mogli ranije da preduzmemos jesenju ofanzivu. Umesto toga, bili smo prinuđeni da sedimo i sve do novembra čekamo na popunu potrebama koja se vršila dugačkim komunikaciskim pravcima iz Šerbura. Dotle je jesenje vreme pogodno za operacije bilo prošlo; bila je došla zima. U međuvremenu, Nemci nisu sedeli skrštenih ruku. Od polovine septembra do polovine decembra oni su utrostručili svoje snage na Zapadnom frontu i popeli ih do jačine od 70 divizija. A od njihovih

15 oklopnih divizija, 8 je bilo popunjeno tenkovima „Panter“ i „Tigar“.

Kada je, najzad, Monti uspeo da se izbatrga iz Arnhema da bi očistio prilaze za Anvers, Ajzenhauer je bio zabrinutiji nego ikad zbog naše hitne potrebe za tom lukaom. On je Montiju stavio jasno na znanje, bez okolišenja, da Anvers mora biti otvoren pre no što se budemo ma i najmanje približili Rajni.

Dugo odlagane operacije raščišćavanja oblasti Šelde postale su mnogo teže zbog Montijevog velikog odugovlačenja. Da bi zauzeli ostrvo Valheren, Kanadani su bili prinuđeni da preduzmu amfibiski napad. U međuvremenu, avijacija je porušila ostrvske brane, u cilju da poplavi neprijateljske položaje. Posledica toga, bila je da su Kanadani krčili sebi put u izuzetno teškim operacijama na terenu koji je bio poplavljena morskom vodom. Najzad, 9 novembra, 21 grupa armija javila je da je Šelda otvorena, a 17 dana kasnije, 26 novembra, prvi saveznički konvoj je istovaren u Anversu. U roku od nekoliko nedelja Anvers je skoro potpuno zamenio naš dugi i tegoban komunikacijski pravac preko Šerbura.

Zaustavljanje, koje je za šest mrtvih nedelja ukočilo naše armije, dok se snabdevanje upinjalo da dovuče potrebne rezerve iz Šerbura, počelo je uskoro posle konferencije u Versaju, kada su izdata naređenja Patonu sa uputstvima „da drži sadašnje položaje sve dok situacija za snabdevanje ne bude dozvolila ponovno preuzimanje ofanzive“. Dve nedelje kasnije, 9 oktobra, kada je Montgomery odustao od svoje Rajnske ofanzive, priključila se i 1 armija Patonu u ovom statiranju. Sa ovim gubitkom zamaha naših operacija otišle su i naše nade na brzu pobjedu nad Nemačkom vojskom. 29 septembra ja sam govorio Ajzenhaueru da Monti neće očistiti Anvers pre početka novembra i da se neće moći računati na znatniju tonazu preko te luke sve do 1 decembra. U najboljem slučaju, zaključih ja, ofanziva bi mogla početi sredinom novembra.

Dok bi nagomilavao sredstva i potrebe za ovaj novembarski napad, Hodžis je imao da eksplatiše svoj probor Sigfridove linije i da zauzme grad Ahen, kao uporište u samom Rajhu. Posle toga, kada bude napunio svoja skladišta i stvorio potrebne rezerve, imao bi da izvrši udar prema gotskim kubetima Kelna na Rajni.

Iako su perspektive za našu pobedu još te iste jeseni bile izbledele, oduševljenje septembarskog gonjenja neprijatelja trajalo je i dalje kod naših armija. Još uvek je mnogima bilo nepojmljivo da bi neprijatelj mogao iz svojih razbijenih armija da izvuče toliko otporne snage koja bi bila u stanju da se suprotstavi snagama koje smo bili prikupili u naših 7 savezničkih armija na Zapadnom frontu. 1 armija poslala mi je 28 septembra lepu bronzanu Hitlerovu bistu sa ovim natpisom na njenom postolju: „Nađeno u nacističkom štabu u Ojpenu, Nemačka. Sa sedam borbenih kompleta municije i još jednom divizijom 1 američka armija isporučiće i original u roku od trideset dana“. Pre no što je istekao taj tridesetodnevni rok, Hitler je svoje najviše komandante već bio upoznao sa planovima za Ardenski protivudar.

Jedne večeri, u toku samo nekoliko časova, 1 armija mislila je da će onu isporuku moći da obavi ranije no što je smela i da se nada. Načelnik obaveštajnog odeljenja upao je u Hodžisovu auto-kancelariju sa jednom radio-veštu koja je bila uhvaćena od strane njegovog odeljenja za prisluškivanje. Prema jednoj radio-emisiji, jedan pukovnik SS bio je predao fon Rundštetu, u Kelnu, naređenje nemačke Vrhovne komande da odmah preduzme protivofanzivu. Fon Rundštet je odbio naređenje i sa negodovanjem izjavio da ga ne bi mogao izvršiti a da svoju komandu ne dovede do uništenja. Posle toga došlo je do prepirke i pukovnik SS bio je ubijen. Feldmaršal, kako je bilo javljeno, naredio je trupama nemačkih oružanih snaga da razoružaju SS jedinice i u isto vreme se proglašio vojnim guvernerom Kelna. On se posle toga obratio nemačkom narodu javnim govorom preko radija i pozvao ga da se okupi oko njega da bi mogao da zaključi častan mir sa Saveznicima.

Ova iluzija bila je razbijena kada je Obaveštajno odeljenje ponovo prokontrolisalo izveštaj svoga odeljenja za prisluskivanje. Izveštaj nije poticao iz Kelna već sa radioa Luksemburga koji je 12 grupa armija koristila za širenje svoje lažne propagande u pokušaju da obmane i zbuni nemački narod.

Septembarska ograničenja koja smo bili nametnuli operacijama 3 armije bila su oštira od onih koje smo docnije primenili na Hodžisa. Čoveku koji se gnušao de-fanzivnog načina ratovanja sa prezicom jednog Džordža Patona, ovaj prekid je došao kao gorak i strašan udarac. Sve do svoje smrti Paton se nikada nije odrekao tvrđenja da bi, da je prioritet u snabdevanju bio dat njemu, umesto Montiju i Hodžisu, 3 armija mogla da se probije kroz odbrambene linije Sarske Oblasti do Rajne. U isto vreme, Montijev predlog da 3 armija bude zaustavljena na Mozelu sve dok on bude geguckao ka Berlinu, nije nimalo do-prineo smirenju Patonove neskrivene netrpeljivosti prema britanskom feldmaršalu. Potpuna neaktivnost, međutim, bila je isuviše veliko iskušenje za Patona. U toku oktobra on je preduzeo jednu samovoljnu operaciju kljucanja neprijateljskog utvrđenog položaja kod Meca. Kad sam ga zatekao u ispitivanju jačine ovih bedema, obratio sam mu se s nervozom. „Za ime božje, Džordž, napustite taj posao“, rekoh. „Obećavam da će doći i Vaš dan. Kada se budemo ponovo pokrenuli moći ćete daleko lakše da izbacite Mec iz borbe i da ga zauzmete s leđa. Zašto da okrvavite nos sa ovim operacijama kljucanja?“

Džordž klimnu glavom, ali se diverzija i dalje odvijala. „Mi koristimo Mec“, objašnjavao je on, „da bismo pustili krv novim divizijama“. Mada sam bio naljućen Džordžovom upornošću u izvođenju ovih upada kod Meca, nisam htio da pravim pitanje od toga. Napadi su retko angažovali više od jednog jedinog bataljona, a ja, svakako, nisam želeo da jednom komandantu armije zabranjujem da preduzima napad bataljonom.

U toku ovog perioda Paton je bio mrzovoljan i razdražljiv; on se šetao po svojoj armiji kao tigar u kavezu. Kada je jedan komandant korpusa, koga on nije trpeo zbog neke ranije razmirice, smestio bivak svoje komande u

sektor štaba 3 armije, Džordž je upao na njegovo komandno mesto da bi izvršio obilazak. Što je više gledao novi štab, sve se više ljutio. Kad se probijao kroz zamračeni hodnik školske zgrade komandnog mesta, Džordž je natrapao na nepomičnu figuru jednog zadremalog vojnika. Probuđen Patonovom cipelom koja ga je nagazila, vojnik se proderao u mraku:

„Proklet bio, glupačino jedna, pazi kako ideš. Zar ne vidiš da pokušavam da spavam“.

Paton je zadržao dah i zagrmeo: „No, ti si jedini luckasti pasji sin na ovom mestu koji zna šta hoće“.

Krajem septembra počela je Komanda pozadine da se žali na organizovane krađe duž svog dugog komunikacijskog pravca. Hiljade galona benzina, tone hrane i odeće odlazilo je svakog dana na francusku crnu berzu. Li se u očajanju obratio Ajku i zatražio nekoliko bataljona pešadije da čuvaju njegove ustanove na pozadnjoj prostoriji.

Naljućen Lijovim zahtevom, kada sam mu ga pokazao, Paton se pozurio natrag na svoje komandno mesto 3 armije i izdiktirao jedno pismo u kome je izložio svoje primedbe. Pošto ga je otpočeo sa „Dragi moj generale Bredli“, ja sam ga shvatio kao jedno od Džordžovih povremenih pisama za arhivu. U običnoj korespondenciji on mi se uvek obraćao sa „Dragi Bred“.

„Kao jedan od Vaših komandanata armija (pisao je Džordž), smatram da bih se ogrešio prema svojim dužnostima ako bih propustio da izrazim što je moguće čvrše svoje duboko uverenje da bi upotreba boračkih trupa, naročito pešadije, u svaku drugu svrhu sem za borbu protiv Nemaca bila greška velikih razmara.... Ako Komanda pozadine može da upotrebi transporte za pokret trupa (sa fronta nazad) do Pariza, armije svakako mogu naći dovoljno transportnih sredstava za pokret vojnika iz Pariza (napred) do armija“.

Li se docnije izvinio zbog nesporazuma koji je izazvao svojim zahtevom. On je svoje potrebe za trupama za obežbeđivanje zadovoljio pomoću obrazovanja bataljona

ograničeno sposobnog ljudstva uzetog počevši od Komande pozadine pa naniže.

Tek što smo uspeli da se smirimo od teškog utiska zbog produženih zimskih operacija, a Ajk je telefonirao iz SHAEF-a i javio da će general Maršal obići naš front. On je stigao u Verden 7. oktobra, leteći nisko nad Argonom, da bi iz vazduha mogao da osmotri terenske oblike kojih se sećao iz Prvog svetskog rata. Već iz prvih razgovora sa načelnikom Generalštaba jasno se videlo da ono što je nas navelo da promenimo svoje optimističke septembarske procene o završetku rata, nije dospelo do Vašingtona i Ministarstva rata. Dok smo se mi sada već bili pomirili sa verovanjem da će se rat teško završiti, on je govorio sa živim optimizmom koji je nas bio napustio još pre tri nedelje. Odobravajući naše planove za novembarsku ofanzivu, on je pretskazivao da će naš pritisak pre prinuditi neprijatelja da se preda no što će poželeti da izdrži još jednu tešku zimu. Ova razlika u gledanju na stvari koja se javlja kod udaljenih komandnih stepena obično nastaje u svakom velikom ratu, kad su više komande udaljene na stotine ili hiljade kilometara od fronta. Njihova su gledišta obično za čitave nedelje u zakašnjenu za onima koje imaju operativni komandanti. Ovo nikada nije bilo očiglednije no u bici za Izbočinu, kada je i posle našeg ovlađivanja situacijom na frontu, SHAEF još dugo osećao neizvesnost i strahovanje.

General Maršal je zahtevao da mi zbog njegove posete ništa ne promenimo u našem uobičajenom načinu života, pošto on ima namjeru da svoj boravak na frontu provede u posmatranju sposobnosti naših trupa i kvaliteta i kvantiteta njihove opreme. Ipak, 8. oktobra, ja sam insistirao na tome da ga pri njegovom svraćanju do Hodžisa i Montija, pratim u avionu „C-47“.

Mi obično nismo „C-47“ pratili lovcima. 9. vazduhoplovna komanda general-potpukovnika Hojta Vandenberga očistila je nebo tako efikasno da je pojava nemačkih vazdušnih snaga na našem frontu sada postala prava retkost. Pored toga, Robinson je više voleo da se drži bliže zemlji

i da visinu i pravac leta podešava prema terenskim nehravninama, siguran od neprijateljskog presretanja u vazduhu.

Strahujući da je nemačka obaveštajna služba možda saznala za naš plan letenja generala Maršala, mi smo od 9 komande taktičkog vazduhoplovstva zatražili lovačku pratnju. Avion „C-47“ bazirao je na jednom improvizovanom letilištu na livadi koja se nalazila uz samu močvarnu obalu Meze. Pratnja je imala da se sastane s nama u vazduhu, neposredno iznad Verdena. Mi se popesmo u avion i Robinson je rulao po zemlji do kraja letilišta da bi zagrejao svoje motore. Odjednom, on je skliznuo svojim repom i naglo skrenuo sa piste. Prvi od lovaca koji su dolazili da se spuste samo što se nije nasadio na nas.

Nemajući radiovezu sa lovačkom pratnjom, očajnički smo pokušali da im damo znak da se udalje sa kratke i raskvašene piste. Ali, kao neka kolona tenkova spuštenih iz vazduha, teški avioni „C-47“ zaplijasnuli su u blato, ne vodeći računa o našim signalima. Kada je četvrti aparat pokušao da skrene sa piste, sedmotonski avion se potpuno zaglibio u meko blato. Jedan kamion je pokušao da ga izvuče odatle, ali se „C-47“ samo još dublje zaglibio kljunom, preprečivši repom pistu na mestu gde su bile označene njene dve trećine dužine. Upitao sam Robinsona da li bi mogao da napusti pistu i da poleti. Robi je isključio svoje kočnice, pritisnuo na gas, podigao nogu i mi se digosmo u vazduh.

Uprkos tome što je sada letilište bilo mnogo skraćeno, tri ostala lovačka aviona su se stavili u položaj za poletanje. Prvi je prošao pored onog zaglibljenog aviona na rastojanju od nekoliko santimetara i podigao se u vazduh. Drugi je lupio u rep zaglibljenog lovca, zatim se nekim čudom digao u vazduh sa oštećenim stajnim trapom. Pošto se borio da uzme potrebnu visinu, uputio se natrag, kući. Treći je preleteo preko zaglibljenog aviona, progurao se kroz jedandrvored i zauzeo mesto krilo uz krilo s nama.

Na Montijevom komandnom mestu u Ajndhovenu, sitni oblaci zaklanjali su sve dozvoljavajući jedino povremen i maglovit pogled na betonsku pistu. Robinson je dva

puta nadletao pistu i prilikom trećeg prilaza srećno se spustio na zemlju. Naša ostala dva lovca spuštala su se sve niže i niže. Komandir eskadrile je jedanput nadleteo pistu, zatim još jednom, pa još dva puta. Kod petog pokušaja, on je krilom skliznuo na pistu. Njegov avion je ugasio motor i nasadio se na zemlju sa treskom materijala koji se lomio. Motor se otkinuo, a trup aviona je drljaо po zemlji sve dok se zadnjim delom nije zaustavio skoro kod samog vrha našeg krila. Jedan trenutak posle toga eksplodirao je u plamenu. Ali, Britanci su za naše spuštanje bili pripremili specijalni kamion za avionske udesе i eksplozija se dogodila skoro pod samim cevima njegovog rezervoara sa penušavom materijom za gašenje požara. Kada se plamen utišao, avion je bio uspravljen i posada za spašavanje otvorila je njegov poklopac pokriven penom za gašenje požara. Pilot je sam iskočio napolje sa osmejkom na svom mladalačkom licu.

U međuvremenu, četvrti lovac, zaplašen otsjajem plamena, otišao je. U roku od jednog časa naša pratnja bila je svedena na nulu, a da nismo ni ugledali neprijateljsko vazduhoplovstvo. Srećom, general Maršal nije rekao ništa na to.

To isto veče Hansen je telefonirao Štabu vazduhoplovstva i javio o ovim gubicima. „Vrlo neugodno“ — rekao je pukovnik, „poslaćemo vam druga 4 aviona“.

„Ne, hvala Vam, pukovniče“, odgovorio je Hansen, „siguran sam da general ne bi htio da ima još jedan dan kao što je ovaj“. Nikada nismo više zatražili lovačku pratnju za naš avion *Mary Q.*

Početkom oktobra poznata nam avet počela je ponovo da ugrožava naš front; to je bio početak nove nestasice municije zbog koje su se naši topovi skoro učutali za čitavih mesec dana.

U međuvremenu, naše rezerve benzina bile su takođe istrošene, a jednog dana javila je Pozadinska služba da na bojištu ima benzina jedva još za dva dana. Ja sam protestovao kod Lija i Komanda pozadine je preduzela da u

normandiskim skladištima hitno izgradi nove rezervoare za benzin, ulje i mazivo.

Nestašica municije, međutim, bila je daleko komplikovanija i nije mogla biti tako lako rešena. Jer, tu je kriza bila stvorena zbog nedostatka kejova za pristajanje brodova i lek se mogao naći samo otvaranjem luke Anversa. Istovar neposredno na normandisku obalu bio je usporen zbog nailaska rđavog vremena, te se za iskrčavanje municije mogao odvojiti isuviše mali broj sidrišta u lukama Kanala. U toku prve nedelje oktobra bio je istovaren samo jedan brod sa municijom, dok je ostalih 35 čekalo dalje od obale na prostor za istovar u Francuskoj. Komanda pozadine, međutim, bila je iscrpla svoje rezervne stokove municije, a neposredan dotur sa brodova na front nije mogao zadovoljiti čak ni naš minimum potreba.

2 oktobra, istog dana kada se Hodžis otisnuo na Ahen, mi smo ponovo zaveli racioniranje municije. Ali, nedelju dana kasnije, uvideli smo da ćemo čak i sa ovim reduciranim sledovanjem municije potpuno iscrpsti naše stokove do 7 novembra.

Mada je Komanda pozadine mogla da baci krivicu na Montijevu odocnjenje kod Anversa, ni ona sama nije bila bez zamerke. Rezerve u normandiskim skladištima nisu bile u skladu sa količinom naoružanja kod naših armija, zbog porasta njihovih snaga u toku septembra.

9 oktobra sazvao sam konferenciju za pretresanje pitanja snabdevanja u 12 grupi armija da bismo potražili način kako da izademo iz ove krize koja je pretila da odloži početak novembarske ofanzive. Paton je došao sa svojim načelnikom Štaba i načelnikom Odeljenja za pozadinsku službu 3 armije. Kin je pretstavljaod Hodžisa; bio je u pravnji Medarisa i Vilsona. Kada je Paton spazio Medarisa, koga je znao iz 2 korpusa kao naročito veštog za diskusije za konferenciskim stolom, on je hitno pozvao svoga oružno-tehničkog oficira.

„Pazite na onaj par ljudi“, opomenuo je svoga načelnika štaba, dok je podrugljivo klimnuo glavom u pravcu Medarisa i Vilsona. „Ja ih znam dobro obojicu. Oni su nekada radili za mene“. Džordžova opreznost nije bila neopravdana, jer niko nije bolje od njega znao da je 1 armija

zasluživala svoju reputaciju otimača u snabdevanju. Dok je držala, kao u poslovici, da je u ljubavi i u ratu sve dozvoljeno, 1 armija je tvrdila da podvaljivanje spada u deo poslova snabdevanja, sve dok ga Grupa armija ne otkrije.

Bedel Smit se iz Versaja dovezao sa Ajzenhauerovim načelnikom Odeljenja pozadinskih službi, što je trebalo da bude odgovor na naše traženje da se raščisti situacija sa nestasicom municije. Iako je Bedel shvatao naš položaj, on je ipak sumnjao da je jedan deo naše ljutnje prema Komandi pozadine bio odraz antagonizma koji normalno postoji između operativnih jedinica i raznih pomoćnih službi. Da bi sprečio da Komanda pozadine postane „krivac za sve“, za mnoge naše teškoće, SHAEF je zaštitio Liju od kritike operativnih jedinica. 1 armija jednostavno nije htela da shvati specifične probleme Komande pozadine, a Paton nije krio svoje neraspoloženje prema Liju.

Da bismo za novembarsku ofanzivu prikupili dovoljne rezerve iz Šerbura, mi smo još više smanjili utrošak municije kod armija. On je u toku meseca oktobra imao da se svede na bedno malo sledovanje. U međuvremenu, SHAEF je imao da ubrza istovar brodova sa municijom na 6.000 tona dnevno i da viškove smesti u armiska skladišta. Ma kako da je ovo rešenje izgledalo neprijatno, ono je zadovoljilo Bedela Smita. „Komanda pozadine trebala bi do 22 oktobra da udovolji zahtevima vaših potreba“, procenio je on.

„Mi ćemo im dati još deset dana preko toga“, rekoh ja, „i računaćemo sa 2 novembrom“.

Bedelu moj odgovor nije bio prijatan, ali kada je došao i prošao 22 oktobar, a primljene obaveze nisu bile ispunjene, on mi je telefonirao da se izvini. „Nisam znao da će ovo trajati ovako dugo“ objašnjavao je on, ljutit zbog odočnjenja.

„Nemojte više misliti na to, Bedel“, rekoh ja. „Mi smo s tim ljudima imali više iskustva no što ste ga Vi imali“. U svojim nastojanjima da nam udovolji, Komanda pozadine opet je bila precenila svoje mogućnosti u pogledu isporuka potreba.

14 oktobra, kada je Hodžis dovršio okruženje grada Ahena, koji je bio bez krovova, mi smo na komandnom mestu 1 armije prikupili američke više komandante, da pozdravimo engleskog kralja koji je tada obilazio Saveznički front. Hodžis je bio postavio svoje komandno mesto u blatu oko jednog zapuštenog zamka u blizini belgiskog grada Vervijea. U to vreme 1 armija je bila jedini viši štab koji se još nalazio pod šatorima, jer su, pred dolazećom zimom obojica, i Paton i Simpson, bili već smestili svoje komande u zidane zgrade. A tek toga dana, istaknuti deo štaba 12 grupe armija napustio je svoje šatore u Verđenu i zamenio ih jednom zgradom u Luksemburgu koja je imala parno grejanje i koja se nalazila 18 km daleko od nemačkih linijsa.

General Hart bio se odvezao do Montijevog komandnog mesta da bi dopratio kralja Đorđa dole, u američki sektor. Vozeći se po izrovanim kaldrmisanim putevima posle doručka od nekoliko šolja čaja, Hart se uzvrapljio znajući da će njegovi ljudi, koji su se vozili napred u džipu, uskoro imati potrebu da zastanu radi vršenja nužde pored puta. Ne znajući kako da kralju objasni potrebu za ovim zastankom, Hart je promrmljao da je zaustavio kolonu „iz sanitarnih razloga“.

Kada su vozila ponovo krenula, kralj je pogledao u Harta i tiho se nasmešio. „Rekoste zastanak iz sanitarnih razloga?“ On se okreće svom adutantu i nasmeja se. „Nemojte zaboraviti da to unesete u dnevnik.“

Za ručkom u goloj trpezariji, koju je 1 armija, čineći ustupak konforu, preko svoje volje smestila unutra, pod krov, Paton je zabavljao goste pričom o svojim doživljajima u operacijama u Africi. On je govorio o lopovlucima tuniskih Arapa, srkutao svoju kafu i izjavio kralju: „Zbog toga sam morao svojom rukom da ubijem jedno desetak Arapa“.

Ajk se okreće prema meni i namignu. „Koliko rekošte, Džordž?“ upita on.

Paton uze u usta svoju cigaru. „Pa, možda ih je bilo samo pet-šest“ — odgovori on sa podrugljivim osmejkom.

„Koliko?“ ponovi Ajk svoje pitanje.

Džordž podiže ramena, nasmeja se i okreće kralju. „Pa dobro, u svakom slučaju, ser, ja sam dvojicu ah, dobro udario, na ulici u Gafsi“.

To popodne Ajzenhauer se vratio sa mnom do istaknutog dela štaba 12 grupe armija u Luksemburgu. Vozili smo se dole, preko Ardena koji su bili puni vlage usled mnogih kiša, prošli smo tresetišta Belgije i kroz selo Bastonj. Jedna pokretna pekarska jedinica bila je dovukla svoje peći u jednu šupu na ivici naselja i nadražujući miris pečenja hleba rasprostirao se po vazduhu.

U Luksemburgu su kamene palate toga prestonog grada, obrasle mahovinom, blistale okičene zastavama Vojvodstva, dok su barjaci izražavali njegovu hrabru parolu: „*Želimo da ostanemo ono što jesmo*“. Iz hiljade lepo očišćenih izloga u radnjama, slike velike vojvotkinje Šarlote, izrađene u bojama, gledale su dobroćudno na dekorisane ulice. U blizini „Alfa Hotela“, gde smo bili nastanjeni, jedan trgovac je svoj izlog dekorisao velikom fotografijom pretsednika Ruzvelta, ali slika je to bila Teodora, a ne Franklina. To veče, po večeri, doneo je narednik Dadli veliku ukrašenu tortu koju je bio poručio kod jednog poslastičara u Parizu. Tog dana je bio Ajzenhauerov 54 rođendan.

Četiri dana kasnije, 18 oktobra, kada se Ahen srušio pod topovima 1 armije, Ajzenhauer je sazvao strategisku konferenciju pri štabu 21 grupe armija u Brislu da bi postavio okvire planova za novembarsku ofanzivu. Sazivajući konferenciju u Montijevoj zoni dejstva, SHAEF mu je onemogućio svaki razlog za izvinjenje da joj ne prisustvuje.

Kako se na našem ukočenom frontu približavala zima, Ajzenhauer je mogao da se odluči za jedan od sledeća dva načina za akciju:

1. — On je mogao da se sa svoje 54 savezničke divizije ukopa na savezničkom frontu od 750 km, koji se sada pružao od Severnog Mora do švajcarske granice. Odlaganjem novembarske ofanzive mogao bi da čeka sve do idućeg proleća, kada bi mu mnoštvo svežih američkih divizija i ogromna tonaža rezervnih potreba u Anversu obe-

zbedili dovoljne izvore za preduzimanje udarca koji bi imao da neprijatelja definitivno izbací iz borbe.

2. — Ili je mogao da otpočne sa novembarskom ofanzivom sa trupama kojima je već raspolagao, i da prikupi dovoljno sredstava i potreba — putem postojećih komunikacijskih pravaca.

Da se Ajzenhauer bio odlučio da sačeka savezničko ojačanje, on bi rizikovao čak i brže ojačavanje i konsolidaciju neprijatelja do idućeg proleća. Jer, Nemci su bili već pokazali zbunjujuću snagu u pogledu svog oporavljanja. Svaka nedelja koja je prošla u ovom jesenjem tapkanju u mestu omogućila im je da se popune većim brojem tenkova, da regrutuju više Volksturm-a i da pojačaju svoju odbranu na terenu. A svaki mesec koji je protekao ulivao je Tuji Spacu sve veću bojazan od neprijateljske proizvodnje lovačkih aviona na mlazni pogon i nemačkog pronalaska radar-upaljača čiju eksploziju izaziva sam cilj. Jer, Tuji je odavno bio procenio da bi jedno od ovih sredstava moglo da očisti naše bombardere s neba.

S druge strane, saveznička nadmoćnost na kopnu nije bila takva da bi omogućavala bilo kakav duži napor u nekoj zimskoj ofanzivi. Neprijatelj je bio već sabrao ekvivalent od 32 divizije sa kojima bi nam se suprotstavio. Po red toga, izuzev Kolinsovog prodora kod Ahena, njegova Sigfridova linija bila bila je netaknuta.

Ipak, niko se nije ozbiljno zagrevao idejom da se zaustavimo zbog zime. Jer, pored lokalnih opasnosti ovog alternativnog plana, on bi sigurno izazvao ljutiti protest od strane naših saveznika u Kremlju.

Ajk je učinio svoj izbor i on ga je delimično zasnivao na nadama. Mi bismo udarili po neprijatelju svom mogućom snagom u pokušaju da raspršimo njegove armije zapadno od Rajne. Možda će zatim, kada budemo dostigli tu reku, moral Nemaca pretrpeti slom i dovesti do završetka rata. General Maršal je, ranije, gajio ove iste slabe nade. Ajzenhauer i ja smo se grčevito zakačili za njih, mada smo osećali da je taj oslonac bio slabačak.

Ajzenhauerova odluka da ponovo preduzme ofanzivu u novembru još jednom je oživila večiti spor između Montgomerija i mene po pitanju starog problema jednog

jedinog nasuprot dvostrukom prodoru. Opet se Montgomeri zalagao za to da Ajzenhauer prikupi svoje snage u jedan napad koncentrisan prema Ruru, severno od Ardena. I opet sam ja dokazivao da on treba da podeli svoje napore između Rura i Sarske Oblasti, kako bi Paton mogao da pređe taj industriski basen u svom napredovanju do Rajne. Iako smo se u to vreme borili jedan protiv drugog oko načina na koji će se izvršiti napad zapadno od Rajne, mi smo obojica znali da će ova sadašnja odluka odrediti oblik docijene ofanzive istočno od te reke. Monti se još uvek zalagao za ofanzivu na jednom pravcu, severno od ivice Rura, dok sam ja insistirao na tome da dođemo u situaciju za dvostruki obuhvat tog industriskog jezgra. Dok je Monti tvrdio da mi treba da se približimo Rajni samo na delu severno od Kelna, ja sam dokazivao da moramo zauzeti celu zapadnu obalu te reke, na celoj dužini našeg savezničkog fronta, pre no što budemo uzeli u obzir ma kakvo napredovanje preko nje. Najzad, Ajzenhauer je imao da izabere jedno od ova dva gledišta.

Moji razlozi za dvostruki prodor bili su sasvim prosti. Ako bi Ajzenhauer svoju novembarsku ofanzivu koncentrisao severno od Ardena, neprijatelj bi, takođe, mogao tu da koncentriše svoju odbranu i utoliko bi mogao bolje da se suprotstavi tom napadu. S druge strane, ako bismo mi podelili naše napore na dupli prodor, sa jednim krakom klešta prema Frankfurtu, možda bismo mogli u isto vreme i da zbumimo neprijatelja i da bolje iskoristimo veću pokretljivost naših armija. Paton je bio najviše tangiran; jer, ako bi pobedilo Montgomerijevo gledište, 3 armiji bi palo u deo da izvodi odbranu južno od Ardena i tako možda ostane sve vreme rata iza reke Mozela. Zar te divizije ne bi mogle biti bolje iskorišćene protiv Sarske Oblasti, pitao sam SHAEF.

Ajk se očigledno slagao s tim, jer se ovog puta odlučio u korist naše ofanzive na dva pravca. Prema njegovom planu, 12 grupa armija imala je sa 1 i 9 armijom da izvrši napad severno od Ardena, a sa 3 armijom južno od te šumovite barijere. Sve tri armije imale su da gurnu napred na Rajnu i da se domognu tamošnjih prelaza, ako u tome budu uspele. U međuvremenu, Monti je imao da

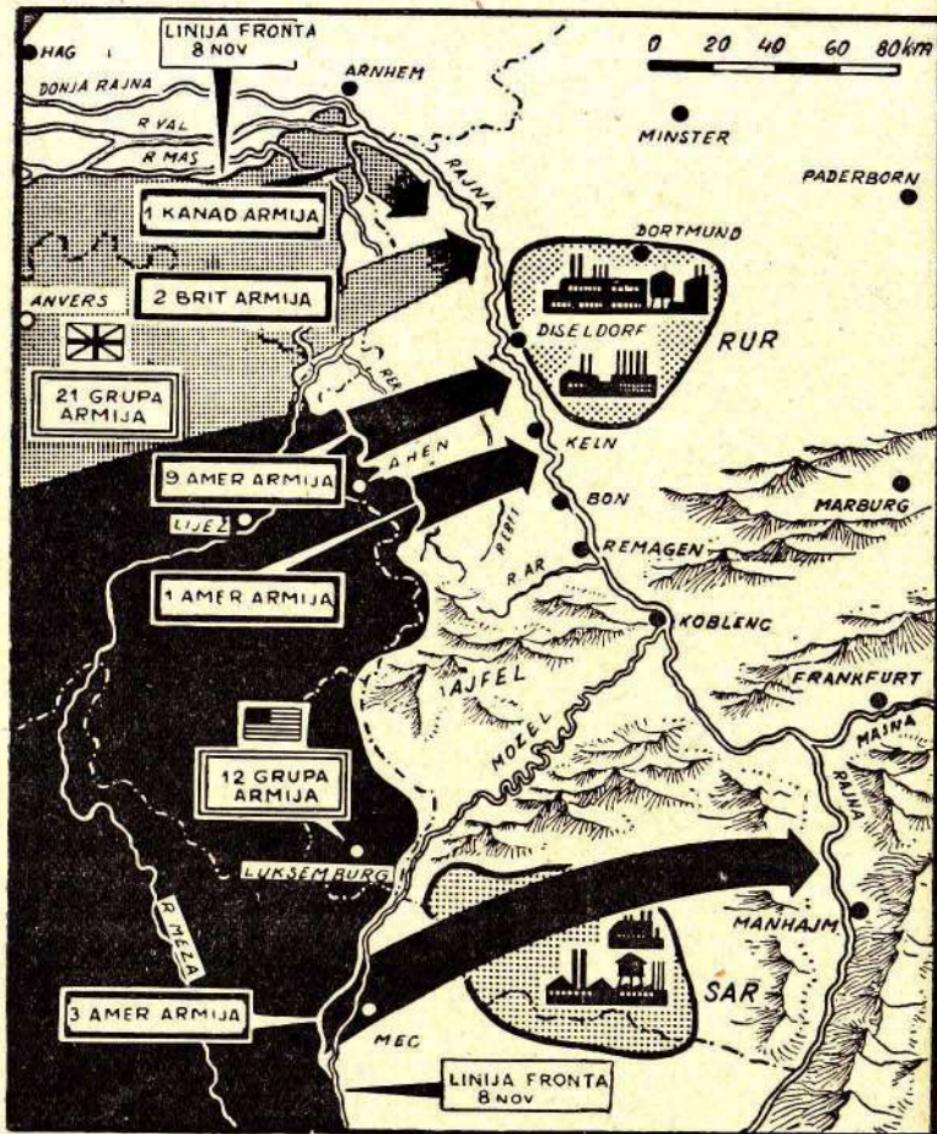
očisti svoj sektor zapadno od Meze, gde je ranije bio prošao pored neprijatelja prilikom svog nadiranja prema Arnhemu. Posle toga, on je imao da krene na jug, od Nijmegen prema Ruru, duž trougla između reke Rajne i Meze. Dan početka ofanzive 1 i 9 armije bio je predviđen za 5 novembar. 3 armija imala je da krene do 10 novembra.

Pripremajući se za ovu novu ofanzivu, izvukao sam Simpsona iz Ardena i prebacio ga na sever od Hodžisa, neposredno do Montomerijevog britanskog fronta u Hollandiji. Kada je 9 armija prvi put ušla u liniju fronta, početkom oktobra, postavio sam je u sektor Ardena da bismo mogli da upotrebimo iskusnije armije — 1-vu i 3-ću — u našim prodorima do Rajne. Ali, 18 oktobra, ja sam napustio Brisel sa predosećanjem da će Montomeri pre ili posle na neki način izvući jednu američku armiju iz našeg rasporeda da bi pojačala njegovu Britansku grupu armija.

U to vreme mi smo neprijatelja brojno prevazilazili u odnosu dva prema jedan, a ta srazmera je uskoro imala još više da se poveća. Pošto je Simpsonova armija još uvek bila naša najmlađa armija u pogledu ratnog iskustva, ja sam rezonovao da bi se ona mogla najlakše odvojiti. Tako sam, radije no da ostavim 1 armiju na Montijevom domaku, između njih umetnuo 9 armiju. Ustvari, ovo je ispalо u prilog Montiju, jer se 9 armija ubrzano razvila u prvoklasnu borbenu jedinicu. Pored toga, ona se borila za njegov račun sa manje trvanja no što bi to bio slučaj bilo sa 1 bilo sa 3 armijom.

Da bismo pošumljene Ardene popunili trupama, doveli smo Midltonov 8 korpus iz Bresta, pridali ga 1 armiji i razvukli njegove 3 pešadijske divizije i jedan oklopni odred duž toga mirnog fronta koji se protezao preko 130 km između prostorija sa kojih su Hodžis i Paton preduzimali ofanzivu. Da bismo poduprli njegov tanak raspored, dodali smo jednu oklopnu diviziju i Troj⁴⁾ ju je stavio u korpusnu rezervu. Kroz strme bregove ovog mirnog srednjeg sektora penušale su se reke sa pastrmkama, a po njegovim šumama lutali su divlji veprovi. Docnije se čuvat

⁴⁾ General Midlton. — Pim. prev.

Skica 39. — Plan za novembarski napad na Rajnu

U novembarskoj ofanzivi koja je imala da dovede Saveznike na Rajnu, obe američke armije severno od Aifela imale su da forsiraju reku Rer i da se probiju preko kelnske ravnicе. U međuvremenu, Paton je na jugu imao da se probije kroz Sarsku Oblast prema Rajni, severno od Manhajma, a Montgomery da pride toj reci sa dve armije severno od Rura.

Luksemburške Šume žalio da su vojnici, u svojoj želji za svinjetinom na ražnju, lovili veprove iz nisko letećih aviončića „Tompsonovim“ poluautomatskim puškama. Složio sam se s tim da je ovo bila duhovita, ali nešto malo grubu igru.

Preko puta Midltonovog Ardenskog fronta ležao je živopisni i retko naseljeni Nemački Ajfel sa svojim uzanim dolinama, strmim i pošumljenim bregovima, kraterskim jezerima i ugašenim vulkanima. Kroz Midltonov sektor, od Ajfela preko Ardena, prolazilo je samo nekoliko prvakasnih puteva od istoka na zapad, da bi se zatim vijugali kroz doline do Meze, 75 km u pozadini.

Ako bi se htelo da se Midltonov front drži sa većom bezbednošću, to bi značilo da za njegov sektor treba izvući potrebne snage iz kontingenata određenih za projektovane novembarske ofanzive — severne i južne. U dатој situaciji Hodžis i Simpson mogli bi da prikupe među sobom samo 14 divizija za svoj 80 km dug zajednički front koji se protezao severno od Ardena. Na jugu, Paton se sa svega 9 divizija bio razvukao na frontu od 130 km. Mi smo bili toliko pritisnuti potrebom za trupama da je severna ofanziva imala da bude odložena za nedelju dana, dok ne dobijemo natrag onu jedinu diviziju koja je bila pozajmljena Montiju kad je čistio oblast Šelde. A da bi se napad 3 armije mogao koncentrisati na uzanom pravcu, bilo je potrebno da se deo Patonovog fronta prebaci u sastav Deversove 6 grupe armija.

Da smo hteli da svedemo na minimum rizik neprijateljskog napada kroz Midltonovu tanku liniju u Ardenima, u tom slučaju bismo morali da odustanemo od Patonove ofanzive, kao što je to Monti bio predložio, ili čak i da zstanemo zbog zime na celoj dužini našeg savezničkog fronta. Što se mene tiče, i jedna i druga alternativa nisu uopšte dolazile u obzir. Mi ćemo rastegnuti Midltona koliko god budemo smeli, rado prihvatići naš rizik u Ardenima i upotrebiti svaku raspoloživu diviziju u novembarskoj ofanzivi da bismo tukli Nemce. Na taj način, Ardeni su bili namerno oslabljeni da bi se ojačala zimska ofanziva. Ovo je bio moj sračunati rizik i ja se nikada nisam pokajao što sam ga uzeo u obzir. Ustvari, kada bih opet

došao u takvu situaciju, ja ne bih doneo neku drugu odluku. Svakako, ovaj izbor nije bio najsigurniji, ali da je bezbednost bila geslo naše strategije u Francuskoj, mi bismo mogli zimovati na Seni, na vidiku tamne siluete Pariza.

Ispočetka je severna ofanziva trebala za pet dana da prethodi Patonovoj da bi Hodžis i Simpson mogli da iskoriste prioritet strategiske avijaciske podrške. Jer, u ovom *glavnom* naporu na severu mi smo imali da ponovimo ono isto masovno bombardovanje koje je paralizovalo neprijatelja kod Sen Loa. Kada sam saznao da Monti neće da vrati američku diviziju koju je bio pozajmio u vreme početka akcije od 5 novembra, ja sam odložio severnu ofanzivu za pet dana i naredio Patonu da otpočne napad.

Pošto je na svom komandnom mestu u Nansiju, u toku kiša, čekao čitava tri dana da se nebo razvedri, Paton se odlučio da krene napred i bez pomoći vazduhoplovstva. Raspolažeći jedino artiljerijom za podršku svoga napada, on je rano ujutru 8 novembra, po kiši, silovito gurnuo napred sa armijom od 220.000 ljudi. Džordž je nameravao da forsira reku Mozel severno od Meca, da iščupa tu jaku neprijateljsku otpornu tačku, da napreduje ka Sarskoj dolini i da tu probije Sigfridovu liniju. Od Meca do Sarske doline bilo je 60 km, a odatle — kroz Palatinat — do obale Rajne 120 kilometara.

Više nedelja jakih kiša učinile su da je reka Mozel bila nadošla do takvog nivoa plavljenja kakav se nije pamatio čitavih 50 godina. Bujica je odnela Patonove mostove i on je u toku pet dana održavao svoju armiju preko reke Mozela pomoću splavova i slabih sredstava za iskrcavanje. 11 novembra, kada sam Džordžu telefonom čestitao rođendan, on mi je rekao da se jedna inžinjeriska četa borila čitava dva dana da bi postavila jedan pontonski most preko reke. Onog dana kada je most bio dovršen, jedan tenkovski razarač uputio se preko čeličnog poda na drugu obalu. Kada se već bio približio kraju, iznenada je skrenuo sa čeličnih patosnica i prekinuo kabl koji je pričvršćivao most za obalu. U istom trenutku konstrukcija mo-

sta se zatalasala i sručila niz reku. „Cela nesrećna četa bila je očajna“, rekao je Paton, „i zaplakala kao malo dete“.

Ni gore na severu, kod 1 i 9 armije, vreme nije bilo ništa bolje. Tri dana posle određenog vremena avijacija je još bila paralizovana. Producio sam im vreme do 17-og. Ako dotada vazduhoplovstvo bude i dalje privezano za zemlju, mi bismo imali da se odlučimo da li da krenemo napred bez njega i da se oslonimo na artiljerisku podršku kao što je to uradio Paton. Teški bombarderi imali su da dođu iz Engleske, a lovci bombarderi iz Belgije. Pošto bi se moglo desiti da atmosferske prilike ne budu istog dana povoljne i za jedne i za druge, mi bismo naš plan bazirali na teškim bombarderima, čak i po cenu gubitka lovačke podrške i odložili bismo, eventualno, početak napada do 15.00 časova popodne.

Plan je predviđao da se Hodžis, sa Simpsonom na svom levom krilu, probije do Direna. Tu bi forsirao reku Rer, 22 km istočno od Ahena, i gurnuo bi dalje preko te barijere na Keln, 37 km iza njega. Naš glavni cilj u ovoj ofanzivi bio je uništenje neprijateljskih snaga zapadno od Rajne. Ako bismo mogli da tamo potučemo neprijatelja, kao što smo to bili uradili u Normandiji, tada bismo mogli iz zatrka da preskočimo Rajnu, kao što smo to uradili sa Senom. Da bismo ometali i usporili pojačavanje prostorije zapadno od Rajne, bombardovali smo mostove na toj reci. Svi oni bili su već pripremljeni za rušenje za slučaj povlačenja i 5 novembra, kada je jedan pilot lovačkog aviona postigao blizak pogodak na jednom mostu, eksplozija je izazvala detonaciju onih punjenja za rušenje. Dok je zaručeni pilot trepnuo, konstrukcija mosta survala se u reku.

Ja sam predviđao da bismo mogli da stignemo do Rajne u roku od 30 dana posle početka ofanzive, samo ako nas početni napad bude proveo kroz tanku liniju koja se nalazila neposredno izvan Ahena. S druge strane, skrenuo sam pažnju osoblju štaba Grupe armija da ako bi ova ofanziva bila ukočena, mogli bismo biti prinuđeni da se ukopamo za zimu i da odložimo sve ofanzivne operacije do proleća. A proletnja ofanziva, kako sam je smatrao, lako bi mogla da produži rat kroz celo leto 1945.

14 novembra, posle 13 uzastopnih dana rđavog vremena, odvezao sam se automobilom iz Luksemburga preko Bastonja do Spa da bih prisustvovao poslednjim pripremama 1 armije. Ardeni su bili pokriveni tankim slojem prvog ovogodišnjeg vlažnog snega. 1 armija je tek nedavno bila premestila svoj štab u luksuznu banju Spa, koja se nalazila 18 km daleko od nemačke granice, među talasastim brežuljcima Ahena. Sada su oznake 1 armije zakrčavale ulice Spa. Njeni kamioni parali su bulevare, a njeni vojnici dovlačili crveno blato u impozantni hotel „Britanik“, gde je štab ove armije smestio svoje kancelarije. Poljski stolovi bili su razbacani po dvorani, u kojoj su se evropski bogataši nekada kockali pod velikim kristalnim kandelabrima koji su visili sa njegove visoke tavanice. U sali za koktele, koja je bila bogato pokrivena tepisima, ambulanta 1 armije postavila je svoje zubarske poljske stolice sa pedalama. Instrumenti su bili nabacani po politiranom baru izrađenom od mahagonijevog drveta.

Iako je bio ozalošćen turobnim periodom vremena koji je već odložio njegov napad za više od nedelju i po dana, Hodžis je bio odlučan u tome da krene 17 novembra. „Sa avijacijom ili bez nje“, rekao je on, „mi idemo napred“.

„Ne brinite se za to, generale“, umirivao ga je Kvesejda, „naši avioni će biti тамо kada vi budete пошли u napad, čak i ako budemo morali svaki prokleti avion слупати na zemlji pri njegovom povratku“.

15 novembra kasno uveče, sedeо sam dugo sa osobljem Hodžisovog štaba u njihovoј operativnoј sali u hotelu „Britanik“. Hodžis i Kin su neprekidno pušili. Torson je izgledao mršav i umoran.

„Kurtnej“, rekao sam, „kada budete stigli na Rajnu, želim da pošaljete „Debeljka“ na dopust u Englesku“.

Kin nas je pogledao s negodovanjem. Torson je uhvatio taj pogled i odvratio: „Generale, možda bi bilo bolje da to naređenje date u pismenom obliku“.

Kada je stigao meteorološki izveštaj već je bilo 1.00 čas izjutra. Naše nespavanje bilo je nagrađeno; poći ćemo u napad sledećeg dana u podne.

Sledećeg jutra za doručkom u kući belgiskog magnata čelika, u kojoj je Hodžis nastanio svoje generale, gledali smo kroz prozor od kristalnog stakla koji je davao okvir plavim bregovima prema istoku. Slično zavesi u pozorištu, crni oblaci su se povukli nazad i vedro nebo pokazalo iznad magle kojom je bila obavijena zemlja. Uskoro se i sunce probilo ispod oblaka.

„Čoveče, pogledaj na onu vatrenu kuglu, samo je pogledaj“, uzviknuo je Hodžis „ali nemoj da gledaš na nju isuviše dugo“, obratio nam se kada smo se gurali oko prozora, „inače ćeš je ugasiti ili, što je još gore, možda ćeš je oterati odatle“.

U 12.45 časova avijacija je zagrmela — po planu. 1.200 bombardera 8 vazduhoplovne komande letelo je u gustim formacijama, a isti toliki broj teških bombardera Britanskog vazduhoplovstva leteo je u rasturenim formacijama za noćne bombardere. Da bi se sprečilo ponavljanje podbačaja kod Sen Loa, bili smo postavili džipove sa vertikalnim radio antenama da obeleže liniju fronta pomoću radara. Za vizuelnu orientaciju u odnosu na ciljeve jedan red baraćnih balona sa crvenim platnima — okačenim iza njih — bio je podignut u vazduhu na visinu od oko 500 m. Da bi se bezbednost povećala, PA topovi 90 mm obeležili su front linijom svetlećih zrna 600 m ispod bombardera. Svega dva snopa bombi palo je iza naših linija, što je bila posledica pogrešnog izbacivanja bombi. Javljeno je da ima samo jedna sopstvena žrtva a i to je bila samo lakša rana.

Ali, mada je bombardovanje iz vazduha razbilo jednu neprijateljsku diviziju u paramparčad i izrovalo okolni teren, ipak nije uspelo da stvori brešu u neprijateljskim linijama, kroz koju bi naša pešadija i tenkovi mogli da budu upućeni ka Rajni. Nemci su vešto organizovali svoju odbranu po dubini iza jednog pojasa minskih polja i poljskih fortifikacijskih radova. Naslonjeni leđima na Rajnu, oni su se sada borili za svako prljavo selo na raskrsnici puteva kao da je po sredi bila Brandenburška kapija u Berlinu. U međuvremenu, Gebels je opomenuo fon Rundštetove trupe u Rajnskoj Oblasti da je ovo borba na život i smrt, borba u kojoj bi svaka slabost donela poraz i eventualno izgnanstvo u sibirske logore za prinudni rad.

Kada se neprijatelj povlačio, on je za sobom ostavljao trag pustoši i ruševina, pošto se grčevito držao svakog pojedinog položaja sve dok ga ne bismo pretvorili u prah i pepeo. Kada je načelnik obaveštajnog odeljenja ispitivao jednog inteligentnog i mladog nemačkog oficira da bi saznao da li žali ovo nepotrebno razaranje njegove otadžbine, ratni zarobljenik je slegao ramenima i odgovorio: „Posle rata ovo verovatno neće biti naše. Zašto onda da se ne razorji?“

U toku prve dve nedelje te severne ofanzive napredovali smo manje od deset kilometara. U to su se vreme obe američke armije, kroz teren koji je bio pun kratera od bombi, probile do predgrađa Direna i Jiliha; bilo je očigledno da smo se sve više uvlačili u rat iznuravanja koji je zahtevao velike žrtve. Ali, za svakog ranjenika koga je naše sanitetsko osoblje evakuisalo u vlažnim čebadima kroz kišu, računali smo da je neprijatelj izgubio dvojicu ili više u poginulima, zarobljenim i onesposobljenim za duže vreme.

Ma kako da je u ovom očajnom ratu iznuravanja prevaga bila na našoj strani, ja sam mrzeo klanicu koju smo bili prinuđeni da izdržimo za svaki pojedini kilometar ovog napredovanja po Rajnskoj Oblasti. Međutim, pošto je neprijatelj bio ovde odlučio da angažuje svoja poslednja sredstva, to je i bila prostorija na kojoj bismo morali da slomimo njegov otpor ako želimo da forsiramo Rajnu. Jer, iz ovoga je proizlazilo da neprijatelj, ako bismo uspeli da ga uništimo zapadno od te reke, ne bi imao više snage da nas zadrži iza nje.

Kako se severna ofanziva protegla kroz ceo mesec novembar, obaveštajna služba javila je o neprijateljskom masiranju tenkovskih rezervi na pravcu našeg napredovanja. Bilo je utvrđeno da neke od ovih jedinica pripadaju 6 SS tenkovskoj armiji. Iz toga smo izvukli zaključak da će ovi tenkovi verovatno izvršiti udar na nas kad budemo prelazili preko reke Rera, jer, ako bi izvršili protivudar dok se nalazimo s obe strane te reke, mogli bi da nas ozbiljno ugroze. Na taj način, mi smo se pomirili sa izgledima ogorčenih i dugotrajnih borbi između Rera i Rajne.

Govorio sam Bedelu Smitu o ovim koncentracijama koje su bile u toku. „Kada bi neprijatelj htio samo da udari sada“, rekoh ja, „pozdravio bih taj protivudar. Mi bismo uništili mnogo više Nemaca, sa mnogo manje naporu, kada bi oni samo hteli da izađu iz svojih skrovišta i da krenu na nas da se ogledamo“.

U isto vreme ove su nemačke koncentracije učinile da sam morao da pomerim datum svoje ranije procene da će nam do Rajne trebati 30 dana. Ako bismo morali da se probijemo preko mrtvih Nemaca, napredovanje bi trajalo nešto malo duže. Ali bi nam neprijateljski gubici bogato nadoknadili gubitak u vremenu.

Tabla između reka Rera i Rajne, široka 45 km, koja čini kelnsku ravnici, nudila je fon Rundštetu idealnu arenu za masirani tenkovski protivudar. Ako bi mogao da nas uhvati u samom toku prelaska preko Rera, on bi se mogao nadati da će zadržati naše nadiranje prema Rajni, a možda i da će nas potpuno ukočiti u toku zime. Svakako, ta je prilika bila vredna da bude proučena.

Pri svakom protivudaru preko Kelnske ravnice fon Rundštet bi mogao da računa na moćno oruđe koje je za njega pretstavljala reka Rer. Sve dok drži velike brane na Reru, koje su obuhvatale vodojaže ove reke, on može da proizvede naglu poplavu koja bi odnela naše mostove i doveća u opasnost naše izolovane mostobrane u Kelnskoj ravnici. Rušenje Švamenauelske brane, visoke preko 50 m, kako su govorili inžinjeri, učinilo bi da Rer kod DIRENA nadođe za oko 7,5 m i stvori pobesnelu bujicu široku preko dva kilometra. Bilo je jasno da se ne bismo smeli upustiti preko Rera pre no što bismo najpre zauzeli ili porušili te brane.

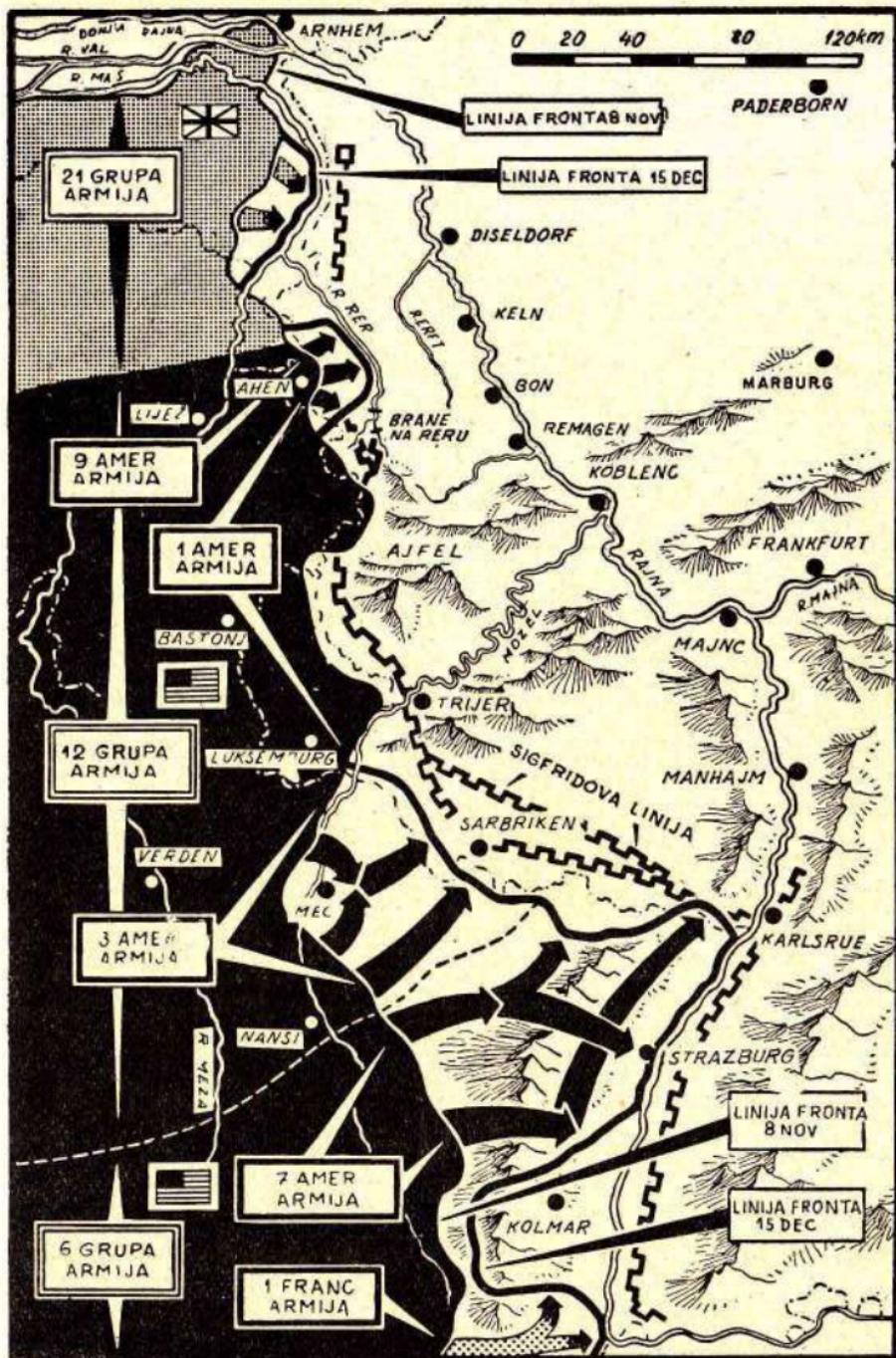
One su ležale u planinskoj oblasti Šne Ajfela, na gusto pošumljenom i ispresecanom zemljištu koje je pokrivalo naše pravce nadiranja. U toku pripreme za svoju glavnu ofanzivu Hodžis je 2 novembra pokušao da se sa 28 divizijom dočepa mesta ovih brana. On je bio skoro pred ostvarenjem svoga cilja, ali je u tome bio sprečen kada je na 28 diviziju bio izvršen protivnapad, te je bila izbačena iz varoši Šmita. Ove smo brane najzad zauzeli tek tri meseca kasnije i na taj način smo obezbedili siguran prelaz preko

Rera. Da smo ih osvojili početkom novembra i da smo gurnuli preko Rera, neprijatelj nikada ne bi smeо da se usudi da izpvrши na nas protivudar u Ardenima.

Dok se Hodžis ukopavao na blatnjavom grebenu koji je nadvišavao Rer i okrenuo napad svoje 1 armije na Hirtgen, prema pomenutim branama, Paton je nadirao dalje prema Saru, tukući neprijatelja ispred sebe. 20 novembra okružili smo Mec i kada je taj utvrđeni položaj pao, Džordž je prišao reci Sar. 2 decembra uveče, on je kod Sarlauterna postavio most preko njene hladne vode i prešao granicu između Lorena i Rajha. Tu je 3 armija zauzela prvu stopu terena na Sigfridovoj liniji.

Patonu je palo u deo da u ovom južnom delu ofanzive dokaže opravdanost američke strategije po pitanju dvostrukog prodora. Jer, da on nije uspeo da načne Sar, Montgomeri bi lako mogao prigovoriti da je ovaj drugi napad pretstavljaо slabo zamišljenu diverziju *glavnog* udara. Očaran Patonovim napredovanjem posle naših razočaranja na severu, ja sam mu čestitao i zatražio da moje lepe želje budu prenete njegovim komandantima divizija. Džordž je uskliknuo od oduševljenja. „Dovraga“, rekao je on, „jedan komandant divizije ne mora ništa da zna. On može da bude glup kao pseto sve dok je dobar borac“. Ja sam osporavao Džordžovo potcenjivanje ovog teškog posla, ali sam se složio s tim da su komandanti, koji su istovremeno i pravi borci, ono što sam najviše želeo.

Posle novembra došao je i decembar, a američki gubici u ljudstvu su i dalje rasli, dok je izvor Komande pozadine za popunu pešaka počeo da presušuje. Streljačke čete na frontu nalazile su se u teškoj situaciji zbog nedostatka pojačanja, tako da je u decembru jedna divizija prosečno napadala samo sa tri četvrtine svojih streljačkih snaga. Da bismo popunili te gubitke i zadržali svako dalje opadanje pešadijskih snaga, obratili smo se ETO-u za hitnu popunu. Ali, iako su kamionski transporti pešaka na brzinu obučenih bili upućeni na front, oni nisu mogli da premaše broj ranjenika na nosilima koji su, budući upućeni u pravcu pozadine, prolazili pored njih. Ovo oticanje pro-

Skica 40. — Savezničko napredovanje u ofanzivi koja je prethodila stvaranju izbočine (objašnjenje skice na sledećoj strani).

Objašnjenje uz skicu 40: Iako je Hodžisov napad bio ukočen pre no što je stigao do reke Rera, Paton se probio do Sara da bi zauzeo prvu stopu na S'gfridovoj liniji. S njegove desne strane nadirao je Devers ka Rajni obilazeći Kolmarski džep.

dužilo se do 15 decembra, kada je načelnik Personalnog odeljenja javio da 12 grupi armija, od njenih trideset i jedne divizije, nedostaje 17.000 pešaka.

Zbog ovog nedostatka pojačanja usporen je tempo napada, a naša severna ofanziva zaglibila se u blato. Čak i da sam htio da prebacim deo Patonove 3 armije na sever da bih prekinuo Hodžisov zastoj, ne bih bio u mogućnosti da sa dovoljno pojačanja podržim jednu kombinovanu ofanzivu. Samo za vreme od pet kratkih nedelja zimskog napada imali smo 64.000 gubitaka, od kojih je skoro polovina otpadala na front 1 armije koji je bio dug 18 km. I, kao da ovo još nije bilo dovoljno opterećenje za sistem popune koji je bio u bankrotstvu, smrzavanje nogu je povisilo gubitke još za 12.000 ljudi. Iako su gubici zbog smrzavanja nogu bili smatrani kao gubici van borbe, oni su najviše pogodili pešake na frontu, gde je svaki pojedini gubitak podrivao našu napadnu snagu, a na taj način slabio samu ofanzivu. Smrzavanje nogu bilo je prouzrokovano stalnom vlagom ili dugotrajnim kvašenjem nogu u vodi. Ono može da ima za posledicu trajno oštećenje periferijalnih krvnih sudova donjih delova udova. Od 12.000 žrtava od smrzavanja nogu koje su bile evakuiseane sa našeg dela fronta, lekari su računali da se veći broj njih nikada više neće moći vratiti u borbu. Neki će biti onesposobljeni za ceo život.

Krajem januara gubici od smrzavanja nogu bili su ozbiljno ugrozili našu američku komandu. S obzirom da nas je ova nedača uhvatila još nespremne, — delimično i zbog naše sopstvene nebrižljivosti, — i to baš kada smo disciplinovali naše trupe u pogledu nege i lečenja mokrih nogu, ovo zlo je navalilo na nas iznenada kao kuga. Međutim, u ono malo divizija u kojima su obazriviji komandanti postavili šatore za sušenje svakodnevne preobuke čarapa, broj oboljenja bio je daleko manji no kod ostalih u Grupi armija.

Kada su prve novembarske kiše naišle sa vetrovitom zimskom hladnoćom, naše trupe su bile slabo pripremljene za zimske operacije. Ovo je delimično posledica septembarske krize u snabdevanju; jer, u toku naše trke ka Rajni ja sam namerno otstranio pošiljke zimske odeće u prilog municije i benzina. Posledica toga bila je da smo se našli u nestašici, naročito u obući za rđavo vreme. Mi smo pri izboru vrste potreba reskirali i sada smo imali da platimo naš rđav izbor.

Ranije borbe su nas naučile da se najveći broj gubitaka grapiše oko streljačkih vodova. Jer, tu je ustvari koncentrisana šaka ljudi koja mora da se kreće napred pod neprijateljskom vatrom. Teret rata pada na njih sa većim rizikom i sa manjom verovatnoćom ostajanja u životu no kod ma kog drugog roda vojske. Jedna pešadiska divizija iz Drugog svetskog rata sastojala se od 81 streljačkog voda, a svaki od njih imao je borbenu jačinu od oko 40 ljudi. Ovih 81 borbenih jedinica obuhvatalo je samo 3.240 ljudi u diviziji od 14.000. U jednoj armiji od 350.000 ljudi dolazilo je u ovu grupu ljudi manje od jednog na svakih 7 vojnika. Ovo ne znači, naravno, da se niko od ostale sedmorice nije borio. Mnogi od njih jesu, ali kao mitraljesci, artiljeri, inžinjeri i tenkisti. A na samom ratištu, ova je srazmerna opadala čak i sa još nagnijom razlikom: jedan pešak na svakih 15 ljudi koji su bili iza njega.

Pre invazije mi smo bili procenili da će na pešadiju pasti 70% od celokupnih gubitaka naših borbenih jedinica. U avgustu smo ovu cifru podigli na 83%, i to na osnovu našeg iskustva u oblasti normandiskih živica. Zastrahujući rizik kome je bio izložen život jednog pešaka u borbi bio je jasno izražen kod Sen Loa, gde je u toku od 15 dana 30 divizija pretrpela 3.934 gubitaka u borbi. Na prvi pogled izgledalo je da ovi gubici dovode do zaključka da je divizija pretrpela 25% gubitaka. Ova cifra, međutim, ipak je varljiva. Pošto su se na svaka četiri gubitka tri pojavila u streljačkim vodovima, to je srazmerna gubitaka u tim vodovima prevazilazila 90%.

Tek što smo stali nogom u Francusku, a sistem popune na vojištu već je postao problem za nas. Uloženi napor u

prebacivanju ljudstva za popunu na front bio je toliko neracionalan da smo ubrzo revidirali ceo sistem, izvukli ga iz kompetencije Komande pozadine i obrázovali Dopoljnu komandu kopnenih snaga. A njih je tada odredio general-potpukovnika Bena Lira (Ben Lear) da upravlja ovim sistemom popune. U početku je ljudstvo popune bilo uvlačeno neposredno u svoja odeljenja, uz potpuno nepoznavanje borbene opasnosti. Gubici toga ljudstva u velikoj su meri prevazilazili gubitke koje su na frontu imali veterani sa borbenim iskustvom. Mnogi su ušli u borbu u toku noći i pre svitanja bili su već mrtvi. Neki su bili evakuisani kao ranjenici čak i pre no što su naučili imena svojih desetara. U jesen 1944 mi smo reorganizovali ovaj postupak i ljudstvo za popunu, pre no što je angažovano na frontu, obučavano je u diviziji.

Među američkim trupama su depoi za popunu ljudstva ubrzo dobili groznu reputaciju zbog bezobzirnosti i neefikasnosti u svom delovanju. Bojeći se štetnog psihološkog efekta koji će ovaj sistem popune imati na same trupe, Li, u svojoj ulozi zamenika komandanta ratišta, trudio se da humanizira te depoe i da u taj sistem unese osećanje čovečnosti. On je predložio da počnemo time što bismo promenili njegov naziv.

„Pukovnik Frejni, naš načelnik personalne službe u SHAEF-u, smatra — a i ja se tome pridružujem“, pisao mi je Li u jednom pismu, „da reč „popuna“, sama po себи izaziva pomisao o ljudskoj topovskoj hrani, a što bi se moglo izbeći upotrebom nekog drugog izraza, kao „specijalist“. Da li biste imali šta protiv toga da Sistem za popunu nazovemo „Sistem specijalista“ ili „Korpus“ što bi kod pojedinaca moglo izazvati osećanje ponosa i uspeha pri dobijanju naziva „specijalista“.

Smatrao sam da ovaj predlog pretstavlja besmislen napor da se pomoću reči reši problem koji bi mogao biti rešen time što bi se bolji oficiri odredili u te depoe za popunu. „Lek za poboljšanje morala među ljudstvom za popunu“, pisao sam u svom odgovoru, „ne leži u promeni naziva, već u preduzimanju svih mogućih mera i nadzora da se o tom ljudstvu vodi briga kako treba, te da ono dobije osećanje da neko vodi računa o njegovoj sudsibini“. Li

je ponovo uzeo u razmatranje Frejnijev predlog i ubrzo ga posle toga povukao.

Meseca decembra bio sam već toliko zabrinut rastućom krizom u popuni pešadije, da sam od Ajka zatražio odborenje da pošaljem svoga personalca u Vašington da razmotri ovaj problem sa nadležnim odeljenjem u Pentagonu. Vašington je ne samo žonglirao sa našim kvotama i nedovoljno nas popunjavao pešacima, već je u novembru, u vreme kada su naše potrebe još više porasle, Ministarstvo rata reduciralo naš ukupni kontingenat za popunu sa 80.000 na 67.000 ljudi. Baš u onom trenutku kada su nama bili najpotrebniji, isuviše mnogo ljudi bilo je odvojeno za Pacifik.

„Zar oni ne shvataju“, žalio sam se Ajku, „da mi još uvek možemo da izgubimo ovaj rat u Evropi. Ostaće dosta vremena za raščišćavanje situacije na Pacifiku kada jednom ovde budemo završili stvar“. Mada je on znao bolje no ja za Makarturov pritisak na Pentagon da se snage na Pacifiku brže ojačaju, Ajzenhauer je skrivao svoje negodovanje. Ustvari, Makartur i Pacifik bili su toliko udaljeni od naših svakodnevnih problema da smo mi počeli da vodimo računa o tom drugom ratu tek kada nas je oskudica potsetila da nam taj rat konkuriše u iskorišćenju raspoloživih izvora.

Ova oskudica u ljudstvu bila je samo jedna u nizu kriza koje su nas zadesile te jeseni. Prethodio joj je nedostatak municije i tenkova. „Pretpostavio bih“, pisao sam Patonu u decembru, „da je neko u Vašingtonu rđavo procenio datum svršetka ovog rata“. U isto vreme, skrenuo sam pažnju Ajku da čemo, ukoliko se ne bude našlo rešenje za popunu, uskoro iscrpsti napadnu snagu naših pešadijskih divizija.

Sredinom novembra javila je obaveštajna služba da se 6 SS oklopna armija pokrenula sa svoje zone prikupljanja u Vestfaliji i približila jednoj prostoriji koja se nalazi bliže Kelnu. Druga jedna oklopna armija, 5-ta, kako je bilojavljeno, prikupila je svoje tenkove nešto severnije. Ovi simptomi očigledne Rundštetove namere da

nas uhvati i s jedne i s druge strane Rera bili su tako jasni, da smo, verovatno, trebali da ih shvatimo kao dokaz prevare. Međutim, ako je neko na Zapadnom frontu u tim pripremama i nanjušio nameru neprijatelja da nas zavara u pogledu svoje ofanzive na nekom drugom mestu, on svakako te svoje sumnje nije delio sa mnom.

Procenjujući fon Rundštetove mogućnosti, mi smo smatrali da svaka protivofanziva obavezno mora da bude upravljenja protiv jednog ograničenog cilja gde bi mogla najbolje da ukoči naše ugrožavajuće napredovanje ka Rajni. Svaki ambicioziji napor, računali smo mi, uveliko bi premašio neprijateljska raspoloživa sredstva. Jer, ma koliko da smo gubitaka pretrpeli u novembarskoj ofanzivi, neprijatelj se iskrvavio još mnogo više. Obaveštajna služba je njegove gubitke u toku petonedeljnih operacija — ne računajući ratne zarobljenike — procenila na više od 100.000 ljudi. Sama Patonova 3 armija, u svojoj Sarskoj ofanzivi, privela je 35.000 ratnih zarobljenika, a Hodžis i Simpson još 22.000.

U proceni neprijateljske situacije na dan 10 decembra 1 armija je izvestila:

„Izgleda da se fon Rundštet, koji očigledno upravlja vojnim operacijama bez intuicije, vešto brani i čuva svoje snage i da se sprema, iskorišćujući svako oruđe na kritičnoj tački u pravo vreme, da uzme udela pri ostvarenju odbrane Rajha zapadno od Rajne i Saveznicima nanese što je moguće veći poraz. Svi dosada prikupljeni podaci govore o tome da se prostorija prikupljanja za ovu kritičnu tačku nalazi između Rermonda i Šlajdena i u okviru tog oslonca ova koncentracija snaga biće upotrebljena protiv onih savezničkih snaga koje su od strane nemačke Vrhovne komande ocenjene kao najopasnije za uspešnu odbranu Rajha.“

„Oslonac“ na koji se 1 armija pozivala obrazovao je sektor od 70 km koji se pružao od brana na reci Reru, severno od Ardena, pa do mesta gde se Rer uliva u Mezu, visoko gore u Montgomerijevom sektoru.

Procenjujući neprijateljske mogućnosti protiv fronta 1 armije, Hodžis je došao do sledeća četiri moguća zaključka:

1. — Neprijatelj bi mogao da se drži na prostoriji gde se nalazio, tj. na liniji reke Rera i dalje prema jugu duž Sigfridove linije.

2. — On bi mogao da izvrši protivudar „avijacijom, oklopnim snagama i tajnim oružjem, na izabranoj kritičnoj tački i u vreme koje sam bude izabrao“.

3. — Mogao bi da se povuče na Erft — uzanu rečnu liniju — između Rera i Rajne, najjači odbranbeni položaj u Zapadnoj Evropi.

4. — Najzad, mogao bi da pretrpi slom ili da kapitulira.

Od ove četiri različite mogućnosti, 1 armija je naročito ukazivala na drugu kao najverovatniju.

„Treba očekivati“, pisao je Dikson, da će, „kada naše glavne kopnene snage budu prešle reku Rer, i ako ne budemo imali u svojim rukama kontrolu brana, neprijatelj maksimalno iskoristiti plavljenje Rera sa istovremenim protivudarom“. Čvrstina kojom je fon Rundštet dočekao naše napade na te brane jasno je pokazala da je potpuno svestan taktičkih aduta kojima je raspolagao.

Ja sam prihvatio zaključke 1 armije i zbog toga sam predviđao otsudnu bitku čim budemo postavili mostove preko Rera. Da bih bio siguran da ćemo dobiti dosta pojačanja za popunu predviđenih gubitaka, dao sam nalog O'Hejru da zatraži da se transportima ljudstva za popunu iz SAD da potreban prioritet. On je takođe imao da insistira na tome da Vašington prihvati naše kvote za peseke i da urgira da se odmah učini potreban napor za popunu naših streljačkih jedinica.

O'Hejr je trebao 16 decembra da napusti Luksemburg i da se zadrži u SHAEF-u pre no što kreće avionom iz Pariza. Da bih uverio SHAEF u ozbiljnost O'Hejrove misije, pošto bi se ona odrazila na našu januarsku ofanzivu, pristao sam da ga otpratim do Versaja.

16 decembra, u subotu ujutru, nad gradom Luksemburgom navukao se sivi zastor magle. Iz svoje sobe u hotelu „Alfa“ posmatrao sam preko popločanog trga u pravcu slagališta koje je bilo oštećeno bombama i poluskriveno

u izmaglici. Nisam bio ni malo iznenađen kada je za vreme doručka Hansen javio telefonom da je za ovaj dan avijacija izbačena iz kombinacije. Moj šofer je isterao „Kadilak“ iz garaže i spakovao četiri flaše „koka-kole“ ispod zadnjeg sedišta.

Da bih mogao rano da pođem na četvoročasovnu vožnju za Pariz, odlučio sam da izbegnem naš uobičajeni sastanak za pregled situacije na frontu, koji je držan u 9.00 časova u operativnoj sali istaknutog dela štaba Grupe armija, četiri bloka kuća dalje niz ulicu. Između Verdена i Šalona na visoko uzdignutom putu bio je zaleden kolovoz, te smo usporili brzinu na 75 km. Jedan mali automobil marke „Reno“ skliznuo je iz jedne pobočne ulice i zamalo nas nije oterao u jarak.

U Parizu su ulice bile puste. Hladna kiša lila je na ogolelo drveće i grad je izgledao nekako jadan i hladan pod svojim mrtvim dimnjacima. Na predlog O'Hejra zaustavili smo se da ručamo u „Ricu“, gde je Komanda za vazdušni transport rekvirirala jednu trpezariju za svoju menažu.

Kada smo stigli, Ajzenhauer nas je čekao u Versaju. Dan ranije on je bio primio zvanično obaveštenje o svom unapređenju za generala sa pet zvezdica.

Udarac je došao to isto popodne, kada je jedan puškovnik iz Obaveštajnog odeljenja SHAEF-a ušao na prstima u prostoriju gde smo držali konferenciju, noseći jednu poruku za svoga šefa. General-major Kenet Strong (Kenneth Strong), Ajkov načelnik Obaveštajnog odeljenja, Britanac, pogledao je na nju i prekinuo razgovor. Tog jutra, u 5.00 časova, neprijatelj je izvršio protivudar na pet raznih tačaka na sektoru 1 armije.

Do uveče bilo je postalo sasvim očigledno da ovo nije bila demonstracija. Bilo je utvrđeno da u napadu učestvuje 8 novih nemačkih divizija. Neprijatelj je svoj udar sasredio protiv fronta Midltonovog 8 korpusa — duboko u Ardenima, na najosetljiviju tačku na celokupnom Savezničkom frontu.

„No, Bred“, — Bedel Smit mi je stavio ruku na rame,
— „Vi ste želeli da dođe do protivnapada. Sada ste ga,
izgleda, dobili“.

Ja pokušah da se nasmešim na ovo potsećanje. „Proti-
tivnapad, da, ali neka sam proklet ako sam želeo da bude
ovako veliki“.

21: *Protivofanziva*

(Skice 41—44)

Ardenski sektor, na koji je fon Rundštet izvršio udar, držale su na severu dve nove, a na jugu dve veteranske divizije, obe jako iznurenne posle mesec dana provedenih u Hirtgenskoj Šumi. Međutim, ovaj raspored nije bio slučajan. Pošto je Midltonov sektor obuhvatao jedini miran deo fronta u našim linijama, mi smo ga koristili kombinovano: kao teren za obuku i kao prostoriju za odmor. Sveukupno, ove 4 divizije držale su usamljen i pošumljen front od preko 130 km. Iza njih bila je parkirana jedna neiskusna oklopna divizija u rezervi.

Južno od Ardena prodrla je 3 armija u Sigfridovu liniju i to na mestu na kome je zaprečavala drugu obalu reke Sara. Na njenom desnom krilu je 7 armija produžavala liniju reke Sara na istok do Rajne, u blizini Karlsruhe. Deversova 6 grupa armija svuda duž Švarcvalda bila se približila Rajni, izuzev u rejonu Kolmara, gde je jedan prilično prostran neprijateljski džep prelazio na ovu stranu reke.

Tri dana ranije, 13 decembra, Hodžis je bio ponovo preduzeo svoj napad na brane na reci Reru, pošto nije bio uspeo da ove džinovske zemljane brane poruši najtežim bombama bačenim od strane Britanskog vazduhoplovstva¹⁾). Ne želeći da ponovo prilazi ovim branama kroz Hirtgensku Šumu, Hodžis je ovoga puta krenuo s namenom da ih obuhvati sa juga, preko bregova Šne Ajfela. Dalje na severu, Hodžisov front se povijao iza Ahena da

¹⁾ Poznatim pod nazivom *blockbuster*, tj. koje su u stanju da poruše čitave blokove kuća. — Prim. prev.

bi se na obalama Rera spojio sa Simpsonovom 9 armijom. Odatle se front povijao unazad u Montgomerijev sektor, gde je išao niz Mezu pre no što je oštro zaokretao na zapad prema Severnom Moru.

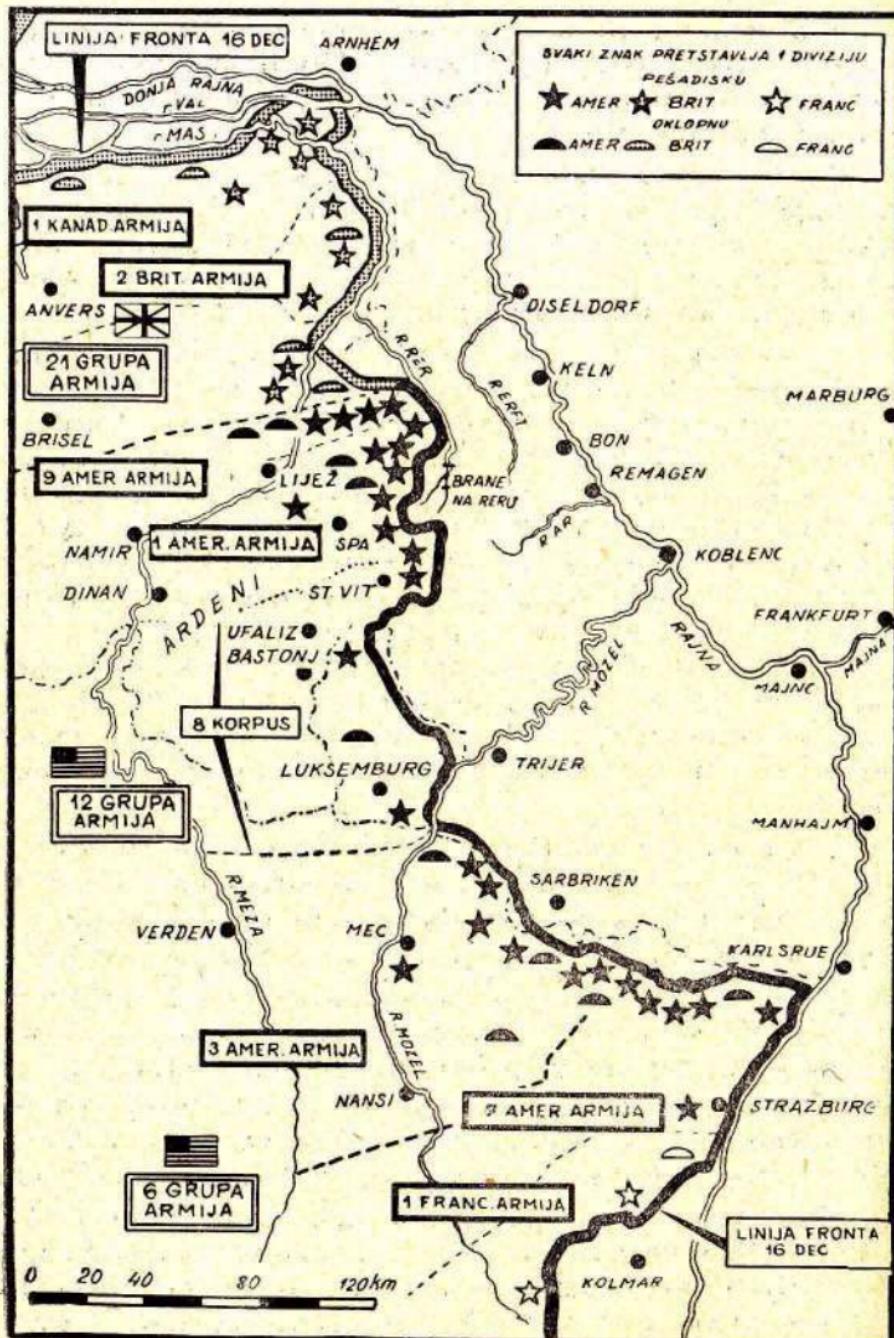
Od 63 savezničke divizije, koje su bile raspoređene duž toga Zapadnog fronta od 600 km, 40 ih je bilo američkih, a od ovih je 31 bila dodeljena 12 grupi armija. Montgomerijeve dve armije sastojale su se od ukupno 15 divizija, dok je Devers imao 17.

Front 12 grupe armija, koji je imao dužinu od 350 km, bio je podeljen na sektore tri američke armije. U centru je Hodžisova 1 armija držala lavovski deo tog fronta sa sektorom od 175 km. Dve trećine ovoga fronta 1 armije pružalo se preko šumovitih Ardena, gde je Hodžis bio angažovao 4 divizije Midltonovog 8 korpusa. U blizini Ahena Hodžis je bio koncentrisao svojih 10 američkih divizija za ofanzivu u Rajnskoj Oblasti. Severno od sektora 1 armije Simpson je koncentrisao 7 divizija svoje 9 armije na užanom frontu od 30 km. Na taj način, naše kombinovane snage severno od Ardena brojale su ukupno 17 divizija. Kada se tome dodaju Montgomerijeve britanske snage, onda su one bile približno ravne polovini svih savezničkih snaga na Zapadu.

Južno od Ardena Paton je bio rasporedio 10 divizija na frontu svoje 3 armije koji je imao širinu od 150 km, od Mozela, gde je ova reka činila luksemburšku granicu, pa pored Sarbrikena — do na pola puta do Rajne.

Iako sam bio zbumen iznenadnošću fon Rundštetove ofanzive, bio sam još više začuđen da je mogao da izabere tako nerentabilan terenski cilj. Jer, u toku proračunavanja našeg rizika na tom slabo posednutom Ardenskom frontu, diskutovao sam sa Midltonom o verovatnim razlozima koji bi mogli navesti neprijatelja da tamo izvrši udar.

„Pre svega“ — rekoh, „kada neko napada, on to čini iz jednog ili više razloga. Ili to preduzima u cilju da uništi neprijateljske snage ili teži da zauzme neki terenski cilj. Ako je po sredi terenski cilj, tada napadač oseća da mora ili da ga pribavi za sebe, ili da ga ospori svome protivniku“.

Skica 41. — Saveznički raspored uoči fon Rundštetove protivofanzive

Da bi se osigurala dovoljna udarna snaga za novembarsku ofanzivu na Reru i Saru, američke snage bile su koncentrisane u ovim odvojenim sektorima. U međuvremenu, Midlton je držao Ardene sa jednom oklopnom i tri pešadijske divizije.

U Ardenima ne bi mogao biti ostvaren nijedan od ovih ciljeva, jer nigde nismo bili razvučeni u tanjem rasporedu nego preko tog šumovitog fronta i nigde duž naših savezničkih linija nije bilo sektora koji je imao manje industrijskih objekata, transportnih sredstava i rentabilnih terenskih ciljeva.

Kada sam pitao Troja o njegovim šansama za zaustavljanje jednog neprijateljskog napada na tom neprivlačnom frontu, on mi je pokazao brdovito i šumovito zemljiste i odvezao me do uzanih puteva na crnim vrhovima, koji su stešnjeni prolazili kroz njegov sektor. „Ako bi se oni pravukli ovde“, rekao je on, „mi bismo mogli da se povučemo i da sve do Meze vodimo borbe za dobitak u vremenu. U svakom slučaju mi bismo mogli da ih usporavamo sve dok ih vi ne udarite s bokova“.

Obavestio sam Ajka o ovim razmatranjima; on je priznao sav postojeći rizik, ali ga je primio kao uslov bez koga se ne bi mogla zamisliti zimska ofanziva.

„Pa šta, čak i ako se Nemci budu probili na celom putu do Meze“, rekoh ja, „oni u Ardenima neće naći nijedan jedini objekat koji bi za njih bio od neke vrednosti“.

Mi nismo smetnuli s uma da se Hitler 1940, pri najezdi na Francusku, probio kroz ovaj isti, malo verovatan, Ardenski front. Ali, ako je taj presedan, kao što kažu neki kritičari, trebao da nam posluži kao opomena, oni bi hteli da mi zaboravimo, kao što je to možda uradio Hitler, frapantnu razliku u savezničkom rasporedu 1940 i 1944.

Kao posledica veštačke podele nacionalnih država u Evropi, Francuska je u odnosu na invaziju sa istoka slabo zaštićena prirodnim geografskim barijerama. No, od mnogih prirodnih pravaca koji su vodili u Francusku najne-prolazniji je bio onaj kroz Ardene. Jer, tamo su putevi isuviše retki, bregovi isuviše pošumljeni, a doline isuviše uzane za izvođenje manevra.

Međutim, 1940 godine je, od četiri pravca za invaziju koji su tada stajali Hitleru na raspoloženju, Ardenski bio

jedan od onih koji su bili najslabije zatvoreni. Na Rajni, počev od Švarcvalda, francuski topovi su dominirali prelazima na ovoj reci. Dalje na severu, gde su se lorenški bregovi talasasto protezali do Sara, nemačke oružane snage nisu žezele da troše vreme u savlađivanju otpora kazematiranih topova Mažinovljeve linije. A visoko gore iznad Ardena, gde su belgijske ravnice činile otvoren prolaz za Francusku, Belgiska vojska i Britanske ekspedicione snage čekale su iza Meze.

Ostali su samo Ardeni, i to severno od mesta gde je neutvrđena luksemburška granica išla paralelno sa Sigfridovom linijom. Kada je neprijatelj udario na Ardene i forsirao prolaz, statičke francuske tvrđavske trupe nisu imale potrebnu pokretljivost, a ni oklopnih snaga da vrate udarac protivudarom u neprijateljske bokove.

Iako su Ardeni bili slabo posednuti — nasuprot onim sektorima na severu i jugu gde smo bili masirali snage za zimsku ofanzivu — oni su ipak bili branjeni sa više od 70.000 ljudi. Ali, ono što je bilo od daleko većeg značaja jeste pokretljivost naših snaga sa teškim naoružanjem na krilnim otsecima Ardena. Jer, to je bio ključni faktor koji je Hitler prevideo kada je planirao svoju Drugu ardensku ofanzivu. On je bio zaboravio da ovoga puta prema sebi nije imao statičke trupe u Mažinovljevoj liniji, već obilno mehanizovane američke armije koje su sve bile na točkovima. Računajući čak i sa neprijateljskim prodorom u Ardenima, mi smo se čvrsto oslanjali na brzinu kojom bismo mogli da bacimo ove mehanizovane snage protiv njegovih bokova. Dok bi Midlton apsorbovao neprijateljsku snagu napada u zaštitničkim borbama, Hodžisova i Patonova armija stegle bi napadača u mengele.

Na jugu je bila, sa svojim tenkovima i oruđima za podršku, Patonova armija koja se sastojala od četvrt miliona ljudi. Na severu je ostatak Hodžisove 1 armije brojao drugih četvrt miliona ljudi. Obojica su bili opremljeni dovoljnim brojem kamiona za brzo pregrupisanje svojih snaga.

Kada su vesti o nemačkoj ofanzivi stigle do mene u SHAEF najpre sam pomislio da se radi o napadu za razbi-

janje priprema napadača²⁾), koji je pripremio fon Rundštet da bi prinudio Patona da zastane u svom napredovanju u Saru. Jer, Džordž je u svojoj jednomesečnoj zimskoj ofanzivi bio naneo neprijatelju ozbiljne gubitke i sada se, pošto je težio da zauzme Loren za Francuze, nalazio pred probojem Sigfridove linije.

„Neprijatelj dobro zna da, ako želi da izdrži iole duže“, rekoh ja, „mora da oslabi pritisak koji Paton vrši na njega u Saru. Ako bi, dolazeći preko Ardena, mogao da nas pritudi da povučemo Patonove trupe iz Sara i da ih bacimo protiv njegove protivofanzive, neprijatelj bi dobio ono što traži. A to je, samo malo dobitka u vremenu“.

Sve do posle rata, kada su islednici istraživali poreklo ove Ardenske protivofanzive, mi nismo znali koliko sam ja grubo bio potcenio neprijateljske namere smatrujući ofanzivu kao napad za razbijanje priprema napadača.

Umesto da bude taktička diverzija, koju, kako sam ja pripisivao fon Rundštetu, preduzima kao protivmeru u odnosu na Patonovo napredovanje u Saru, nemačka protivofanziva bila je izvedena kao majstorski potez koji je imao da im ponovo pribavi inicijativu na Zapadu. Anvers je imao da bude glavni cilj, jer je neprijatelj rezonovao da bi, ako preseče naš glavni komunikacijski pravac iz te luke, time izolovao četiri savezničke armije severno od Ardena. Iako se nije zavaravao snovima o pobedi na Zapadu, neprijatelj je ipak prepostavljaо da će dobiti obilnu naknadu u savezničkim gubicima i dezorganizaciji. Ako bi imao uspeha u Ardenskoj protivofanzivi, neprijatelj bi mogao da zadrži naš prodor sa Zapada dovoljno dugo da bi mogao da udari na Crvenu armiju koja je u to vreme masirala svoje snage na Visli.

Štaviše, smatralo se da bi psihološki efekat nemačke protivofanzive mogao da suzbije očajanje koje je u ovo vreme bilo obuzelo mnoge Nemce. Jer, kada su se savezničke armije približavale onim gradovima koji su već bili uništeni vazdušnim napadima, nemački narod je počeo jasnije da shvata katastrofu koja je dolazila zajedno sa porazom. Ali, neprijatelj nije bio zamislio Ardenski

²⁾ Amerikanci to nazivaju „napad za kvarenje“ (Spoiling attack). — Prim. prev.

protivudar prvenstveno zbog morala. On se bio odlučio da stavi na kocku svoja sredstva, kojih je inače bilo sve manje, kako bi ih zamenio skromnim izgledima na postizanje strategiskog poremećaja.

Planiranje za ofanzivu otpočelo je u oktobru, skoro odmah čim smo iscrpeli pokretnu snagu našeg brzog nadiranja kroz Francusku. Ono je već bilo u toku čitave tri nedelje pre no što je Montgomeri očistio Šeldu. Pre no što je izabrao tačku za napad, neprijatelj je proračunao uslove koje je morao da zadovolji. Prvo, on je po svaku cenu morao da održi u potpunosti svoje odbrambene položaje na Zapadu. Jer, sve dotle dok reke Mas i Rer, kao i Sigfridova linija budu pretstavljale barijere savezničkom napredovanju, on je mogao da oslabi svoj raspored za odbranu i da pojača svoje rezerve za protivudar. U isto vreme, bilo je isto tako od bitne važnosti da neprijatelj stabilizuje Ruski front na istoku, kako se sredstva sa Zapada ne bi morala odvlačiti radi blokiranja jedne tamošnje preuranjene ofanzive Crvene armije. Najzad, da bi stvorio dovoljno jake snage i sredstva, neprijatelj je morao pretstojećoj ofanzivi dodeliti apsolutni prioritet u ljudstvu i snabdevanju.

Dok smo mi obično tražili lepo vreme za letenje, za vazdušnu podršku napada, neprijatelj je činio sasvim obratno. Da bi nadoknadio svoj skoro potpuni nedostatak avijacijske podrške, on je odlagao ofanzivu sve dok nije mogao da računa bar na desetak oblačnih dana. Pod slabom vidljivošću on je mogao da zakloni svoje pokrete, te da ne budu otkriveni i napadnuti od strane savezničke avijacije. Najzad, neprijatelj je shvatio da se za brzo uništenje protivničkih snaga mora osloniti na iznenađenje, pošto ne može računati na dovoljne rezerve za ostvarenje potrebne dubine u napadu. Neprijateljski uspeh zavisio je skoro potpuno od njegovih mogućnosti da ostvari brzi proboj, i to pre no što bismo mi mogli izvući svoje snage sa fronta s jednog ili drugog kraja Ardena, i baciti ih protiv bokova njegovog prodora.

Da bi ostvario ovaj brzi prodor, neprijatelj je tražio sektor sa paučinasto tankim frontom. Našao ga je u Ardenima, gde je neprijateljska obaveštajna služba tačno oce-

nila jačinu naših trupa i njihov raspored. Štaviše, sve dok je držao brane na reci Reru, on je mogao sigurno da zaštiti svoj severni bok od savezničkog protivnapada. Jer, on je znao da mi ne bismo smeli da forsiramo tu reku dok on drži otvore za poplavu na tim branama duboko u bregovima Ajfela. A na jugu Ardena neprijatelj je mogao da se osloni na kazematiranu odbranu svoje Sigfridove linije. 12. oktobra, kada je Hodžis gurnuo u razrušeni severni deo Ahena, nemačka Vrhovna komanda izdala je svoju direktivu za Ardensku protivofanzivu.

U ovom smelom poduhvatu imale su da budu upotrebljene 4 nemačke armije. Dve od njih, 5 oklopna armija i 6 SS oklopna armija, imale su da probiju brešu na Ardenском frontu, a zatim da udare na Midltonov front. Hitler je glavni udar poverio generalu Sepu Ditrihu (Sepp Dietrich), komandantu 6 oklopne armije. U međuvremenu, na severu i jugu od ovog prodora, 15 i 7 armija imale su sa strane da obezbede zaštitu bokova. (Skica 42 na str. 619.)

Taktičko rukovođenje ofanzivom bilo je povéreno feldmaršalu Modelu kao komandantu grupe armija „B“. Ali, glavnu odgovornost za uspeh imao je da snosi vrhovni komandant Zapada, feldmaršal Gerd fon Rundštet. Za datum ofanzive bio je provizorno određen period između 26—28 novembra, pod uslovom — razume se — da bude rđavo vreme i da fon Rundštet bude u mogućnosti da se spremi na vreme.

Fon Rundštetov plan bio je pažljivo obrađen sa veštinom i sposobnošću jednog eksperta u taktici. Zaista, da nemačka sredstva nisu bila potpuno nedovoljna u odnosu na zadatak koji mu je Hitler dodelio, fon Rundštet bi nam mogao naneti daleko veće nezgode no što je to učinio. Predvodeći ofanzivu, 6 oklopna armija imala je da se probije kroz Ardenе, da pređe Mezu između Hija i Liježa, zatim da pojuri na severozapad prema Anversu, gde će se, kako se fon Rundštet nadao, dočepati naših skladišta iz kojih bi snabdeo svoje trupe. U međuvremenu, jedna odvojena kolona imala je da se probije severno od Meze, da prođe pored Liježa i da udari prema ključnom komunikacionom centru 9 armije kod Matrihta. U isto vreme, levo od glavnog tenkovskog prodora, imala je 5 oklopna armija

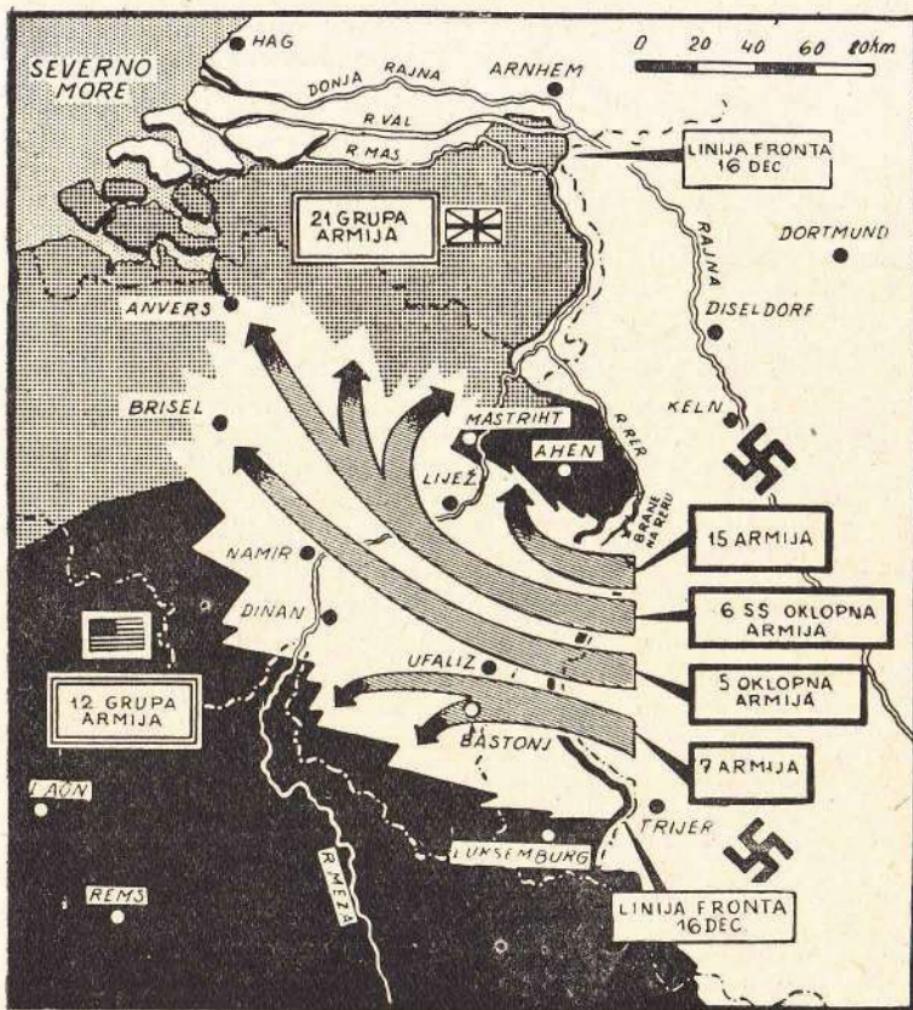
da izvrši pröboj, da postavi mostove na Mezi između Dinana i Namira i da nadire prema Brislu da bi zaštitila levi bok i pozadinu Sepa Ditriha.

Na jugu je reorganizovana 7 armija imala da izvrši ispad iz oblasti Ajfela, da postavi mostove na reci Saueru i da preko Luksemburga obezbedi južnu ivicu stvorene breše, od doline Mozela — na nemačkoj granici, pa do grada Dinana, na Mezi, koji se nalazio na stenovitom uzvišenju.

Za obezbeđenje severnog krila, gde se pretpostavljalno da bi Hodžis mogao da prikupi jake snage za bočni napad, fon Rundštet je postavio 15 armiju, koja je imala njegovu Ardensku brešu da drži otvorenu. Pošto kroz naše linije bude prokrčila prolaz za tenkove, pešadija Sepa Ditriha imala je da se obrne i da uđe u sastav položaja 15 armije na tom severnom zakrilju. Neprijatelju je bilo tako mnogo stalo do brzine da su samo njegovi tenkovi imali da gurnu napred.

Ispočetka, neprijatelj je za protivudar predviđao snagu od 25 do 30 divizija. Ali, do 16 decembra on je prikupio iznenađujuće snage u ukupnoj jačini od 36 divizija — u sve 4 armije. Od ovih su 4 bile udarne SS oklopne divizije, dodeljene 6 armiji Sepa Ditriha. 5 oklopna armija generala Hasa fon Mantojfela (Hasso von Manteuffel), na levom krilu, sastojala se od 3 obične oklopne divizije i 4 divizije sa više pešadije. Ukupno je fon Rundštet prikupio 600 tenkova za napad.

U odnosu na ove začuđavajuće nemačke pripreme, ja sam u velikoj meri potcenio neprijateljske ofanzivne mogućnosti. Ta zabluda, međutim, nije bila samo moja, pošto sam je delio ne samo sa komandantima armija, već i sa Montgomerijem i Ajzenhauerom. Početkom decembra je obaveštajna služba računala sa 10 oklopnih divizija parkiranih iza Rera; jedanaesta, i još 6 pešadijskih divizija bilo je dole prema Ardenima. Iako je ardenska koncentracija bila daleko glomaznija no što je to fon Rundštetu bilo potrebno za bezbednost toga fronta, mi smo bili isuvise obuzeti predubedenjem protivnapada na Reru da bismo neprijatelju pridavali fantastičnije ili ambicioznije namere. Jer, dok smo priznavali neprijateljske mogućno-

Skica 42. — Nemački plan za decembarsku protivofanzivu

Fon Rundštetov plan za decembarsku protivofanzivu predviđao je manevr probijanja kroz Ardene, sa tenkovima koji bi davali ritam napredovanju ka Anversu. Dve oklopne armije imale su da izvrše glavni udar, dok bi druge dve držale oslonce na krilima i sprečile zatvaranje breše. Da je bio uspešan, ovaj udar bi razdvojio savezničke armije severno od Ahena.

sti da tamo vodi borbe sa ograničenim ciljem, ipak nismo mogli da verujemo da je on raspolagao dovoljnim sredstvima za strategisku ofanzivu. Pored toga, — sem u slučaju da je neprijatelj težio takvim strategiskim ciljevima kao što su Anvers i Lijež, — on bi imao malo koristi ako bi se upustio u Ardene. S druge strane, ako bi jedan napad u cilju razbijanja priprema napadača pretstavljaо granicu njegovih ambicija, mi smo računali da ćemo ga moći uspešno zadržati bez ozbiljne štete ili poremećaja na našem frontu.

Mada smo bili pogrešili u proceni neprijateljskih *namera*, ova procena njegovih *mogućnosti* u to vreme bila je pre tačna no pogrešna. Jer, kao što su to pokazali događaji sledećih nedelja, fon Rundštet nije imao potrebna sredstva za postizanje uspeha u jednoj strategiskoj ofanzivi protiv tako moćnih snaga kao što su bile naše. Umetno toga, on je u Ardenima svoje rezerve istrošio tako bezobzirno da je dva meseca kasnije, kada je dobio zadatku da brani Rajnu, bio isuviše slab da bi mogao držati taj rečni front. Svim svojim naporima da još za nekoliko meseci otkloni katastrofu koja se nadnela nad njim na Zapadu, Hitler je nesvesno ubrzao završetak rata.

Ranije u toku te jeseni fon Rundštet je bio došao do istog zaključka kao i mi, tj. da su nemačke snage nedovoljne za strategisku ofanzivu koju je zamislio Hitler. Kada je Hitler otkrio svoj grandiozni plan, fon Rundštet je dao protivpredlog. On bi napao prema Ahenu i ponovo uspostavio Sigfridovu liniju. Ovaj pokušaj, međutim, nije uspeo. Hitler je jednostavno odbacio fon Rundštetov plan tvrdeći da mu nedostaje strategiski cilj.

Ali, ako su neprijateljska sredstva bila daleko manja no što su bile Hitlerove aspiracije, ona su, svakako, preuzilazila naše realne procene nemačkih snaga. Kao tipičan primer kakva su u to vreme bila gledišta Saveznika može da posluži Montgomerijeva procena nemačkih ofanzivnih sposobnosti koja je 16 decembra bila objavljena u 21 grupi armija. Da sam tog istog dana pripremao svoju sopstvenu procenu situacije, ne bih izmenio ni jednu jedinu reč koju je rekao Monti, pošto su njegova razmatranja bila identična sa mojima:

„Neprijatelj zasada izvodi defanzivne operacije na svima frontovima; njegova situacija je takva da on nije u mogućnosti da preduzme neke veće ofanzivne operacije. Štaviše, on po svaku cenu mora da spreči da rat pređe u fazu pokretljivosti; on ne raspolaže transportnim sredstvima ni benzinom potrebnim za pokretne operacije, niti bi njegovi tenkovi — u pokretnim borbama — mogli da se mere s našima.

Neprijatelj se nalazi u teškoj situaciji; on je pretrpeo strahovite udarce i imao velike gubitke u ljudstvu i materijalu. Mi ni u kom slučaju ne smemo da predahnemo niti da stanemo u toku zimskih meseci; od bitne je važnosti da produžimo pokret da mu ne bismo dali vremena da se oporavi i da bismo još više iscrpli njegovu snagu. Biće izvesnih teškoća prouzrokovanih blatom, hladnoćom, nedostatkom avijaciske podrške u toku perioda rđavog vremena itd. Ali, u toku zimskih meseci mi moramo produžiti da se snažno borimo protiv neprijatelja“.

Baš u momentu kada se neprijatelj povukao iza Sigfriedove linije, saveznička obaveštajna služba trpela je od nedostataka izveštaja tajnih agenata. Nemci se nisu više borili na neprijateljskoj teritoriji, kao što je to bilo u Francuskoj, gde su francuski patrioci davali podatke o nemačkim pokretima i zaštićavali naše agente iza neprijateljskih linija. U Rajhu su bili kod kuće, među svojim sopstvenim narodom, gde su jedini agenti bili izdajnici, a ovih je bilo isuviše malo. Zato je priticanje obaveštajnih podataka iza nemačkih linija bilo presušilo a ono što je dobiveno bilo je neznatno. Sve više smo bili prinuđeni da se oslonimo na ispitivanje ratnih zarobljenika, obaveštajnu službu na samom frontu i vazdušno osmatranje.

S obzirom da se uspeh velikim delom zasnivao na iznenadenju, neprijatelj je pri masiranju svojih trupa za Ardensku ofanzivu primenio najstrožije mere bezbednosti u toku rata. Od svih komandanata koji su bili upoznati sa operacijom tražene su posebne garancije. Radio-saobraćaj — po pitanju operacije — bio je zabranjen; bilo je naređeno da službenu prepisku mogu nositi samo poverljivi kuriri, a svakom onom ko je bio upoznat sa ofanzivom bilo je zabranjeno letenje zapadno od Rajne. Trupe su imale da budu privedene na svoje poslednje prostorije prikupljanja tek u poslednjem momentu i to noću. U međuvremenu, svi vojnici koji nisu bili nemačke narodnosti bili su evakuisani sa fronta. Da bi se prikrile ove detaljne

pripreme, operativne armije imale su da zadrže svoja postojeća komandna mesta i da podržavaju svakodnevni radio-saobraćaj. Pored toga, bio je uspostavljen jedan lažan štab preko puta Simpsonove armije da bi odvratio našu pažnju sa severa.

Kada je došlo vreme za pokret neprijateljskih rezervi za zauzimanje polaznog položaja za ofanzivu, nebo na Zapadnom frontu, na šta je računao fon Rundštet, bilo je sasvim pokriveno. Danova se sunce pojavljivalo samo na mahove i foto-kamerama izviđačkih aviona bilo je one-mogućeno snimanje zbog oblačnog zastora. U međuvremenu, agenti, koje smo ubacili kroz neprijateljske linije, nestali su u zimskim prilikama i o njima se više nikada ništa nije čulo.

Uprkos ovih teškoća, međutim, obaveštajna služba bila je otkrila izvesne slabe znake neprijateljskih priprema u Ardenima. Nažalost, ti simptomi, sami po sebi, nisu omogućavali donošenje određenih zaključaka. Šta su oni značili? pitala se obaveštajna služba. I šta bismo trebali da radimo u vezi s njima? Bilo je opšte mišljenje da u pokretima trupa u Ajfelu nije bilo ničeg uz nemiravajućeg ni zabrinjavajućeg. Neprijatelj je, kao i mi sami, upotrebljavao taj sektor za odmor svojih borbom iznurenih divizija i za vatreno krštenje novih. Iz tog razloga mogao je Ajfel da daje znake većih pokreta no što bi neko normalno mogao da očekuje — od tako „mirnog“ dela fronta.

U otsustvu određenih podataka o neprijateljskim načinima bile su dve pretpostavke koje su se mogle stvoriti na osnovu te noćne aktivnosti u Ajfelu. Ili je ona bila sastavni deo neprijateljskih priprema za protivnapad iza reke Rera, ili je mogla da znači početak neprijateljskog ugrožavanja u Ardenima. Prvi zaključak izgledao je verovatniji, čak i ako bi za nas predstavljaо daleko veći rizik.

Jer, rizikujući opasnost od neprijateljskog iznenadnog napada u Ardenima, mi bismo mogli da gurnemo napred u zimskoj ofanzivi, da se dočepamo brana na reci Reru i na taj način da prinudimo neprijatelja da angažuje svoje rezerve u bici zapadno od Rajne. Međutim, da smo bili više naklonjeni da igramo na sigurno, mi bismo, pripremajući

se za teškoće u Ardenima, morali da odustanemo od zimske ofanzive, da ojačamo front Midltonovog 8 korpusa i da ga snabdemo potrebnim pojačanjima da bi mogao da se suprotstavi opasnosti koja mu je pretila od protivnapada. Bilo je jasno da nije bilo dovoljno trupa za obe svrhe: zimsku ofanzivu i sigurnu odbranu na svakom drugom delu savezničkog fronta. Alternative koje su stajale pred nama bile su: da u napadu gurnemo napred ili da zastanemo do proleća.

U tom trenutku ne bi me ništa manje od neke nepobitne indikacije o prestojećem napadu u Ardenima moglo navesti da odustanem od zimske ofanzive. A ona nije došla sve do 16 decembra u 5.00 časova, kada je neprijatelj ctpočeo svoj artiljeriski baraž.

Naš propust što nismo predvideli da su ti znaci ukazivali na napad kroz Ardene, ironijom sudsbine, sačuvao nas je od teških gubitaka kada je sam napad došao. Jer, da smo bili udvostručili broj naših divizija na rastresitom frontu Midltonovog 8 korpusa, mi ne bismo mogli da izdržimo težinu fon Rundštetove snažne ofanzive. Sa 24 divizije koje je imao da ubaci u džep, neprijatelj bi mogao da probije brešu na ma kom mestu našeg fronta. Da je morao da se probija kroz jače odbrambene linije, možda ne bi bio u stanju da napreduje tako daleko kao što je to učinio, ali bi u tom svom naporu besumnje naneo više gubitaka Midltonovim trupama.

Zbog toga sam bio zahvalan Ajzenhaueru što je odbacio Montgomerijev predlog da se na frontu Patonove 3 armije, duž reke Mozela, držimo u defanzivi. Jer, da smo na tom frontu ukočili Patona i prebacili deo njegovih trupa Hodžisu, fon Rundštet bi mogao pre da se odluči da tu izvrši proboj nego kroz Ardene. Da se fon Rundštet svojim tenkovima probio zapadno od Mozela, ništa ga ne bi moglo sprečiti da odgura pravo do Remsa, gde su skladišta Komande pozadine bila krcata pogonskim materijalom i hranom koji bi bili dovoljni da doguraju Nemce do Pariza.

Amerikancima, koji tako čvrsto veruju u nepobedivost američkih snaga, teško padaju nedaće koje Američka voj-

ska mora povremeno da trpi ako bi želela da se smelo bori — do krajnjih granica svojih mogućnosti. Za neuspehe neizbežno se okriviljuje komanda ili „neuspesi“ obaveštajne službe. Mi zaboravljamo da čak ni Američka vojska nije izuzeta u pogledu pogrešnih proračuna i drugih grešaka. Jer, sem u slučaju da je neprijatelj skoro poražen, ili da je naša nadmoćnost nesrazmerno velika, inicijativa u boju mora ponekada da pređe i na stranu neprijateljskih snaga. Ako bismo hteli da dobijemo rat pomoću napadnih operacija, mi moramo biti spremni na izvestan rizik. Čak i američka obaveštajna služba nije nepogrešiva — a, takođe, ni komandovanje.

Kao da je hteo da nadoknadi sramotu koju je pretrpeo kada je 1 armija bila prinuđena da evakuiše svoje komandno mesto u Spa, za vreme bitke za Izbočinu, taj Štab je docnije napravio izvod iz svoje arhive da bi „dokazao“ da je 1 armija bila pronicljiva pretskazujući nemačku ofanzivu, ali da su ta „pretskazanja“ bila odbačena u višem štabu — što je trebalo da znači u Grupi armija. Tvrđenje 1 armije čista je besmislica, pošto je i ona bila isto tako prevarena od strane fon Rundšteta, kao što je to bio slučaj i sa ostalim savezničkim komandama. Dok ja rado primam odgovornost za „sračunati rizik“ u Ardenima, nikako ne priznajem da je bilo ma kakvih značajnijih znakova koje sam mogao imati a koje sam ja namerno prenebregao.

11 decembra posetio sam Kurtneja Hodžisa u Spa. Ako su, kao što to neki oficiri 1 armije tvrde, njihove opomene bile prenebregnute samo zbog spokojsstva koje je postojalo u Grupi armija, to znači da oni još nisu bili ubedili svog sopstvenog komandanta armije da je opasnost bila u neposrednoj blizini. Fon Rundštetovim prividnim pripremama za protivudar na Reru Hodžis je bio prevaren kao i mi.

U toku četiri dana posle ove posete, 1 armija, za dejstvo preko Ardena, prikupila je još podataka o neprijateljskoj aktivnosti u Ajfelu.

Jedan ratni zarobljenik izjavio je 12 decembra da se elitna divizija *Grossdeutschland* premestila u taj „mirni“ sektor.

Kurtnej Hodžis i Džordž Paton

„U pogledu temperamenta i taktike, Hodžis (levo) i Paton bili su sasvim različiti, ali su obojica, svaki na svoj sopstveni način, postizali podjednake uspehe. Hodžis sa unutrašnje, a Paton sa spoljne strane jurili su kroz Francusku u najbržim, munjevitim operacijama modernog rata.“

Tenkovi u Ardenima

„U šumovitim Ardenima tenkovi su bili ograničeni na uzane puteve i retke proplanke. Kada je, najzad, 23 decembra sunce probilo kroz oblake, siluete oklopnih vozila lako su se videle iz vazduha, projektovane na belu podlogu terena pokrivenog snegom.“

Sledećeg dana je osoblje koje je ispitivalo ratne zarobljenike pronašlo trag još jednog pokreta; ovoga puta radilo se o 116 nemačkoj oklopnoj diviziji koja se sa Simpsonovog fronta prebacivala u Ajfel.

14 decembra je jedan agent, Nemac, obavestio Midltona da je na front prema Luksemburgu, na Uru, bio dovučen mostovi materijal. Ovom izveštaju 1 armija dodala je sledeći komentar: „Vrlo interesantan izveštaj. Podaci koji su dobijeni od izviđačkih aviona taktičkog vazduhoplovstva i ratnih zarobljenika potvrđili su prikupljanje neprijateljskih trupa. Prisustvo velikog broja inžinjeraca sa mostovim materijalom ukazuje više na pripremu za ofanzivnu no za defanzivnu akciju“.

Međutim, ma kako ovi citati danas mogli izgledati značajni, oni nisu izazvali nikakvo veće interesovanje od uobičajenog kada su od 1 armije bili dostavljeni Grupi armija. Jer, u to vreme postojao je veliki broj kontradiktornih izveštaja o pokretima na drugim mestima duž fronta. Ako je 1 armija bila pogodila stvar kako treba, kao što neki iz njenog štaba to sada tvrde, ta armija još nije bila svesna ispravnosti svog sopstvenog suda. Jer, 15 decembra je Obaveštajno odeljenje 1 armije iznelo pregled situacije na sledeći način:

„Mada neprijatelj pribegava svojoj napadnoj propagandi da bi podigao moral svojih trupa, moguće je da će biti preduzeta jedna ofanziva sa ograničenim ciljem³⁾) sa zadatkom da se postigne božićna moralna „pobeda“ za potrošnju civilnog stanovništva. Mnogi ratni zarobljenici sada govore o napadu koji treba da dođe između 17 i 25 decembra, dok drugi pričaju o obećanjima da će Ahen biti ponovo zauzet, kao božićni poklon Fireru.“

U tom kritičnom momentu, stvorio se pod Vandenbergovom taktičkom avijacijom za izviđanje oblačni zastor, te je u toku tri dana fon Rundštet prikupio svoje trupe bez bojazni da će biti otkriven iz vazduha.

Iako je načelnik Obaveštajnjog odeljenja 1 armije stvarno bio prikupio nekoliko bitnih obaveštajnih podataka vrednih pažnje, on te podatke nije iskoristio za pretskazivanje Izbočine, — a to nije učinio ni ma ko drugi

³⁾ Podvukao general Bredli. — Prim. prev.

od onih pronicljivih koji su docnije pretendovali na to priznanje. Iako su zapažanja 1 armije mogla biti protumačena kao da predviđaju mogućnost napada u Ardenima, njene opomene nisu bile dovoljno ubedljive da bi mogle opravdati odlaganje naše zimske ofanzive da bismo se suprotstavili ovoj novoj opasnosti. „Kaluđer“ Dikson bio je među najjobdarenijim i najspesobnijim obaveštajcima koji su se mogli naći u Američkoj vojsci. On je vršio dužnost moga obaveštajnog oficira u Africi, na Siciliji i u toku invazije. Ali, kao i većina obaveštajaca, on je često bio pesimist i neka vrsta paničara. Da sam ja uvek preduzimao stroge mere predostrožnosti kad god su Dikson, ili neki drugi obaveštajac, najavljuvali dolazak vuka, mi nikada ne bismo preduzeli mnoge od riskantnih poteza koji su ubrzali kraj rata.

Ova obaveštenja nisu dovoljno impresionirala ni moga sopstvenog obaveštajca u Grupi armija, brigadnog generala Siberta, da bi on smatrao za potrebno da dođe kod mene da mi skrene pažnju na postojeću opasnost. U to vreme ja sam komandovao skoro sa tri četvrtine miliona ljudi, na frontu od 345 km. Meni je bilo nemoguće čak i da bacim pogled na obaveštajne procene potčinjenih jedinica. Stoga sam se oslonio na svog načelnika Obaveštajnog odeljenja i komandante armija da me oni redovno obaveštavaju o neprijateljskim mogućnostima. Niti je Hodžis govorio Midltonu — jednom od svojih komandnata korpusa — o ma kakvim slutnjama u vezi sa Ardenima, niti je meni telefonirao pred ofanzivu. Ustvari, niko nije došao kod mene da mi skrene pažnju na tamošnju opasnost od protivudara.

Nedelju dana posle Božića, odgovarajući na prazničnu čestitku generala Maršala, napisao sam ovo: „Za situaciju koja je nastala ne krivim ni svoje komandante, ni svoj štab, niti samoga sebe. Mi smo uzeli na sebe sračunati rizik, a Nemci su udarili po nama jače no što smo mi prepostavljali da će biti u stanju da učine“.

Vreme nije izmenilo takvo mišljenje. Ja bih radije postupao drsko i smelo no isuviše obazrivo, čak iako je obazrivost ponekada opravdana.

Kada je 16 decembra došlo do udarca, fon Rundštet
nas je zatekao potpuno angažovane, bez ijedne divizije u rezervi Grupe armija. Ovo stanje nije bilo neuobičajeno. Protiv neprijatelja, koji je bio tako strašno potučen kako smo zamišljali da su potučeni Nemci, ja, svakako, ne bih mogao svesno da zadržim u rezervi divizije koje bi bile bolje upotrebljene u ofanzivi. Ni u jednom trenutku moja „rezerva“ Grupe armija nije bila veća od dve divizije, dodeljene jednoj ili drugoj armiji, s tim da su mogle biti upotrebljene samo sa pristankom Grupe armija.

Strategiska rezerva SHAEF-a sastojala se od dve vazdušnodesantne divizije: 82-ge i 101-ve. Obe su bile prikupljene u Remsu za popunu posle Arnhema. Pošto su pre toga bile pozajmljene Montiju, — za ono što je SHAEF prepostavljao da će biti 48-časovno angažovanje, — pre no što su smenjene britanskim oklopnim jedinicama, obe su divizije čitavih 58 dana bile angažovane u borbi u Hollandiji.

Čim sam 16 decembra popodne saznao za Ardenski napad, ja sam iz Ajzenhauerove kancelarije telefonirao Patonu u Nansi. Džordžova 10 oklopna divizija, koja je sada bila izvan fronta, nalazila se u rezervi u blizini Tionvila, tačno južno od luksemburško-francuske granice. Želeo sam da upotrebim te oklopne snage da bih izvršio udar u neprijateljski južni bok, u slučaju da on probije Midltonov front.

„Džordž, uputite 10 oklopnu diviziju na drum za Luksemburg“, rekoh mu ja, „i neka se Moris⁴⁾ smesta javi Midltonu da dobije dalja naređenja“.

Paton se tome usprotivio, kao što sam i prepostavljao da će učiniti. Jedna oklopna divizija manje značila je smanjenje njegovih izgleda da se probije do Sara. „Ali, tamo nema neke velike opasnosti“, opirao se Džorž. „Dovraga, verovatno se ne radi ni o čemu više no o jednom napadu za razbijanje naših priprema, s ciljem da budemo ovde poremećeni, te da prekinemo ovu ofanzivu“.

Paton je mogao da bude i u pravu; međutim, bilo je isuviše rano da se to kaže. Ali, ja sam bio odlučio da ne

⁴⁾ General-major Vilijem Moris, komandant 10 oklopne divizije.

smemo da rizikujemo. Rizik koji smo svesno uzeli na sebe u Ardenima delimično se oslanjao na naše mogućnosti da u slučaju potrebe izvršimo protivnapad.

„Meni je đavolski teško da učinim to, Džordž, ali sam prinuđen da uzmem tu diviziju. Čak i ako se radi samo o jednom napadu za razbijanje naših priprema, kao što Vi kažete, Midlton mora da dobije pomoć“. U roku od nekoliko minuta Paton je telefonom izdao odgovarajuće nařeđenje.

Tada sam telefonirao Levu Alenu u istaknuti štab 12 grupe armija da mu javim o svojim naređenjima koja sam izdao Patonu. U isto vreme naredio sam mu da učini što treba kako bi Simpson 7 oklopnu diviziju prebacio Hodžisu, da bi ona, takođe, mogla biti upotrebljena — kao i 10 oklopna divizija — za nanošenje udara u fon Rundštetov bok.

U međuvremenu je general-major Rejmond Barton bio već počeo da se brine za položaj svoje 4-te divizije, koji je sada bio poljuljan i koji se nalazio na desnom kraju luksemburške linije fronta. Mi još nismo bili popunili gubitke koje je on bio pretrpeo u Hirtgenskoj Šumi i u vreme ovog napada njegova divizija nalazila se u kritičnom stanju usled svoje nedovoljne jačine. Sledеćeg jutra, kada je neprijatelj navalio preko reke Sauera, Barton je ubacio svoje kuvare, pekare i kancelariske službenike u liniju fronta. „Ali, mi ne uspevamo da ih zaustavimo“, opomenuo je Leva Alena, koji se nalazio 30 km u pozadini — u Luksemburgu. „Ako 10 oklopna divizija ne stigne uskoro ovamo, bolje je da se Grupa armija evakuiše“.

U nedelju ujutru, 17 decembra, ja sam se probudio rano u lepoj vili izgrađenoj od kamena u kojoj je stanovaо Ajk, u Sen Žermen-an-Leju. Vreme se još nije bilo prolepšalo za dejstvo avijacije i ja sam želeo da stignem do svoga štaba što je moguće pre. Na putu iz Pariza stigli smo u Verden pre pada mraka. Prošle noći Nemci su bili spustili padobrance iza naših linija da bi presekli puteve koji su vodili prema severnom boku neprijateljskog prodora. Spuštanje je bilo pogrešno, kao i većina noćnih spu-

štanja, i neprijateljski padobranci bili su rastureni na širokom prostoru iza naših linija. U Verdenu čekao me džip sa mitraljezom da bi me pratio na ostalom delu puta.

Na putu, u Luksemburgu, sa krova jedne skromne kamene vile visila je dižnovska američka zastava.

„Nadam se da je neprijatelj neće skinuti dole“, rekoh pokazujući Hansenu prstom na zastavu.

„Mislite li time da kažete da ćemo ostati smešteni u Luksemburgu?“

„Možete se opkladiti u život da hoćemo. Ja nemam nameru da premeštам unazad ovo komandno mesto. To bi svakog drugog smrtno zaplašilo“.

Ajzenhauer je, kasnije, osporio razumnost ovakve odlučnosti. Strahujući da bismo mogli izgubiti iz svojih ruku kontrolu nad jedinicama ako bi nas neprijatelj odatle isterao i prekinuo naše veze, on je preporučio da se mi osiguramo i da naš istaknuti taktički štab povučemo unazad do Verdena. Ja sam se usprotivio, ali ne iz razloga ponosa. Svaki simptom povlačenja štaba Grupe armija, rekoh mu ja, mogao bi lako da uzbudi celu komandu. Takođe bi mogao da izazove paniku u Luksemburgu i da dovede do toga da putevi budu zakrčeni izbeglicama baš u vreme kada nam budu najpotrebniji za pokrete trupa. U Verdenu, gde je bio smešten glavni deo štaba 12 grupe armija, postojao je isti takav centar komunikacija Grupe armija. Čak i ako bi, pod dejstvom vatre, istaknuti deo štaba morao da se premešta iz Luksemburga, uključivanje novog sistema veza bilo bi izvršeno bez ikakvog prekida.

Odvezli smo se pravo do palate državnih železnica koja je bila sazidana od mrkog kamenja i u kojoj je bilo smešteno naše istaknuto komandno mesto. Tu smo zatekli Leva Alena kako zabrinuto studira kartu u operativnoj sali. Načelnik Obaveštajnjog odjeljenja stavljao je oznake neprijateljskih divizija za koje je bilo utvrđeno da učestvuju u napadu. Bilo ih je već četrnaest, a od njih je polovina bila oklopnih. Bacio sam zabrinut pogled na kartu. „Izvinite za moj francuski jezik, Lev, ali gde su, dovraga, ovi pasji sinovi prikupili ovoliku snagu“.

Idućeg jutra, 18 decembra, centar našeg fronta u Ardenima bio je skrhan, ali su se krila još uvek čvrsto držala. Glavni napad Sepa Ditriha bio je zadržan od 1 armije kod Malmedija. Nekoliko kilometara južnije od te linije na grebenu, 7 oklopna divizija dojurila je u St. Vit da bi preduhitrla esesovske tenkove koji su snažno nadirali ka toj raskrsnici na drumu za Lijež. Iako je Barton bio prinuđen da ustupi deo zemljišta na našem desnom krilu, blagovremeni dolazak 10 oklopne divizije učvrstio je njegov položaj i izgledalo je da je sada krilo sigurno.

U centru su se Mantojfelovi tenkovi probili kroz raspored 28 divizije da bi prešli Midltonove rezerve i da bi se uputili na Bastonj, koji se nalazio skoro na pola puta između grada Luksemburga i Liježa. Severno od nesrećne 28 divizije, dva puka 106 divizije bili su na svom položaju već u okruženju. Ostatak ove novoprdošle divizije borio se kod St. Vita na život i smrt.

Midlton je prepostavljao da će doneti odluku da po svaku cenu držim Bastonj, čak i kada se njegov front raspadao u paramparčad. Kada sam pozvao Troja da mu izdam naređenje da drži tu kritičnu raskrsnicu puteva, on je odgovorio da je već dao nalog svojim trupama da se tamo ukopaju i drže. Delovi 10 oklopne divizije požurili su na sever, do Bastonja, da bi pojačali tenkove 9 oklopne divizije u odbrani tog važnog položaja. To isto veče, 101 vazdušnodesantna divizija zatutnjala je u Bastonju, posle jedne divlje vožnje kamionima iz Remsa, dok je 82 vazdušnodesantna divizija produžila na sever da bi zadržala manevar neprijateljskih klešta koji je krčio sebi put između Malmedija i St. Vita.

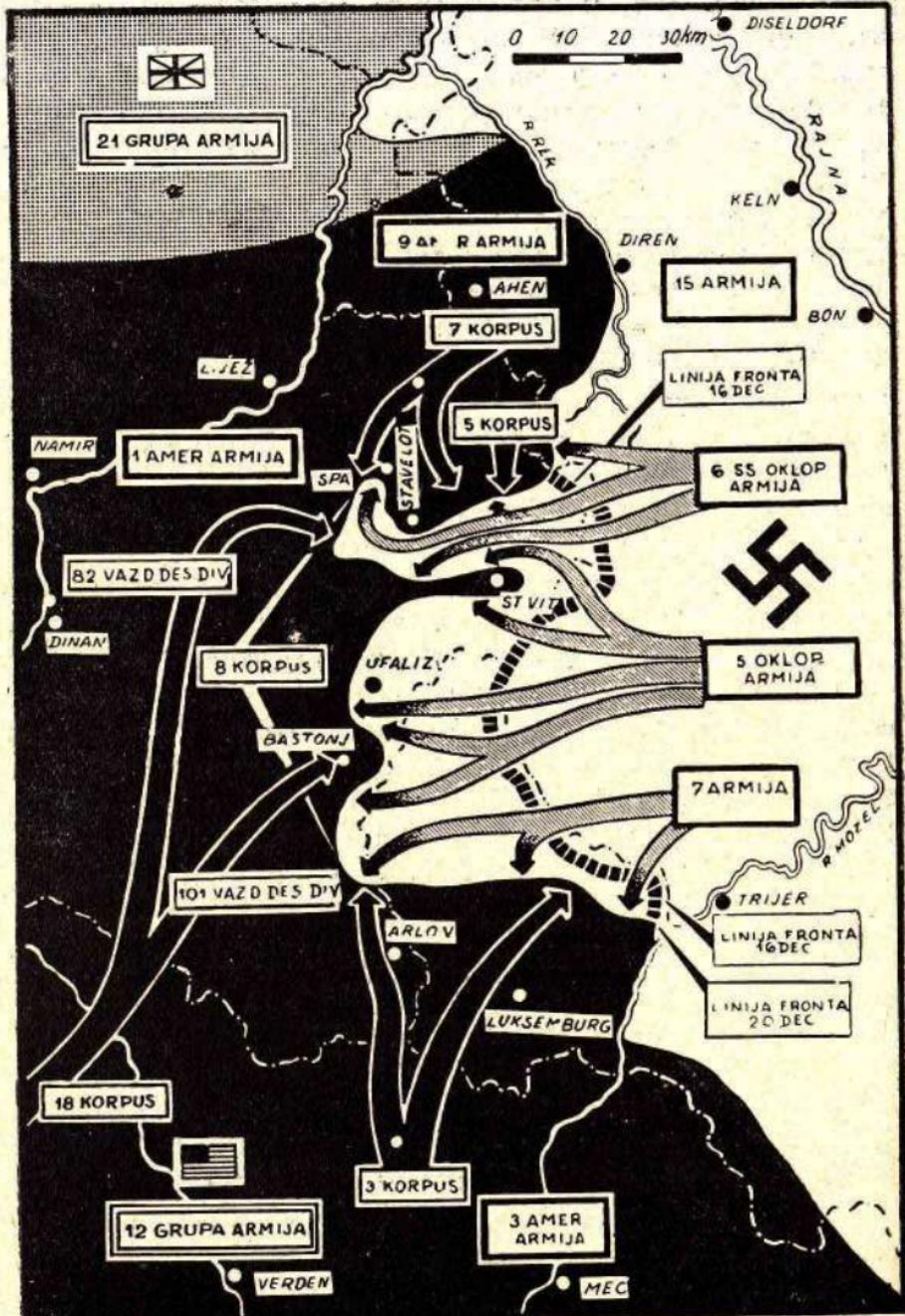
Ako bismo fon Rundštetovo nadiranje mogli ograničiti na brešu od 55 km između Malmedija i Bastonja, a čvrsto se držali na krilima, možda bismo mogli da prinudimo neprijatelja da ubacuje svoje snage u pravcu zapada, u Arde, gde bi ih sam teren razvukao. Između te dve tačke krivudala su samo tri osrednja puta u pravcu zapada, prema Mezi.

18 decembra uveče, imao sam nameru da prođem kroz Bastonj i odem do Spa, kada mi je Hodžisov adžutant predložio da umesto toga dodem avionom. Nemci koji su

govorili engleski, u zaplenjenim američkim sivomaslinastim uniformama, bili su se infiltrirali u naše linije sa namerom da unose paniku u našu pozadinu. Međutim, pre dve nedelje pala su nam u ruke zaplenjena neprijateljska naređenja za regrutovanje ovih „izviđačkih jedinica“. Dobrovoljci su imali da budu izabrani i obučeni od strane poznatog potpukovnika Ota Skorcenija, padobranskog razbojnika, koji je pre godinu dana zgrabio i izvukao Musolinija iz italijanskog hotela gde je bio zatvoren pošto je pao sa vlasti. Većina ovih neprijateljskih vojnika u uniformama američkih vojnika bila je uništena pre no što je stigla do Meze, ali pre no što je uništena, pola miliona američkih vojnika zaziralo je jedan od drugog svaki put kada bi se sreli na putu. Ni čin, ni propusnice, ni protesti nisu uspevali da poštede putnika od detaljnog pregleda na svakoj pojedinoj raskrsnici kroz koju bi prolazio. Od strane obazrivih američkih vojnika bilo mi je triput naređeno da dokazujem svoj identitet. Prvi put sam naveo Springfield kao prestonicu Ilinoisa (moj kontrolor je tvrdio da je Čikago); drugi put sam odredio mesto igrača u jednoj utakmici ragbija; treći put sam trebao da kažem ime tadašnjeg supruga jedne plavuše po imenu Beti Grabl. Grabl me zaustavila, ali stražar nije. Pošto je bio zadovoljan što je uspeo da me nadmudri, on me je ipak propustio.

U roku od dva dana postalo je očigledno da je neprijatelj bio preduzeo nešto mnogo više od napada za razbijanje protivničkih priprema. U jednoj dnevnoj zapovesti svojim trupama fon Rundštet je izjavio: „Mi smo sada stavili na kocku sve što imamo — mi ne možemo pretrpeti neuspeh“. U Grupi armija mi smo zaključili da su se njegovi ciljevi nalazili u krcatim skladištima u Liježu. Ja još nisam mogao da verujem da su se njegove ambicije protezale iza Liježa, do Anversa.

Kada je Hodžis oslabio svoj front na reci Reru da bi parirao neprijateljske tenkove na desnom krilu svoga fronta i da bi se utvrdio na odbranbenom položaju između Izbočine i reke Meze, ja sam bio spremam da odustanem

Skica 43. — Fon Rundštetov plan je izigran

Do 20 decembra, četiri dana posle početka napada, neprijatelj nije uspeo da postigne brzi probor na koji je računao. Ne samo da ga je Hodžis zadržao kod Malmedija, na severnom krilu, već je 7 oklopna divizija kod St. Vita bila ozbiljno poremetila njegov određeni plan.

od Patonove ofanzive u Sarskoj Oblasti. Dok bi se, na severu, 1 armija pomerala zajedno sa nemačkom ofanzivom u Izbočini, 3 armija bi imala, okrećući se iz oblasti Sar, da udari na slabo mesto ispod neprijateljskog stomaka. Džordž je bio ogorčen na perspektivu napuštanja svog uporišta u Sigfridovoj liniji. „Ali neka ide dovraga“, sleže on ramenima, „mi ćemo i tamo tući Švabe“.

Otsetao sam se s njime do njegovog džipa kada je toga dana pošao iz Luksemburga za Nansi. „Mi nećemo angažovati ništa više od vašeg materijala nego što moramo“, rekoh ja. „Ja želim da ga sačuvam za grandiozan udarac kada ga budemo vraćali, — a mi ćemo ovu kopilad udariti svom snagom“. Džordž se nasmeši i još više povuče svoju zimsku dolamicu pod bradu.

Da bi oslobodio Patona za ofanzivu na neprijateljski stomak, Ajzenhaueru je bilo potrebno da proširi front Deversove 6 grupe armija, kako bi ova odmenila 3 armiju određenu za Sar. Da bi koordinirao ovu promenu među grupama armija, Ajzenhauer je 19 decembra sazvao konferenciju u glavnom delu štaba 12 grupe armija u Verdenu. On se iz Versaja dovezao u hladnu kasarnu, u jednom teškom automobilu zaštićenom od dejstva zrna. Kontra-obaveštajna služba zahtevala je mere predostrožnosti posle izveštaja koji su stigli u SHAEF po kojima je Skorceni bio uputio jednu grupu atentatora da pronađu i ubiju Vrhovnog komandanta. Paton je za protivudar na Izbočinu imao da izvuče dva od svoja tri korpusa sa fronta u Saru, dok je Devers oslabio svoj front i razvukao se uлево u sektor 3 armije. Kao i Paton, ni Devers nije voleo što je morao da napusti ofanzivu svoje 6 grupe armija da bi pomogao vađenje našeg kestenja iz vatre u Ardenima. Ali se i on, takođe, priklonio strategiskim obzirima.

U međuvremenu, Paton, koji je na Siciliji bežao od rešavanja pitanja snabdevanja, kao dosadnih detalja, pokazao je koliko je bio dobro naučio svoju lekciju u toku

septembarske „suše“, snabdevši skladišta svoje 3 armije inžinjeriskim mostovim materijalom koji je imao da bude upotrebljen u prelasku preko Rajne. Bojeći se da Devers ne probere iz ove naslage materijala ono što mu treba, ako bi mu one pale u ruke posledicom premeštanja Grupe armija, Džordž je uporno zahtevao da pri preuređenju granica njegove zone ostavimo ta skladišta u njegovom sektoru. Dva meseca kasnije, ova predviđanja su se isplatila kada je Džordž prešao Rajnu iz pokreta i prebacio 3 armiju preko nje pomoću te izdašne rezerve inžinjeriskog materijala.

U hladnoj vojničkoj sobi verdenskog kazemata, gde je jedna usamljena trbušasta peć pomagala da se ublaži hladnoća vlažnog decembra, brzo smo se sporazumeli o jednom sveobuhvatnom planu za probijanje neprijateljske izbočine na njenim bokovima. Ajzenhauer je već bio odbrio premeštanje 3 armije; konferencija je bila sazvana u prvom redu da bi se na njoj planirale Deversove potrebe. Niko nije predložio neku drugu alternativu za akciju, pošto bi jedina „alternativa“ dovela do povlačenja na zimsku liniju na Mezu. Čak i teoretičari Operativnog odeljenja, čija je dužnost bila da ispitaju sve varijante koje su nam se pružale, odbacili su povlačenje kao absurdno i nedostojno da bude uopšte uzeto u razmatranje.

Iako bih ja više voleo da pritegnem Izbočinu u jednovremenom napadu sa obe strane, bilo je jasno da Hodžis ne bi mogao preduzeti neku ofanzivu pre no što bi zaustavio neprijateljsko napredovanje. Pored toga, iznurenja 1 armija bila je 19 decembra isuviše zauzeta u zaustavljanju nemačke ofanzive da bi mogla i pomisliti da uzvratiti udar. Da je Hodžis bio u mogućnosti da prikupi izvesne snage iza svog krila kod Malmedija i da udari južno odatle, na St. Vit, on bi možda mogao da suzi grlo i u mnogome smanji Izbočinu. Ali, istom brzinom kojom je izvlačio divizije sa Rera bio je prinuđen da ih počesno angažuje u sprečavanju neprijateljskog probaja na Mezi. Kada je neprijatelj prodro dublje u Ardene, tražeći neki nezaprečeni put severno od Meze, Hodžis je rastegao svoj front u natčovečanskom naporu da ga zadrži. Ako bi tenkovi Sepa Ditriha probili taj bedem i gurnuli dalje ka Liježu,

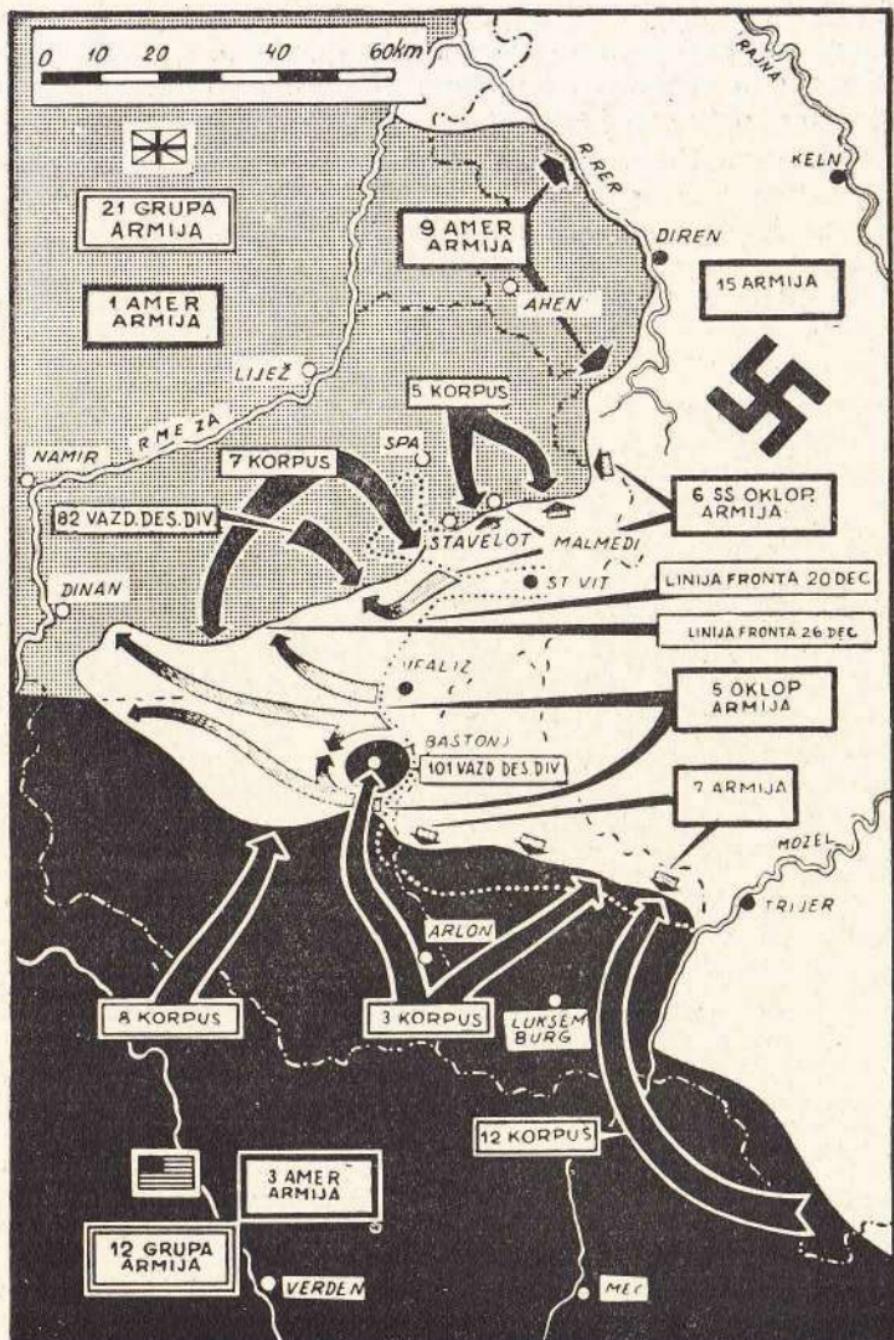
Hodžis bi verovatno bio primoran da popusti u svom pritisku na krilo kod Malmédija. Najzad, tu je on spasao 1 armiju sprečavajući neprijateljskim *glavnim* snagama da postignu makakav rezultat.

Ali, ako Hodžis nije mogao da izvrši protivudar u neprijateljski severni bok, nije bilo ničeg što bi odvratilo Patona da sa juga izvrši protivudar na Izbočinu. Ustvari, stanje 1 armije bilo je tako teško, da smo, ako joj Paton ne bi hitno pritekao u pomoć jednom diverzijom, strahovali da Hodžisov front ne bude skrhan, što bi omogućilo neprijatelju da navali u masi preko reke Meze.

U međuvremenu se naša situacija na raskrsnici puteva kod Bastonja brzo razvijala u veliku krizu. Mantojfelova 5 oklopna armija, u centru fon Rundštetovog fronta, prošla je pored tog ostrva otpora da bi presekla njegove severne i južne izlazne puteve. Iako je okružen Bastonj, koji je bio unapred osuđen, ja sam ipak naredio Midltonovom 8 korpusu da se čvrsto drži kod tog važnog objekta. Čak, iako bi nas to moglo koštati teških gubitaka u dvema oklopnim borbenim grupama⁵⁾ padobranske divizije, koje su bile stigle do tog isturenog položaja, ja ne bih smeо da se odreknam Bastonja i da dopustim neprijatelju da proširi svoju Izbočinu. Ali, iako nisam umanjuvao teško iskušenje koje smo nametnuli njenim branioncima, bio sam duboko uveren da bi 101 padobranska divizija mogla da se drži uz podršku tenkista iz 9 i 10 oklopne divizije. Oni bi mogli da izdrže, smatrao sam, sve dok se Patonova 3 armija ne probije da ih osloboди pritiska. Oslobođenje od pritiska kod Bastonja imalo je da bude prioritetni cilj Patonovog bočnog udara.

„Kada ćete biti u mogućnosti da pođete, Džordž?“ pitao sam, znajući koliko će biti težak njegov pokret preko ograničene putne mreže koja je spajala Luksemburg sa njegovim frontom u Alzasu. Džordž je procenio da će to biti kroz 48 časova; svaki drugi komandant bi zadržao dah i verovao bi da uzima na sebe rizik ako kaže kroz 98.

⁵⁾ Jedna oklopna borbena grupa približno obuhvata jednu trećinu tenkova, pešadije i artiljerije oklopne divizije.

Skica 44. — Vrhunac nemačke protivofanzive

26 decembra, u blizini Dinana na Mezi, 2 oklopna divizija zaustavila je čelo fon Rudštetovih snaga. To isto popodne probila se 3 armija do Bastonja. Paton je sada bio angažovan u jednom napadu punog zamaha protiv donjeg boka Izbočine.

Pošto se sada bio potpuno pomirio sa odlaganjem svoje Sarske ofanzive na neodređeno vreme, Džordž je postao nestrpljiv da otpočne sa protivudarom. On zapali novu cigaru i pokaza prstom na Izbočinu, na mestu gde je ona probijala tanke plave linije na našoj radnoj karti.

„Bred“, uzviknu on, „ovog puta je Švaba uvukao svoju glavu u mašinu za mlevenje mesa“. Zapretivši pescicom, on dodade: „A ovoga puta, ja držim ručicu poluge za obrtanje“.

Posle dva dana Džordž je dobro počeo sa svojim napadom. Nedelju dana kasnije, bio je fon Rundštet nateran da se zaustavi baš na kulminacionoj tački svoje ofanzive. Patonovo briljantno premeštanje 3 armije sa njegog mostobrana u Saru na snegom pokriveni Ardenski front postalo je jedan od sjajnih postignuća našeg komandovanja u operacijama na Zapadu. Čak i pre no što je iz Verdena pošao za Nansi, 19 decembra, Džordž je telefonom dao nalog za početak pokreta. Dva dana kasnije, 21 decembra, on je napadao u pravcu Bastonja sa jednom oklopnom i jednom pešadiškom divizijom. Do Božića su se ovim prvobitnim dvema divizijama pridružile još četiri. Za manje od nedelju dana Paton je gro svoje 3 armije sa njenim topovima, snabdevanjem i opremom prebacio 75 do 120 km severno — u novu ofanzivu. U ovom masovnom danonoćnom pokretu po zaledenim putevima učestvovalo je 133.000 tenkova i kamiona. Sa prozora moje kancelarije, koja je gledala u tesnac u kome su srednjovekovne kule i bedemi bili usečeni u stenama, mogao sam da izbrojim udvojene kolone kada su prelazile preko kamenog mosta na svodove. U teškim šinjelima, koji su još bili zamazani blatom iz Sara, vojnici su se bili šćućurili od zimske hladnoće koja je prodirala u njihove kamione pokrivene krovovima od platna. U kupolama svojih „Šermana“, tenkovske starešine su bile uvile svoja lica vunenim šalovima dok su upravljale svojim nezgrapnim vozilima kroz ulice grada. Ove su kolone i danju i noću tandrkale po kaldrmisanim ulicama, sve dok 21 decembra novi snežni

zastor nije zavejao ulice, te su sada nečujno klizili kao duhovi.

Brzina kojom je 3 armija obrnula svoje snage na sever začudila je čak i one od nas koji smo u Ardenima suviše računali na pokretljivost naše armije. Kada su, 20 decembra, 5 diviziji bila izdata telefonska naređenja, dva njena puka bila su angažovana u napadu na neprijatelja u Sauerlauternu, dok je treći držao odbranbeni otsek severno od tog mostobrana. 24 časa kasnije, dva puka su se već nalazila na prostoriji za prikupljanje severoistočno od Luksemburga, dok je treći čekao smenu i sam bio spreman za pokret na sever.

Sve do bitke za Izbočinu ja nisam delio Džordžovo oduševljenje o ljudstvu štaba njegove 3 armije, kome su, obratno od onoga iz 1 i 9 armije, nedostajali pojedinci-majstori svog posla. Ustvari, ja sam se jednom bio složio sa primedbom jednog drugog višeg komandanta koji je rekao: „Paton može da izvuče veće rezultate rada iz jedne osrednje grupe štabnih oficira no iko drugi koga sam sreо“. Njegovi glavni saradnici bili su — skoro bez izuzetka — oni isti koji su preostali iz operacija na Siciliji; tamo bi njihovi rezultati rada — najblaže rečeno — mogli biti okarakterisani kao nešto manje no perfektni. Međutim, pet meseci boravka u Evropi uigrali su taj štab, i Paton, koji se i sam bio znatno izgradio, uspeo je na lep način da izvuče iz njega sjajan napor kojim je bio okarakterisan manevar zaokreta 3 armije u Izbočini.

Iako se Paton, što je bilo razumljivo, veoma nerado odrekao svoje 10 oklopne divizije u toku prvog dana ofanzive oko Izbočine, ovaj izvanredan preokret na njegovom frontu nije Džordža mnogo zabrinuo. Jer, uprkos komplikovanosti samog manevra, on je njime upravljaо skoro isključivo telefonom, pronalazeći iz dana u dan mogućnosti da proširi kapacitet svojih puteva.

Pokretljivost je pretstavljala američko „tajno“ oružje koje je fon Rundštetu nanelo poraz u Ardenima, ali je ono svoju efikasnost dugovalo stepenu osposobljenosti američkog ljudstva u štabovima. Sa diviziskim, korpusnim i armiskim štabovima, koji su bili obučavani na istom

jeziku, praksi i tehnicu, mi smo mogli da pribegnemo davanju nepotpunih usmenih naređenja sa sigurnošću sa vršenog sporazumevanja između američkih komandanata. Ta naređenja, opet, bila su lako prenošena pomoću najboljeg od svih sredstava: dobro razgranatog telefonskog sistema koji smo sa sobom nosili na bojište. Sa svoga pišačeg stola u Luksemburgu, ja nikada nisam bio udaljen više od 30 sekundi od mene koje od armija. Ako bi nastupila potreba, mogao bih pozvati svaku pojedinu diviziju na frontu. Oficiri službe veze vole da nas potsete na to da „iako Kongres može nekoga unaprediti u čin generala, njemu su potrebna sredstva za vezu da bi ga napravio komandantom“. Ovo načelo nikada nije bilo sjajnije dokazano no u bici za Ardene.

Mada je Hodžis 19 decembra izvodio čarke za uzne-miravanje neprijatelja, ja nisam bio zabrinut sve donde dok se čvrsto držao za oslonac kod Malmedija. Sep Ditrih je već bio razbio 4 prvoklasne divizije protiv tog položaja pre no što je skrenuo svoj glavni udar na jug, preko komunikacijskog čvora kod St. Vita. Bilo je 5 glavnih drugova koji su se ukrštali u centru te male belgijske varoši koju je Hodžis svojom 7 oklopnom divizijom bio zatvorio za neprijateljsko napredovanje. Ditrihove glomazne kolone sustizale su jedna drugu i nagomilavale se pozadi St. Vita. Kada su se njegovi tenkovi podelili u dva pravca, da bi izbegli ovu raskrsnicu, na sever i jug, oni su ubrzo gubili svoju dragocenu brzinu po blatnjavim drugoklanskim putevima koji su od Ardena napravili tako varljivu klopu za motorna vozila.

Fon Rundštet je igrao na kartu brzine svoje ofanzive, znajući da će se vreme, ako ne bi postigao brzi proboj, okrenuti u korist naših motorizovanih armija, jer bismo ubacili pojačanja protiv njegovih bokova. Ni posle četiri dana silovitih napada neprijatelj nije bio uspeo da odvoji Hodžisa od oslonca kod Malmedija uz koji se bio grčevito prikopčao, niti je isterao 7 oklopnu diviziju iz St. Vita, iako je ova imala prema sebi brojno nadmoćnijeg protivnika. Plan na kome su Nemci bili zasnovali svoju ofanzivu

bio je propao i, mada još nismo mogli biti sigurni, izgledalo je kao da je Hodžis već bio preokrenuo sudbinu Izbočine u našu korist. Ne uspevši da do 19 decembra u probijanju dospe do Meze, neprijatelju je trebalo da bude jasno da u džepu ne može postići uspeh i da mora da povuče svoje snage.

Iako je Štab 1 armije bio izagnat sa svog komandnog mesta iz Spa — kada se jedna neprijateljska kolona približila na oko 2.000 m od te banje — opasnost je bila otklonjena samo blagovremenim dolaskom tenkova iz 3 oklopne divizije. Međutim, pre napuštanja svog komandnog mesta, 1 armija je evakuisala više od 4 miliona litara pogonskog goriva i udaljila ih od neprijateljskog dometa. Drugih 450.000 litara bilo je zapaljeno da bi se sprečilo da budu zaplenjeni. A treći depo od 8.500.000 litara nalazio se u toku premeštanja ka pozadini. Akutna oskudica pogonskog goriva, koja je došla kao posledica uništenja neprijateljske industrije benzina iz vazduha, prinudila je fon Rundšteta da svoj napad otpočne bez dovoljnih rezervi u benzinu. Bez zaplenjenog američkog pogonskog goriva njegova ofanziva nije mogla da uspe.

Pre no što sam to veče, 19 decembra, kasno napustio svoju kancelariju i uputio se u svoj stan u hotelu „Alfa“, pozvao sam Midltona u štab njegovog 8 korpusa. Troj je računao da je dejstvo njegovog korpusa, iako razbijenog ofanzivom, stalo neprijatelja daleko više vremena no što je neprijatelj mogao podneti. Jer, uprkos velike nadmoćnosti i iznenađenja prvoga dana njegovog napada, fon Rundštet je utrošio četiri dragocena dana da bi stigao do Bastonja.

Troj Midlton imao je prava da se ponosi svojim 8 korpusom, jer su se sve njegove divizije hrabro ponele u ogorčenim borbama za usporavanje neprijatelja koje su istakle snalažljivost američkog vojnika. Iako iznenađen i dezorganizovan, deo 106 divizije povukao se na raskrsnicu St. Vita. Tu mu se u odbrani te raskrsnice priključila 7 oklopna divizija. U pogledu taktičke važnosti, ovaj komunikacijski čvor bio je od veće vrednosti čak i od samog Bastonja. Na južnom kraju Midltonovog fronta, na me-

stu gde Luksemburg pravi izbočinu u vinogradima doline Mozela, Bartonova 4 divizija bila je posrnula, ali nije pretrpela slom. Međutim, u pogledu hrabrosti, niko nije mogao prevazići iscrpenu i desetkovani 28 diviziju. Mada je bila pređena od strane prvog talasa Nemaca, koji su izbili iz maglovitog predela Ajfela, 28 divizija se rasturila u šumi i podelila na niz malih jedinica koje su izvodile borbe za dobitak u vremenu. U toku tri neprospavana dana i noći, trupe te divizije, u borbenom poretku, povlačile su se gundajući prema Bastonju, stvarajući vreme za ojačanje tog položaja — uporišta. U toku prve nedelje te Arden-ske ofanzive bilo je javljeno da je skoro jedna četvrtina cele divizije bila poginula, ranjena ili nestala.

Iako Ajzenhauer u toku konferencije od 19 decembra u Verdenu nije pokazivao znake uznemirenosti, njegov je štab u SHAEF-u pokazao simptome onoga što smo mi u Grupi armija ocenili kao akutan slučaj potresa. Ova uznemirenost ubrzo je bila preneta na hotel „Skrib“, u Parizu, gde su novinari — akreditovani kod SHAEF-a — učinili da ova nervoza, koja je došla iz Versaja, odjekne dalje. Njihove priče o našoj situaciji u Ardenima bile su toliko preuveličane da sam ja posle toga tražio od Ajka odborenje da obrazujem jedan logor za štampu kod istaknutog dela štaba 12 grupe armija, gde bi novinari mogli dobiti bolju pretstavu o frontu no što su je dobijali u Parizu.

Prvi dokaz SHAEF-ove zabrinutosti stigao je sa jednim teleprinterskim saopštenjem koje nam je skretalo pažnju da se osiguramo da nijedan most na Mezi ne padne u neprijateljske ruke. „Šta oni, dovraga, misle da mi radimo“, jadao se Lev ALEN, „da smo počeli povlačenje u pravcu morske obale?“

Međutim, kao grom iz vedra neba, 19 decembra uveče, došao je jedan telefonski poziv Bedela Smita.

„Ajk smatra da bi bila dobra ideja“, rekao je Bedel, „da prebacite na sever Montiju Vaše 2 armije, i da ga pustite da upravlja tom stranom Izbočine iz 21 grupe armija. To bi moglo da nas poštedi velikih nezgoda, naročito ako se prekine Vaša veza sa Hodžisom i Simpsonom“.

Ovo je bilo moje prvo saznanje o promeni u komandovanju koja je obojicu, i Hodžisa i Simpsona, stavljala pod komandu Montgomerija; prvoga u toku od mesec dana, a drugog sve dok ne budemo prešli Rajnu. Ajzenhauer nije postavio to pitanje u toku našeg sastanka u Verdenu, toga dana rano ujutru, niti je pokazao ikakvu zabrinutost za moje veze sa severom. Naše linije koje su isle preko Bastonja bile su presečene, ali je bila uspostavljena pomoćna mreža — preko zapadnog kraja Ardena. Pored toga, bila je razvijena još jedna mreža, za svaku sigurnost, iza Meze. Sve dok neprijatelj bude zadržan u oblasti Meze, nije izgledalo verovatno da bismo mogli izgubiti sve naše duge linije, bilo za 9-tu bilo 1-vu armiju. Ustvari, to se nikada nije ni dogodilo.

Iznenadnost ovog Bedelovog predloga naterala me da brzo razmislim o njemu. „Pitao bih da li je takva promena potrebna“, rekoh. „Kada budemo isterali neprijatelja iz Izbočine, biće lakše da se napad koordinira odavde“. Ako bi Montgomeri trebao da dela, kako je to Bedel objasnio, koordinacija između obe grupe armija imala bi da bude dirigovana iz SHAEF-a.

Ali Smit je bio za promenu. „Izgleda da je to ta logična stvar koju treba učiniti“, rekao je on. „Monti se može starati za sve što je severno od Izbočine, a Vi ćete imati sve što je južno“.

„Bedel, meni je teško da stavim prigovor“, rekoh mu ja. „Svakako, da je Montijeva komanda američka, ja bih se u potpunosti složio s Vama. Bilo bi logično da se to učini“. U ovom odlučujućem trenutku ja nisam mogao da mu kažem da je ono čega sam se najviše plašio bila verovatnoća da bi ova prinudna promena mogla diskreditovati američku komandu.

Jer, niko ne bi mogao osporiti da bi promena pretstavljala logičnu stvar; bilo je mnogo razloga da grupa armija na severu preuzme privremenu komandu nad svim armijama sa te strane prodiranja. Dalje, ako bi fon Rundštet forsirao Mezu iza obe naše američke armije, onda bi se Montgomerijeva 21 grupa armija našla u veoma ozbiljnoj situaciji zbog te ofanzive. Da bi se zaštitio, on bi, bez

sumnje, trebao da obrazuje rezervu na tom desnom boku. Međutim, ako bi se u njegovu komandu uključile američke armije i ako bi se ona proširila na ceo front dole do Izbočine, on bi protiv neprijateljskog ugrožavanja u oblasti Meze upotrebio te britanske rezerve.

„Nema nikakve sumnje, po mom mišljenju“, priznadoh Smitu, „da ćemo, ako postupimo po Vašem predlogu, dobiti veću pomoć od Britanaca u vidu rezervi“.

Upitao sam da li je ova promena u komandovanju imala da bude *privremenog* karaktera. Bedel je odgovorio potvrđno rekavši da bi ona trajala samo dok bude postojala Izbočina.

Pošto je zagarantovano da će ova promena biti privremena, ostali moji prigovori odnosili su se na pitanja prestiža. Jer, ako SHAEF ne bude ovu promenu potpuno objasnio, ona bi mogla biti protumačena kao da je Ajzenhauer izgubio poverenje u mene ili, što bi bilo još značajnije, u američku komandu. Ako bi, posle ove promene, javnost izgubila poverenje u mene, Ajzenhauer bi za tu situaciju lako našao lek u tome što bi me vratio u Ameriku. Ali, ako bi njegova akcija bila shvaćena kao dezavuisanje američke komande i ako bi se pretpostavilo da su nas Britanci spasli, onda bi to za našu buduću ulogu u ratu bila nepopravljiva šteta.

Mada su ovi prigovori izgledali dosta stvarni, ja sam ih ipak odbacio, jer sam se bojao da bi mogli biti isuviše dovedeni u vezu sa mojom brigom za svoju ličnu karijeru. Ajzenhauer je odlučio da nas vodi u borbu zajedno, kao saveznički komandant. Ako je trebalo da ne bude nikakvih razlika između Saveznika, pitao sam se da li imam pravo da u ovoj specijalnoj krizi postavljam pitanje prestiža.

Promena je trebala da se izvrši 20 decembra u podne. Dobijanjem 1 i 9 američke armije povećala bi se Montgomeryeva komanda na 4 armije. Meni je *privremeno* trebala da ostane samo Patonova 3 armija.

Da je najviši britanski komandant bio ma ko drugi a ne Monti, promena u komandovanju verovatno bi se izvela bez incidenta, teškoća i napetosti. Svakako, ona nikada

ne bi izazvala nesporazum među Saveznicima kako se to docnije desilo. Ali, Montgomeri, nažalost, nije mogao da odoli datoj prilici da nas povuče za naše „jenkijevske“ noseve. Čak će mu i Fredi de Gangen, njegov načelnik štaba, docnije prebacivati način na koji se ponašao. I, dok je tada Ajzenhauer držao jezik za zubima, dotle je nekoliko godina posle rata priznao da nikada ne bi predložio promenu u komandovanju da je mogao predvideti teškoće koje je ona izazvala. Srećom, šteta je došla docnije, kada je već naša kriza u Izbočini bila prošla.

Iako Montgomeri nije angažovao više od *jedne jedine* brigade svojih britanskih trupa protiv neprijateljske Izbočine, on je podupro bok 1 armije sa 4 britanske divizije. Mada su ove britanske rezerve ohrabrine Hodžisa da baci sve što ima u Ardene, ja sam se docnije pitao da li je ovaj posao bio vredan nesporazuma koji se pojavio sa promenom u komandovanju.

Skoro u istom trenutku kada je pomenuta promena dovela Hodžisovu i Simpsonovu armiju pod njegovu 21 grupu armija, Montgomeri je hitno poslao jednog oficira za vezu dole do Meze da se na licu mesta uveri i javi da li je neprijatelj ma gde prešao preko nje. Hodžis bi mu rado mogao reći da je Nemci nisu bili prešli. 7 oklopna divizija još uvek se držala za svoj klin kod St. Vita, dok su se na severu, na krilu kod Malmedija, veteranska 1, 2 i 9 divizija bile ukopale na tom kritičnom krilu fronta. Kod belgiskog farmerskog sela Staveloa, svega 33 km jugoistočno od Liježa, 30 divizija se još jednom angažovala sa istom onom upornošću koju je već bila pokazala kod Mortena. Sada, kada se Izbočina bezopasno širi preko praznih Ardena ka zapadu, Hodžis je radi pripreme za protivudar prikupio svoj 7 korpus na boku.

Ovo izvanredno pregrupisavanje 1 armije u napadu bilo je ravno čak i neverovatnim podvizima 3 armije. Samo u toku 17 decembra ona je u pokret za pregrupisavanje stavila 60.000 ljudi i 11.000 vozila. U toku prvih devet dana fon Rundštetove ofanzive 1 armija je upotrebila

196 konvoja sa ukupno 48.000 vozila i 248.000 ljudi. Kada je u toku Prvog svetskog rata Galijeni⁶⁾) jurio sa svojom famoznom „taksi“-armijom da bi zaustavio Kajzerove trupe na Marni, on je prevezao jedva 4.985 ljudi na udaljenje od 52 km, i to sa 1.200 pariskih kola.

Uoči Patonovog napada u pravcu američkog reduta kod Bastonja, Montgomeri je radiom javio da planira da odloži svoj napad sa severa, za koji je Hodžis bio prikupio Kolinsov 7 korpus. On je umesto toga bio odlučio da „uredi“ odbrambene linije na svom frontu pre no što preduzme protivofanzivu. Posledica toga bila je da su divizije, koje su bile prikupljene za Kolinsov napad, rasturene na potpornom bedemu, a neprijatelj je i dalje zadržao inicijativu na severnoj ivici Izbočine. Tek 3. januara, 12 dana kasnije, Montgomeri je završio svoje pripreme i napao.

U međuvremenu, neprijatelj je priznao da je njegov glavni napor na krilu kod Malmedija bio uzaludan, pošto se tu Hodžis borio i prinudio Sepa Ditriha na zastoj. Iznenadenje je prošlo; fon Rundštet je igrao na kartu brzine i izgubio je. Sada, kada je bio stavljen pred borbe velikog stila, umesto proboga do Meze, koji je bio planirao, fon Rundštet je prebacio težište napada na fon Mantojfelovu 5 oklopnu armiju. U isto vreme, on je ostatak svojih rezervi angažovao u otvoru koji je bio stvoren severno od Bastonja i napao je u pravcu zapada. Na taj način, pošto je bio odbačen u svom napredovanju prema Liježu, fon Rundštet, koji sada nije imao nikakav cilj neke veće vrednosti, mogao je samo da troši svoje snage protiv Ardena.

Na dva dana pre Božića prvi put se u toku osam dana podigao zastor sivih oblaka koji je tako dugo pokrивao nebo nad našim frontom, i sjaj sunčeve svetlosti ocrtao je siluete neprijatelja na ardenskom snegu.

Pre toga bili smo svakog jutra sve žalosniji kada je mladi meteorolog 9. vazduhoplovne komande počinjao dnevni pregled sa svojim turobnim izveštajem koji se stalno ponavljaо. I svakog jutra je Vandenberg, sedeći na

⁶⁾ U originalu стоји Foš. — Prim. prev.

stolici koja je bila neposredno do mene, uvlačio vrat sve više u svoj letački kožni kaput. Na više od sto raskaljanih aerodroma, raspoređenih od Škotske do Brisla, čekala je saveznička avijacija sa preko 4.000 aparata da se raskine fon Rundštetova sprega sa lošim vremenom.

23 decembra ujutru dojurio je Vandenbergov meteorošlog u ratnu salu taktičkog dela štaba sa prognozom o lepom vremenu duž celog fronta. U roku od jednog časa avijacija je oživela uz moćnu tutnjavu motora i avioni su u rojevima leteli visoko iznad Luksemburga da bi se priključili napadu. Iako bi fon Rundeštet mogao i dalje da gura svoje izgladnele kolone prema Mezi, on ne bi mogao više da pothranjuje ofanzivu čim bismo mi mogli da ga tučemo iz vazduha. Avijacija je toga prvog vedrog dana izvršila ukupno više od 1.200 poleta. Sledеćeg dana je 2.000 bombardera, praćenih sa više od 800 lovaca, izvršilo napad na 31 taktički cilj bacivši više od 4.300 tona bombi. Lovci-bombarderi rasturili su se po Ardenima jureći ka mestima gde je neprijatelj bespomoćno čekao u smaknutim kolonama. U Bastonju, tom hrabrom džepu koji su napadale 3 neprijateljske divizije, 241 avion za transport trupa izvršio je iz niskog leta precizno spuštanje hrane, sanitetskog materijala i municije.

Iz Luksemburga smo mogli da posmatramo začelja formacija teških bombardera kad su zujale nad našim glavama na putu ka vrlo živoj železničkoj ranžirnoj stanicu kod Trijera, iza nemačke granice.

Pozadi, u SHAEF-u, gde je vladala sve veća zabrinutost kada su se crvene oznake, koje su obeležavale fon Rundštetove armije, pokretale po tamošnjim radnim kartama, Operativno odeljenje opet je strahovalo za sigurnost mostova preko Meze između Namira i Dinana. Iako nisam odričao da bi fon Rundštet mogao ipak da proširi svoju Izbočinu do te reke, ja sam mu osporavao mogućnost da je pređe, čak i sa lakin izviđačkim snagama. Neprijatelj je ranije porušio te mostove u toku svog naglog povlačenja ka Sigfridovoj liniji. U toj nevažnoj okuci reke nije bilo ništa popravljeno, a naši pontonski mostovi, koji su zamenjivali one ranije, mogli su biti porušeni pomoću običnog detonatora. Ja sam predložio Alenu da uputimo

radiogram SHAEF-u da se za ovo ništa ne brine. Pošto me je Paton uveravao da će se uskoro probiti i oslobođiti Bastonj, bilo mi je veoma stalo da Montgomeri udari neprijatelja sa severa. Stoga sam preklinjao Ajka da potstakne Montgomeriju da učini pokušaj i ubrza taj protivnapad. Ali Montgomeri nije htio da žuri. Umesto da istisne neprijatelja na centru, što smo Paton i ja žarko želeti da učinimo, on je više voleo da ga zadržava zatupljujući klin njegovog napredovanja. Na drugim mestima duž boka Monti je bio još uvek zauzet poslom oko „uređivanja“ svoga fronta. 82 diviziji bilo je naređeno da se povuče iz svog klina na rečnom toku iza St. Vita i da sledi povlačenje 7 oklopne divizije sa tog položaja. Ali, kada je Montgomeri predložio dalje povlačenje koje bi na toj tački proširilo Izbočinu, i Kolins i Ridžvej energično su se usprotivili, te je Montgomeri odmah popustio. U jednom pismu Hodžisu napisao sam, iako on nije bio više pod mojoj komandom, da bih „sa ozbiljom zabrinutošću posmatrao ustupanje svakog daljeg terena“ na njegovoj strani Izbočine.

Na Badnje veče predložio je Montgomeri da ja sledećeg dana odletim do istaknutog komandnog mesta 21 grupe armija i da tamo zajedno uskladimo naše planove grupa armija za likvidiranje Izbočine. Patonovi tenkovi su sada prokrčili sebi put sve do na 4 km od Bastonja. Severno od toga grada odvajao ga je od 1 armije koridor od 38 km. Sada smo mogli artiljerijom da presečemo tri drugoklasna puta koji su pretstavljali neprijateljsku arteriju za snabdevanje kroz taj otvor koji se sve više sužavao.

Strahujući da bi jedan odred Skorcenijevih razbojnika mogao da prodre u grad Luksemburg, Sibert me obavio dobro proračunatim zastorom obezbeđenja. Jedna od njegovih mera predostrožnosti bila je i ta što je moj avion „C-47“, koji je bio parkiran na luksemburškom aerodromu, prenestio na jednu bazu za noćne lovce, koja se nalazila na 40 minuta automobilske vožnje u pozadini, kod Etena. Da bih prilikom leta do Montgomerijevog komandnog mesta uštedeo u vremenu, naredio sam Robinsonu da poleti iz Etena i da me usput uzme u Luksemburgu, na svega dva minuta leta od nemačkih linija. Tu bi mu se priključila i

njegova posada. Ali, kada je Sibert načuo za ove planove, on je tako energično protestovao da sam ja napustio tu ideju i požurio za pilotom drumom za Eten. I ne čekajući na posadu, koja je tada bila ostala na luksemburškom aerodromu, mi smo iz Etena poleteli na avionu *Mary Q* i uzeli pravac preko jednog kraja Ardena, leteći nisko nad samim drvećem. Dok je Robinson pilotirao, Hansen i ja smo davali pravac leta po karti. Jedan čas docnije spustili smo se kod St. Tronda, u Belgiji, gde nas je Hodžisov ađutant, major Vilijem Silvan, iz Kolumbije, Južna Karolina, čekao sa kolima. Na putu za skromnu holandsku kuću u kojoj je Montgomeri bio uspostavio svoje komandno mesto, ja sam, umesto ručka, grickao jednu jabuku.

U selima kroz koja smo prošli, ulice su bile pune Holanđana u prazničnoj odeći.

„Šta se to danas dešava?“ upitah ja.

„Božić je, generale“ — odgovori Hansen.

Iako sam se nadao da će se Montgomeri uskoro priključiti našem protivudaru sličnom akcijom sa severa, ja sam ga zatekao u očekivanju poslednjeg neprijateljskog udara na tom boku. Sve dok ne bude siguran da je neprijatelj potpuno iscrpen, Montgomeri nije htio da opali svoj smrtonosan metak. Razočaran perspektivama daljeg odugovlačenja stvari, uputio sam se natrag do St. Tronda.

Kada je Robinson palio svoj motor, sa kontrolnog tornja čuo se glas: „Ne možete to uraditi pre mraka“ — opominjao je dispečer, „bilo bi bolje da ne poletite“. Praveći se da nije razumeo, Robinson je odvratio kroz mikrofon: „Nizvetar? Hvala Vam. Ja ću poleteti nizvetar“. Prešli smo preko piste i pod punim gasom se podigli sa zemlje u sumrak. U nedostatku dovoljne vidljivosti skakutali smo preko gomila šljake belgiskih ugljanih polja, trudeći se da razaberemo slabo vidljive kontrolne tačke za pravac leta. Kada smo nadleteli Eten, bio je pao mrak. Aerodrom je upalio svoje uljane buktinje i mi smo dodirnuli zemlju u jednom veoma lakom spuštanju. To veče vodnik Dadli je u moju sobu poslao tanjur čuretine.

Izbočina je 26 decembra dostigla svoju kulminacionu tačku, 25 km od mesta gde živopisni grad Dinan zatvara stenovitu klisuru Meze. Tamo je Erni Harmon bacio svoju 2 oklopnu diviziju protiv fon Rundštetove 2 oklopne divizije da bi ukočio poslednji neprijateljski napad. Čitava tri dana te su divizije bez predaha udarale jedna na drugu. U ovom sudaru tenkova protiv tenkova Harmon je na terenu ostavio 81 neprijateljski tenk u dimu. I, on je zaustavio fon Rundštetovo napredovanje.

Podnoseći mi izveštaj o tim borbama, nekoliko dana docnije, Harmon je pisao sa karakterističnom kratkoćom: „Sukobili smo se sa 2 nemačkom oklopnom divizijom 23, 24 i 25 decembra i zbrisali smo ih. Prilažem spisak otetog plena — uključujući 1.200 zarobljenika. Poginulo i ranjeno oko 2.500 ljudi. Velika klanica“.

„Plen“ koji je on naveo obuhvatao je 405 kamiona čiji se broj kod neprijatelja brzo smanjivao i 81 artiljerisko oruđe. Posle toga jedinstvenog istoriskog susreta sa američkom divizijom koja je nosila oznaku sa istim brojem, razbijena 2 nemačka oklopna divizija povukla se sa 1.500 premrzlih grenadira i šakom preživelih tenkova „Pantera“ — svim što je ostalo od te divizije koja se probijala prema Mezi.

To isto popodne, u 16.00 časova, Paton je telefonom javio da se njegova 4 oklopna divizija probila da bi oslobođila Bastonj i završila sedmodnevnu opsadu toga grada. Toni Makolif (Tony McAuliffe) je po cenu od 482 poginula i 2.449 ranjenih odoleo napadima tri nemačke divizije i jednovremeno ostavio svetu uspomenu na tu epizodu sa jednom jedinom rečju kojom je odbacio neprijateljski zahtev za predaju.

Te večeri sam telefonirao Ajzenhaueru da bih ga potstakao da sada natera Montgomerija da preduzme napad protiv Izbočine na njenom severnom boku. Međutim, Ajzenhauer je bio otišao u 21 grupu armija, te sam ja umesto sa njim govorio sa Bedelom Smitom.

„Dovraga, Bedel, možete li Vi tamo da naterate Montija da krene na sever? Ukoliko mi to možemo da ocenimo, protivnik je danas dospao krajnju granicu svojih moći.

On će uskoro početi da se povlači — ako ne noćas, a ono svakako sutra“.

Ali, Bedel je osporavao ovu optimističku ocenu, jer je SHAEF bio sav obuzet isuviše oprežnim procenama 21 grupe armija. „Ah ne, Bred, vi grešite“, reče on. „Pa oni će kroz 48 časova biti preko Meze“.

„Šipak“, odgovorih ja, plagirajući time Makolifa, u nedostatku svakog drugog odgovora. Bilo je očigledno da je SHAEF-u potpuno nedostajalo naše osećanje stvarne situacije. Jer je u to vreme stanje kod neprijatelja bilo potpuno jasno. Mi smo bili skoro potpuno uništili njegovu čelnu diviziju i svuda smo se čvrsto držali na bokovima. Patonovo napredovanje na širokom frontu s juga spojilo se sa Bastonjom, a tri preostala neprijateljska puta u pravcu istok—zapad nalazila su se pod artiljeriskom vatrom.

Čitava dva dana neprijatelj je ostao na mestu i nije obnavljao svoje napredovanje. Trećeg dana počeo je da se povlači. Sledećeg dana sam se odvezao do Versaja sa planom za ponovno preduzimanje ofanzive čim budemo likvidirali Izbočinu. Ajk je sav razdragan izjavio da će me nagraditi najređim blagom u celoj Francuskoj. Ušao je jedan kelner sa dve činije koje su se pušile. U čorbi sa punomasnom pavlakom plivalo je jedno pola tuceta ostriga iz zaliva Čezapika. Ja sam ih jeo ne odavši mu da će mi njegovo blago izazvati koprivnjaču.

Nova godina je počela sjajnije no što se završila stara, a Montgomeri je javio da će 3 januara izvršiti napad sa severne strane Izbočine. Kada je uoči Nove godine Bil Volton, padobranac i dopisnik „Tajma“, podigao zdravicu staroj godini tužno se oprاشtajući s njom i rekao: „Nikada svet nije bio pogoden takvom godinom koja bi manje zasluživala da bude zapamćena“, ja sam mogao da dodam — „naročito poslednjih 15 dana“. Trebalo je da prođe još 53 dana pre no što smo mogli da preskočimo preko Rera da bismo ponovo preduzeli zimsku ofanzivu koja je bila zaustavljena nemačkim napadom. Ali, ako su naše nedaće bile i teške, mi smo se mogli tešiti saznanjem da su neprijateljske bile još teže. Gubici neprijatelja bili su tako

ozbiljni, da se nijedna od onih divizija koje su bile angažovane u Izbočini nije nikada mogla oporaviti.

Tek što je prošlo vreme opasnosti, a već su počela uzajamna optuživanja. U toku nedelja koje su bile gorke i pune napetosti, savezničko prijateljstvo koje je Ajzenhauer želeo na svaki način da sačuva, pretrpelo je ozbiljan udarac. Ova kriza je došla kao posledica privremene promene u komandovanju. Jer, čim je neprijatelj bio odbačen natrag, o Montgomeriju se pisalo kao o Sv. Đordju koji je došao da spase američku vojsku od katastrofe. Kao da ovo već samo po sebi nije bilo dovoljno uvredljivo, britanska štampa je odjednom izbacila nerazumne komentare, koji su Izbočinu pripisivali našem nedostatku jedinstvene kopnene komande. Opet su Britanci pokrenuli raniji predlog da se Montgomeri naimenuje za Ajzenhauerovog zamenika u Vrhovnoj komandi nad svim kopnenim snagama.

Kada je Montgomeri u novinama bio ocrtan kao onaj koji je sopstvenom akcijom spasao naše razbijene američke armije, ja sam kod Ajka protestovao za ovo izvrtanje istine. Ja sam se sada bojao da se ne desi isti slučaj kao i kada mi je Bedel Smit prvi put telefonirao da bi me konsultovao o planu, i da, ukoliko ovo izvrtanje ne bude ispravljeno od strane SHAEF-a, korisnost moga rada ne oslabi gubitkom poverenja među mojim potčinjenim komandantima. Ali, ono što me je još više zabrinulo bila je bojazan da ova preuveličana priča u samim Sjedinjenim Državama ne podrije poverenje u operativne sposobnosti američke komande.

U pokušaju da se ova pukotina u anglo-američkim odnosima zaravna, SHAEF je 5 januara izdao kratak, ali po našem mišljenju nepotrebno blag komunike, u kome je dao sledeće objašnjenje:

„Kada je nemački prodror kroz Ardene stvorio dva fronta, od kojih je jedan uglavnom bio okrenut prema jugu, a drugi prema severu, hitnim sporazumom svih zainteresovanih, stavljen je ovaj deo fronta prema jugu pod komandu Montgomerija, a onaj prema severu pod komandu Bredlja.“

SHAEF-ov komunike, međutim, bio je isuviše površan da bi mogao da olakša situaciju koja je sada pretila da pokvari harmoniju naših savezničkih komandi. Dva dana kasnije Montgomeri je sipao ulje na vatru prilikom jedne konferencije za štampu koja je održana u 21 grupi armija.

„Fon Rundštet je izvršio napad 16 decembra“, rekao je Montgomeri opisujući bitku za Izbočinu. „On je postigao taktičko iznenađenje. Zabio je dubok klin u centar 1 armije i pocepao američke snage na dva dela. Izgledalo je kao da situacija može postati nezgodna; Nemci su se probili baš kroz jedno slabo mesto i uputili se prema Mezi.

Čim sam video šta se dešava, lično sam preuzeo izvesne korake da bih obezbedio da, *ako* bi Nemci došli do Meze, svakako ne pređu tu reku. U vezi s tim izvršio sam izvesne pokrete da bih sa svojim snagama zauzeo pogodan raspored koji bi omogućio da se ovoj opasnosti stane na put. Ovo su bile, u to vreme, samo mere predostrožnosti, tj. ja sam se bavio predviđanjima.

Tada je situacija počela da se pogoršava. Ali, svi saveznički elementi su se ujedinili da bi se suprotstavili opasnosti; nacionalna gledišta bila su otstranjena; general Ajzenhauer je stavio celokupan Severni front pod moju komandu.

Ja sam upotrebio sve raspoložive snage britanske grupe armija; ove snage su uvedene u akciju sasvim postepeno i na takav način da se ne bi uplele u američke komunikaciske pravce. Najzad, one su gromovito uvedene u bitku i danas britanske divizije vode teške borbe na desnom boku 1 američke armije.

Na taj način, dobili ste sliku britanskih trupa koje se bore sa obe strane američkih snaga koje su pretrpele težak udarac. Ovo je veoma lepa slika savezničke saradnje.

Bitka je bila vanredno interesantna. Mislim da je bila možda jedna od najinteresantnijih bitaka koje sam ja ikada vodio; to je bila bitka sa dalekosežnim posledicama... Ova bitka ima izvesne sličnosti sa onom koja je otpočela 31 avgusta 1942, kada je Romel učinio svoj poslednji pokušaj za osvajanje Egipta i bio odbačen od strane 8 armije“.

Ali, ipak, dodao je on smerno, „sve su bitke različite pošto su i sami problemi različiti“.

Kada je Montgomerijev komunike došao do nas preko Bi-Bi-Sija, već razdraženo osoblje istaknutog dela štaba 12 grupe armija eksplodiralo je sa indignacijom. Hansen je upao u moju kancelariju u pratinji potpukovnika Ralfa Ingersola, urednika jednog bivšeg njujorškog večernjeg lista (P. M.), i majora Henrika Mansona, mладог adutanta Leva Alena.

„Vi treba da preduzmete nešto i date izjavu“ rekao je Hansen, „u kojoj bi se izneo ceo istorijat ove promene u komandovanju. Dok to ne učinite, američki narod neće raspolagati ničim drugim izuzev Montgomerijevog komunikea koji svakako daje povoda sumnjivim zaključcima o sposobnostima američke komande. SHAEF u svome komuniku nije naznačio kada je došlo do promene, te je većina dnevnih listova pretpostavila da je to bilo 17 decembra. Oni ne shvataju da ste Vi dobro držali situaciju u svojim rukama i da je tri dana kasnije došlo do promene u komandovanju“.

On mi je pružio jedan uvodnik iz „Washington posta“ od 28 decembra, uvodnik koji je tražio objašnjenje za preokret kod Ardena.

„Američki narod traži jedno autoritativno tumačenje o tome šta pretstavlja Rundštetova ofanziva, kako se dogodila i kakve su bile njene potencijalne mogućnosti. Ali, Ministarstvo rata nije pružilo nikakvo autoritativno tumačenje. Zato su proizvoljna načina, i to svako na svoj način, tumačila šta se dešava, a to je dovodilo do povećanja zabune!“

Ja nisam imao nikakvu želju da angažujem Montgomerija u javnoj polemici, jer sam strahovao da bi to moglo da ukaže neprijatelju na svađu u savezničkoj komandi. Pa ipak, nisam bio manje naljučen zbog Montgomerijevog netačnog komunikea nego što je to bio slučaj sa mojim štabom. Želeo sam da se razjasni istina. Ako to SHAEF ne bude učinio — onda ću možda to učiniti ja sam.

„Pa dobro, ja mogu da učinim jednu od dvé stvari“, rekoh ja. „Ja mogu da spremim izjavu, da je odnesem Ajku i da zatražim da je odobri. On je može odobriti ili ne. Ako me Ajk pusti da učinim što želim i ako zbog toga zapadnemo u nezgodu, on će tada pasti zajedno sa mnom. S druge strane, mi ne moramo da umešamo Ajka u tu stvar. Ja mogu ovde da dam izjavu bez prethodnog sporazuma sa SHAEF-om i time da uzmem sve posledice na sebe — ukoliko ih uopšte bude“.

„Ali, Vi imate presedan“, insistirao je Ingersol. „Najzad, Montgomeri je govorio štampi juče“.

„Da, ali...“

„Mislite li da se Montgomeri sporazumeo sa Ajzenhauerom o svom intervjuu?“

„Vi znate đavolski dobro da nije“, rekoh ja. Odluka je bila teška uglavnom zbog toga što ja nisam mogao biti siguran koliko su moja lična osećanja uticala na moj kriterijum kao komandanta. Kroz prozore svoje kancelarije, koji su bili pokriveni čipkanim zavesama, pogledao sam prema vrhovima luksemburške katedrale. Jedna kamionska kolona prelazila je preko mosta.

„U redu“, rekoh ja. „Učiniću to“.

Sledećeg dana smo objavili jedan komunike, moj prvi ratni dokumenat takve vrste, želeći da ispravimo zlo koje je pričinio Montgomeri svojim komentarima od pre dva dana. Pošto sam se osvrnuo na činjenice koje su nas naveli da preduzmemmo na sebe „sračunati rizik“ u Ardenima, ja sam opisao poteze pomoću kojih smo zaustavili neprijateljski prodor u toku prva četiri kritična dana — pre no što je Montgomeri stupio na scenu.

Objašnjavajući promenu u komandovanju, ponovio sam SHAEF-ovo rezonovanje koje mi je bio preneo Bedel Smit.

„Nemački napad“... rekao sam, „presekao je u isto vreme naše direktne telefonske veze sa 1 armijom i direktne puteve kojima je normalno održavan lični kontakt. Rđavo vreme sprečilo je česti avionski lični kontakt sa 1 armijom. Zbog toga je bilo odlučeno da 21 grupa armija

treba *privremeno* da preuzme komandu nad svim savezničkim snagama severno od Izbočine. To je bila samo *privremena* mera, a kada se front bude spojio, 12 grupa armija će ponovo preuzeti komandu nad svim američkim trupama u ovom prostoru“.

Ovo je bilo prvi put da je promena u komandovanju objašnjena kao *privremena*. U celom svom isuviše kratkom komunikeu od 5 januara SHAEF je izbegao to pitanje, mirno prelazeći preko toga što je postojalo opšte uverenje da će britanska komanda sada zameniti komandu 12 grupe armija. Imajući u vidu buku koju je izazvao Montgomeri, ja nisam želeo da SHAEF zaboravi svoje obećanje da promena u komandovanju neće pretstavljati ništa više od jedne privremene mere.

Sve dosada javnost nije bila izričito obaveštена o tome kada se dogodila promena u komandovanju, što je dovelo do toga da su Britancima isuviše izdašno pripisivane zasluge za reorganizaciju američkog fronta. U toku četiri dana, od 16 do 20 decembra, kada je Montgomeri preuzeo komandu na severu, mi smo fon Rundštetovoj ofanzivi već bili oduzeli onaj zamah na koji se oslanjala u težnji za brzim probojem. Jer, čim je fon Rundštet izgubio taj zamah, on više nikada nije mogao savladati prednost koja je prevagnula na našu stranu i koja se sastojala u pokretljivosti naših snaga.

Ta činjenica bila je potvrđena ubrzo posle rata, kada je Sep Ditrih, pošto je bio saslušan od strane Saveznika, priznao da je njegova ofanziva u Ardenima bila već fatalno propala i još 19 decembra se nije odvijala po planu. Na taj način ofanziva je bila unapred osuđena na neuspeh samo tri dana posle svog početka i 24 časa pre no što je Montgomeri došao da nas „spase“.

Da nas je SHAEF prilikom objavlјivanja promene u komandovanju zaštitio jednom konstatacijom da je ta promena imala da bude samo *privremenog* karaktera, Ajzenhauer bi možda mogao da izbegne ovaj slom prijateljskih odnosa u svojoj komandi. Posle dužeg vremena Ajzenhauer je izjavio da mu je ova prepirka oko Izbočine bila najneprijatnija stvar koju je doživeo u toku rata. Međutim, da je on samo ispravio Montgomerijevu prete-

ranu izjavu o britanskoj intervenciji, on bi lako mogao da spreči spor pre no što je on izbio na videlo.

Mada u to vreme nisam mogao da oprostim Montiju što je iskoristio naše nedaće u Ardenima, ja sam potpuno siguran da on nikada nije bio sasvim svestan koliko smo mi bili ogorčeni, pošto su naši lični odnosi bili i dalje srdačni u toku celog rata, a ovaj sukob nijednom nije pomenut.

Dok smo se mi trudili da povratimo nezavisnost američke komande, predlog da Monti bude imenovan vrhovnim komandantom kopnenih trupa, pomognut jednim delom britanske štampe, počeo je da se pojavljuje sve intenzivnije. I, mada me je general Maršal jednom prilikom uveravao da mi nikada nećemo biti stavljeni pod britansku komandu, ja sam smatrao za potrebno da Ajku beskompromisno iznesem svoje gledište o tome. Kada sam o tome postavio pitanje, Ajzenhauer ga je sa nestrpljenjem odbacio dajući mi umirujući odgovor.

„Ipak, morate znati“, rekoh, „da posle svega što se dogodilo, ja ne mogu da služim pod Montgomerijevom komandom. Ako on treba da postane komandant svih kopnenih snaga, Vi me morate poslati u Ameriku, jer kada bi on došao za mog pretpostavljenog, ja bih izgubio poverenje svoje komande“.

Ajk pocrvene. On se zgrči u svojoj stolici i pogleda me prekorno. „Ja sam mislio da ste Vi čovek na koga bih mogao računati da će učiniti sve što bih od njega zatražio“.

„Vi to možete, Ajk“, rekoh ja. „Ja sam bio zadovoljan u svakom pogledu služeći s Vama. Ali, ovo je stvar koju ne bih mogao da podnesem“.

Nekoliko dana ranije ja sam rekao Patonu da bih pretražio smenu nego što bih pristao da 12 grupa armija dođe pod Montgomerijevu komandu.

Džordž me zagrljio. „Ako Vi odete, Bred“, rekao je on, „onda će i ja otići sa Vama“.

U to vreme ja se iz kaprica ne bih mogao potčiniti Montgomerijevoj komandi. Mi smo bili ne samo isto tako potpuno kompetentni kao i Britanci, već smo u to vreme imali 50 divizija u ETO-u dok su Britanci imali svega 15. Tako ogromna nadmoćnost, dokazivao sam ja, potpuno

je opravdavala našu upornost u zahtevu da američke trupe treba da se bore pod američkom operativnom komandom.

Po ovom pitanju o vrhovnom komandantu kopnenih trupa Ajzenhauer je ostao tako čvrst da je britanska štampa postepeno popustila. Najzad, ostalo je na Čerčilu da sipa ulje na uzburkanu vodu. U jednom govoru pred Donjim domom, 18 januara, on je rekao:

„Video sam da se govori o tome kako je strahovita bitka koja se od 16 decembra vodila na Ardenskom frontu anglo-američka bitka. Međutim, ustvari, američke trupe su vodile skoro sve borbe i pretrpele skoro sve gubitke. One su pretrpele takve gubitke koji su skoro ravni gubicima obe strane u bici kod Getisburga“... Amerikanci su angažovali 30—40 ljudi na svakog našeg, a izgubili su 60—80 ljudi na svakog našeg izgubljenog čoveka. To je stvar koju želim da istaknem.

Prilikom naših ponosnih priča treba biti obazriv i za britanske armije ne zahtevati neopravdan deo onoga što bez sumnje pretstavlja najveću američku bitku i što će, po mom mišljenju, biti smatrano za najsjajniju američku pobedu. Ja se nikada nisam ustručavao da stanem na stranu naših sopstvenih vojnika, kada su njihovi podvizi bili prenebregnuti, nezapaženi ili bačeni u zaborav, kao što se to ponekad dešava; međutim, mi ne smemo zaboraviti da su u toku prošlih meseci telegrami sa izveštajima o ličnim gubicima i puni strepnje slati američkim domovima, kao ni to da se u toku tih nedelja naš hrabri i dragi saveznik nalazio u teškom iskušenju...

Naše armije nalaze se pod vrhovnom komandom generala Ajzenhauera i mi disciplinovano maršujemo svuda gde nam se kaže da idemo. Prema profesionalnim ocenama kojima raspolažem, ono što je bilo učinjeno da se stane na put fon Rundštetovom protivudaru bilo je odlučno, razumno i vojnički pravilno. Bila je probijena breša kao što se uvek može desiti da se stvori breša na frontu dugom stotinama kilometara. General Ajzenhauer je odmah povjerio komandu fronta severno od breše feldmaršalu Montgomeriju, a južno od nje generalu Omaru Bredliju. Zbog toga je došlo do mnogih pokreta, koji su pravilno izvršeni.

Sudeći po rezultatima, ova veoma sposobna komandanta upravljala su vrlo velikim snagama koje su imali na svom raspoloženju, i to na način za koji bih, bez preterivanja, smeо reći da mogu poslužiti za uzor pri izučavanju vojne nauke u budućnosti.

⁷⁾ Getisburg (Gettysburg) mesto u državi Pensilvaniji u SAD gde je vođena bitka u Američkom građanskom ratu od 1—3 jula 1863 god. — Prim. red.

Feldmaršal Montgomeri, u najkraćem roku, dejstvujući izvanrednom brzinom, koncentrisao je moćne britanske rezerve na odlučujućim strategiskim tačkama; i, pošto je od strane generala Ajzenhauera dobio pod svoju komandu američke snage koje su bile veće od onih koje mu je poverila Britanska kao i Kanadska vlada, tj. veće od onih koje ima u 21 grupi armija, on je bez predaha navalio na neprijatelja na severu i sve vreme izvodio operacije sa te strane ugroženog fronta. 1 američka armija, koja je bila jedna od onih iz grupe armija generala Bredlija, bila je isprekidana neprijateljskim prodorima.

Ona je bila pojačana, sa izvanrednom efikasnošću, iz oblasti Meca, od strane armije generala Patona, koja se bacila na one napadače ispred Bastonja. Svi komandantski potezi bili bi uzaludni da nije bilo hrabrosti trupa. General Omar Bredli komandovao je američkim snagama, a takođe i feldmaršal Montgomeri. Sve ove trupe su se borile na izvanredan način i general Ajzenhauer, starajući se za ravnotežu situacije između svoja dva komandanta, obojici je dao najbolju priliku da u punoj meri iskoriste svoju snagu i svoje sposobnosti.

Neka se niko ne povede za bukačima i smutljivcima, jer su problemi ovog odlučujući važnog slučaja bili uspešno rešeni po-moću mača".

22: Savladavanje Rajne

(Skice 45—49)

Pošto nije uspeo da pređe Mezu pre no što smo ga zastavili, neprijatelj je mogao ili da otpiše svoju zimsku ofanzivu kao neuspeh ili da zadrži Izbočinu u naporu da je iskoristi za dobitak u vremenu. U svojoj poruci trupama za Novu godinu Model je prosto ignorisao borbeni poklic „napred na Anvers“ kojim ih je bio prikupio samo dve nedelje ranije. „Mi smo uspeli“, pisao je on u želji da nađe neki dokaz uspeha, „u razbijanju planirane neprijateljske ofanzive protiv naše domovine“. Ali to je bio isuviše slab alibi da bi mogao sakriti cenu koju je neprijatelj platio za tu nesreću u Ardenima. Neprijatelj je istrošio ofanzivnu snagu svojih 24 divizija za usporavanje naših operacija koje nije moglo trajati više od nekoliko nedelja, i to u najboljem slučaju.

Hitno povlačenje iz Izbočine moglo je neprijatelju dati dovoljno rezervi za odbranu reke Rajne. Ali, umesto da ustupi dobijeni teren u Izbočini i da zauzme položaj na Sigfridovoj liniji, neprijatelj je rešio da sve snage uloži u to da nas usporava i dobije u vremenu. Izuzev prodora širokog 60 km u blizini Ahena, njegova Sigfridova linija — na ostalom delu Zapadnog fronta — držala se još uvek neokrnjena. Zdrav razum nalagao je da prema nama ostavi što je moguće manje trupa, a da prikuplja rezerve za docniju odbranu linije na reci Rajni. Ali, pravilno vojničko rasuđivanje moralo je biti zapostavljeno zbog fanatičnog Hitlerovog zahteva da svaka „sveta“ stopa Rajha bude branjena, bez obzira što bi takva taktika mogla biti samo izraz prazne sujete.

Posledica toga bila je to da je neprijatelj okrenuo leđa Rajni, najpogodnijoj odbranbenoj liniji u celoj Zapadnoj Evropi, i to zbog vođenja nepromišljene borbe daleko na zapad od te rečne linije. Njegovo zalaganje u Izbočini da bi dobio nekoliko nedelja u vremenu, moralo je da se završi propašću njegovog Zapadnog fronta.

Kada su se Nemci ukopali na položaju, u naporu da se održe u svojoj Izbočini, zemljište, sneg i izlokanji putevi, koji su nam pomogli da zadržimo njihovu ofanzivu, sada su išli njima u prilog. Ali, preimcućstva koja su vreme i zemljište pružili neprijatelju bila su više nego prevaziđena našim preimcućstvom ponovnog dobijanja inicijative.

U svemu, fon Rundštet je držao inicijativu u svojim rukama samo u toku jedanaest dana, što je pretstavljalo dosta kratko veselje za tako skupocene napore. Sada, kada je san o Anversu bio izbledeo i nada za savezničko povlačenje prošla, moral Nemaca se bio srozao i neprijatelj se obeshrabren povukao pravcem koji mu je bio dobro poznat. Ovoga puta neprijatelj se povlačio zauvek.

Da bi podržao svoju ofanzivu na ograničenoj putnoj mreži kojom je raspolagao u Ardenima, neprijatelj je bio sveo svoje transporte na municiju i benzin. Trupama je bilo naređeno da se snabdevaju hranom sa terena sve dok ne budu dostigle anverska skladišta gde su fantastično nagomilane savezničke zalihe čekale da ih oni opljačkaju. Međutim, retko naseljena oblast Ardena nudila je slabe uslove za pljačku na terenu, a u istaknutim američkim skladištima bilo je zaplenjeno manje od 40.000 obroka. Najpre St. Vit, zatim Bastonj, a sada hladnoća i glad; to je bio gorak zalogaj za trupe koje su imale da budu nagrađene trijumfom i bogatim američkim magacinima.

Jedan izgladneo ratni zarobljenik iz 6 oklopne SS armije gundao je u toku ispitivanja kad god se pomenuo njegov komandant armije. „Sep Ditrih“, odgovori on, „nije čak sposoban ni za jednog dobrog mesara“. Pre nego što je ušao u Nemačku armiju 1914, Ditrih je bio mesarski šegrt. On se 1923 dodvorio Hitleru i pet godina docnije se priključio Nacionalsocijalističkoj partiji. 1932 je postao brigadni general SS trupa i komandant Hitlerove telesne garde. I dok je neprijateljski moral sve više opadao, naš

je bio veoma visok — uprkos udaraca koje smo dobili od neprijatelja. Kada je 5 rendžerski bataljon tražio 50 dobrovoljaca među pozadinskim ljudstvom 1 armije, bio je skoro ugušen navalom od 1.000 prijavljenih.

16 januara, nešto manje od mesec dana po padu Ufaliza u ruke fon Rundštetovih kolona, Hodžis i Paton su spojili svoje armije u ruševinama te male varošice. Ja sam se je sećao kao male mrtve varošice na padini jednog brega, 15 km severno od Bastonja, na makadamskom putu za Lijež. U jaruzi ispod nje brujala je jedna strugara sekuci duga i prava stabla ardenskog drveta.

Paralelni redovi kamenih kuća, koji su bili pripojeni uz put za Lijež, bili su prekinuti samo jednom jedinom raskrsnicom. Da bi blokirali tu raskrsnicu i onemogućili neprijatelju da koristi put istok—zapad, koji je prolazio preko nje, teški bombarderi su porušili varošicu. Buldožeri, koji su krčili sebi put na sever radi spajanja sa 1 armijom, očistili su ruševine Ufaliza strpavši ih u kratere od bombi koji su zjapili posle savezničkog bombardovanja. Skromna, siromašna i nepretenciozna varošica nikomé nije učinila nikakva zla. Međutim, bila je razorená prosto zato što se nalazila s obe strane jedne ne naročito važne raskrsnice puteva. Ova raskrsnica učinila ju je većim strategiskim objektom od gradova koji su bili 50 puta veći od nje.

Sledeće večeri, 17 januara, 1 armija se vratila pod komandu 12 grupe armija. Međutim, 9 je ostala pod Montijem, jer je Ajzenhauer bio obećao feldmaršalu da će moći s njom raspolagati pri ponovnom preduzimanju ofanzive u Rajnskoj Oblasti. Bio sam zamolio Ajzenhauera da mi vrati 9 armiju, makar i samo za 24 časa, da bismo mogli da završimo taj period događaja i da ponovo zatražimo našu komandu, pošto je Izbočina sada bila nestala. Ali, Ajk je odgovorio da je on već malaksao boreći se da obuzda Britance u njihovom traženju vrhovne komande kopnenih snaga za Montija. On ne bi htio da namerno izaziva Britance samo zato da bi time umirio američku gordost. 9 armija imala je da ostane sa 21 grupom armija — sve dok ne budemo prešli preko Rajne.

Kada je Simpson čuo za Ajkovu odluku, on mi je telefonirao iz Mastrihta. „Hej, Bred —“ smejavao se on, „šta biste mogli da učinite da nas spasete? Ako ovo bude išlo i dalje ovako, oni će početi da misle da smo im predati zajedno sa nekom pošiljkom po Zakonu o zajmu i najmu“.

„Mi ne možemo ništa učiniti“, odgovorih ja. „Ajk se već obavezao. Vi biste bolje učinili da usavršite svoj britanski akcenat. Možda će Vam on trebati za neko vreme“.

Ako se posmatra kao strategiski udar, neprijateljska protivofanziva bila se izokrenula u potpuni neuspeh. Neprijatelj nije uspeo ne samo da dostigne svoje krajnje ciljeve iza Meze, već je i platio strahovito visoku cenu za odlaganje naše zimske ofanzive. Obaveštajna služba je procenila da su neprijateljski gubici u toku jednomesečne bitke prelazili 250.000 ljudi, od kojih je više od 36.000 bilo zarobljeno. Više od 600 tenkova i jurišnih topova, čije su rezerve brzo nestajale, ležalo je i rđalo u Izbočini.

Čak je i nemačko vazduhoplovstvo doživelo fon Rundštetovu sudbinu, kada je izašlo da učini poslednji pokušaj za podršku trupa na zemlji. 1 januara preuzeo je Gering najmoćniji pojedinačni udar u operacijama u Evropi. Nemački lovci su iznenadili i uništili 125 savezničkih aviona na njihovim belgiskim bazama. Ali, saveznički avioni, koji su se toga dana podigli u vazduh, tvrdili su da su do kraja dana oborili 200 neprijateljskih aviona.

Kada je neprijatelj izvukao iz Ardena poslednje ostatke svojih desetkovanih rezervi na Zapadnom frontu, Crvena armija je obnovila svoju zimsku ofanzivu. Ofanziva je počela 12 januara strahovito jakom artiljeriskom pripremom na centralnom delu fronta. Pet dana docnije, 17 januara, Crvena armija je ušla u Varšavu, koja je bila potpuno porušena od strane Nemaca, u divljačkoj osveti za ustank generala Bora koji se dogodio na dan 1 avgusta. U toku ustanka koji je trajao 63 dana, palo je u nemačke ruke više od 250.000 Poljaka, dok je Crvena armija rav-

nodušno čekala u predgrađu Prage, svega nekoliko kilometara na istok. 22 januara Crvena armija je prešla granicu Šlezije i sledećeg dana je stigla na Odru. Hitler je sada užurbano povukao ono što je bilo ostalo od Ditrinove 6 SS oklopne armije da bi je hitno uputio železnicom na nemački ugroženi front u Mađarskoj. Ali, dok je ranija šema rasporeda koju je izradila obaveštajna služba mogla da pokaže armiju Sepa Ditrinha kao oklopnu jedinicu od 5 divizija, 6 SS armija sada nije bila ništa više no bedni ostatak one armije koju je on nekada angažovao protiv nas. One poslednje rezerve, koje su možda mogle da uspore rusku snažnu ofanzivu, bile su umesto toga besciljno istrošene protiv nas u Ardenima. Neuspela Hitlerova avantura nije ubrzala samo njegov poraz na Zapadnom frontu, već je ubrzala njegovu propast i na Istočnom frontu.

Ono što je bilo značajnije čak i od strategiskog efekta koji je ovaj zapanjujući poraz imao na novu rusku ofanzivu, bio je udar koji je on zadao nemačkom narodu. Pre svega, „tajno“ oružje, u koje su Nemci tako dugo polagali nade, nije uspelo da promeni tok rata — a sada im je nedostajala čak i mogućnost vazdušnog bombardovanja. Iako je vera u pobedu bila odavno napustila sve sem najfanatičnijih nacista, ipak je bilo Nemaca koji su, sve do Izbočine, verovali da bi Nemačka, ako bi mogla da ukoči Zapadni front, možda mogla navesti Saveznike da pregovaraju o zaključenju separatnog mira. Tada bi, kako su se oni nadali, nemačke oružane snage mogle da okrenu svoje poslednje rezerve protiv Sovjeta. Ali, ma kako da je ova nada i ranije bila bleda, sada je čak i nje nestalo. Shvatajući da su njihovi dani izbrojani, Nemci su se očajnički naprezali da se prilagode tragediji koja ih je bila zahvatila. Dok su u Ahen i Diren naše trupe upale u avetenjski prazne gradove, one su sada imale da napreduju na celom putu do Elbe pod svodom belih zastava za predaju. Nasuprot Hitleru, Nemci su postali očajnički razuman narod, a razum im je diktovao da razapnu svoje krevetske čaršave kao znak njihove volje za predajom.

Kada je u januaru neprijatelj napustio svoje poslednje uporište u Izbočini da bi se povukao iza Sigfridove linije, odvučeno je još 9 divizija na Ruski front. Ali, čak i ovo povlačenje ostavilo je fon Rundštetu 80 divizija, prema naših 71. Mnoge njegove jedinice bile su desetkovane, slabo obučene i nedovoljne jačine, ali su ovi nedostaci u znatnoj meri bili otklonjeni odbranbenim organizacijama njegove Sigfridove linije. Izuzev te breše od 60 km kroz koju smo bili prodrli u Sigfridovu liniju do Rera, ovaj pojas ostao je netaknut od Arnhema do švajcarske granice. Dva meseca kasnije, ručajući sa Čerčilom u Ajzenhauerovom štabu, u kući jednog kralja šampanjca iz Remsa, obojica, i Ajk i ja, imali smo da branimo vrednost ove utvrđene odbrambene linije. Jer, nasuprot Francuzima u Mažinovljevoj liniji, Nemci su izvukli dobre koristi od svojih investicija u betonu.

U to vreme je mali broj Amerikanaca bio svestan postojanja širokog nemačkog utvrđenog pojasa koji se još nalazio pred nama na Zapadnom frontu. Uprkos neprijateljskom otporu u Izbočini, iluzije su još postojale: mislilo se da smo mi likvidirali ono što je ostalo od Nemačke armije. Kada sam u januaru, prilikom posete jedne delegacije iz Komiteta za ratnu proizvodnju, bio upitan da li će Ardenska ofanziva da produži trajanje rata, ja sam odgovorio da hoće — izuzev u glavama nekih ljudi.

„To će možda zaprepastiti one koji su mislili da smo još u septembru likvidirali Nemce“, objašnjavao sam ja. „Ako ništa drugo, Izbočina će im pokazati da Nemci još spremaju jedan veoma snažan udar“.

Ukupni američki gubici u toku ove bitke koja je trajala mesec dana približno su iznosili jednu četvrtinu gubitaka koje smo pripisivali Nemcima. Od 59.000 ljudi koje smo izgubili u borbi, 6.700 bili su naznačeni kao poginuli, a 33.400 kao ranjeni. Ostalih 18.900 računati su kao nestali, mada se pretpostavljalо da je najveći deo njih bio zarobljen kada je bio otsečen prilikom nemačkog proboga. Većina njih bili su opkoljeni i uhvaćeni sa jedinicama 106 i 28 divizije, a mnogi su bili oslobođeni kada su njihovi zarobljenički logori, pri kraju rata, bili zauzeti od strane savezničkih trupa.

Kada je Ministarstvo rata objavilo da su toga meseca borbeni gubici u Ardenima prevazišli one iz ma kog 30-dnevnog perioda u toku rata, ono je propustilo da doda da je tu bilo angažovano više divizija no ikada ranije. U toku meseca koji je prethodio proboru, ukupni gubici su iznosili 48.800 ljudi, a bilo je najviše 17 divizija angažovanih u borbi. Do 17 januara mi smo bili bacili 27 američkih divizija protiv Izbočine. Ovo je bio skoro četiri puta veći broj divizija od broja angažovanih američkih divizija u Italiji, a skoro veći i od ukupnog broja divizija koje su bile angažovane u celokupnom ratu na Pacifiku.

Ali, ukoliko su naši gubici bili i ozbiljni, neprijateljski su bili još kritičniji. Štaviše, srazmera je bila bolja no što bismo mogli da očekujemo da nas je neprijatelj udario preko kelnskih ravnica i bolja no da je zadržao svoje rezerve sve dok ne stignemo do Rajne. Goneći nas kroz Ardene, neprijatelj je bio prinuđen da se izlaže našoj vatri, naročito ubitačnom dejstvu naših protivavionskih zrna sa elektronskim uređajima. 4 divizije, koja se još nije bila iscelila od rana iz Hirtgenske Šume, ova je promena uloga dala zadovoljenje.

„Dotle su naše trupe bile te koje su izlagale prsa vatri, dok su Švabe udobno ležale u svojim zaklonima“, govorio je pukovnik Čarls Lenham (Charles T. Lanham), vrlo borbeni, ali obrazovani vojnik — pesnik, koji je komandovao 22 pešadijskim pukom. „U toku Izbočine, mi smo prosto sedeli na našim konzervama i tamanili Švabe čim bi nam se približili. Ja ne znam šta se dešavalо na drugim mestima, ali u našem sektoru se Švaba dobro tukao i svakako nam pokazao da ima hrabrosti“.

Krajem januara mi smo likvidirali Izbočinu i krenuli protiv Sigfridove linije. 1 armija je bila koncentrisana na uskom frontu, između Hirtgenske Šume i St. Vita, dok se 9 armija pomerila ustranu da bi obuhvatila i Hodžisov front na Reru. Paton je bio rasporedio glavne snage svoje 3 armije prema neprijateljskim utvrđenjima, na prostoriji gde su ona išla duž luksemburške granice do Mozela. Još jedan (treći) korpus je proširio Patonov front 48 km

južno od Mozela do blizu Sarlauterna, gde se spojio sa Deversovom grupom armija. Od 47 američkih divizija koje su tada bile angažovane na Zapadnom frontu, 21 je bila sasređena na tom uzanom sektoru između Hirtgena i Mozela.

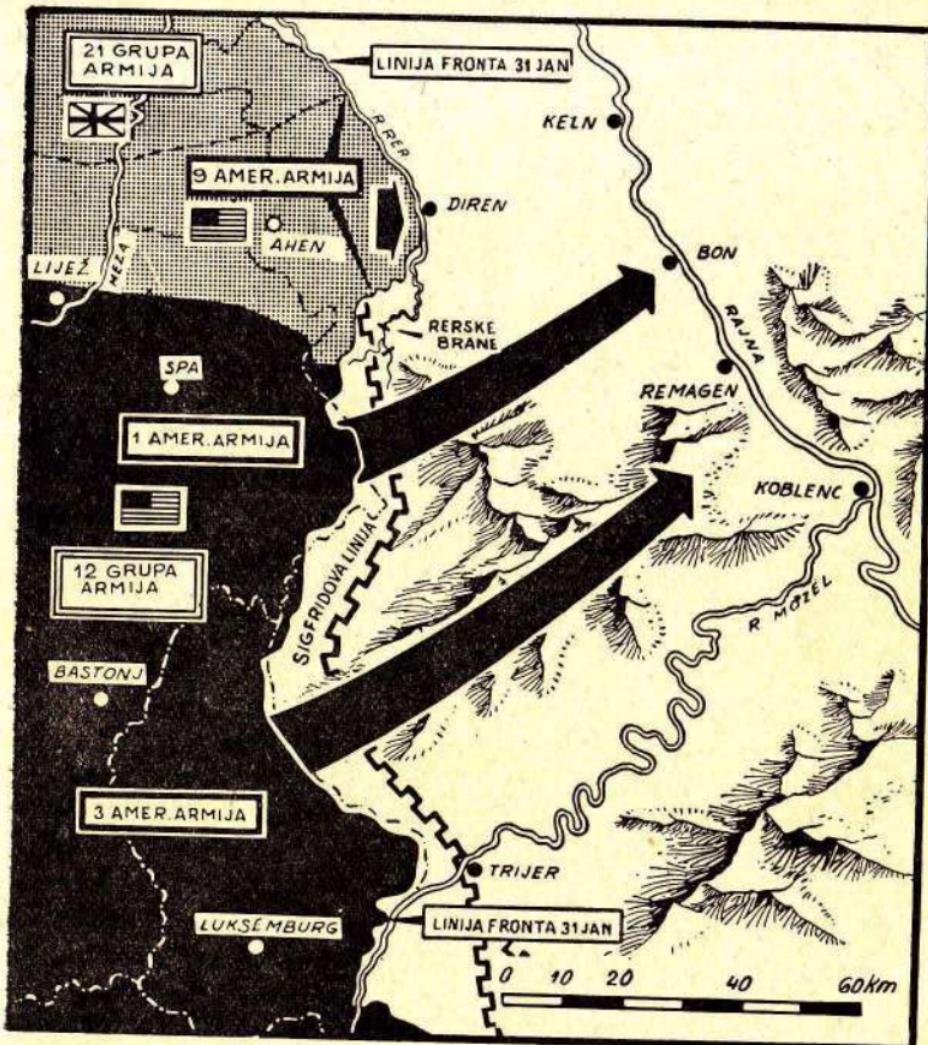
Ja sam želeo da izvršim proboj pravo napred, bez premenе tempa, da forsiram Sigfridovu liniju, da prodrem kroz Ajfel, koji se nalazio pozadi nje, i da prokrčim put do Bona na Rajni. Uprkos teškog terena na ovom pravcu, on je nudio dve značajne koristi:

1. — Gurajući pravo napred do Bona, mi bismo mogli da izbegnemo gubitak u vremenu koji bi zahtevala reorganizacija savezničke ofanzive na svakom drugom mestu.

2. — Ovaj pravac kroz Ajfel doveo bi nas južno od brana na reci Reru i na taj način bi nam omogućio da dostignemo Rajnu a da ne budemo zapleteni u neku drugu operaciju oko brana. Nama su još krvarile rane iz dva prethodna napada na mesta oko tih brana, pa nisam želeo da im dodam i rane trećeg napada.

Montgomeri je, međutim, onemogućio naše planove. Prvih dana novembra Ajzenhauer je na početku naše zimske ofanzive u pravcu Rajne bio obećao, ako 1 i 9 armija ne budu uspele da se probiju do kraja godine, da će izvući 9 armiju iz 12 grupe armija i dati je Montiju za njegovu ofanzivu severno od Rura. Monti je sada držao Ajzenhauera za reč i, predviđajući ovu britansku ofanzivu, usprotivio se mojoj predloženoj „diverziji“ 1 armije kroz Ajfel. On je nastojao na tome da Hodžis bude prebačen natrag u naš sektor na Reru koji smo držali još pre Izbočine, gde bi izvršio napad da bi zauzeo rečne brane čime bi pripremio Simpsonov prelaz preko reke. Pošto bude zauzela mesta pomenutih brana, 1 armija bi imala da izvrši napad preko Rera i da štiti Simpsonov desni bok za vreme napredovanja 9 armije do Rajne.

Ajzenhauer nije imao drugog izbora no da prihvati Montgomerijev zahtev. Mi nismo uspeli ne samo da stignemo do linije koja je bila određena za 1 januar, već je naše napredovanje u pravcu Ajfela bilo usporeno smetovima snega visokog 1,80 m. Pored toga, Sigfridova linija

Skica 45. — Montgomerijeve primedbe na američki plan za februarsku ofanzivu

Po likvidaciji Izbočine 12 grupa armija predložila je da sa svojom 1 i 3 armijom gurne pravo napred kroz Ajfel do Rajne. Plan je, međutim, bio odbačen na uporni zahtev Montgomerija, koji je želeo da forsira Rer do Rajne, severno od Kelna.

nije pokazivala znake popuštanja pod našim početnim udarcima. Ali, u Ahenskom sektorу, visoko gore na Reru, ta linija je bila već probijena. Posledica toga bila je da je SHAEF 4 februara naredio 12 grupi armija da obustavi svoj napad kod Ajfela i da prebací 1 armiju na sever — na njen decembarski položaj na Reru.

Mada mi zadatak u vezi brana nije bio prijatan, ja nisam mogao da osporim Ajkovu odluku. Skrećući 1 armiju na sever, mi bismo u zajedničkom napredovanju do Rajne, tačno do ispod Rura, spojili naše, američke snage sa britanskim.

Lišeni šleske industrije zbog napredovanja Crvene armije, Nemci su više no ikada zavisili od Rura. Tamo je neprijatelj prebrodil veliki deo teškoća koje su mu prinjavale štete nanete savezničkim vazdušnim napadima i pravim čudom od improvizacije bio je prevazišao svoju raniju kulminacionu tačku u proizvodnji aviona i tenkova. Ako bi Monti mogao da prokrči sebi put do Rajne, on bi Nemcima oduzeo ne samo taj plovni put — arteriju, već bi lako mogao svojim topovima da dejstvuje i protiv onih industrijskih preduzeća koja su s druge strane reke bila nagomilana na pojasu širokom 15 km.

Pošto je napad 1 armije trebao da prethodi Montgomerijevoj ofanzivi, Ajzenhauer je predložio da ja premeštим na sever istaknuto komandno mesto štaba 12 grupe armija, iz Luksemburga u Namir, grad-citadelu u okuci Meze, 90 km od nemačke granice. U Luksemburgu sam bio svega na 10 minuta vožnje daleko od Patonovog komandnog mesta, a 2 časa od Hodžisa. Iako je Namir bio udaljen samo jedan i po čas od 1 armije, bio je tri časa vožnje udaljen od 3 armije u Luksemburgu.

Ovo ne prestavlja neku prednost, protestovao sam ja, ali Ajk je uporno zahtevao ovo premeštanje u želji da mi budemo bliže Montijevom komandnom mestu u Hollandiji.

U toku dva meseca, koja smo proveli u lepom Šato de Namiru, ja sam video Montija samo triput. Dok smo bili — kao što je to uvek bio slučaj, izuzev dok smo jurili

kroz Francusku — u čestom zajedničkom telefonskom kontaktu, bilo je malo potrebe da se to zameni putovanjem radi ličnog kontakta.

Sve do kraja januara, dok nam u Luksemburg nije pristigla pošiljka američkih novina, mi nismo znali koliko su bili histerični dopisi štampe koji su poticali od novinara kod SHAEF-a za vreme Ardenske ofanzive. Počev od mjeseca septembra, Hansen se kod mene zalagao za formiranje jednog logora za štampu kod istaknutog komandnog mesta štaba 12 grupe armija, ali sam ja uvek odbijao njegov predlog. Nije bilo potrebe, protestovao sam ja, za izlaganjem još jednog pregleda situacije, koji bi bio umetnut između obaveštavanja dopisnika akreditovanih kod armija, putem ličnog posmatranja, i pregleda situacije na celom vojištu, u SHAEF-u.

S druge strane, u britanskom sektoru, Montgomeri je više voleo da koncentriše svoj aparat štampe kod 21 grupe armija no da ga rastura po armijama, kao što smo mi to uradili. Posledica toga bila je da su napori njegove britanske i kanadske armije bili prilikom izlaganja pregleda situacije — u 21 grupi armija — spajani u jednu logičnu celinu. Nasuprot tome, američki dopisi za štampu su trpeli usled toga što novinari, koji su bili akreditovani kod armija, nisu uspevali da povežu međusobne odnose odgovarajućih operacija tih armija. U tome su i od samih armija dobijali malu pomoć, pošto je ljudstvo svakog pojedinog štaba bilo jako šovinistički nastrojeno i ljubomorno na ostale. SHAEF-ovi pregledi situacije u Parizu, kako mi je rečeno, bili su nepotpuni, a rezultat toga bio je da su naši napor u okviru celine grupe armija, u toku novembarske i decembarske ofanzive, češće bili tretirani u novinama kao dve posebne operacije. Da bih sprečio ponavljanje iskrivljenih dopisa, koji su preuveličali naše opasnosti u toku operacije u Ardenima, ja sam promenio svoje mišljenje po pitanju obrazovanja jednog logora za štampu kod Grupe armija i obavestio SHAEF o našoj namjeri da uspostavimo jedan takav logor kod istaknutog komandnog mesta u Namiru. Ajzenhauer je nekoliko dana

docnije stigao kod nas, nešto malo nepoverljiv prema našim namerama. On je postavio to pitanje kasnije, to isto veče, posle jedne prekinute partije bridža. Ja sam rezonovao da je kapetan Hari Bučer (Harry C. Butcher), rezervni oficir Američke ratne mornarice, verovatno usadio izvesnu bojazan u glavu svoga šefa; jer, siguran sam da se Ajk inače nikada ne bi raspitivao o našim namerama. Kao Ajzenhauerov oficir za obaveštavanje javnosti, Bučer se očigledno bojao da bismo mi mogli upotrebiti štampu za neku razmiricu sa Montgomerijem ili, što bi bilo još gore, da samim tim učinimo izlišnim SHAEF-ovo obaveštavanje preko štampe. Ja sam uveravao Ajka da nam je bilo jedino stalo do toga da pomognemo novinarima da šalju bolje izveštaje o ratu sa svakodnevnim pregledom situacije na frontu kod istaknutog dela štaba 12 grupe armija. On je bio zadovoljan mojim objašnjajem i odmah je odobrio naše traženje.

„Zaista“, govorio je Ajk, „ja ni najmanje nisam strahovao za Ardensku ofanzivu sve dok nisam pročitao američke novine“.

Montgomerijeva ofanziva u Rajnskoj Oblasti imala je da bude izvedena u dve uzastopne faze. Prvo, Montijeva kanadska armija imala je da gurne na jug od Nijmegena, preko zaravni u uglu koji čine reke Mas i Rajna. Na taj način, ona bi napredovala dole iza Sigfridove linije, gde su njena utvrđenja bila okrenuta prema reci Mas i da tamo otseče neprijatelja koji se nalazio pred 2 britanskom armijom. Kada kanadski napad bude napredovao i dobio u terenu, Simpson je imao da udari preko Rera i da se uputi na severoistok, prema Rajni, na prostoriju gde je ona tekla pored Rura. Tu bi on preuzeo opsadu Rura, sa artiljerijom, dok bi Montgomeri prikupio svoje snage za jedan veliki napad sa forsiranjem te reke.

Dok je Simpson imao da upravi svoj udar prema Dizeldorfu, mi i Hodžisova 1 armija imali smo da štitimo njegov desni bok. Hodžis je imao najpre da napreduje sa reke Rera ka uzvišici između Erfta i Rajne i tamo da zaštitи Simponsa dok 9 armija ne priđe obali Rajne prema Dizel-

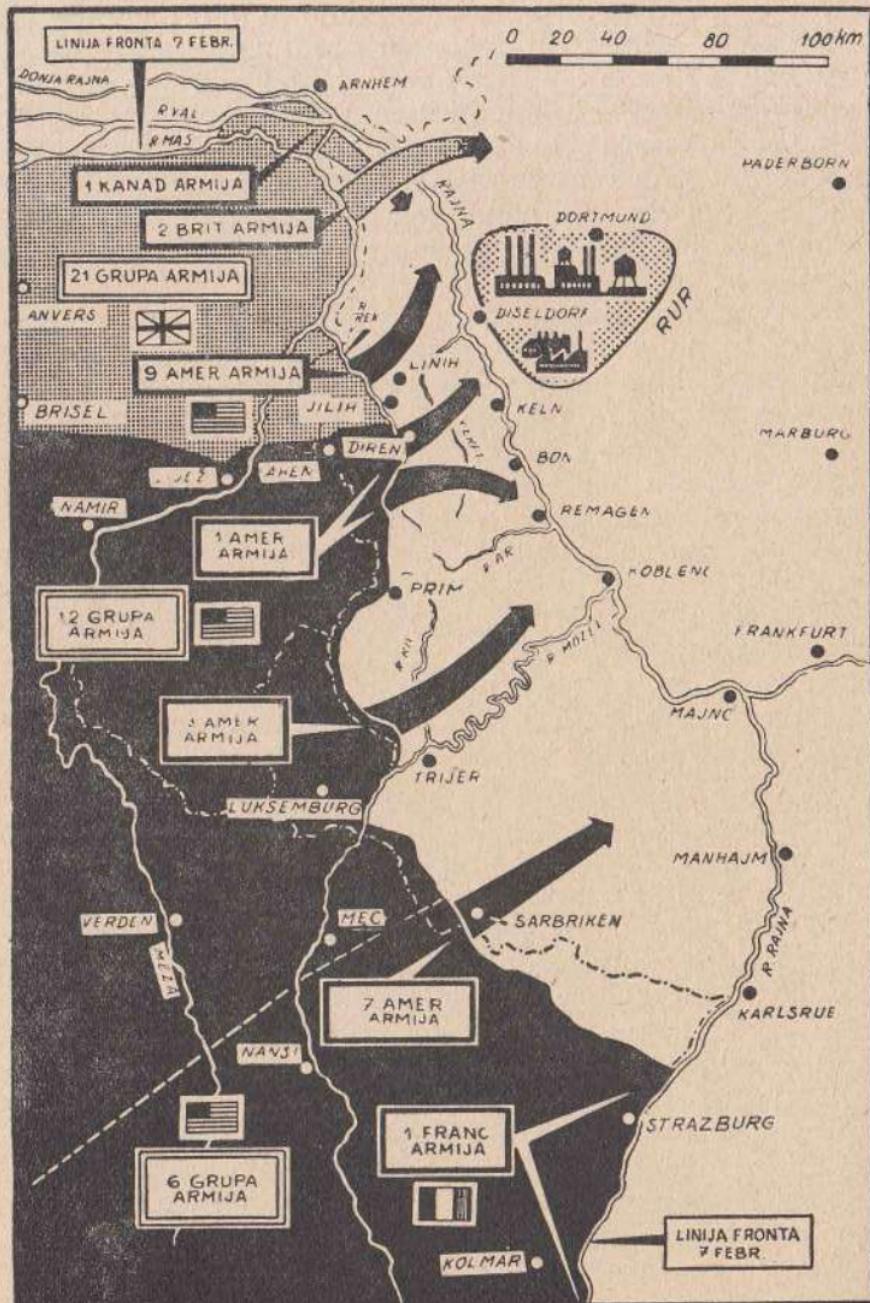
dorfu. Dok se 9 armija ne bude tamo čvrsto prikopčala za zemljište, 1 armija bi imala da preduzme napad na jug, u pravcu Kelna. Pošto bude zauzela taj grad — čuven po svojoj katedrali —, ona bi imala da krene na jug, duž Rajne, i da otseče neprijatelja koji se nalazio zapadno od te reke. Pošto tok premeštanja jedinica još nije mogao da dozvoli jednovremeni napad sve tri moje američke armije, Patonu je bilo naređeno da se duž celog svoga fronta drži odbrane.

7 februara, 1 kanadska armija se kod Nijmegen-a bacila u saveznički napad koji je u roku od 35 dana imao da uništi nemačku armiju zapadno od Rajne. Kako je Simpsonova armija čekala spremna na Reru, Hodžis je naredio da Džerou krene na prostoriju gde su bile brane i da zadobjije kontrolu nad tom rekom. Do 10 februara 5 korpus je zauzeo brane na reci Reru i saterao neprijatelja u guste šume koje su se pružale iza njih.

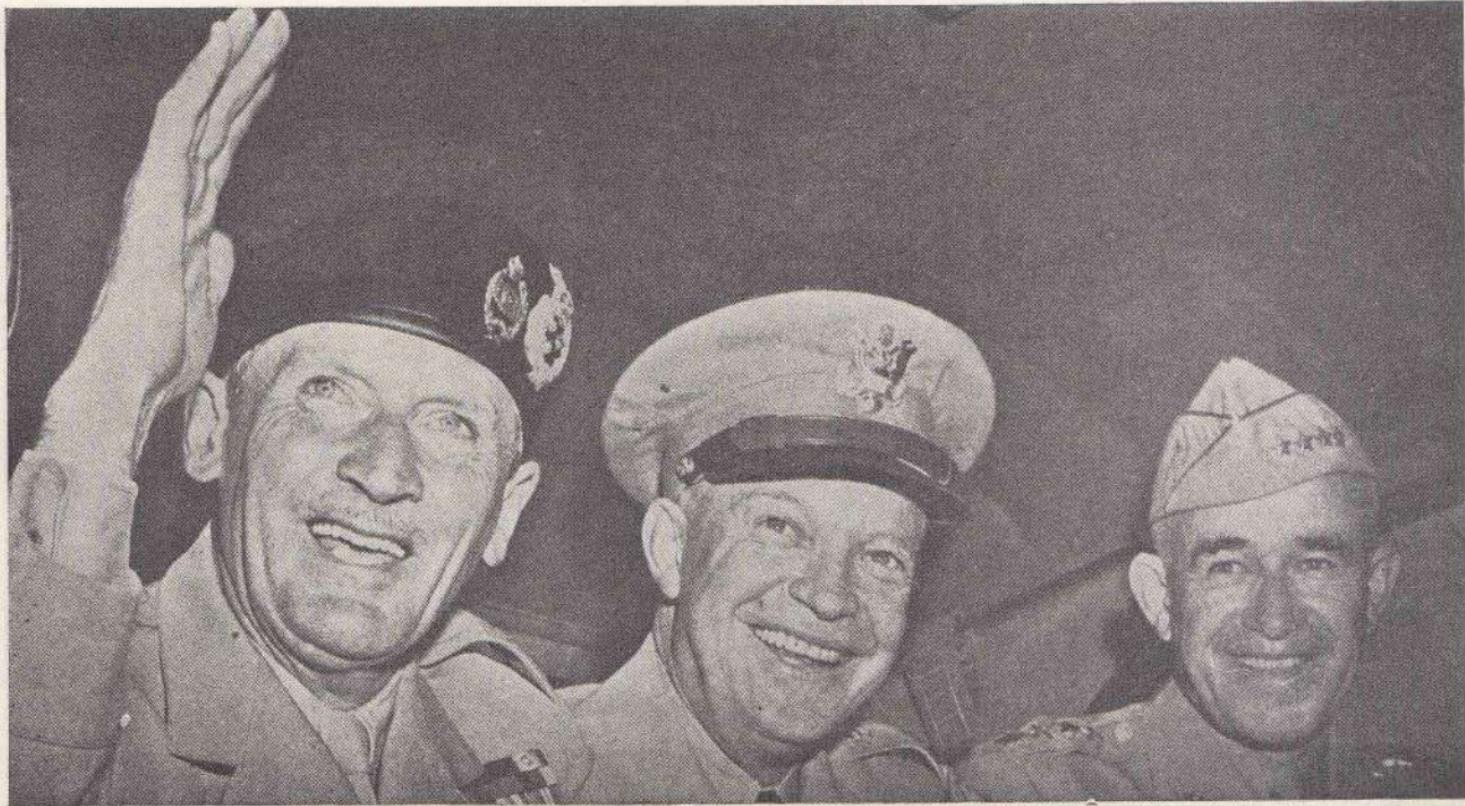
Ali, pre no što je napustio te brane, neprijatelj je digao u vazduh njihove pregrade. Kada se vodena bujica sručila i poplavila dolinu Rera, reka je nadošla za skoro 1 m iznad njenih močvarnih obala. Neprirodno topla zima izazvala je topljenje debelog snega u Ajfelu i uskoro je dvaestak brzih rečica i potoka još više pojačalo poplavu reke.

Komandanti divizija 1 i 9 armije, koji su se bili približili obali reke, posmatrali su blatnjavu bujicu i molili da grupa armija odloži ofanzivu ne usuđujući se da je izvrše u vremenu poplave. Ne želeći da prilikom prelaska preko reke rizikuju katastrofu, obe armije su se zaustavile da bi sačekale opadanje poplave.

U to vreme naša namera je bila jasna i ja sam strahovao da bi neprijatelj mogao da pojača ovaj front trupama iz Ajfela, gde je Paton bio dobio naređenje da se na svom frontu drži u odbrani. Tamo je Paton vršio nasilno izviđanje Sigfridove linije pomoću malih probnih napada, ne u cilju pripreme neke veće ofanzive, već u prvom redu zato što je njemu bilo nemoguće da miruje. Jer, 3 armija je defanzivne operacije smatrala kao nešto što je trebalo po svaku cenu izbeći. Sada, sa Ajzenhauerovim pristan-kom, ja sam naredio Patonu da preduzme ofanzivu u Ajfelu.

Skica 46. — Plan za februarsku ofanzivu do Rajne

Ajzenhauer, graditelj jednog saveza

„Za Montgomeriju, koji je očigledno bio naklonjen onim operacijama koje bi išle u korist ili donele prestiž njegovim britanskim trupama, ja sam u pogledu svojih gledišta i osećanja bio nepokolebljivo Jenki. Ajzenhaueru je pala u deo teška dužnost da ove nacionalne razlike stopi u zajednički saveznički napor“.

Drumovi za Elbu

„Dok se potučeni neprijatelj, pod stražom vojne policije, s mukom kretao prema našoj pozadini, naše oklopne divizije su jurile duž autostrada u pravcu srca Nemačke i linije na Elbi na kojoj ćemo se zaustaviti“.

U savezničkom planu za februarsku ofanzivu, 9 armija imala je da forsira Rer i da se spoji sa kanadskom armijom na Rajni. 1 armija imala je da štiti Simpsonovo desno krilo i da se približi Rajni u blizini Kelna.

Ona je imala da bude dovoljno snažna da veže neprijatelja i da mu onemogući prebacivanje njegovih snaga na Rer, ali ne i da bude toliko jaka da izazove Montijeve primedbe. Premeštanje jedinica za ovu ograničenu ofanzivu moglo je da otpočne još odmah, dok su se 1 i 9 armija vrtele na Reru.

Paton je imao da probije neprijateljska utvrđenja Sigfridove linije severno od Mozela i da neuznemiravano napreduje do Kila, planinske reke koja je tekla paralelno luksemburškoj granici, 18 km iza nemačke granice. Tu je imao da se dočepa mostobrana za predviđeno napredovanje punog obima do Rajne. Ali, ova poslednja faza nije imala da otpočne sve dok se Monti ne bude dobro učvrstio na Rajni, prema Ruru.

Da se ne bi direktno oglušivao o pismena naređenja SHAEF-a, koja su mu određivala da se drži defanzive, Paton je operacije svoje 3 armije u Ajfelu nazvao „napadnom odbranom“. Osoblje njegovog štaba naivno je verovalo da je uspelo da zavara Ajkov štab u Versaju. Štaviše, bilo je izvesnih glasova da sam se i ja pridružio Patonu u ovoj konspirativnoj ofanzivi. Moja nepokornost, međutim, sastojala se u tome, što sam se pravio da ne znam, pošto se Ajzenhauer i bez znanja Patonovog štaba i mog, već bio saglasio s tim.

I pored Montgomerijevih primedaba, Ajzenhauer se složio sa mnom da je potrebno da se naš saveznički front na celoj dužini približi Rajni pre no što se bude pokušalo da se ona nasilno pređe. Mada Ajk nije bio još odbacio naš američki plan za dvostruki obuhvat Rura sa prelaskom Rajne u blizini Frankfurta, u SHAEF-u je postojalo opšte verovanje da je Monti preovladao sa svojom jednostranom ofanzivom. Ali, ako je Monti i prodro sa svojim jednostranim napadom istočno od Rajne, prihvaćeno je i moje gledište o prilaženju Rajni celim frontom. Jer, ako smo želeli da koncentrišemo svoje snage na severu i da se do švajcarske granice držimo odbrane sa manjim snagama,

bilo je od bitne važnosti da se branimo na takvoj jednoj liniji na kojoj ne bismo mogli biti ugroženi neprijateljskim napadom za ometanje naših priprema za napad (spoiling attack). Za tu svrhu, tvrdio sam ja, nije bilo bolje prepreke od Rajne. Ajk mi se pridružio, jer ni on nije manje od mene želeo da se oslobodimo Nemaca na zapadnoj obali Rajne, pre no što se upustimo u prelaz preko te reke.

Prilika koja nam se pružala za uništenje neprijatelja u Rajnskoj Oblasti, nije bila manje privlačna. Do meseca februara bilo je zapadno od Rajne angažovano 85 nemačkih divizija. Ako bi one mogle biti izolovane i uništene, neprijatelj bi bio nemoćan da onu drugu obalu posedne jačim snagama. Naš glavni cilj, uostalom, nije ležao u Berlinu, ni u ma kom drugom terenskom objektu; mi smo prvenstveno želeli da uništimo Nemačku vojsku. Jer, kada jednom nemačke oružane snage budu bile razbijene, oni drugi ciljevi lako će nam pasti u ruke.

Za vreme dok smo čekali da se sredi situacija na Reru, šetao sam nervozno po hodnicima barokne palate u kojoj je bilo smešteno naše komandno mesto u Namiru. Tu je ukrašena soba za prijeme provinciskog guvernera bila pretvorena u kancelariju za mene. Jedna velika tabla za geografske karte od oko 6 m bila je postavljena na zidu na kome su se nalazile freske, između dve grupe andelčića na čijim se licima ocrtavao osmeh. Iznad mog pisaćeg stola visio je kristalan luster, a izvanredno lep orijentalski tepih ugibao se pod mojim nogama kada sam prilazio karti. Pre no što smo mi došli u Namir u njemu je već bio smešten istaknuti odeljak baze Komande pozadine, kao njena ekspozitura za trupe na frontu. Taj štab se dobroćudno odrekao svojih prioritetnih prava da bi napravio mesto za istaknuti deo štaba 12 grupe armija.

„EAGLE TAC?“ uzvikivali su oni, pošto smo se mi dоселili koristeći privilegije koje pripadaju višoj komandi. „Vi biste trebali da promenite naziv u EAGLE TOOK“²⁾.

Jednom prilikom, ranije, kad sam se iz 1 armije vozio natrag u Luksemburg proveo sam jedno veče u hotelu

²⁾ EAGLE TAC — šifrovana oznaka za istaknuti deo Štaba 12 grupe armija. TOOK — predajašnje vreme od glagola *to take*, koji znači uzeti. Ovde se radi o igri reči. — Prim. prev.

„Harscamp“ u Namiru kao gost istaknutog odeljenja baze Komande pozadine. Sećam se dobro imena toga hotela. Bila je pomrčina i mi smo se zaustavili u varoši da bismo ispitali jednog vojnika kako možemo doći do „Harscampa“.

„Harscampa?“ Vojnik je ispočetka bio zbumen, ali se tada obradovao na tu pomisao. „Slušajte — da li mislite da tamo stvarno imaju neku ženu?“

1944 donela je Belgijancima u Namiru neprijatnu i hladnu zimu. Vlada, koja je pozadi oslobodilačkih armija odmah bila uspostavila belgisku upravu, ustanovila je valutnu reformu da bi se otarasila inflacionih hartija kojima je neprijatelj bio zasuo ovu naciju i obogatio njene ratne profitere. U isto vreme bila je uspostavljena i hitna kontrola cena i nadnica. Posle godinu dana postali su očigledni rezultati ovog čvrstog stava ministra finansija Kamila Guta (Cammille Gutt). Dok je ostatak Evrope grcao u ekonomskom haosu, Belgija je već bila na putu svog ozdravljenja.

Bila je prošla nedelja dana, a Rer je još uvek bio nađao, te smo odlučili da pričekamo još jednu nedelju. Za to vreme izvesni znaci ukazivali su na sve veće jačanje neprijatelja pred 9 armijom. Uskoro ćemo morati da učinimo kompromis između visoke vode na pomenutoj reci i jačeg neprijateljskog otpora. U to vreme ja sam bio naročito osetljiv na odlaganje, jer je svaki propušteni dan povećavao utisak da nam je neprijatelj ovim više naškodio no što je to učinio Ardenskom protivofanzivom.

U strategiskom pogledu odlaganje je dovodilo do toga da se propušti pogodan momenat za napad. Crvena armija je najzad počela da napreduje u svojoj ofanzivi posle zastoja od 3 meseca, koliko je trajao prekid za vreme naše bitke za Izbočinu. Da smo samo mogli da napadnemo jednovremeno sa sovjetskim napredovanjem, neprijatelj ne bi bio u mogućnosti da manevruje pojačanjima između Istočnog i Zapadnog fronta. Iako se general Bul (Bull), SHAEF-ov načelnik Operativnog odeljenja, bio vratio u januaru iz Moskve sa izveštajem punim oduševljenja o dolazećoj sovjetskoj ofanzivi, Ajzenhauer je sumnjaо da bi ova zimska ofanziva mogla da dovede Crvenu armiju iza Odre. U međuvremenu je jedan izveštaj stvorio uve-

renje da će ova sovjetska napredovanja smanjiti nemački otpor na našem Zapadnom frontu. Ta priča nije bila nikada ništa više od lepe želje; ako bi Nemci i popustili u svojoj odbrani, nije izgledalo da će to biti na našem frontu.

Iako su nam podaci o Crvenoj armiji za naše preglede situacije i dalje dolazili preko Bi-Bi-Sija, krajem februara, kada nas je sovjetski ambasador u Francuskoj posetio u Namiru da bi nam predao ruska odlikovanja za invaziju OVERLORD, mi smo uspostavili svakodnevnu vezu sa sovjetskom diplomatskom službom. Posle svečanog prijema u zgradi Oblasne uprave, ambasador, čovek činovničkog igleda, Aleksandar Bogomolov, proveo je veče s nama u Šato de Namiru. Sledеćeg jutra ja sam ga pozvao da pođe sa mnom u tajnu operativnu salu na štabnu konferenciju svakodnevnog pregleda situacije. Pokazali smo mu naš sadašnji raspored trupa i ukratko mu izložili strategisku ideju za izvođenje operacije u Rajnskoj Oblasti. Kada se toga dana vraćao natrag u Pariz sa pukovnikom A. J. Dreksel Bidlom (A. J. Drexel Biddel), iz SHAEF-a, Bogomolov je sa oduševljenjem govorio o našoj iskrenosti na pomenutoj konferenciji i obećao je da će o mom gostoprivisu obavestiti maršala Staljina. Ta dobra ocena, međutim, nije me poštедela 5 godina docnije, kada su me Sovjeti označili kao jednog od najvećih angloameričkih ratnih huškača. Da sam mogao naslutiti da će se ovo ovako svršiti, bilo bi mi lakše 1945 kada su američke i britanske novine donele članke o tome kako je Bogomolov prisustvovao našoj tajnoj štabnoj radnoj konferenciji. Čitavih nekoliko dana ja sam strahovao da moj gest ne bude u Vašingtonu rđavo shvaćen. Najzad, Lev Alen mi je rekao: „Ne brinite ništa za to, Bred. Ako Služba državne bezbednosti bude došla da vrši istragu po tome, mi nećemo dozvoliti da stradate“.

U utorak, 22. februara, u 10 časova, doneta je odluka da se sledećeg dana rano ujutru prebacimo preko Rera. Iako reka još nije bila opala na onaj nivo koji bi za nas bio poželjan za njeno forsiranje, bilo je prošlo već 22 dana otkako je Ajzenhauer prebacio naš glavni napor sa Ajfela

natrag na Rer. Da nam je bilo dopušteno da gurnemo kroz Ajfel, mi bismo možda stigli mnogo dalje napred na putu za Rajnu. Svaki propušteni dan davao je neprijatelju jedan dan više za oporavljanje, i najzad je postalo potpuno očigledno da više ne smemo da mu poklonimo mnogo takvih dana.

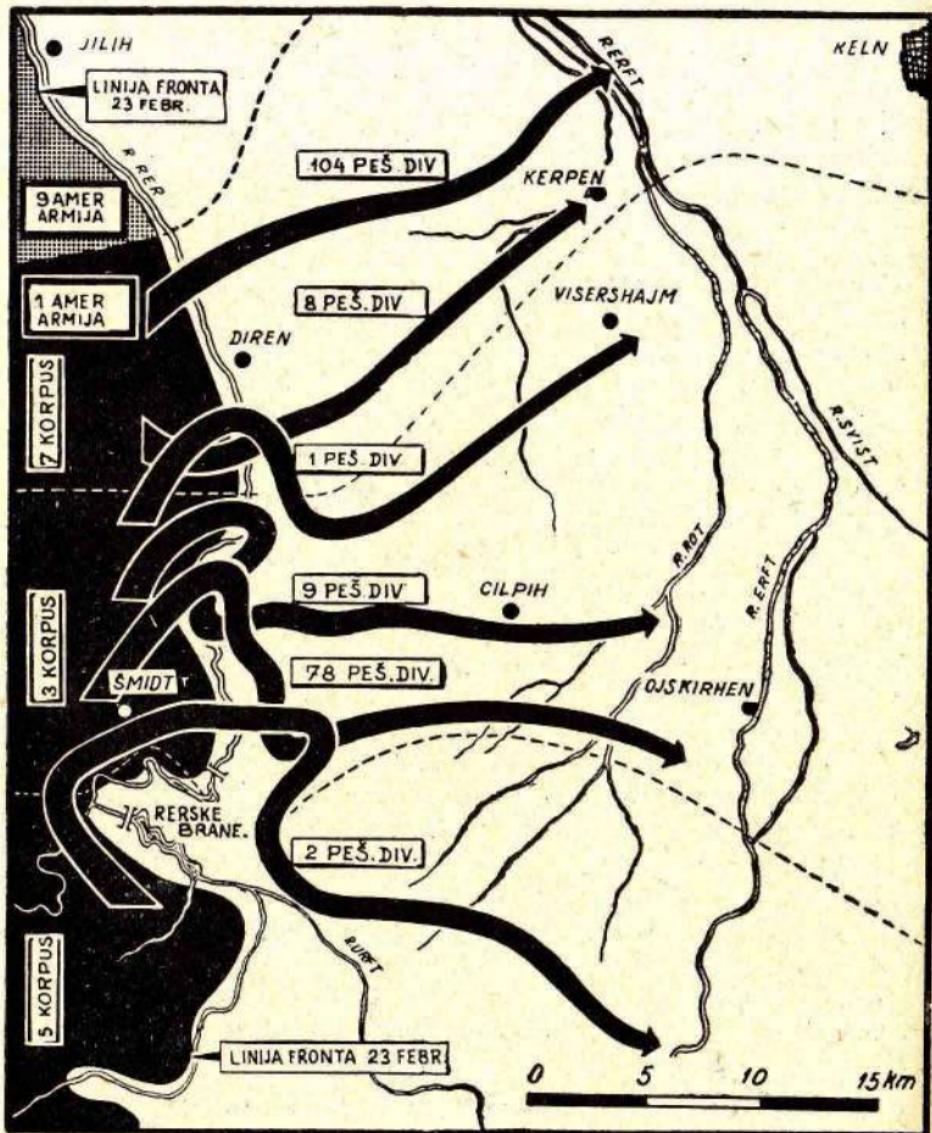
Čak i sada sam strahovao da bi se rat mogao protegnuti do septembra 1945 i dostići svoj vrhunac u nizu letnjih bitaka koncem jula i u avgustu. Ako bismo želeli da forsiramo Rajnu krajem proleća, ne bismo smeli više da traćimo vreme na Reru.

U međuvremenu, Montijeva kanadska armija bila je zaustavljena u svom napredovanju iz Nijmege, s one strane Sigfridove linije, baš tamо где se ova linija pružala ispred Dempsejevih snaga. Posle 14-dnevnog napada, Kanadani su napredovali manje od 30 km, savlađujući jak neprijateljski otpor, na terenu koji je bio raskvašen jakim kišama i poplavljen od strane Nemaca. Sve dok Simpson nije izbio preko Rera, u pozadinu ovih odbranbenih snaga, Krirer nije mogao da očekuje da će oslabiti tamošnji otpor.

Između Direna i Jiliha, gde je muljeviti Rer tekao kroz groblje ruševina, Simpson je za svoj prelaz preko reke grupisao 10 divizija, od kojih su 3 bile oklopne. Desno od njega, Hodžis je rasporedio 3 korpusa u ukupnoj jačini od 14 divizija. Kolinsov 7 korpus imao je 23 februara da napadne Rer jednovremeno sa 9 armijom, dok bi 3 i 5 korpus, jedan za drugim, s leva u desno prešli reku po ešelonima. Svaka pojedina divizija imala je da pređe preko reke iza divizije na svom levom krilu, uvlačeći se u mostobran ove poslednje. Kada se bude našla s one strane reke, divizija se imala pomeriti udesno, i ući u svoju zonu napredovanja.

Mi smo zamislili ovaj plan napada po ešelonima da bi Hodžis mogao izbeći uzastopne napade pri forsanju Rera.

On bi imao da provuče čelnu diviziju 3 korpusa kroz poslednju diviziju u Kolinsovom mostobranu, da je pomeri udesno i posle toga da zauzme sledeće mostobrane sve dok oni ne bi obuhvatili 5 korpus. Po ovakvoj šemi napada, 1 armija bi imala da izvrši svoj prvi i najdublji pro-

Skica 47. — Plan za napad po ešelonima pri prelazu preko Rera

Da bi izbegla nepotrebne napade za forsiranje Rera, 1 armija je 23 februara ešelonirala svoj početni napad, provukavši svaku pojedinu diviziju kroz mostobran koji je već bio obrazovan od strane one divizije koja se nalazila na njenom levom krilu.

dor u onom sektoru gde je 7 korpus zaštićavao Simpsonov bok, dok bi se 9 armija okrenula prema Dizeldorfu da bi se spojila sa kanadskim napredovanjem.

Izvršili smo napad preko Rera na frontu širine 30 km, od Direna do Liniha, i do podne smo postavili prvi pontonski most. Kamioni su gmizali po putevima prekrivenim oblicama, koji su kroz šumu izvodili do same obale, i u neprekidnoj koloni kao zmija prelazili na onu obalu preko čeličnih traka koje su bile postavljene s jedne na drugu obalu preko gumenih splavova. Posle jedne neuobičajeno oštре zime, došlo je do naglog otapanja snega čitavih šest nedelja ranije, i naš teški saobraćaj za snabdijevanje izlokao je makadamske puteve iza nas. Kilometri drumova sa čvrstom gornjom površinom nestajali su u kaljuzi, pa su čak i prvoklasni putevi postali neprelazni glibovi.

Pet dana pošto smo forsirali Rer, nemački otpor je počeo da pokazuje znake slabljenja. 28 februara Simpson se probio iz svog mostobrana i četiri dana kasnije spojio sa 2 britanskom armijom kod Venloa, dok je ostatak njegove 9 armije stvorio džep prema Rajni. U međuvremenu, Kolins je napredovao do Erfta, muljevite reke između Rera i Rajne, gde je imao da zastane pre no što bi produžio napredovanje prema strahovito bombardovanom gradu Kelnu.

3 marta sam Hodžisu i Patonu izdao naređenja za munjevite operacije koje su u roku od deset dana imale da očiste Rajnsku Oblast severno od doline Mozela. Mi smo u toku tih kratkih operacija zarobili 49.000 Nemaca i neprijatelju nikada više nije uspelo da zakrpi svoj Zapadni front. Pošto su izvedene sa preciznošću jedne ratne igre i vremenskom sinhronizacijom u delovima sekunde, ove operacije zapadno od Rajne postale su model za udžbenike u oblasti taktike i operatike. Kada bi me upitali za koje sam operacije u ratu osećao najveću profesionalnu gordost, ja bih bez oklevanja ukazao na ove o kojima je reč.

Operacije su imale da budu izvedene u dve uzastopne faze, s tim da svaka od njih bude vremenski određena od strane Grupe armija.

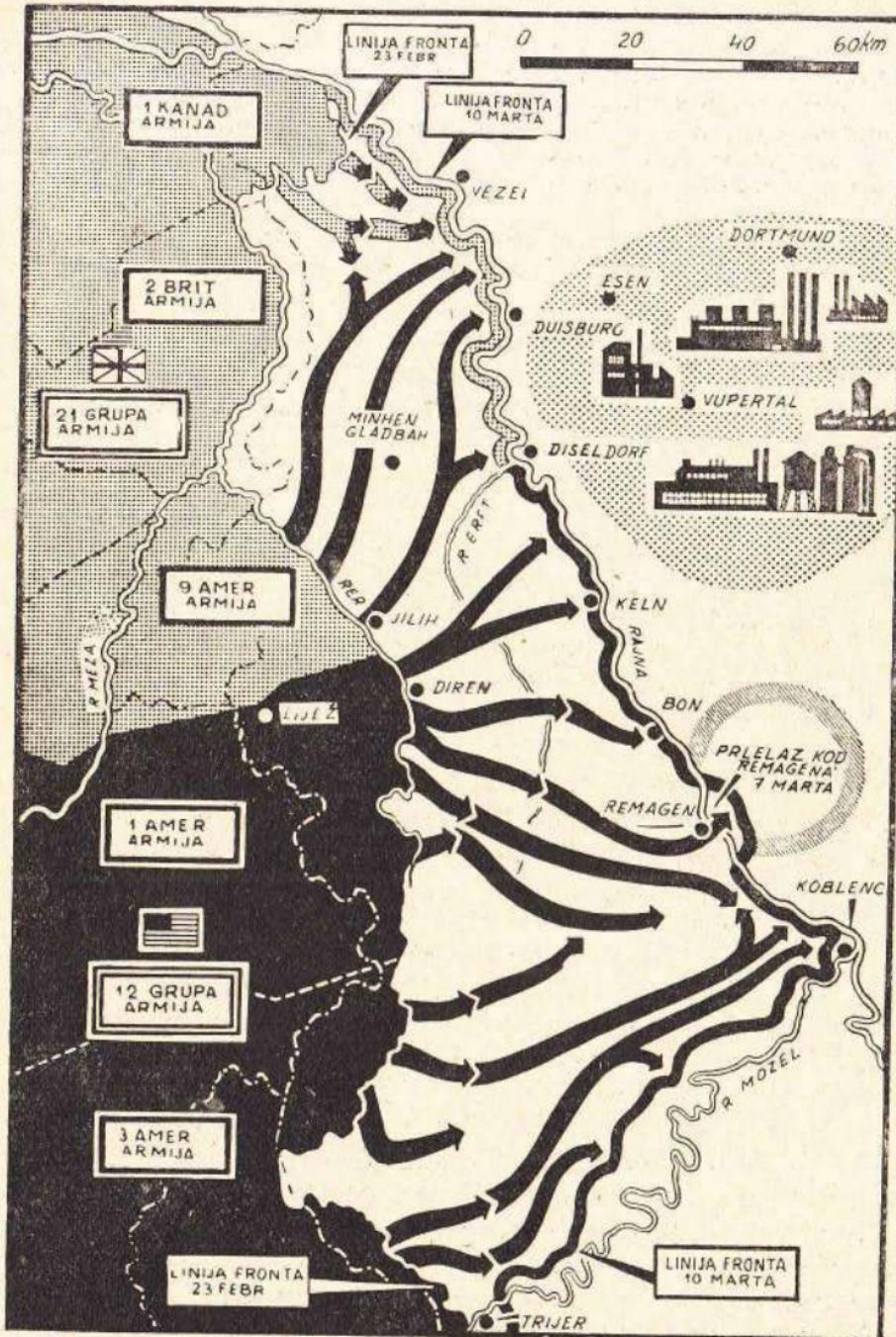
1. — Dok bi Hodžis prišao Rajni između Dizeldorfia i Kelna, Paton bi imao da pripremi svoje mostobrane preko Kila.

2. — Pošto bi obezbedio Simpsonov pokret ka Rajni, Hodžis je imao da uputi Kolinsa prema Kelnu i da sa celom svojom armijom brzo nadire na jugoistok, gde bi se 1 armija spojila sa Patonovim kolonama kada one budu udarile prema Rajni. Jer, Paton je imao da napadne kroz planinski predeo Ajfela i da se baci prema Koblenцу, gde je ušće Mozela u Rajnu obeležavao spomenik Kajzera Viljema I na konju.

Prva faza se razvijala brzo. Do 5 marta 7 korpus je prišao Rajni južno od Dizeldorfia i Paton je čekao na znak da izvrši napad sa svojih položaja na suprotnoj obali Kila. Na 75 km do Rajne držane su oklopne divizije u pripravnosti za munjeviti prodor 3-će armije. Dao sam armijama znak za početak druge faze i sledećeg jutra sam se odvezao do Remsa da bih proveo jedno veče sa Ajkom u planiranju našeg daljeg napredovanja. Čerčil je za sledeći dan bio pozvat na ručak i Ajzenhauer je predložio da i ja ostanem. Pretsednik vlade je stigao nešto pre 13.00 časova, u uniformi pukovnika vojske. „Već mi je dosadila uniforma britanskog vazduhoplovstva“, objašnjavao je on. On je izvadio cigaru iz kožne tabakere koju je nosio u unutrašnjem džepu i seo da popije brendi sa sodom pre no što odemo da ručamo. Čerčil je dan pre toga posetio Simsona i sada je bio oduševljen brzim napredovanjem 9 armije.

Ajzenhauer je bio opet u mogućnosti da za ručak servira sveže ostrige iz zaliva Česapika, koje mu je bio poslao Stiv Erli (Steve Early). Kada smo maršal Bruk (Brooke) i ja odbili da uzmemo naš deo, Ajk se glasno nasmejao i brzo ih razdelio ostalim gostima i sebi samom.

Pozivajući se na svoj raniji obilazak bojišta, Čerčil je govorio o neverovatnom napretku koji je saveznička oružno-tehnička služba pokazala od početka rata dosada. Međutim, njegovo oduševljenje ovim novim tehničkim pronalascima, bilo je donekle umanjeno osećanjem da ćemo ih možda morati uskoro ponovo upotrebiti. „Narod koji je poražen i razoružan u ovom svetskom ratu“, rekao

Skica 48. — Rajna je probijena i neprijatelj zapadno od te reke uništen (objašnjenje skice na sledećoj strani).

Objašnjenje uz skicu 48: U roku od dve nedelje posle prelaska preko Rera, 23 februara, 1, 3 i 9 armija prišle su Rajni od Mozela do nešto severnije od Rura. 7 marta je 1 armija ovladala Remagenskim mostom. Ovo brzo savezničko napredovanje ne samo da je savladalo Rajnu, već je i neprijatelja zapadno od te reke nateralo u panično bekstvo.

je on, „uči će u sledeći sa izvesnim prednostima, jer će usavršiti nova oružja, dok ćemo mi pokušavati da задржимо stara“.

Čak je i Teder, vazduhoplovac, potvrđno klimnuo glavom na pretskazivanje pretdsednika vlade da „nijedaleko dan kada će teški bombarder, onakav kakvog ga poznajemo, postati potpuno zastareo“. „Raketno oružje“, rekao je Čerčil, „jednoga dana će potpuno zameniti avion sa pilotom“.

„A tada će Britanija“, dodao je on s nekom vrstom pretnje „postati jedna velika bazuka upravljena na agresore koji ugrožavaju Evropu“.

„Možda će doći dan“, produžio je on, „kada ćemo uči u neki kabinet, razbiti staklo koje pokriva aparat sa automatskim razvodnikom i na skali odabratи one brojeve koji označavaju zemlju koja će biti bombardovana i pritisnuti na dugme da bismo joj objavili rat“. To je potsećalo na ono kada je pretdsednik Ruzvelt, pre 18 meseci, pomenuo atomsku bombu. Mada me interesovalo kako je ona napredovala, ustručavao sam se da o tome upitam čak i Ajzenhauera.

Docnije, u toku ručka, Čerčil je branio svoju politiku u Grčkoj, gde su britanske trupe bile angažovane u podršci Grčkoj vlasti protiv otpora ELAS-a koji je bio pod komunističkom dominacijom. Čerčilova akcija bila je jako napadnuta od londonskog „Tajmsa“, „Manchester gardijena“ i znatnog dela američke štampe“, primetio je on, „koja je dobila potstrek od ova dva lista“.

„Ali, mi nećemo nikada“, udari on po stolu, „nećemo nikada sedeti skrštenih ruku i dozvoliti manjini da naturi svoju volju bespomoćnoj većini, ma gde to bilo“. On je pogrdno govorio o vaskrsavanju komunističke opasnosti za Zapad i opomenuo nas da se čuvamo lukavosti Staljina, koga je nazivao „Ujka Džo“. Dok sam ja, kao i većina Amerikanaca, prihvatio ratnu legendu o herojskom So-

vjetskom Savezu, dotle je Čerčil prkosno škrgutao zubima na komuniste, kao što je to činio toliko godina pre rata.

On je sa žestinom pobijao savezničku kritiku njegove politike upoređujući sebe sa džinovskim rinocerosom koji ima oštar zub i debelu kožu. Taj zub, obećao je on, biće uvek upravljen prema neprijatelju, bez obzira u kojoj mjeri kritika bude bola po njegovoј koži.

6 marta, kada je Hodžis bacio svoju 9 oklopnu diviziju na jugoistok preko Erfta, Paton se probio kroz nemački zastor iza Kila. Na radnoj karti u palati gde je bilo smešteno naše komandno mesto u Namiru, ona uska plava linija koja je obeležavala front, bila je nemarno prevučena preko celuloida, sa ispadom prema Rajni, dok je 4 oklopna divizija Hjua Gefija (Hugh Gaffey) obeležena s pravcem prema Koblenzu. U roku od 2 dana ona je napravila klin, koji nije bio širi od puta kojim se kretala kroz šumoviti Ajfel, 52 km u neprijateljskoj pozadini. U ovom napadu Gefi je izveo najsmeliji i najdrskiji munjeviti oklopni napad u ratu na Zapadnom frontu. U međuvremenu, levo od Gefijevog napredovanja, Paton je izbacio 11 oklopnu diviziju sa instrukcijama da napreduje naporedo sa 4 divizijom. 7 marta su njihove kolone išle jedna drugoj u susret nekoliko milja zapadno od Rajne, gde su obrazovali džep oko trupa pored kojih su bile prošle. Sada je severno od Mozela bila presečena otstupnica za povlačenje na Rajnu. A na uzvišicama Ajfela neprijateljske jedinice su se rasule u zabuni, kada su američki tenkovi projurili kroz njihovu haotičnu pozadinu i uputili se prema Rajni.

Dalje na severu, Kolinsov 7 korpus bio se okrenuo na jug, iz Dizeldorf-a prema Kelnu, gde se Teri Alenova 104 divizija probijala kroz ruševine te teško bombardovane varoši. Avijacija je nekim čudom bila poštедela njenu gotsku katedralu iza čija je dva tornja Rajna zapljkivala oborenne stubove kelnskog Hindenburgovog mosta. Ovaj most, dug preko kilometar i po, bio je porušen od Nemaca koji su otstupali kada su naše trupe oprezno prišle predgrađu Kelna. Samo su 4 ružne kule ostale kao njegovo jedino obeležje.

Iz prljave fabričke varoši, Ojskirhena, 9 oklopnih divizija general-majora Džona Leonarda obuhvatila je gusto pošumljeno zemljište Ketenske Šume, kada je pojurala u pravcu Ara na mestu gde se ta planinska reka jednom okukom uliva u Rajnu na pola puta između Kelna i Koblenca. Devet kilometara severno od toga spoja, red kuća sa gipsanim radovima zaklanjao je zapadnu obalu Rajne blizu varoši Remagena. Tu je železnički most sa jednim kolosekom prelazio tu reku.

Kada se u kišovito popodne 7 marta 9 oklopnih divizija približila Aru, jedna od njenih kolona krenula je na jug da obrazuje mostobran preko te reke, u sektoru 5 korpusa. Druga se, pod komandom brigadnog generala Vilijema Hodža (William M. Hoge), uputila ka Rajni.

U to vreme neprijateljski otpor zapadno od Rajne postao je dezorganizovan. Jedinice koje su bežale tražeći sigurnost preko te reke, bile su ukočene pošto je njihovim vozilima nestalo benzina. U svakoj varoši kroz čije su ulice prolazili naši tenkovi, meštani su spuštali kapke na svojim prozorima i vešali bele čaršave po kućama. Od Dizeldorfu do Kelna porušeno je dvadesetak teških mostova na Rajni, jer su njihove posade izvršile predviđena rušenja. U Dizeldorfu su mostovi bačeni u vazduh baš kada su američke prethodnice stigle do njihovih zapadnih prilaza. Mada smo želeli da što pre obezbedimo sebi jedan mostobran preko Rajne, još više smo želeli da zaузмемо jedan neoštećen most. Mnogo ranije, još u Engleskoj, ja sam se bio pomirio sa neminovnošću nasilnog prelaza preko reke.

Te večeri su na mom komandnom mestu zastori za zamračivanje već bili spušteni kada sam došao i zatekao Ajzenhauerovog načelnika Operativnog odeljenja, general-majora Bula, koji me čekao. On je tek bio stigao iz SHAEF-a sa predlogom po kome je trebalo od mojih 26 divizija odvojiti četiri divizije za Deversov probor u Sarsku Oblast.

Iznenada je zazvonio moj telefon. To je bio Hodžis, koji me zvao iz Spa.

„Bred“, pozivao je Kurtnej, sa većom hladnokrvnošću no što bi to dobre vesti opravdavale, „Bred, mi smo zauzeli jedan most“.

„Most? Hoćete da kažete da ste dobili jedan neoštećen most na Rajni?“

„Naravno“, odgovori Hodžis. „Leonard je ščepao jedan most kod Remagena pre no što su ga oni digli u vazduh“.

„Mastan zalogaj, Kurtnej“, rekoh ja „to će neprijatelja ostaviti potpuno nezaštićenog. Da li prebacujete vaše snage preko?“

„Što god brže možemo“, reče on. „Debeljko je ubacio mornaricu koja vrši stalni prevoz, a ja sam uredio da inžinjerija postavi nekoliko pomoćnih pontonskih mostova preko reke do mostobrana“.

Povukao sam dugu uvodnu žicu mog telefona prema tabli za karte.

„Prebacite sve što možete preko reke, Kurtnej“, rekoh ja, „i dobro učvrstite mostobran. Verovatno će protivniku trebati nekoliko dana dok prikupi dovoljno snaga i sredstava da bi mogao da udari na vas“.

Obesio sam slušalicu i prekinuo razgovor sa Hodžišom, okrenuo se Bulu i lupio ga po ramenu.

„Počelo je vaše loptanje, Pink“, nasmejah se ja. „Kurtnej je uspeo da pređe Rajnu, i to preko mosta“.

Bul me pogleda značajno kroz svoje naočare koje nisu imale okvir. On sede pred kartu i sleže ramenima. „U redu, Vi ste dobili jedan most, Bred, ali šta će Vam on ustvari koristiti. Vi nećete ići nigde dalje od Remagena. To nije po planu“.

„Dovraga s planom“, odgovorih ja, „most je most, i to đavolski dobar i koristan ma gde se nalazio preko Rajne“.

Bul je samo zavrteo glavom: Plan je bio sastavljen na pretpostavci velikog prelaza preko reke, od strane Montija, severno od Rura. Ako bi, pošto bude zadovoljio potrebe prioriteta koji je bio dat Montiju, SHAEF mogao tada da podrži jednu diverzionu ofanzivu, možda bi mogao biti izvršen pomoćni prelaz od strane 3 armije između Majnca i Karlsruha. Ustvari, ovaj pomoćni prelaz je bio bi-

tan za ostvarenje manevra rurskih klešta, za koji sam se ja borio još od septembra prošle godine. Mada Ajzenhauer još nije bio doneo odluku da svede prelaz preko Rajne samo na Montija, njegovo u većini britansko osoblje u SHAEF-u, toliko je favorizovalo Montgomerijev predlog da je ovaj jednostrani napad u glavama tih ljudi već postao određen plan, tj. SHAEF-ov neopozivi plan za napad i prelaz preko Rajne. Ali, iako je Bul usvajao poželjnost prelaza preko Rajne na jugu, čak je i on delio pomenuto britansko gledište. Prema tome, on je bio potpuno neubeđen da je u tome određenom planu uopšte bilo mesta za most kod Remagena.

„Pa šta, dovraga, želite Vi od nas da učinimo“, upitah ga ja, „da se povučemo i da most dignemo u vazduh?“ Bul nije odgovorio.

Telefonirao sam Ajzenhaueru u Remsu da bih dobio saglasnost za naređenje koje sam bio dao Hodžisu. Ajk je bio oduševljen vestima o mostu. „Držite ga, Bred“, reče on. „Prebacite preko sve ono što vam treba — ali se svakako postarajte da zadržite taj mostobran“.

To veče, posle večere, vratili smo se u kancelariju. Mada su vesti o mostobranu od strane moga štaba smatrane kao pobeda, Bul se nije veselio. Za njega Remagen nije bio ništa više no nepoželjan uljez u jasno određeni SHAEF-ov plan.

„Ja ne tražim od Vas da se odreknete Vašeg plana“, rekoh mu ja. „Samo pustite nas da razvijamo ovaj prelaz sa 4—5 divizija. Možda ćete ga moći upotrebiti kao diverziju. Ili ćemo ga možda mi moći upotrebiti za pojačanje naših klešta južno od Rura. U svakom slučaju, to je jedan prelaz. Mi smo se prebacili preko Rajne, i sada, kada smo se dočepali jednog mostobrana, pustite nas za ime boga, da ga iskoristimo“.

„Ali kada jednom budete prešli reku, Bred, kuda ćete ići? Šta ćete moći tamo da uradite?“

„Ovamo, dopustite mi da vam pokažem“, rekoh ja, povukavši Bula do table za kartu gde je pod fluorescentnom svetlošću bila postavljena jedna terenska studija zapadne Nemačke. Severno od Rura, u Rajnskom basenu, blizu ravnica Vestfalije, inžinjeri su bili izabrali mesta

za prelaz na kojima bi Monti imao da izvrši masovni napad. Tri stotine kilometara dalje ka jugu, između Majnca i Karlsruha, obale Rajne su ponovo bile ravničaste i tu su se nalazili prelazi koje smo izabrali za okruženje Rura sa juga. Između te dve prostorije za nasilni prelaz Rajna je tekla kroz klisuru u kojoj je bilo samo nekoliko mesta pogodnih za prelaz pojedinačnih divizija.

Iza mosta kod Remagena, strmo i šumovito zemljište Vestervalda pretstavljalje je prepreku svakom brzom napredovanju prema istoku. Ali, sa jedne tačke preko reke, iz Koblenca, 37 km južno od Remagena, jedna rečna dolina prodirala je kroz te planine do Gisena gde se ukrštala sa pravcem iz Frankfurta koji smo bili izabrali za okruženje Rura. Ako bi Hodžis mogao da zauzme autostradu koja je išla 9 km iza mosta kod Remagena, on bi mogao da prodre na jug do tog otvora koji je pretstavljal rečna dolina i da se tamo okreće na istok prema Gisenu. Kod Gisena bi za opkoljavanje Rura spojio svoje snage sa Patonovim.

Bul je pažljivo posmatrao terensku studiju, lupio prstima po njoj i rekao: „Kladim se da ste je Vi ovde ovako udesili“.

„Pre 6 meseci“, rekoh mu ja, „dok smo još bili u Verdenu“.

„Ali, Vi znate naše planove za prelaz preko Rajne“, rekao je on pozivajući se na Montijev predviđeni napad, „— a sada pokušavate da ih izmenite“.

„Da ih izmenimo, dovraga, Pink“, odgovorih ja suvo, pošto sam počeo da se nerviram. „Mi ne pokušavamo da izmenimo nijednu stvar, ali sada, kada smo se probili preko mosta, ja želim to da iskoristim“. Bul, međutim, nije mogao da veruje da ja nisam želeo odvajanje Montijevih snaga. „Ajkovo srce se nalazi u Vašem sektoru“, objašnjavao je on, „ali su u ovom trenutku njegove misli upućene gore, prema severu“. U to vreme bila je došla pomoć; ja prekidoh diskusiju i odoh da legnem.

Ajkove misli su mogle biti upućene gore na sever, ali on još nije bio učvrstio svoje mišljenje, pošto svoju definitivnu odluku o dvostrukom ili jednom jedinom napadu nije imao da donese sve do 15 marta. U međuvre-

menu, on je bio priznao da napredovanje severno od Rura nudi najbrže mogućnosti da se neprijatelju spreči prilaz njegovim tamošnjim industrijama. Pored toga, on se bio složio sa Montijem da su na putu za Berlin ravnice Vestfalije nudile privlačan teren za pokretno ratovanje u kome smo mi prevazilazili Nemce. Ali, on je takođe znao da bi neprijatelj, ako bi njegova ofanziva istočno od Rajne bila ograničena samo na taj severni probor, mogao isto tako da koncentriše svoje snage s jedne i druge strane toga jednog jedinog pravca. Govoreći o tome s Ajzenhauerom, izložio sam mu svoje skromno mišljenje o tim ravnicama Vestfalije, jer, iako su stvarno bile ravne, one su bile isprepletane bezbrojnim rekama, rečicama i kanalima. Rušenja koja bi se izvršila, dokazivao sam ja, mogla bi tamo lako da ometaju i ograniče savezničko napredovanje.

Južni pravac, od Frankfurta do Kasela, koji me privlačio kao pogodan za manevar američkih klešta, ne samo da je išao ispresecanijim zemljишtem od Montijevog, već je bio i duži od njega. Međutim, ove mane nisu bile od presudnog značaja, pošto je ovde bilo manje prepreka koje bi sprečavale naše napredovanje.

Kada je bilo rečeno i učinjeno sve što se moglo, uprkos veće naklonosti koje je njegov štab imao za Montijev jednostrani probor, Ajzenhauer se priklonio našem, američkom planu za dvostruki obuhvat Rura. Jer, između ostalih stvari, on je tu video mogućnost jedne alternativne ofanzive u slučaju da Monti na severu bude ukočen. Međutim, Ajzenhauer je u pogledu trupa, vazdušno-desantnih jedinica i sredstava za prelaz reke dao prioritet Montijevom severnom pravcu. Ako bi na jugu trebalo da Paton izvrši prelaz u blizini Majnca, on bi u pogledu snaga bio ograničen na ono što je Amerikancima preostalo od Montgomerijevog forsiranja reke.

Kada su se Udruženi načelnici štabova sastali na Malti, 30 januara 1945, da bi pripremili Konferenciju na Jalti, Britanci su prigovarali Ajzenhauerovoj spremnosti da prihvati naš plan za dvostruki obuhvat Rura. Oni su predlagali da se Ajzenhaueru da direktiva od strane Udruženih načelnika štabova da koncentriše svoje snage iza

Montgomerija, na severu. Bruk se plašio da bi Ajzenhauer mogao da odvoji toliko svojih snaga za naš južni prelaz, da bi time Montgomerijevo dejstvo bilo ugroženo.

General Maršal, međutim, stao je na Ajzenhauerovu stranu i odbacio britanske tvrđnje. On se čvrsto usprotivio angažovanju svih savezničkih snaga na jednom jednom pravcu udara i insistirao je na tome da Ajzenhaueru bude odobreno da izvrši pomoćni prelaz, kao jednu alternativu u slučaju da Montgomeri na severu bude ukočen. Jer, general Maršal je predviđao žilav otpor na tom severnom frontu i govorio je naročito o opasnosti koja preti od mlaznih aviona. Pored toga, on se u isto vreme najenergičnije usprotivio da Udruženi načelnici štabova daju instrukcije jednom operativnom komandantu o tome kako će on raditi. Od samog početka rata general Maršal se uporno zalagao za stvarnu samostalnost na bojnom polju.

Govoreći u ime Ajzenhauera, Bedel Smit je smirio bojazan Britanaca jednim ekspozeom o savezničkim snagama koje bi bile dodeljene Montgomerijevom glavnom pravcu napada. Kada je procena situacije snabdevanja, izvršena od štaba 21 grupe armija, pokazala da Monti u toj severnoj ofanzivi ne bi mogao da snabdeva više od 21 divizije, SHAEF je kategorički naredio da se ova procena poveća, najpre na 30 — a zatim na 36 divizija. Naša južna klešta imala su da budu ograničena približno na 12 divizija. Ostatak savezničkih snaga na Zapadnom frontu imao je tada da se ukopa i da se drži odbrane na ovoj obali Rajne.

Onoga dana kada je bio zauzet Remagen, SHAEF mi je naredio da naše angažovanje u mostobranu ispočetka svedem na 4 divizije. Ne bi se moglo odvojiti više, ako se želelo da se obezbedi rezerva od još 10 divizija, kao što je to Monti bio predložio, da bi ih upotrebio u slučaju da se probije kroz neprijateljski zastor na svom severnom prelazu preko reke. Ja sam na to naredio Hodžisu da proširuje svoj mostobran približno za oko 1.000 m dnevno, samo toliko da spreči neprijatelja da postavi mine i da se utvrdi oko tog uporišta. Tu je Hodžis imao da sačeka dok Ajzenhauer bude doneo odluku o južnom prelasku. Ako bi Ajk odobrio naš plan za dvostruki obuhvat, ja bih na-

redio da se Hodžis probije iz Remagena i da se uputi na jugoistok da bi se spojio sa Patonovim napadom preko Frankfurta. Zatim bi ova napredovanja mogla da se okrenu prema Kaselu za okruženje Rura.

Čak i pre no što su Hodžisovi smeli tenkisti pojurili preko remagenskog mosta sa drvenim kolovozom da bi presekli žice koje su bile postavljene za rušenje mosta, njegova je struktura bila oštećena jednim nemačkim pokušajem da ga dignu u vazduh. A skoro odmah po našem prelasku, Nemci su na most upravili dejstvo svoje avijacije i artiljerije. Da bi se obezbedio mostobran i požurilo sa prebacivanjem pojačanja na drugu obalu, inžinjeri 1 armije postavili su preko nadošle Rajne jedan pešački, a zatim pontonski most. Pomorske jedinice istovarile su čamce za iskrcavanje vozila i ljudstva iz džinovskih prikolica koje su ih nosile još od Kanala i otpočele da vrše službu prebacivanja snabdevanja. Protivavionska artiljerija kretala se sa koncentracijom topova koja je bila za polovinu gušća od one na Normandiskom mostobranu. Uzvodno su preko reke bile postavljene rešetke da bi zaštićavale most od podvodnih mina i onih kojima se upravlja radijom. Pored toga, sa svake strane mosta bile su postavljene patrole da bi sprečile sabotere da se probiju do naših kolona koje prelaze most. Baražni baloni su zatezali svoje kablove sa visova s obe strane reke, a u reku su bila bačena dubinska eksplozivna punjenja da bi sprečila „ljude-žabe“³⁾ da se provlače kroz nju.

Neprijateljski lovci-bombarderi svakodnevno su napadali most, ali, srećom, njihove bombe su padale u Rajnu ne pričinjavajući nikakvu štetu. Međutim, 9 marta je dalekometna artiljerija postigla jedan pogodak na most i prekinula prelaz preko njega za čitavih pet časova. Dva dana kasnije most je ponovo bio pogođen. Najzad, 17 marta konstrukcija mosta se nagnula, savila, a zatim se srušila u Rajnu. Od 200 inžinjeraca koji su se upinjali u to vreme da poprave most, više od dvaestak bilo je zgnjećeno među potpornim stubovima koji su se rušili. Drugi su se utopili kada ih je most koji se rušio bacio u ledenu

³⁾ Naziv za ljudstvo koje je specijalno obučeno za podvodno izviđanje, rušenje ili uklanjanje podvodnih prepreka. — Prim. prev.

Rajnu. Da je struktura mosta izdržala još samo 24 časa, inžinjeri su cenili da bi most mogao biti spasen. Ipak, u to vreme se Hodžis već bio čvrsto privezao za svoj Remagenski mostobran. On je ubacio 4 divizije u prostor mostobrana, proširujući ga da bi dostigao autostradu sa duplim kolovozom u oba pravca, koja je vodila prema Frankfurtu. U međuvremenu, neprijatelj je sporo reagovao. Dotada je za tu svoju otvorenu ranu bio sakupio samo 20.000 vojnika. U jednom komunikatu, međutim, Nemci su objavili da su tri majora i jedan poručnik bili streljani zato što su propustili da pre svega poruše most.

Kada se Bul dovezao u Namir, ono popodne kada je zauzet Remagen, on nije došao da se suprotstavi našem mostobranu, već da od nas izvuče naknadne snage i sredstva za Deversove operacije čišćenja Sar. Jednom, ako bi se Paton približio Mozelu, neprijatelj bi svugde zapadno od Rajne bio očišćen, izuzev u Sarskom basenu gde je Devers bio koncentrisao Pečovu 7 armiju protiv Sigfridove linije.

Iako je Ajzenhauer voleo da pride Rajni širom celog svog fronta, ipak nije smeо da odlaže Montijev prelaz preko dana „D“ koji je Monti bio izabrao. Kao posledica toga SHAEF-ova želja bila je da Deversu dodeli potrebne snage za brze operacije čišćenja. Međutim, pošto 9 armija nije mogla doći u obzir za davanje pomoći, s obzirom da joj je bio dat prioritet kao delu Montijevog severnog prelaska preko reke, mi smo odmah posumnjali da je 12 grupa armija bila ta koja je opet imala da bude nesrećni darodavac. Ubrzo posle Izbočine mi smo Deversu već bili ustupili tri divizije za njegovu Kolmarsku ofanzivu. Ako dođe još do jednog uzimanja, kako smo strahovali, to bi nas oslabilo više no što bismo mogli da podnesemo, a možda bi čak ugrozilo i našu mogućnost da preduzmemo južni prelaz preko Rajne.

Pretpostavljajući da bi Devers u svom naporu da probije Sigfridovu liniju mogao biti ukočen, ja sam predložio Ajzenhaueru da mi okrenemo Patona prema jugu, preko Mozela, da krene uz Sar i da neprijatelja u njegovim fortifikacijama otseče iz pozadine. Sa mostobranom ispod Mozela, u blizini Koblenca, 3 armija je mogla da

projuri na jug, na zapadnu obalu Rajne i da tamo preseče neprijateljski komunikacioni pravac. U međuvremenu, u blizini Trijera, kod ugla Luksemburga, 3 armija je u toku perioda svoje napadne odbrane bila očistila jedan trougao južno od Mozela. Sa tako pogodne otskočne daske Paton je mogao da gurne na jug iza Sigfridove linije, da bi ugrozio ta utvrđenja s boka, dok bi Devers snažno udario na njih s frontalne strane. Čim je bio obavešten o ovom planu, Ajzenhauer mi je naredio da postupim po njemu.

Ja sam odmah odleteo do Luksemburga i ukratko sam izložio plan Džordžu Patonu. On se u tom momentu potpisivao u Domu staraca u kome je bio smestio svoje komandno mesto. Džordž je pozvao još jednog berberina, te smo o planu diskutovali pod ubrusima koji su se pušili. Ne samo da je plan obećavao avanturistički tip ofanzive, koja je instinkтивno odgovarala Patonu, već je ovome nudio šanse da progura Deversovu grupu armija kroz utvrđenja Sigfridove linije.

„U svakom slučaju, to će nas spasti da ne sedimo skrštenih ruku“, rekao je on, „dok SHAEF odluči da vršimo prelaz preko Rajne“.

Iako nije bio protiv plana, Devers je bio prema njemu ravnodušan, pošto je strahovao od toga da ne dođe do mešanja sa Patonovom armijom u toku njenog kretanja preko njegovog fronta. Ipak, perspektiva za eliminisanje tako jakog položaja kao što je Sigfridova linija, bila je isuviše privlačna da bi je odbacio, te je Devers dao svoj pristanak.

Sa ovim manevrom, koji je među planerima već bio u svom toku, ja nisam nikako želeo da Deversovoj 6 grupi armija ustupim još neke snage. Bul je zahtevao prebacivanje tri divizije kao dopunu trupama za podršku i izgledao je ljutit kada sam tome činio teškoće.

„To bi značilo očerupati 1 armiju“, rekoh mu ja. „Vi znate da mi ne možemo da dirnemo u Simponsa dok je on sa Montijem. A Džordžu će trebati sve što ima za njegov zadatak ispod Mozela. Meni je veoma žao, Pink, ali mi apsolutno nismo u stanju to da učinimo“.

Bilo je kasno uveče i Bul je bio ljut zbog ovog odbijanja.

„Boga mu, ala ste vi ljudi teški za neki sporazum“, rekao je on, „— a ja mogu sa svoje strane da dodam da svakog dana postajete sve teži i teži“.

„Ali SHAEF je već imao iskustva u sporazumevanju sa teškim ljudima“, rekoh ja.

Bul odmah odvrati: „Sa 12 grupom armija nije teže sporazumeti se no sa 21 grupom armija“. On zastade. „Ali, to možete da čujete od mene, nije ni lakše“.

Izazvan Bulovom oštrinom, ja sam se saglasio sa prebacivanjem onih divizija koje je tražio, ali sam zahtevao kompromis za artiljeriske divizione, pošto bi nam oni bili potrebni kod Remagena. U to vreme su moje snage, u 1 i 3 armiji, bile svedene na ukupno 27 divizija. U međuvremenu, Monti se grčevito zakačio za 12 divizija koje su bile dodeljene Simpsonu za prelaz 9 armije preko Rajne. Na jugu je Devers bio prikupio 11 američkih divizija, pored francuske armije generala de Latr de Tassinjija. Kada je Hodžis saznao za moj ustupak Bulu, on je ljutito dojurio iz Spa. „Ali oni mi uzimaju sve što imam, Bred“, žalio se on. „Kako mogu da krenem ma kuda iz Remagena, ako oni produže da me i dalje slabe?“

„Ovo je poslednji put, Kurtnej“, uveravao sam ga ja. Mi nećemo dati više ni jedan jedini bataljon“. Srećom, ovo je bio poslednji Bulov zahtev. Rat je posle toga tekao isuviše brzo da bi osoblje SHAEF-a moglo i dalje da nas uzinemirava.

Kada je 3 armija bila spremna da se otisne na jug iz svojih mostobrana ispod Mozela, i da se probije ka Rajni kod Majnca, Ajzenhauer je, najzad, bio stavljen pred dugo raspravljeni problem o jednom ili dvostrukom obuhvatu Rura — sa drugim prodorom sa juga. Ovo pitanje kuvalo se skoro šest meseci. Pored kanadske armije, 2 britanske i 9 američke armije, koje su mu već bile dodeljene za njegov glavni udar na severu, Montgomery je nastojavao da SHAEF obrazuje drugi ešelon, rezervu od 10 divizija, koje bi imale biti „pozajmljene“ od 1 armije. Zbog mogućnosti ostvarenja ovog zahteva SHAEF me je u Remagenskom mostobranu ispočetka bio ograničio na 4 divizije. Da su tih 10 divizija bile prebačene Montiju, kao

što je on to zahtevao, meni bi ostala samo 3-ća armija. A posledica toga bila bi da bismo Paton i ja verovatno proveli ostatak rata sedeći u odbrani na zapadnoj obali Rajne.

Srećom, Ajzenhauer je prozreo Montgomerijeve namente. Ako bi tih 10 divizija 1 armije otišle na sever, rekao mu je Ajzenhauer, 12 grupa armija bi takođe imala da ide na sever i da komanduje obema armijama, i 1 i 9 američkom armijom. Čim je Montgomeri saznao za Ajzenhauerove uslove za tih 10 divizija, on je odmah oduštao od svog zahteva. Pošto bi ovim imao da se odrekne i 9 armije i da podeli severni prodor sa komandom jedne američke grupe armija, on je više voleo da ga izvrši sa onim čime je već raspolagao i da njime upravlja iz 21 grupe armija. Rezultat toga bio je da je naša šestomesecna borba bila najzad krunisana uspehom i Ajzenhauer je bio u mogućnosti da reši ovaj najsporniji operativni problem rata. 1 i 3 armija dobine su od SHAEF-a direktivu da okruže Rur sa juga. Uprkos Bulovih prigovora, Remagen je imao da bude otškočna daska za napredovanje 1 armije ka Elbi.

3 armija je do 12 marta bila prišla Mozelu na celom otseku od Rajne kod Koblenca do trougla kod Trijera, gde je Vokerov (Walker) 20 korpus obrazovao mostobran na boku Sigfridove linije. U roku od 18 dana posle tog februarskog kišovitog jutra kada su Simpson i Hodžis prešli preko Rera, mi smo uništili neprijatelja severno od Mozela i zapadno od Rajne. Na prostoru između ovih reka 1 i 3 armija zarobile su 51.000 neprijateljskih vojnika, dok su Montgomerijeve snage na severu zarobile još 53.000. Naš brzi prodor do Rajne zatekao je neprijatelja potpuno nespremnog i pošto su ga naše kolone pocepale na izolovane delove, on se u svom obeshrabrenju predavao. Ogorčeni otpor, a Hitler se nadao da će ga usaditi Nemcima za odbranu njihove domovine, sada je splasnuo zbog saznanja i shvatanja da je rat bio izgubljen. Samo su još fanatici imali neke iluzije, ali su se njihovi redovi naglo smanjivali. Rastrojstvo je bilo tako brzo, da su čak i nemачki viši komandanti izgubili vezu sa svojim frontom

koji se raspadao. Jednog dana se jedan nemački korpusni komandant dovezao do jedne poljane gde su se nalazili rastrojeni vojnici i upitao ih zašto se ne bore protiv Saveznika. Sve dok ga jedan američki vojni policajac nije uhvatio za rame i pozvao da se priključi gomili, general nije znao da je bio upao u masu ratnih zarobljenika.

Paton je razvio 9 divizija za svoj brzi prodor u Sar. Njih 5 su bile poređane duž doline Mozela, od Luksemburga do Rajne, a ostale 4 bile su grupisane u brdovitom trouglu jugoistočno od Trijera. Posle 24 časa pošto je prišla tom položaju na Mozelu, 3 armija je provalila u Sar. „Kažite Deversu da nam se skloni s puta“, rekao je Paton, „inače ćemo ga pokupiti zajedno sa Švabama“.

U toku jednog ranijeg razgovora s Patonom u Luksemburgu, ja sam ga pitao da li je 3 armija vukla za sobom mostovi materijal u svom napredovanju u Rajske Oblasti.

„Zašto da ne; ono, ustvari, mi ga ne vučemo“, rekao je on, „ali ja imam masu tog materijala sakrivenog“. Ja nisam bio zaboravio da je Džordž zadržao svoj mostovi materijal u toku promene granica zona do koje je došlo u vreme Izbočine.

„Možda bi bilo bolje da taj materijal približite“, rekoh ja. „Želim od Vas da pređete Rajnu iz pokreta. Mi se nećemo zaustavlјati i nećemo dati protivniku prilike da se organizuje i da nam stvori pakao kada budemo prešli na drugu stranu“.

Simpson se ranije žalio na Montijeva naređenja, koja su ga zadržavala na zapadnoj obali Rajne kada je mogao da pređe preko nje uz slab neprijateljski otpor. Otada su Montgomerijeve impozantne pripreme za forsiranje reke bile privukle velike neprijateljske koncentracije u taj sektor.

Ja sam bio predvideo da bi Paton u svom napadu u Saru možda mogao da zapadne u teškoće u Hinsričkim Planinama iza Mozela. Ali ovog puta sam bio potcenio silovitu brzinu i snalažljivost neobuzdanog napredovanja 3 armije. Još jednom se desilo da je srčana 4 oklopna divizija Hjua Gefija predvodila napad. Njegovi tenkovi su se bacili kroz ta šumovita Hinsrička Brda pre no što je

neprijatelj mogao da se osvesti. U roku od 2 dana Gefi je uputio svoje kolone na jug, do reke Nae (Nahe), u blizini Bad Krojcnaha. Tamo je Paton zaustavio njegove kolone i doveo još trupa.

U Namiru je osoblje moga štaba s nervozom čekalo na Džordža da gurne ovu tanku kolonu iza Bad Krojcnaha do Rajne, samo 37 km na istok. „Sto mu gromova“, rekao je jedan od njih, „zašto stari ne gura dalje napred?“

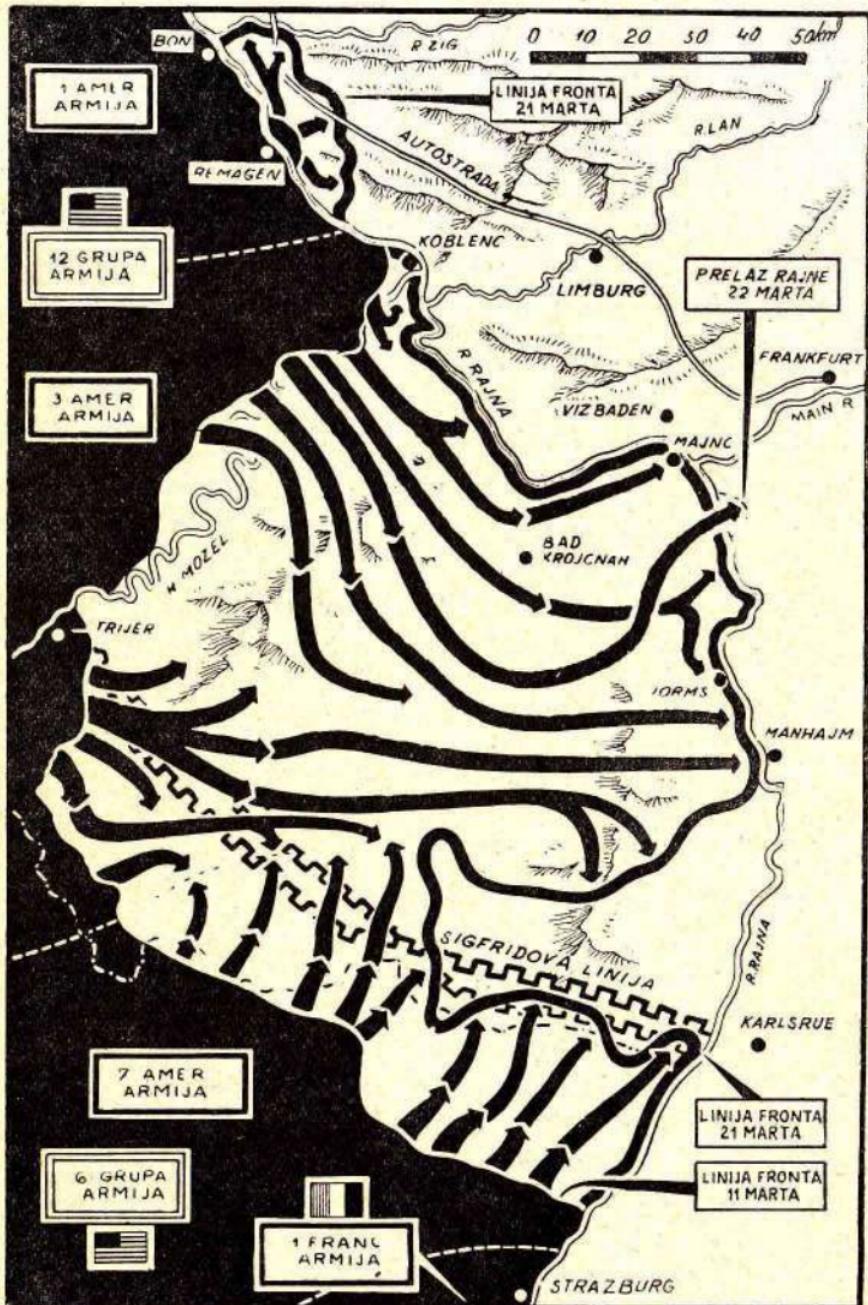
Ja sam imao poverenja, međutim, u Džordžov misteriozni ratnički osećaj. „Paton zna šta radi“, rekoh ja. „Budite strpljivi pa će te videti“.

U tome sektoru, u toku od 24 časa, neprijatelj je izvršio protivudar na 4 oklopnu diviziju. Ali, pošto je Paton bio ojačao svoju prethodnicu trupama iz pozadine, to je bez po muke odbacio neprijatelja i produžio dalje napred. Obaveštajna služba nije ukazivala na mogućnost toga napada, ali ga je Džordž bio predviđeo čudnom intuicijom koja mu je pomagala da postane veliki operativni komandant.

Tempo Vokerovog napredovanja iz Trijera, dok je nadirao iza betonskih kazemata Sigfridove linije, nije bio manje impozantan. Pre no što se otisnuo, Paton je 20 korpusu dodao još dve divizije, učinivši ga time korpusom koji je imao najjaču koncentraciju trupa u 3 armiji u toku rata. U roku od šest dana 3 armija se bila spojila sa snagama kod Koblenca i Trijera, južno od reke Nae. Da bi izbegao „Šermanima“, koji su tutnjali na njegovom boku i u njegovoj pozadini, neprijatelj je pobegao iz Sigfridove linije, prepustajući je Deversu koji ju je prešao svojim snagama.

Na pola puta između svog izvornog dela u Alpima i svoje delte na Severnom Moru, Rajna se kod Majnca okreće i ulazi u klisuru što ubrzava njen donji tok ka Bonu. Između Manhajma i Majnca reka teče kroz pašnjake Hesena, ima niske i široke obale i lake pristupe industriskoj oblasti teško bombardovanog Frankfurta. Paton je svoje oklopne prethodnice uputio baš prema tim ravnicama.

Kada sam, 23 marta ujutru, sišao na doručak, veliki prozori naše trpezarije u Šato de Namiru bili su obasjani

Skica 49. — Paton se otisnuo na Mozel da bi razbio neprijatelja u Saru (objašnjenje skice na sledećoj strani).

Objašnjenje uz skicu 49: Radije no da čeka Deversa da se probije kroz Sigfridovu liniju, 12 grupa armija je predložila da se Patonova 3 armija okreće na jug preko Mozela i da tamo savlada neprijateljske položaje. U roku od 10 dana Paton je noćnim prelazom savladao ovu prepreku.

sunčanom svetlošću. Ispod nas Sambra se lenjo ulivala u široku Mezu preko koje nije tekao saobraćaj. Na severu je jedna eskadrila bombardera obeležavala na nebu trag svog leta prema Ruru. Baš sam bio dovršio svoju drugu šolju kafe kada me Paton telefonom pozvao iz štaba 3 američke armije.

„Bred, nemojte to nikome reći, ali ja sam prešao preko“.

„No, proklet da sam ako — mislite li preko Rajne?“

„Naravno“, odgovori on. „Ja sam prošle noći uspeo da preko nje prebacim jednu diviziju. Ali tamo ima tako malo Švaba da oni još ne znaju za to. Stoga nemojte ništa da objavljujete — mi ćemo čuvati tajnu, dok ne budemo videli kako će stvar da se razvije“.

Potvrda je došla prilikom jutarnjeg pregleda situacije, kada je potpukovnik Ričard Stilman, iz Pariza, Kentaki, Patonov mladi oficir za vezu kod 12 grupe armija, podneo svoj izveštaj. Stilman je pokazao oduševljenje koje je osećala 3 armija pošto je uspela da se mirno prebaci preko Rajne pod zaštitom mraka, dok je Monti nešto severnije razmetljivo upinjao svoje mišice. Sa potsmešljivom aluzijom na Montijeve detaljne pripreme, Stilman je podneo ovakav izveštaj: „Bez blagodeti važdušnog bombardovanja, zadimljavanja, artiljeriske pripreme i vazdušnodesantne podrške, 3 armija je u četvrtak uveče, u 22.00 časa, prešla preko Rajne“. Pomoću splavova i inžinjeriskih desantnih čamaca, 5 pešadijska divizija bila se prebacila na suprotnu obalu kod farmerske varošice Open-hajma. U ovom prvom forsiranju tog rečnog bastiona od strane jedne savremene armije, pomenuta divizija je pretrpela ukupne gubitke od 34 poginula i ranjena čoveka.

To veče mi je Paton ponovo telefonirao.

„Bred“, uzviknuo je on svojim visokim glasom koji je podrhtavao, „za ime božje, recite svetu da smo prešli preko. Danas smo oborili 33 Švabe kada su navalili na naše pontonske mostove. Ja želim da svet sazna da je 3 armija ovo učinila pre no što Monti bude otpočeo prelaz“.

23: Napredovanje do Elbe

(Skice 50—55)

Popodne 23 marta, u 15.30 časova, Montgomeri je savio svoje meteorološke izveštaje, telefonirao Dempseju i Simpsonu na mestima gde su oni čekali na Rajni i naredio im da te noći krenu. Dok je koncentrisana vatra Montgomerijevih topova opisivala lukove preko reke u potrazi za neprijateljskim baterijama koje su bile postavljene da bi se suprotstavile njegovom prelazu preko reke, četiri bataljona 51 divizije Hajlendra tiho su se ukrcala u svoje desantne čamce i otisnula preko reke. Sedam minuta kasnije, oni su javili da su se iskrcali na drugu obalu.

Mada je Montgomeri bio raspoređen na Rajni 14 dana pre prelaska, njegove pripreme za tu severnu ofanzivu bile su otpočele više meseci ranije, kada je 2 armija izradila projekat svog plana, a inžinjeri otpočeli da nagomilavaju mostovi materijal. Pre no što pređe preko reke, Montgomeri je nastojao da stvori velike rezerve u sredstvima i potrebama. U međuvremenu, saveznička avijacija zasipala je drugu obalu, dok su generatori za zadržavanje skrivali detaljne Montgomerijeve pripreme od neprijateljskog osmatranja.

Za prelaz preko reke Montgomeri je bio koncentrisao snage od 26 divizija, 4 oklopne brigade i posebno brigade komandosa. Među njima su se nalazile dve vazdušnode-santne divizije koje su imale da budu spuštene po danu, posle izvršenog forsiranja. Noćno spuštanje bilo je odbaćeno; jer, da je Montgomeri ove ljude spustio na drugu obalu pre zore, on bi morao da se odrekne svoje artiljeriske pripreme. Štaviše, spuštanje po danu, kako je sma-

trano, demoralisalo bi pozadinu neprijatelja i ubrzalo bi njegovo raspadanje.

Do svitanja 24 marta, glavnine četiri divizije bile su već ovladale onostranom obalom i brzo su širile svoje mostobrane. U 10.00 časova počelo je spuštanje iz vazduha, kada je prva partija aviona za transport trupa preletela preko Rajne i ušla u crne oblake od eksplozija koje su se projektovale na nebu kada je neprijateljska protivavionska artiljerija otvorila vatru. Ja sam to jutro bio odleteo do Hodžisovog komandnog mesta i mi smo krstarići po vazduhu kada su duge povorke aviona „C-47“ i nekoliko trbušastih „C-46“ proleteli u masi pored nas. Za tri časa je 1.700 aviona i 1.300 jedrilica iskrcalo 14.000 ljudi 6 britanske i 17 američke vazdušnodesantne divizije iza neprijatelja koji se suprotstavio Dempsejevom prelazu. Gubici u ovom dnevnom spuštanju iz vazduha bili su znatno manji od gubitaka iz ma koje druge vazdušnodesantne operacije u toku rata. Bilo je uništeno manje od 4% jedrilica, a na kraju dana registrovano je 55 savezničkih aviona kao nestalih.

Pre više meseci, kad sam razmišljao o forsiranju reke Rajne, ja sam bio predvideo da bi za osvajanje mostobrana možda bile potrebne vazdušnodesantne trupe, ukoliko neprijatelj bude raspolagao dovoljnim vremenom za pripremu svoje odbrane reke. Ali, mi smo neprijatelja zapadno od Rajne bili tako uspešno uništili da je samo mali broj beznačajnih jedinica uspeo da pobegne preko reke.

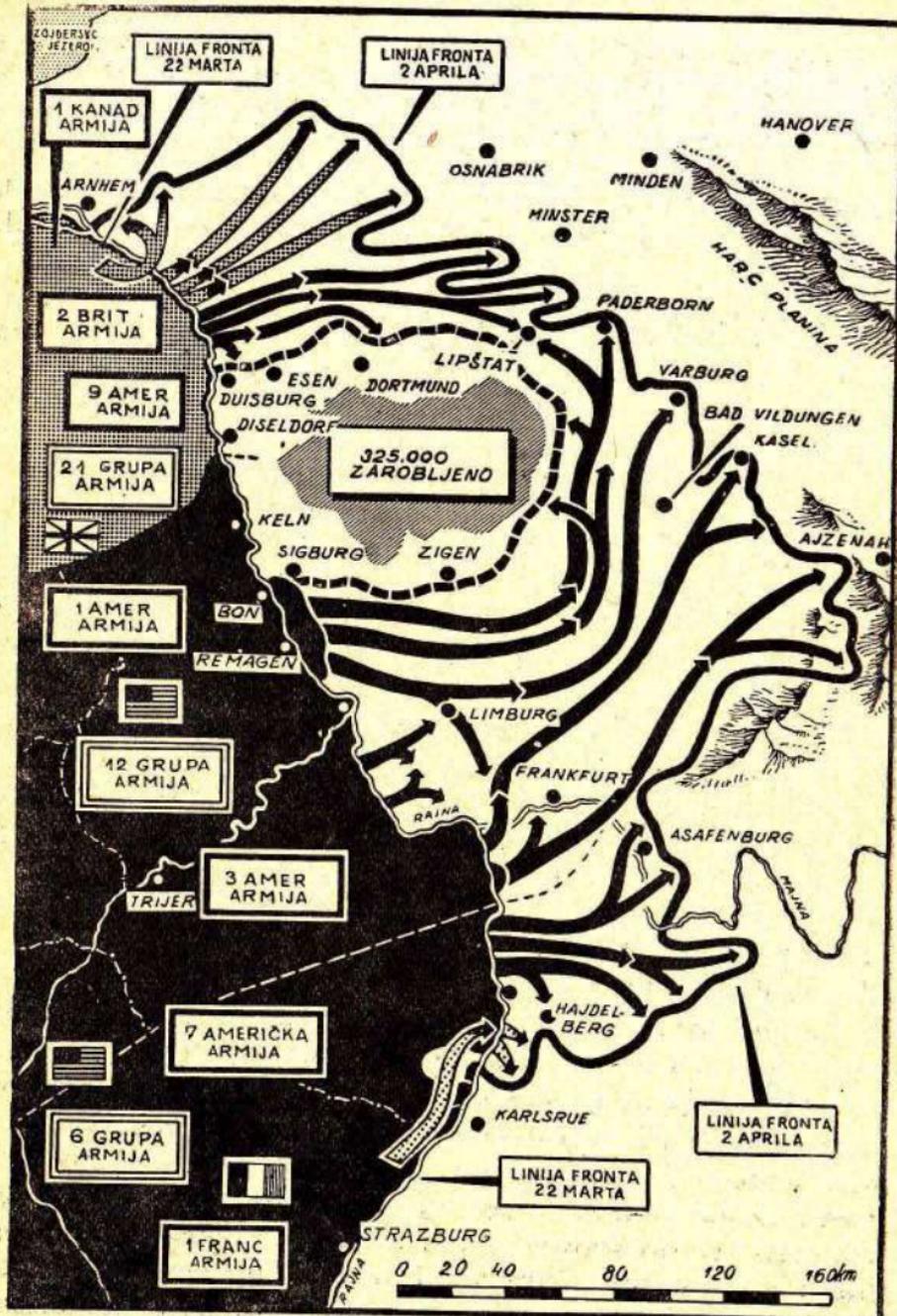
Kao posledica tog debakla zapadno od Rajne, neprijateljski otpor na istočnoj obali te reke bio je dezorganizovan i bez duhovne snage. Da se Monti probio preko reke iz pokreta, kao što je to učinio Paton, on bi možda mogao da izbegne velike napore koje je zahtevao jedan prelaz preko reke koji je bio toliko reklamiran. Četrnaest dana pripreme pružili su neprijatelju dovoljno vremena da se na drugoj obali utvrdi i pojača artiljerijom. I da nije bilo našeg mostobrana kod Remagena, prema kome je neprijatelj odvojio veliki deo svojih snaga, Nemci bi mogli da istave takav otpor koji bi zahtevao Montijevo korišćenje spuštanja iz vazduha.

Kada je Paton iz svog mostobrana pojurio u pravcu Frankfurta, a Montgomeri izvršio svoj prelaz preko reke, koji je imao da bude priprema za manevar severno od Rura, ja sam povukao naređenje koje je Hodžisa ograničavalo na njegov Remagenski mostobran za više od dve nedelje. Dok je proširivao svoj mostobran, kao što sam mu bio naredio, približno po 1.000 m dnevno, Hodžis je sva tri korpusa svoje 1 armije nagomilao u pojas od 50 km duž reke, koji se pružao s obe strane čvrstih kamenih stubova porušenog Ludendorfovog mosta. U toku prošle nedelje novinari su me upitali o „bojažljivosti“ koja nas je zadržavala da se ne probijemo iz Remagena i da „prestignemo Ruse do Berlina“. A u Londonu su mudraci još jednom vikali da mi još nismo naučili lekciju iz blickriga. Voleći više da ne otkrivam naše planove, ja sam odbacio ovu kritiku uveravajući novinare da mi možemo da se probijemo iz Remagena svakog momenta kada god zaželimo i da čemo to i učiniti.

Plan za proboj iz Remagena proizašao je iz jednog projekta koji smo u grubim crtama stvorili pre tri meseca kada je Hodžis otpočeo svoj napad prema Bonu, pošto je bio likvidirao Ardensku izbočinu. U to vreme smo predviđali da će 1 armija biti okrenuta na jugoistok da bi se spojila sa 3. armijom, pošto ova bude prešla Rajnu. Jer, čim Paton bude prešao preko Rajne, on je imao da bude upravljen prema severu, preko reke Majne. Te armije bi zajednički obuhvatile Rur i postavile zamku oko njega — u pravcu 9 armije koja se nalazila na severu.

Sada, pošto je već obrazovao Remagenski mostobran južno od Bona, Hodžis je imao da ostvari ovaj originalni plan. Najpre bi imao sa svojim tenkovima da pojuri duž autostraße, koja je, na pravcu za Frankfurt prolazila kroz Limburg. Kod Limburga je imao da se okreće na istok, duž doline reke Lana ka Gisenu. Tu bi imao da se spoji sa Patonovim klinom koji je dolazio sa Majne.

Tada bi, duž širokog koridora Veterau, a radi spašavanja sa Simpsonom, 1 i 3 armija napredovale paralelno jedna pored druge sa Hodžisom sa unutrašnje strane i Patonom na njegovom boku. Zatim, dok bi Hodžis i Simpson bili angažovani oko Rura pripremajući se da ga oči-

Skica 50. — U toku okružavanja Rura, Saveznici nadiru ka Elbi (objašnjenje skice na sledećoj strani).

Objašnjenje uz skicu 50: U isto vreme kada se sa polovinom američkih snaga stvarala saveznička zamka oko Rura, ostatak tih snaga nadirao je na istok prema Elbi. Posle spajanja kod Paderborna, Simpsonova 9 armija vratila se pod američku komandu.

ste od neprijatelja, Paton bi okrenuo svoju armiju na istok spremjan da napreduje prema Rusima koji su dolazili u susret.

Sa svog položaja u levom uglu Remagenskog mostobrana, Kolins je bio predložio napredovanje u obratnom pravcu. Umesto da okružimo Rur, on je predložio da napredujemo na sever, desnom obalom Rajne, radi spajanja sa Montgomerijevim snagama. To je bilo tačno ono što je neprijatelj očekivao da ćemo učiniti; predviđajući takav potez, neprijatelj je i organizovao svoju odbranu na reci Zig, na prostoriji gde je ona prolazila preko tog pravca. Kada se 26 marta Hodžis otisnuo ne na sever, već na jugoistok, on je zatekao neprijatelja potpuno nespremnog.

Sve do večeri 26 marta 1 armija je jurila niz autostradu za Limburg, dok se Paton borio da pojača svoj pritisak na jedan mali, ali čvrsto branjeni mostobran severno od Majne. Kada je načelnik Operativnog odeljenja telefonirao i upitao da li Hodžisova kolona treba da skrene prema Gisenu, ja sam im naredio da zadrže jedan njen deo u pokretu niz autostradu u pravcu Visbadena. Tamo bi oni mogli da pomognu 3 armiji da pređe preko Majne i u isto vreme da obrazuju džep oko neprijatelja u tom uglu između Rajne i Majne.

„Biće dobro što će 1 armija izvući 3-ću iz nezgode“, rekoh ja. „Patonovi ljudi postali su isuviše uobraženi“.

Za taj manevr je postojao takođe i pomoćni cilj. Jer, kada bi se 9 oklopna divizija bacila na jug, ona bi izolovala Visbaden i tako bi nam omogućila da zauzmemos taj grad a da ne vodimo borbe za njega. Još u Engleskoj, gde se Torson sećao svojih poseta iz Prvog svetskog rata tom gradu koji su bili okupirali Francuzi, mi smo bacili oko na Visbaden kao na verovatnu tačku za naše komandno mesto. Sve dok naši prednji delovi nisu ušli u grad, mi nismo znali da je avijacija čitava tri meseca pre nas svo-

jim bombama zbrisala mnoge od njegovih najboljih hotela i oštetila veličanstveni *Kurhaus*¹⁾.

Predviđajući naše napredovanje do iza Rura, Breretonov štab ponovo mi se obratio da podržim njegov plan za vazdušno spuštanje na Kasel u blizini Paderborna, gde smo trebali da se spojimo sa Simpsonom. Brigadni general Flojd Parks (Floyd L. Parks), vazdušno-desantni načelnik štaba, bio je predložio 20 april kao mogući datum za spuštanje iz vazduha.

„Ali nama neće trebati vaše spuštanje iz vazduha“, rekoh ja. „Mi treba da budemo u Kaselu do 10 aprila. Pored toga, ja bih više voleo da Vi upotrebite vaše avione da nam pomognete u snabdevanju. Mi ćemo se nalaziti u veoma nezgodnoj situaciji dok ne budemo imali nekoliko železničkih mostova preko Rajne“.

Čak i 10 aprila, kako sam ja docnije objasnio Bedelu Smitu, bio je izabran da nam pruži široku zonu sigurnosti. Ustvari, ja sam se nadao da budem u Kaselu oko 1 aprila. Bili smo u njemu jedan dan docnije.

Ovo vazdušno spuštanje na Kasel imalo je da bude poslednji od predloga vazdušnodesantne armije; mi smo bili već odbacili desetak drugih takvih predloga. Ali, ja sam bio predostrožan i hteo sam da organizujem vazdušni transport za snabdevanje kao što je to bilo učinjeno kod Turnea, jer inžinjeri nisu bili u mogućnosti da nam obećaju jedan železnički most preko Rajne sve do 20 aprila, i to najranije. Prema tome, mi smo očekivali da ćemo imati velikih teškoća sa snabdevanjem čim se naše kolone budu otegla kilometrima iza Rura. U to vreme bili bi nam za vazdušni transport neophodni Breretonovi avioni.

Do 30 marta doveo je Moris Rouz svoju 3 oklopnu diviziju na dogled Paderborna, gde je naišao na fanatičan otpor SS trupa koje su bile dovučene iz obližnjih tenkovačkih skladišta. Iako je Rouz posle kratkog vremena uništio gro ovih improvizovanih snaga, njihovi ostaci su pobegli u planinu Harc, gde su pružili poslednji otpor. Sledeceg dana Rouz je poginuo u borbi.

¹⁾ Obično najveća i najlepša banjska zgrada. — Prim. prev.

U međuvremenu, Simpson je nestrpljivo tapkao u mestu u teskobnom mostobranu na koji je bio ograničen istočno od Rajne, pošto je Montgomeri upotrebljavao njegove mostove za prioritetno ojačavanje Dempsejeve armije. Da bismo upoznali Simpsona sa našim planovima za otsecanje Rura, čim jednom budemo spojili naše snage sa njim u blizini Paderborna, ja sam toga dana odleteo na sever do njegovog komandnog mesta, koje se nalazilo u gradu Minhen-Gladbahu. Počev od doba Izbočine, „Veliki Simp“, kako su ga iz milošte zvali, proveo je tri i po nemirna meseca pod Montijem, čekajući da se vrati pod američku komandu. Ali, pošto je njegova 9 armija bila najljubaznija od svih naših američkih komandi, Simpson je otslužio svoju obavezu bez incidenta ili krize. Sada je, međutim, bio ozlojeđen, prvo, zato što je bio prinuđen da čeka dve nedelje pre no što je prešao preko Rajne, a zatim zbog toga što je trebalo i da čeka dok Dempsey bude iskoristio njegove mostove.

Prioritet je bio naređen od strane Montija da bi se ubrzao Dempsejev glavni britanski udar prema Hamburgu i iza te luke, do Baltičkog Mora. Tu je Dempsey imao da izoluje Dansku od opasnosti „oslobodenja“ od strane Crvene armije. Pošto nam tada nije bio poznat motiv ovog britanskog poteza, mi smo gundali zbog ove diverzije. Jer, uprkos blizine sovjetskih snaga u odnosu na Severno More, mi smo se manje brinuli o posleratnom političkom uređenju no o uništenju onoga što je ostalo od nemačke vojske.

Pre dva dana, ubrzo posle ponoći, „Asošjeted pres“²⁾ je telefonom javila iz Pariza da je Senatski odbor za vojna pitanja potvrđio unapređenje Deversa, Patona, Hodžisa i mene u čin generala sa četiri zvezdice. Sledećeg jutra, kada sam navukao svoj kratak kaput i spremao se da posetim SHAEF, video sam na njemu još jednu zvezdicu koju je moj ordonans već bio prikačio. Međutim, čim sam se popeo u avion, ja sam ih uklonio. „Pričekajmo malo“, rekoh mu ja, „dok ne dobijemo zvanično saopštenje ili još bolje dok ne pročitamo to u „Stars end Strajpsu“.

²⁾ Američka agencija za štampu. — Prim. prev.

Čim je Simpsonu bilo dozvoljeno da se probije iz svog mostobrana, on je bacio 2 oklopnu diviziju preko severne ivice Rura i 2 aprila, tačno sedam dana pošto je forsirao Rajnu, spojio je svoje snage sa Hodžisom u varošici Lipštatu. Dva dana kasnije, Ajzenhauer je vratio 9 armiju 12 grupi armija, povećavši broj američkih divizija pod mojoj komandom na 45. U isto vreme, mi smo prenestili naš istaknuti deo štaba 12 grupe armija iz Namira ponovo u Luksemburg. Više nije bilo potrebe da budem na severu da bih bio bliže Montiju.

Unutar prostorije koju smo mi bili okružili spajanjem snaga kod Lipštata, Model je bio zgomilao svoju odrpanu Grupu armija „B“, snagu koja je bila veća od one s kojom se Paulus predao Žukovu kod Staljingrada. Ostaci tri nemačke armije bili su saterani u tu klopku. Preživeli vojnici iz obe operacije, kod Pa de Kalea i Izbočine, bili su pomešani sa regrutima — dečacima iz Hitlerjugenda, obučenim u pohabane uniforme nemačkih oružanih snaga koje nisu bile podešene za njih. Modelova grupa armija sastojala se ukupno od 6 operativnih korpusa sa glavnim delovima 17 divizija. Ovim snagama dodao je 100.000 protivavionaca čije su jake koncentracije topova tako dugo branile Rur. Dvaputa je neprijatelj pokušavao da se probije kroz obruč koji smo postavili oko njega i oba puta smo ga odbacili natrag.

Predviđajući dugotrajne operacije istočno od Rajne, mi smo početkom januara formirali 15 američku armiju pod komandom Džeroua. Na Džerouovo mesto u 5 korpusu poslali smo prekaljenog Hibnera iz 1 divizije. Međutim, neprijatelj se zapadno od Rajne tako brzo raspádao, da smo mi sada napustili plan za angažovanje i uvlačenje Džerouove armije u liniju i naredili smo joj da drži zapadnu obalu Rajne kao polu-okupaciona armija.

U međuvremenu, kada je gro američkih snaga krenuo na istok na frontu od 300 km, preko talasastog zemljišta Tiringije, u susret ruskim snagama koje su se sada nalazile svega na 150 km od Elbe, ja sam odredio 18 divizija za likvidaciju Rurskog džepa. Neprijatelj se držao u Ruru 18 dana dok smo se mi probili kroz napuštene gradove koji su bili načićkani jedan do drugoga u tom basenu.

Kada je, 18 aprila, otpor prestao, saznali smo da je zatrpljeno 325.000 neprijateljskih vojnika. Ovo je bio više no dvostruki broj u odnosu na procenu koju je 1 armija učinila u početku.

Obaveštajna služba javila je da je feldmaršal Model sa svojim trupama bio uhvaćen u klopu unutar tog džepa. Sećajući se kako je ovaj hladni Prus bio zadržao naše napredovanje kroz Sigfridovu liniju, ja sam rekao načelniku Obaveštajnog odeljenja da odlikuje onoga koji ga bude uhvatio. Međutim, jedini trag koji je o njemu došao iz Rura bila su ogromna štabna kola „Mercedes-Benz“, za koja se govorilo da su njegova, i koja je Ridžvej meni poklonio.

Izuzev očajničke taktike usporavanja, koju su primenili nacisti i esesovci koji su skupo prodavali svoju kožu, neprijateljski otpor bio je oslabio kada se naša linija fronta izbočila sa podnožja bavarskih bregova prema jugu, kroz cvetajuća polja slaćice do Hanovera, svega 220 km od Berlina. A iza prozora pokrivenih čipkanim zavesama svojih veselih omalenih kuća, nemačke *hausfrauen*³⁾ posmatrale su zbunjeno naše kolone kada su vozila zatutnjila kroz njihove ulice goneći nemačke oružane snage koje su se dale u bekstvo. Samo u gradu Ašafenburgu u Frankoniji,⁴⁾ 30 km od Frankfurta uzvodno uz Majnu, stanovništvo je pružalo otpor pošto ga je Gebels inspirisao za to. Ali u Ašafenburgu, gde je neprijatelj 1934 godine izgradio pojaz odbrane na reci Majni, predviđajući francuske represalije za Hitlerovu remilitarizaciju Rajnske Oblasti, narod se borio ne iz lojalnosti prema režimu, već na zahtev njegovog lokalnog nacističkog vođe. „Vi se borite za život“, govorio im je on, „jer kapitulacija znači ropstvo; treći izlaz ne postoji“. Trupe koje su ušle u grad našle su nemačke oficire obešene na ulicama zato što su se zauzimali za kapitulaciju. Žene i deca su se poređali po vrhovima krovova da bi zasuli naše trupe ručnim bombama. A iz pet obližnjih bolница ranjeni nemački veterani dovukli su se hramajući da se priključe borbi. Više voleći

³⁾ domaćice. — Prim. prev.

⁴⁾ Frankonija ili Franačka, staro vojvodstvo u Z. Nemačkoj, sada obuhvata Bavarsku, Virtenberg i Baden. — Prim. red.

da izbegnu gubitke koji bi bili nametnuti uličnim borbama i čišćenjima od kuće do kuće, naše trupe su se povukle i zatražile da se izvrši bombardovanje iz vazduha. Pošto su gradske ruševine prekrile tela njegovih branilaca, nacistički komandant, major fon Lambert, izašao je mirno iz bunkera noseći belu zastavu.

Kada su naše kolone krenule pored kuća, koje su ličile na kuće iz bajke i bile načićkane po hesenskim bregovima, one su prošle pored malih decentralizovanih industrijskih preduzeća razbacanih iza Rura. U njihovoј blizini stajala je odvratna ograda od kolja sa bodljikavim žicama koja je opasivala koncentracione logore za prinudni rad. Dubre je u neredu prekrivalo prazne blokove u kojima su zatvorenici bili opljačkali magacin pre no što su pobegli kroz pokidanu žicu. Raseljena lica lutala su besciljno kroz ulice u kojima su Nemci spustili kapke na prozorima, a debeluškaste baltičke devojke terale su po ulicama bicikle koje su bile otele od Nemaca. Male grupe Italijana kretale su se po putevima savijene pod teretom punih rančeva, dok je sa mnogih rančeva visilo sjajno kuhinjsko mesingano posuđe. A u kolonama koje su isle jedna za drugom, vozili su se u pretrpanim kamionima francuski vojnici, zarobljenici, sa tužnim očima, u pocepanim i izbledelim ratnim bluzama, idući prema pozadini ka Francuskoj koju nisu videli od 1940 godine.

Poslednje nemačke nade o zadržavanju Saveznika i izgledi na vođenje pregovora o miru bili su srušeni snagom naše armije i neverovatnim bogatstvom savezničke opreme i materijala. Sve do one nedelje u kojoj smo prešli Rajnu kod Remagena postojao je u neprijateljskim redovima još poneki koji se grčevito hvatao za poslednju, mada slabu nadu da će novousavršeni nemački mlazni avioni možda ipak moći da neutrališu savezničku nadmoćnost u vazduhu. Proizvodnji mlaznih aviona bio je dat najveći prioritet i verovalo se da je neprijatelj u podzemnim fabrikama proizveo 600 do 800 ovih brzih aviona-presretača. Čak i u martu 1945 godine cenilo se da Nemci proizvode 200 mlaznih aviona mesečno. U međuvremenu, pozvalo je nemačko vazduhoplovstvo obučene avijatičare iz kopnene armije i na pet-šest aerodroma vežbalo pilote

mlaznih aviona. — Ali, kao i Hitlerovo „V“ oružje, mlažni avioni su došli isuviše kasno. Da je fon Rundštet svojim napadom u Izbočini uspeo da ukoči savezničko kopneno napredovanje, neprijatelj bi možda mogao da iskoristi svoje prednosti u mlaznim avionima. Ali, kada su naše armije nagrnule u Rajnsku Oblast, okružile Rur i uputile se na istok, mi smo ovladali njegovim podzemnim fabrikama pre no što su ti mlazni avioni mogli da stupe u borbu. Poslednja nada je propala; Gebels je sada mogao da plavi narod jedino pretnjom ruskim represalijama.

Ubrzo po likvidaciji Izbočine i pošto smo ponovo preduzeli našu ofanzivu prema Rajni, Ajzenhauer me jedne večeri, kasno, upitao na koji bismo način mogli da sprečimo slučajan sukob približivši se frontalno Crvenoj armiji negde usred Nemačke. Iako su tada naše snage bile udaljene skoro 750 km, sovjetska ofanziva od 12 januara ukazivala je na mogućnost da se na nemačkoj istočnoj granici, probije kroz Poljsku, a neki su mislili da će dopreti sve do Odre. Ako bi Ajzenhauer želeo da stvori siguran plan za spajanje Istoka i Zapada, on ne bi smeо to duže da odlaže. Jer, svaka preporuka od strane SHAEF-a imala bi da bude prethodno poslata Kremlju na saglasnost.

Kao i Ajzenhauer, i ja nisam bio rad da se oslonim na unapred ugovorene znake za raspoznavanje, a još manje na upotrebu radioveza sa Crvenima.

Takvi znaci su mogli vrlo lako stvoriti zabunu, a radioveza bila bi oslabljena ogromnom smetnjom zbog različitih jezika. Bojazan od frontalnog upada samo u jednu jedinu britansku diviziju koja se nalazila kod Faleza, bila je delimičan uzrok koji me naveo da zadržim Patonove snage kod Aržantana. Sada, sa stotinu puta jačim snagama koje su bile raspoređene od Severnog Mora do Švajcarske, ja sam zadrhtao na pomisao mogućnosti jednog sudara koji bi se lako mogao naglo pretvoriti u borbu. Ne samo da su naše snage jedne drugima potpuno strane, već su Rusi, kako mi je bilo rečeno, sa svakim kilometrom koji bi prevailili u pravcu zapada, postajali sve uobraženiji i drskiji.

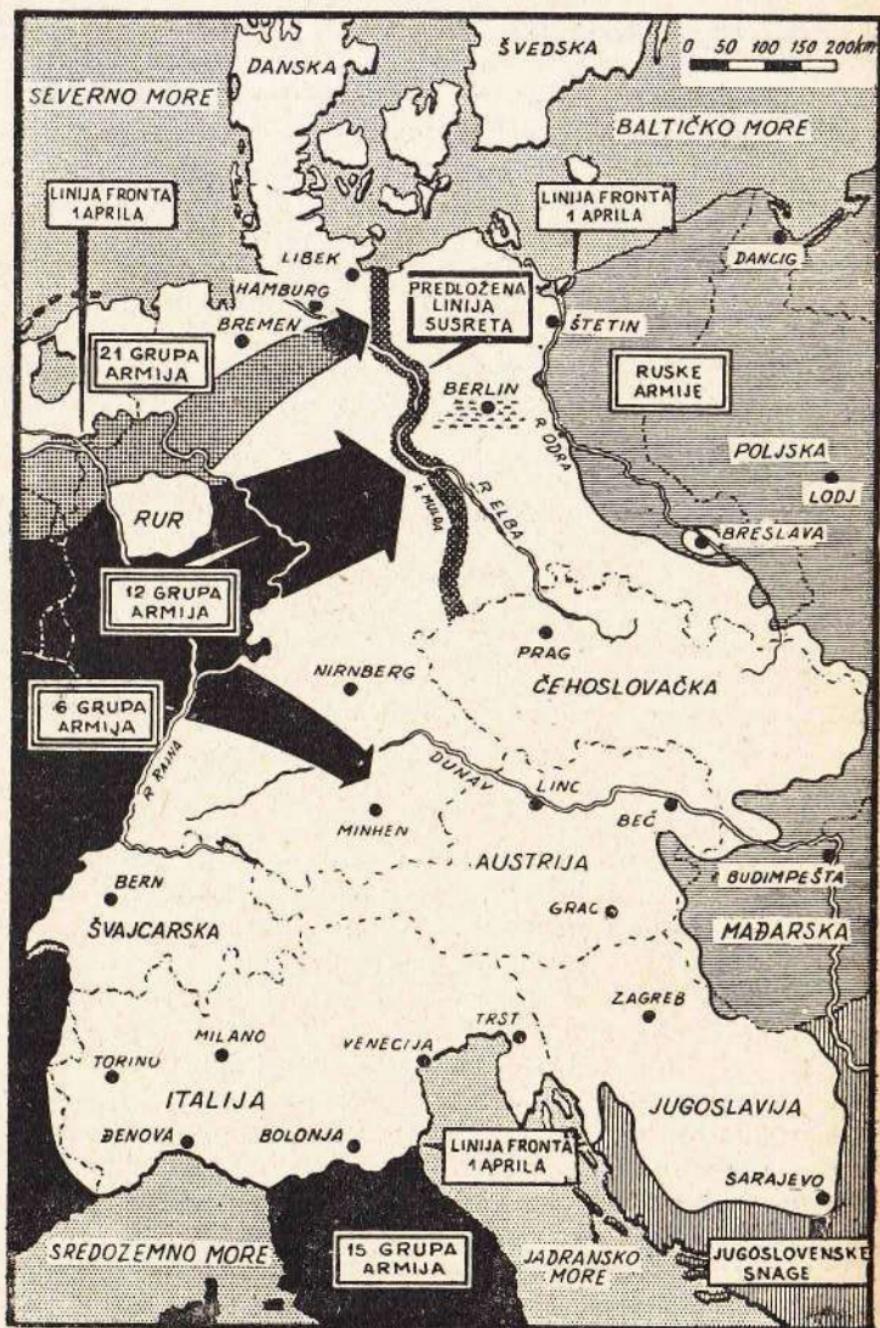
Očigledna alternativa za ovaj toliko riskantan frontalni susret ležala je u jednoj vidljivoj demarkacionoj liniji, liniji na kojoj bi i naše i ruske snage mogle biti

zaustavljene i držane. Bilo je jasno da bi to morao da bude neki terenski objekat koji se lako raspoznaće. Pošto smo prostudirali kartu, Ajzenhauer i ja smo se složili da je Elba nudila najpovoljnije uslove. Ona je, ne samo tekla i na severu i jugu, već je pretstavljala i poslednju veću prepreku između Rajne i Odre. Južno od Magdeburga, gde je dolina Elbe zavijala prema istoku, linija susreta mogla bi da se produži celim tokom reke Mulde sve do češke granice. Ajzenhauer je odlučio da predloži usvajanje ove linije.

U vreme našeg razgovora front na reci Elbi izgledao je skoro na beskrajnom udaljenju od naših savezničkih snaga.

Na prostoriji gde je oštro zavijala prema severu, kod Magdeburga, reka je tekla na 75 km zapadno od Berlina. A njena najbliža tačka ležala je preko 300 km daleko od Rajne, računajući od Kelna. Ako smo je smatrali za skoro nedostižan cilj, mora biti da su Sovjeti mislili to isto, pošto su pristali na tu liniju, iako je ona išla približno 135 km istočno od zapadne granice njihove buduće okupacione zone. Ustvari, ako bismo mogli da dostignemo Elbu, kao što smo imali namjeru to da učinimo, mi bismo na taj način prešli jednu petinu zone koja je bila dodeljena Sovjetima.

Granice okupacionih zona bile su već povučene od strane Evropske savetodavne komisije u Londonu. O njima su bili vođeni pregovori u Kvebeku, granice su bile odobrane u Jalti i nazad poslate nama za primenu na terenu. Rusija je imala da okupira celu Istočnu Nemačku, uključujući poljoprivrednu oblast Tiringije, svega do na 150 km od Rajne. Pored bogatog Šleskog basena, ruska zona je uključivala i baltičke luke. Britanska zona u severozapadnom uglu graničila se sa ruskom na Baltičkom Moru, u blizini podmorničkih brodogradilišta kod Libeka. Ona je obuhvatala Rur, koji je bio opustošen, ali još nije bio uništen — kao i dugo blokirane luke Severnog Mora. Bremen je pripao Amerikancima kao ulazna luka za našu kontinentalnu zonu. Jer, mi smo imali da okupiramo podnožje živopisnih bavarskih bregova na jugu, prostoriju koja se u prvom redu odlikovala svojim brdima i turi-

Skica 51. — Ajzenhauer favorizuje srednji udar do linije susreta na Elbi

Da bi se zapadne armije sprečile da se sudare sa Rusima, bila je određena linija susreta — duž Elbe i reke Mulde. Da bi se dostigla ova linija, Ajzenhauer je predložio da se glavni napor sasredi kod 12 grupe armija, dok bi Montgomeri skrenuo prema Severnom Moru, a Devers prema Minhenu.

stičkim mestima. Zapadno od nas Francuzi su imali da okupiraju Rajnsku Oblast južno od Remagena, uključujući i industriski Sar. Ova Francuska zona spuštala se ispod Bavarske da bi se povezala sa prostorijom koja je bila dodeljena Francuzima u okupaciji Austrije. Kao i Nemačka, Austrija je imala da bude podeljena na četiri savezničke okupacione zone.

U međuvremenu, kao posledica jednog sporazuma koji je u Londonu postigla Evropska savetodavna komisija, Berlin je imao da bude organizovan kao ostrvo četiri sile — u centru ruske zone. Na taj način, prestonica Rajha imala je da bude ravnomerno podeljena na četiri sektora koji bi bili pod četvornom kontrolom. Kada sam upitao SHAEF kako ćemo snabdevati američke snage u Berlinu, bilo mi je rečeno da će nam biti *dozvoljeno* da koristimo železnički saobraćaj kroz Rusku zonu, 165 km od zapadne granice kod Helmštata do okoline Berlina. Ali, mi nismo imali da dobijemo nikakav koridor, nikakvo osiguranje i nikakve specijalne garancije za prolaz kroz Rusku zonu. Umesto toga, Berlin je imao da bude konstituisan u duhu poverenja kao simbol jedinstva među Saveznicima. Mada se ja nisam suprotstavljaо velikoj iluziji — pošto ni ja nisam bio manje prevaren od drugih u pogledu sovjetskih prijateljskih posleratnih namera — ova izolacija Berlina činila me je nezadovoljnim, u prvom redu zato što se ko-sila sa najosnovnijim principom snabdevanja. Izvodeći operacije, ja nikada ne bih primio odgovornost za jedan sektor ako ne bih bio siguran da ću ga moći snabdevati. U pogledu snabdevanja Berlina imali smo da budemo potpuno zavisni od dobre volje Sovjeta. A zavisnost, kako sam ja učio još kao dečak u Misuriju, ne ide u prilog veoma dobrog susedstva.

Pet dana pre no što su Hodžis i Simpson zatvorili svoj obruč oko Rura, Ajzenhauer je preko Američke vojne misije u Moskvi radiogramom obavestio Staljina o ovom

Skica 52. — Za Nemačku i Austriju određene su okupacione zone četiri sile

Liniја susreta na Elbi ležala je duboko unutar budуће Ruske okupacione zone. Iako su Zapadni saveznici mogli da prodru bliže Odra, dok su čekali da se Rusi približe Elbi, ovo bi im stvorilo nove probleme prilikom napuštanja Ruske okupacione zone.

planu da gurne na istok sa jakim snagama u centru do liniјe na Elbi. Ovaj prodror imao je da obuhvati sve 3 armije 12 grupe armija. U međuvremenu, Montijeva 21

grupa armija, levo od nas, imala je da napreduje na severoistok, prema Baltičkom Moru, da otseče Dansko poluostrvo i da zauzme važne nemačke luke u Severnom Moru. Devers, koji je, dva dana posle Montija forsirao Rajnu, uz najjači otpor od svih, imao je da okreće svoje francuske i američke snage dole preko Minhena u pravcu Austrije, gde su Rusi napredovali s obe strane Dunava u pravcu Beča. Izolujući Alpe, mi bismo sprečili neprijatelja da se povuče u tu planinsku barijeru za davanje poslednjeg otpora.

Iako je Čerčil protestovao protiv Ajzenhauerovog radiograma Moskvi kao neopravdanog mešanja vojnika u političke probleme, on je ustvari bio strahovito ljut zbog samog plana koji je Ajzenhauer bio predložio. Pretsednik vlade, po rečima Ajzenhauera, bio je „veoma razočaran i uznemiren“ što SHAEF nije ojačao Montgomerija američkim trupama i uputio ga prema Berlinu, da po svaku cenu zauzme tu varoš pre no što je osvoje Rusi.

U vreme kada je Ajzenhauer obavestio Staljina da će izraziti svoj glavni napor na centru, Montgomeri je sa 12 grupom armija, baš bio prešao Rajnu i mi smo se tek bili probili iz Remagena. Rastojanje između Montgomerijevog mostobrana na Rajni i Elbe iznosilo je 280 km. Pravac kojim smo imali da idemo bio bi čak i duži pošto smo imali prethodno da izvršimo i okruženje Rura. Nasuprot tome, Žukov je bio zgomilao više od milion ljudi na obalama Odre, svega 45 km istočnò od Berlina. Međutim, čak i ako smo hteli da stignemo na Elbu pre no što bi Žukov prešao Odru, između Elbe i Berlina nalazio se još jedan pojas od 75 km ravničastog zemljišta koje ih je razdvajalo. Ovde je zapadni prilaz bio načičkan jezerima koja su bila isprepletena rekama i rečicama i mestimično ispresecana kanalima. Kada me je Ajzenhauer upitao za mišljenje koliko bi moglo da nas staje probijanje od Elbe do Berlina, ja sam procenio da bi nas to stalo 100.000 ljudi.

„To je vrlo visoka cena za postignuće jednog cilja u oblasti prestiža“, rekoh ja, „naročito kad treba da se povučemo i da prepustimo drugome taj cilj“.

Da je Ajzenhauer samo uzeo u razmatranje slanje Montgomerija ka Berlinu, on bi morao taj britanski bok

da ojača sa ne manje nego jednom američkom armijom. Ja nisam mogao da uvidim nikakve političke prednosti koje bi proizašle od zauzimanja Berlina a koje bi otstranile potrebu za brzim uništenjem Nemačke armije na našem frontu. Kao vojnici, mi smo sa naivnošću posmatrali ovu britansku naklonost da komplikuju rat sa političkim predviđanjima i nevojničkim ciljevima.

Ja sam želeo da što pre očistim Rur i da sa svima divizijama koje bi mogle biti odvojene od tog zadatka krenem ka Elbi i Muldi. Kada budemo prišli liniji tog rečnog fronta, ja bih razvio dve od mojih armija pozadi njega, a sa trećom bih se okrenuo na jugoistok niz Dunav, da bih se u Austriji spojio sa Crvenom armijom, koja se tada približavala Beču. Pošto bismo završili taj pokret, otsekli bismo neprijateljsku otstupnicu prema njegovom nacionalnom redutu. Ali, ako bi Ajzenhauer želeo da odvoji jednu od naših armija i da je ustupi Montiju, kao što je to Čerčil bio predložio, za britanski prođor na severoistok, do Baltika, mi bismo tada bili prinuđeni da se odrekнемo ove Dunavske ofanzive. Ako bi se neprijatelj povukao u svoj Redut, dokazivali smo mi, on bi mogao znatno da produži trajanje rata.

Pre više meseci obaveštajna služba nam je ukazala na postojanje fantastičnog plana za povlačenje trupa u Austriske Alpe, gde su, kako se javljalo, oružje, magacini, pa čak i fabrike aviona bili sakriveni za davanje poslednjeg ogorčenog otpora. Pretpostavljalo se da bi tamo neprijatelj pokušao da održi u životu nacistički mit sve dok se Saveznici ne bi umorili u okupaciji Rajha — ili dok se ne bi među sobom posvadali.

Trupe za Redut, kako nam je bilo rečeno, imale bi u prvom redu da budu popunjene sa SS jedinicama i jedna brza revizija rasporeda neprijateljskih trupa na našem i Ruskom frontu, pokazala je sumnjivu koncentraciju SS divizija na južnim bokovima.

Tek kada su operacije bile završene, mi smo saznali da je ovaj Redut dobrim delom postojao samo u mašti nekolicine fanatičnih nacista. On je dobio tako preterane razmere da se ja čudim kako smo bili tako naivni da poverujemo u njega. Ali, dok je postojala ova legenda o

Redutu, ona je pretstavljala isuviše veliku opasnost da bi mogla biti zanemarena, te se i odrazila na naše taktičko rasuđivanje u toku poslednjih nedelja rata.

Ova zabluda sa Redutom bila je uzrok za moju pesimističku procenu o verovatnoći završetka rata u Evropi. Čak i 24 aprila, tj. dva dana pre no što smo se sastali sa Rusima, ja sam govorio jednoj grupi članova Američkog kongresa — koji su bili pozvani od strane Ajzenhauera da pogledaju neprijateljske logore smrti — da ćemo se „možda boriti još mesec dana, a možda i godinu“. Kada je nekolicina njih izgledala zbunjena, ja sam im rekao za našu bojazan vezanu za mogućnost dugotrajnih operacija u Redutu.

Mit o Redutu bila je najzad razvejana kada se general-potpukovnik Kurt Ditmar, nemački radio-komentator, koji je bio poznat iz emisije „Glas Nemačke oružane sile“, prevezao u jednom malom čamcu preko Elbe da bi se predao 9 armiji. Kada su ga obaveštajci saslušali, Ditmar je tvrdio da za Redut nije ništa čuo sve do januara 1945, kada je o njemu pročitao u jednom švajcarskom listu. On se potsmevao izveštajima naše obaveštajne službe o detaljnim pripremama u Redutu, ali je priznao da bi jedna armija, ako bi želela da produži borbu, mogla тамо da se postavi i da daje otpor.

Ma kako da su naše procene koje su se odnosile na Redut mogle biti pogrešne, one su u pogledu našeg odbijanja Čerčilovog predloga da se gurne napred do Baltika i Berlina bile same po sebi od drugostepenog značaja. Da okupacione zone nisu bile već određene, ja bih se možda složio s tim da bi se taj napad politički isplatio. Ali, ja nisam mogao videti nikakvog opravdanja za podnošenje gubitaka u zauzimanju jednog grada koji ćemo imati odmah da ustupimo Rusima. Ove naknadne gubitke ne bi mogao nadoknaditi čak ni zadovoljeni prestiž.

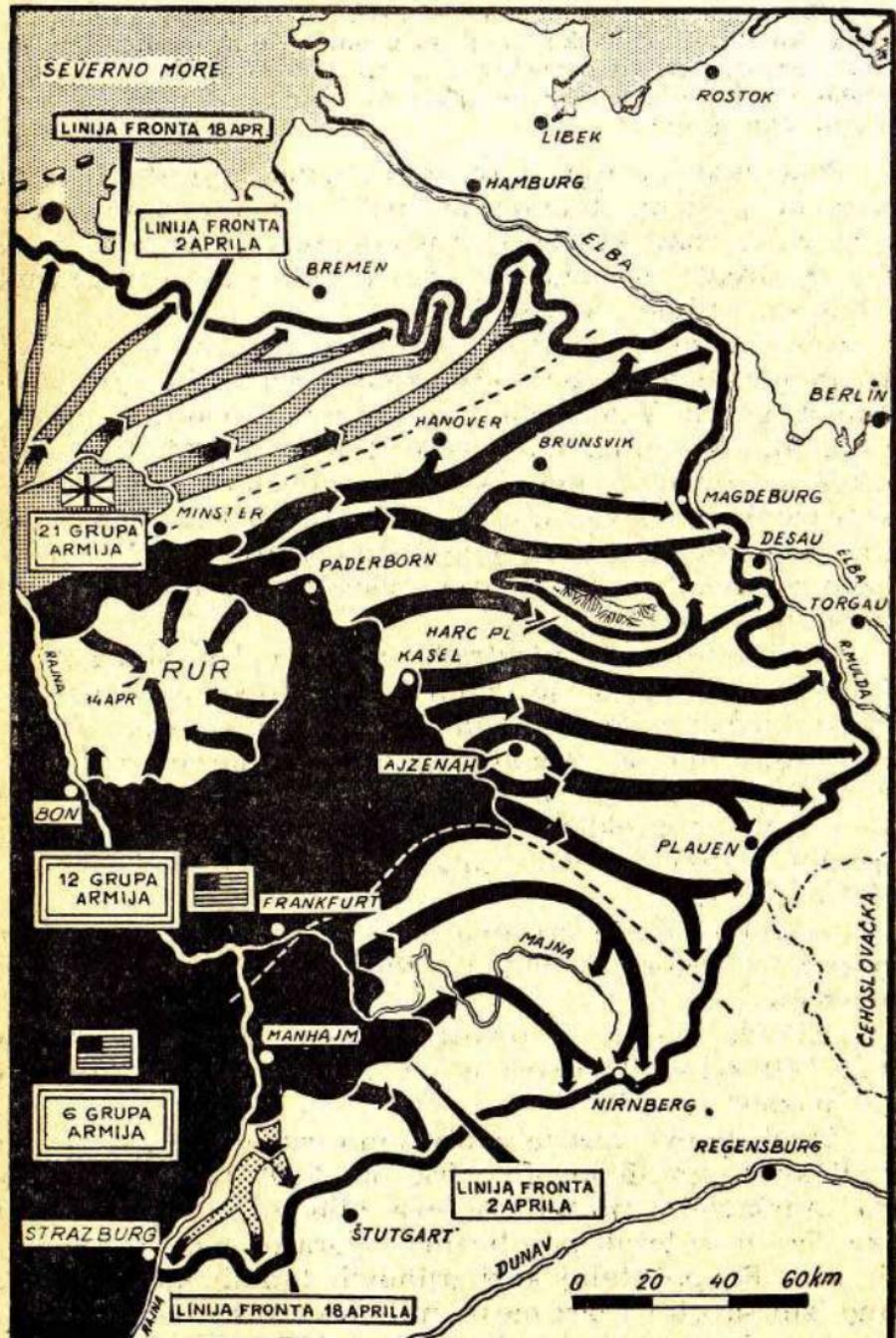
12 aprila, kada je 1 armija ušla u Lajpcig, Simpsnova 9 armija, sa svojom 2 oklopnom divizijom na čelu, nadirala je severno od planine Harca u koju se bilo povuklo 5 nemačkih divizija da bi tu obrazovale ostrvo ot-

pora. Uveče dana „D“ plus 309, u 20.00 časova, borbena grupa „B“ 2 oklopne divizije približila se obali Elbe. Ja sam pre toga bio naredio Simpsonu da obrazuje jedan mali mostobran preko Elbe čim bude stigao do njene obale. Ovo nije bilo u cilju priprema za neko napredovanje na Berlin, kao što su to neki od posmatrača odmah prepostavili, već samo da bi se sa te strane zagrozilo Nemcima kako bi smanjili svoj otpor koji su istavili Rusima istočno od Berlina. U to vreme smo verovatno mogli da krenemo na Berlin, da smo hteli da podnesemo gubitke, koje bi nam Berlin nametnuo. Žukov još nije bio prešao preko Odre i Berlin je sada ležao skoro na pola puta između naših i ruskih snaga. Međutim, Žukovljevi istočni prilazi bili su daleko pristupačniji od naših na zapadu, pošto su ovi bili ispresecani nizom vodenih prepreka i poplava.

Simpson je bio izbačen iz svog prvog mostobrana južno od samog Magdeburga od strane tri nemačke divizije koje su hitno upućene iz Berlina. U toku 30 meseci borbe to je bilo prvi put da 2 oklopna divizija bude potisнута. Dalje na jugu, međutim, drugi mostobran se održao i тамо je Simpson produbio svoje uporište na kome se čvrsto držao sve do kraja rata.

Onog dana kada su trupe 9 armije došle do ivice samog Magdeburga, ja sam posetio Simponsa na njegovom komandnom mestu. Zazvonio je telefon. Veliki SImp je slušao jedan trenutak a potom je pokrio rukom mikrofon na telefonskoj slušalici. „Izgleda kao da bismo mogli da se dočepamo mosta u Magdeburgu. Šta ćemo da radimo ako ga dobijemo, Bred?“

„Sto mu gromova“, odgovorih ja, „nama ne trebaju više nikakvi mostobrani na Elbi. Po mom mišljenju, ako dobijete most, moraćete da prebacite jedan bataljon preko reke. Ali, nadajmo se da će protivnik dići most u vazduh pre no što budete u mogućnosti da ga iskoristite“. Postojeći mostobran južno od toga grada zadovoljavao je naše potrebe za diverzijom. Uspostavljanje još jednog mostobrana moglo bi samo da nas staje suvišnih gubitaka i teškoća.

Skica 53. — Američke snage obrazuju mostobran na reci Elbi da bi pomogle Ruse (objašnjenje skice na sledećoj strani).

Objašnjenje uz skicu 53: U toku 16 dana po zatvaranju obruča oko Rura, američke snage su prodrele do Elbe, a u Simpsonovom sektoru bile su uspostavile jedan mostobran da bi navukle na sebe neprijatelja od Berlina. Dalje na jug 3 armija je stigla na čehoslovačku granicu.

Pola časa kasnije, u trenutku kada sam stavljao na glavu svoj šlem, telefon je opet zazvonio. Simpsonovo kočkato lice razvuklo se u širok osmejak. „Ne treba da se brinete, Bred“, nasmejao se on i okačio slušalicu, „Švabe su baš sada digle most u vazduh“.

Kako se rat naglo bližio svojim poslednjim nedeljama, Ajzenhauer je češće saobraćao između SHAEF-a i bombardovanog grada Visbadena, gde smo bili ponovo smestili naše istaknuto komandno mesto 12 grupe armija. 12 aprila spustio se njegov avion „B-25“ na obližnju bazu nemačkog vazduhoplovstva, koja je bila pretrpela bombardovanje iz vazduha, gde sam se sastao sa njim da bi odatle, malim avionom u toku te noći obišli Patonovo i Hodžisovo komandno mesto.

Leteli smo duž autostrade na sever, do štaba 3 armije u Hersfildu, gde je Paton premestio svoje komandno mesto u jedan nemački vojni logor. Oba kolovoza široke autostrade bila su prepuna vozilima koja su se kretala prema frontu, dok je preko travnjaka koji se pružao sredinom puta, neprekidna kolona izbeglica stremila prema pozadini. Paton je čekao na avionskoj pisti kada smo se spustili duž nje.

3 armija bila je pre dva dana prešla Ordruf, prvi od nacističkih logora smrti, i Džordž je insistirao da ga pogledamo.

„Nikada nećete verovati u kojoj meri ove Švabe mogu biti zverovi“, rekao je on, „sve dok sami ne vidite ovaj pakao“.

Zadah leševa nas je zaplijusnuo čak i pre no što smo prošli kroz ogradu logora. Više od 3.200 nagih i strahovito omršavelih ljudskih leševa bilo je bačeno u plitke rake. Drugi su ležali po ulicama logora na mestima gde su bili pali. Po požuteloj koži njihovih tankih kostura, potpuno izmršavelih i bez mesa, milele su vaši. Jedan stražar nam je pokazao kako se krv bila zgrušala u užasne crne kraste kod onih zatvorenika koji su umirući od gladi kidali

utrobu mrtvaca da bi se nahranili. Ajzenhauerovo lice pobledelo je kao maska. Paton je otišao u jedan ugao, pošto mu je bila pripala muka. Ja sam bio isuviše revolitan da bih mogao da progovorim. Jer, smrt je ovde bila toliko ukaljana degradacijom, da nas je ona u isto vreme i zapanjila i učinila nemima. Čitavu nedelju dana prolazili smo pored drugih logora, a uskoro će izopačenost Buhenthalda, Erla, Belzena i Dahaua zaprepastiti svet koji je sebe smatrao naviknutim na strahote rata.

Zadovoljni što smo se oslobodili strahovitog zadaha Ordrufa, mi smo u malim avionima, koji su leteli nisko jedan za drugim, odleteli do sela Merkersa, gde je pre tri dana 90 divizija nabasala na jedno podzemno skrovište u kome su se nalazile poslednje zlatne rezerve Rajha. To skrovište bilo je slučajno otkriveno jedne večeri kada je jedan vojni policajac posle policiskog časa presreo dve žene. One su se pravdale da su bile pošle da traže babicu. Da bi proverio istinitost ovih iskaza, vojni policajac je pošao s njima. Kada su prošli pored ulaza jednog rudnika soli, jedna od žena je pokazala rukom i rekla: „Ovo je mesto gde je sakriveno zlato“. Sledеćeg dana je skrovište bilo otkriveno. Pored 100.000.000 dolara u zlatnim polugama, vojni policajci su tu našli 3 milijarde rajhsmarki. U tim suvim prostorijama od soli, na 650 m pod zemljom, bilo je smešteno još 2.000.000 dolara u američkim banknotama i manja količina britanskih, norveških i francuskih moneta.

Ajzenhauer i ja smo se spustili dole dvospratnim liftom sa jednim nemačkim radnikom koji je upravljao liftom. Zlato je, u polugama od 12 kg, bilo zapakованo u vreće sa po dve poluge, na kojima je crnim slovima bila otisnuta marka: *Reichsbank*. Čuvar je objašnjavao da su ove 3 milijarde rajhsmarki bile poslednje rezerve te vrste u Nemačkoj.

„One će biti neophodne“, uveravao me on, „da bi se zadovoljile isplate prinadležnosti u vojsci“.

„Kažite mu“, rekoh tumaču, „da ja sumnjam da će nemačka vojska još dugo primati prinadležnosti“.

Na jednoj obližnjoj gomili videli smo stotine sanduka i kutija sa umetničkim dragocenostima koje su bile preneute iz Berlina da bi bile sklonjene na sigurno mesto.

Šalili smo se sa Patonom u vezi ovog otkrića. „Da su sada oni stari dani kada je pljačka bila dozvoljena“, rekoh ja, „kada je vojnik prisvajao svoj plen, Vi biste bili najbogatiji čovek na svetu“. Paton se na to samo nasmejava.

Te večeri dugo smo sedeli sa Džordžom u oskudno nameštenoj komandantovoj kući u kojoj je bio smestio svoju menažu. Napolju je tutnjaо saobraćaj pored raskrsnice na kojoj se frankfurtska autostrada račvala u pravcu Hanovera i Drezdена. Ajk je bio još bled od svoje posete Ordrifu, sve dok mu Džordž nije dao nešto da popije.

„Ne mogu da shvatim pobude koje su mogle da nagnе nemački narod da čini stvari kao što su ove“, rekao je Ajk. „Vidite, naši vojnici ne bi nikada mogli da osakate ljudska tela na takav način kao što su to činili Nemci“.

„Ni svi Nemci ne bi to mogli da prihvate“, rekao je zamenik Patonovog načelnika štaba. „Kroz jedan logor smo proveli povorku gradskog stanovništva da bi ih naterali da ga pogledaju. Pretsednik opštine i njegova žena otišli su kući i presekli vene na rukama“.

„No, to je najutešnije što sam čuo“, rekao je Ajk lagano. „To možda ukazuje da je u njima još ostalo nešto ljudskih osećanja“.

Kada su vesti o zlatu prvi put stigle do štaba 3 armije, Paton je cenzuri naredio da ne propusti izveštaje o ovom otkriću. Kada je jedan censor propustio ovu vest, Paton ga je odmah smenio. On je za ovo bio kritikovan od strane novinara koji su bili pridani 3 armiji. Kada je toga dana naišao Ajzenhauer, oni se još nisu bili smirili.

Paton je, međutim, izjavljivao da ga ova buka nije ni najmanje potresla. „Ja sam znao da sam ovog puta bio u pravu“, odvratio je on nabadajući komad prženog mesa.

„Neka budem proklet“, uzvrati Ajk, „sve dok niste ovo rekli možda ste bili u pravu. Ali, ako to apsolutno tvrdite, tada sam siguran da niste u pravu“. Džordž mi namignu preko stola.

„Ali zašto da to čuvate kao tajnu, Džordž“, nasmejahu se ja. „Šta biste učinili sa svim tim novcem?“

Džordž se tiho nasmeja. 3 armija se po tom pitanju podelila na dva tabora. Jedan je predlagao da zlato bude izrezano u spomenice 3 armije. „Po jedna spomenica za svakog pasjeg sina u 3 armiji.“

Drugi je predlagao da 3 armija sakrije plen dok se ne svrši rat, kada će Kongres opet smanjiti vojne rashode. I tada, kad god fondovi budu naročito oskudni, Armija bi mogla da kopa po svom podrumu da bi stvorila više novca koji bi se mogao upotrebiti za novo oružje.

Ajk zavrte glavom, pogleda me i nasmeja se. „On uvek nađe neki odgovor“, reče on.

Bila je skoro ponoć kada smo otišli na spavanje. Ajzenhauer i ja bili smo smešteni u komandantovoj kući u sobe koje su bile jedna do druge, a Paton je otišao do svog auto-vagona koji je bio parkiran u blizini. Njegov je časovnik bio stao i on je pustio radio da sazna vreme. Na Bi-Bi-Siju pojavio se jedan glas i objavio da je Pretsednik Sjedinjenih Država umro.

Džordž je kucnuo na moja vrata i otvorio ih. Ja sam baš bio legao u krevet.

„Ništa neprijatnog?“ upitah ja.

„Bolje podite sa mnom da kažemo Ajku“, rekao je on, „Pretsednik je umro“.

Mi smo u Ajkovoj sobi presedeli u razgovoru skoro do 2.00 časa.

Sledećeg jutra, za vreme doručka, Džordž je zlovoljno govorio o neuspehu svoje misije za spasavanje od pre dva dana, kada je poslao jednu ojačanu tenkovsku četu kroz neprijateljske linije na Majni da se probije kroz zidove jednog zarobljeničkog logora, oko 50 milja u nemačkoj pozadini. Ja nisam znao za ovu ekspediciju sve dok nije bila već dva dana na svom putu. Ali, u to vreme je ljutito gundanje divizije i korpusa prešlo od usta do usta i stiglo u Grupu armija. Iz njega je proizašla priča o najluđoj avanturi koju je Paton ikada preduzeo u toku celog rata. To je bila priča koja je počinjala kao priča o lovu na divlje guske, a završila se tragedijom.

Ona je otpočela 26 marta uveče, kada je jedna borbena grupa prikupljena iz 4 oklopne divizije izbila iz mostobrana na reci Majni, južno od Ašafenburga, da bi se uputila ka varoši Hamelburgu, gde je obaveštajna služba bila utvrdila postojanje jednog stalaga punog američkih ratnih zarobljenika. Kolona se sastojala od 50 vozila — uključujući 19 tenkova i jurišnih topova. Njenim ljudstvom, koje se sastojalo od 293 oficira i vojnika, komandovao je kapetan Abraham Baum, žilavi 24-godišnji tenkista iz Bronksa. Major Aleksandar Stiler, Patonov hrabri adutant i tenkovski podoficir iz Prvog svetskog rata, pošao je zajedno sa ekspedicijom. Od trenutka kada su Baumove snage prodrle u selo Švajnhajm, iza Majne, one su upale u strahovito jaku neprijateljsku vatru. 48 časova dncnje, 28 marta po podne, Baumovi tenkovi probili su ogradu logora Hamelburga, sa snagom koja je sada bila svedena na jednu trećinu one početne. Dok su se oduševljeni ratni zarobljenici dali u bekstvo u brda, Baum je prikupio svoju neumornu jedinicu za povratni pokret. Ali, u to vreme je neprijatelj reorganizovao svoju pozadinu i priveo svoje tenkove „Tigar“ u cilju da uništi napadača. 29 marta ujutru, u 9.00 časova, pošto je istrošio svoj benzin i municiju, ranjeni kapetan je kapitulirao sa šačicom preživelih koji su još bili sa njime.

Možda se moglo lako preći preko ove avanture, da Patonov zet nije bio ratni zarobljenik u tom stalagu. Iako me Paton uveravao da on nije znao za zarobljavanje svog zeta, sve dok nije prošlo devet dana od ovog rejda, on je bio zabrinut i bojao se da bi novinari mogli da prave svoje sopstvene kombinacije u vezi sa ovim. Džordž je u svom dnevniku dncnje priznao ludost ove borbene akcije kada je rekao: „Ja mogu da kažem to — da u toku svih operacija u Evropi ja ne znam ni za jednu grešku koju sam učinio izuzev što sam propustio da pošaljem jednu jaču borbenu jedinicu da oslobođi Hamelburg“. Neka jača borbena jedinica bi možda postigla uspeh, ali bi to značilo diverziju dragocenih snaga i sredstava koja su 3 armiji bila potrebna za prodor severno od Kasela. Njegova osnovna greška sastojala se u tome što je naredio preduzimanje ovog rejda. Svakako, da me je Džordž konsul-

tovao o ovoj akciji, ja bih mu zabranio da je preduzme. Ali, dok sam žalio tvrdoglavost koja je gonila Patona, ja ga nisam za nju prekorevao. Sam neuspeh bio je Džordžova sopstvena, najgora kazna.

Sa 9 armijom na Elbi, 1-vom na Muldi i u Ruru koje su bile u agoniji pod pritiskom tri korpusa, ja sam bio nestrpljiv da što pre gurnemo na jug, isteramo neprijatelja iz Bavarske i očistimo Američku okupacionu zonu do austrijske granice. Odatle bismo gurnuli niz Dunav, uputili se na istok prema Beču i glavnim neprijateljskim snagama otsekli otstupnicu za Redut. U to vreme ja sam naročito želeo da zauzmem celu Američku okupacionu zonu, jer, iako bismo sporazumom bili prinuđeni da napustimo Rusku zonu, mi nismo imali neke garancije da bi Crvena armija izašla isto tako dobre volje ako bi okupirala našu. Radije no da činimo pokušaje sa ruskim poštovanjem sporazuma o zonama, više bismo voleli da brzo očistimo naš američki sektor bez pomoći Crvene armije.

U početku sam rekao Hodžisu da bih više voleo da 1 armija dovrši rat sa poslednjom ofanzivom niz Dunav. Ali, pošto bi pregrupisavanje nametnulo isuviše komplikovanu reorganizaciju snabdevanja, ja sam ovaj zadatak dodelio Patonu i ojačao sam njegovu 3 armiju divizijama 1 armije čim su bile izvučene iz Rura. 16 aprila došli su nam Devers i Peć u Visbaden da bismo planirali dvostruku ofanzivu u kojoj bi 3 i 7 armija imale da napreduju jedna pored druge. Peć nije bio nimalo oduševljen perspektivom tesnog sadejstva sa Patonom, pošto je strahovao da bi njegova 7 armija bila uvučena u jednu usku zonu, dok bi Paton proširio front svoje 3 armije. 7 armija je forsirala Rajnu izvršivši prelaz uz ogorčen neprijateljski otpor i sada je napreovala na domaku Hitlerovog ogromnog stadiona u Nirnbergu. Peć se oštro borio za ovaj sektor i bilo je razumljivo što nije bio rad da ga deli s drugima.

Sledećeg dana, kada su Rusi nagrnuli preko Odre, u svojoj poslednjoj ofanzivi u ratu, mi smo izdali naredjenja za Dunavsku ofanzivu. 1 i 9 armija imale su da se razviju za odbranu na centru našeg fronta, od češke gra-

nice do mesta gde se na Elbi američki sektor spajao sa britanskim. 7 armija imala je da napreduje u pravcu Minhena, dok bi Paton napadao niz Dunav. U to vreme Crvena armija bila je zauzela Beč i gurala na zapad da bi se spojila s nama kod Linca, kao da je želela da nas spreči da u Austriji napredujemo išta više no što bi bilo potrebno.

Skoro dve nedelje mi smo besposličarili na Elbi i Muldi čekajući dolazak Rusa. U međuvremenu, komandanti armija su se osećali sve nelagodnije zbog mogućnosti incidenta ako bi Rusi insistirali na napredovanju zapadno od Elbe da bi zauzeli ostatak Sovjetske zone. Iako mi nismo znali kakva mogu biti sovjetska naređenja, ja sam dao instrukcije svojim armiskim komandantima da zadrže svoje prednje položaje sve dok ne budemo mogli da organizujemo uredno povlačenje u Američku okupacionu zonu. Međutim, u slučaju ako bi Crvena armija nastojala da napreduje, komandanti armija bili su ovlašćeni da na svom frontu stupe u direktne pregovore sa sovjetskim snagama i da organizuju povlačenje.

„Pustimo stvari da idu tim putem“, rekoh Simpsonu. „Mi bismo više voleli da zadržimo našu sadašnju liniju fronta dok ne budemo mogli da organizujemo urednu primo-predaju. Ali, ako Rusi insistiraju na tome da idu napred do svoje okupacione granice, mi nećemo stvarati nikakve smetnje. Uredite to na najbolji mogući način i pustite ih da učine što žele“. U jednom tako zategnutom susretu kao što bi bio onaj koji smo predviđali, ja nisam želeo da rizikujem eksploziju koja bi mogla da dovede do produženja rata.

Rusi su me tek 1 jula obavestili da bi želeli da koriste svoja okupaciona prava iza Elbe. Nama je to popodne u 15.00 časova bilo rečeno da bi Crvena armija želela da preduzme pokret sledećeg jutra u svanuće.

„Možete reći tim pticama“, naredio sam našem oficiru za vezu, „da budu strpljivi. Nama će trebati bar 24 časa da prikupimo naš materijal“. Rusi su se s tim saglasili, ali kada smo krenuli nazad, oni su išli neposredno pozadi nas.

Do 14 aprila Britanci su se na severu približili Elbi do Hamburga, a Francuska armija de Latra de Tasinjia pro-

drla je preko Dunava do švajcarske granice. Desetine hiljada nemačkih izbeglica hrilate su očajnički prema našim američkim linijama na Elbi želeći da pobegnu od Rusa. Mi smo ih vraćali natrag. Na pozadnjoj prostoriji rvalo se Odeljenje za civilne poslove sa strahovitim zadatkom da sakupi više od jednog miliona raseljenih lica koja su tada besciljno lutala po okolini. Ispočetka smo pokušali da uputimo lica baltičkih zemalja i Poljske prema istoku, u zonu koja je imala da bude okupirana od strane Sovjeta, da bi mogli da budu lakše repatriirani od strane Crvene armije. Ali bili smo začuđeni kada smo videli da su se oni plašili Rusa čak i više nego nacista, te su produžili da beže prema zapadu.

Priliv ratnih zarobljenika je sada premašio naše mogućnosti za vođenje dnevne evidencije. Samo u jednom logoru mi smo zatvorili njih 160.000. Ishrana ovih ratnih zarobljenika i raseljenih lica nametala je naknadne napore za naše ionako preopterećene linije snabdevanja, te smo dali uputstvo komandantima armija da ne primaju zarobljenike koji su išli na zapad bežeći od Rusa. Kada je nekoliko dana kasnije nemačka 11 oklopna divizija u Čehoslovačkoj javila da želi da se preda američkim snagama, mi smo je pozvali da dode, „ali samo ako donesete sobom vaše kuhinje i budete bili u stanju da se pobrinete za sebe same“.

U to vreme prošao je već 12 dan našeg bdenja na Elbi bez ikakvog znaka o tajanstvenim Rusima. Javljeno je da je Žukov nagrnuo u Berlin gde se, kako se govorilo, Hitler bio zabarikadirao u blizini Rajhskancelarije. A javljeno je da je i Konjev u svom napredovanju prema Elbi bio prešao Odru. Ovi izveštaji bili su, međutim, nepotpuni i nezvanični. Čak i sada mi nismo još bili uspostavili direktnu vezu sa Crvenima. I pored toga što su naše tenkovske radiostanice krčale zbog smetnji koje su dolazile usled saobraćaja na vezama Crvene armije, i što je izviđačka avijacija ustanovila kretanje sovjetske kolske komore, niko na zemlji još nije bio video crvenu zvezdu.

Da bi uspostavio prvi kontakt sa njima, Hodžis je rasporedio svoju 69 diviziju na uzanoj izbočini od Mulde do Elbe da bi sačekao spajanje naših i ruskih snaga na

levoj obali Elbe. Ali, kao meru predostrožnosti protiv slučajnog vazdušnog bombardovanja od strane naših ili ruskih aviona, naše trupe su dobile instrukciju da se kriju od svakog mogućeg osmatranja.

Odeljenje za informacije i psihološki rat telefoniralo je 24 aprila ujutru iz Visbadena i javilo da će u podne po vašingtonskom vremenu, toga dana, biti izdat komunike tri sile koji će objaviti spajanje savezničkih snaga. „Ali, kako, dovraga, to mogu učiniti?“ rekoh ja. „Mi nismo još stupili u kontakt.“

„Oh“ — odgovori jedan miran glas.

To popodne jedna delegacija senatora zaustavila se kod istaknutog komandnog mesta 12 grupe armija na svom brzom obilasku Evropskog ratišta.

„Koliko će vaš rat ovde još trajati?“ želeo je da zna jedan od njih. Ja ga pogledah iznenadeno. „Nama trebaju mašine za poljoprivrednu na Srednjem Zapadu“, dodao je on, „i nama je rečeno da se prioritet ne može dobiti zbog vaših potreba u čeliku. Koliko će dugo ova stvar još trajati?“

Ja stegoh zube da bih uspeo da sastavim jedan uljedan odgovor.

Sledećeg dana posle posete senatora došao je jedan avion pun novinara koji su došli iz Sjedinjenih Država da obidu ratište. Oni su se zaustavili u Visbadenu radi kratkih informacija o situaciji pre nego što produže za Luksemburg i da bi pregledali logore užasa.

„Da li ste premašili ili podbacili u odnosu na plan?“ pitao je jedan od njih kada sam pokazao na našu liniju na Elbi.

„Postavimo stvari ovako“, odgovorih ja, bacivši ponovo pogled na tablu za karte koja je bila duga 6 metara, i to na vrh Normandije koji se nalazio na njenom drugom kraju, „da ste mi 6 juna, pre godinu dana, ponudili ovu liniju za današnji dan, ja bih je prihvatio i ne bih više postavio nikakvo pitanje“.

To veče posle večere vratio sam se u svoju prikolicu da radim i u toku noći. Bilo se tek smrklo kada mi je Hodžis telefonirao sa svog komandnog mesta u Marburgu, na obalama reke Lana. Toplog popodneva 25 aprila, u

16.10 časova, jedna patrola 1-ve armije uspostavila je kontakt sa prethodnicom 1-ve ukrajinske grupe armija maršala Konjeva u skoro praznom gradu Torgau, na reci Elbi.

„Hvala Vam Kurtnej“, rekoh ja, „hvala Vam još jednom što ste me obavestili. Mi smo dugo čekali. Rusima je svakako bilo veoma priyatno da pređu ovih 120 km od Odre“. Uzeo sam parče uglja iz sanduka ispod klupe u mojim kolima i napravio krug oko Torgaua na velikoj zidnoj karti. Neko je preko grada Berlina bio nacrtao jedan polomljeni kukasti krst.

Posle brzog i veštog pregrupisavanja, Paton se 22 aprila otisnuo u svoj manevar za otsecanje Reduta. U roku od 2 dana on je prešao austrijsku granicu. Odatle se bacio niz Dunav, prema Lincu, skoro na pola puta do Beča.

U međuvremenu, Britanci su navaljivali na Ajzenhauera i tražili da se jedan američki korpus prida Montijevim snagama na severu za njegov prodor preko Elbe. Montgomeri je insistirao na tome da mora biti pojačan ako se želi da on proširi svoj front do Baltika i da izoluje Dansku od Sovjeta. Kada je Žukov preuzeo svoju Berlinsku ofanzivu, Britanci su bili još energičniji u svom zahtevu. Jer, ako Monti ne bude što pre stigao do Baltika, dokazivali su oni, mi bismo jednog jutra saznali da se Crvena armija nalazi u Danskoj, a Sovjeti na Severnom Moru.

Sada, kada je Patonovo brzo napredovanje niz Dunav otstranilo verovatnoću otpora u Redutu, mi smo prihvati Montijev zahtev. Ridžvejev 18 vazdušnodesantni korpus bio je prebačen na sever u 21 grupu armija i 29 aprila uputio se preko Elbe južno od Hamburga, u pravcu baltičke luke Libeka, da sačuva Dansku za Zapad.

30 aprila neprijatelj je bio pred slomom. U Italiji se Klarkova 15 grupa armija otisnula sa reke Poa i bacila na obale jezera Komo. U Holandiji su Montgomerijevi Kanadani gurnuli do brana na Severnom Moru da bi otsekli Blaskoviceve snage. A u Berlinu su se Žukovljevi borci sa poluautomatskim puškama tukli od vrata do vrata po ruševinama ove izgubljene varoši, prodirući prema

Rajhskancelariji gde se Hitler pod vrtom bio zabarikadi-
rao u jednom skloništu od bombardovanja.

Nemačka je sada bila podeljena na tri džepa koja su
se sve više smanjivala, a vazduhoplovstvo je napustilo
svoje strategisko bombardovanje zbog nedostatka ciljeva
koji bi se isplatili. Kada mi je Ajzenhauer telefonirao i
zatražio izveštaj o situaciji, na našem novom komandnom
mestu u Bad Vildungenu, ja sam mu predložio da pripremi
avion da bi nas odneo na naš trideseti klasni sastanak u
Vest Pointu, prve nedelje juna. „Sada izgleda kao da ćemo
to moći da učinimo“, rekoh ja. Prethodne nedelje ja sam
bio manje uveren u to.

U bedni hotel „Firstenhof“, u Bad Vildungenu, gde
se antiseptični zadah još bio zadržao u sobama koje su
bile upotrebljavane za nemačku bolnicu, vesti o Hitlero-
voj smrti stigle su 2 maja uveče sa radio Hamburga uz
tri serije lupanja u prigušen doboš u znak žalosti. 6 me-
seci ranije, ovo saopštenje bi izazvalo delirijum odušev-
ljenja, dok je sada prošlo skoro nezapaženo. Jer, uoči ne-
mačkog sloma, Hitlerova smrt bila je bačena u zasenak
velikom tragedijom nacije čije je uništenje on prouzro-
kovao. Veliki admiral Denic, podmorničar, čije su pod-
mornice svega 3 godine ranije u svojim periskopima gle-
dale pobedu, bio je postavljen za Hitlerovog naslednika.
On je zidao kule u vazduhu sa pretencioznim zahtevom
da se produži rat protiv boljševika. Himlerovo skrovište
nije moglo biti otkriveno, iako su pokušaji za zaključenje
mira, za koje je javljala obaveštajna služba, bili pripisani
njemu. Kada je Ditmaru, koji je bio zadržan u štabu
Grupe armija zbog saslušanja, bilo rečeno o Himlerovoj
ponudi za mir, on je to odbacio sa prezicom. „Himler“,
izjavio je on, „ne bi mogao više da izrazi nikakav uticaj
na nemačku vojsku“. Kada mu je bilo rečeno da je bilo
javljeno da je Himler bio prvi koji je objavio Hitlerovu
smrt, Ditmar se kiselo nasmejao.

„Gospodin Himler“, rekao je on „raspolaze talentom
i sposobnostima da predviđa smrt“.

Iako se 3 armija bila koncentrisala na češkoj granici
još 2 nedelje ranije, Ajzenhauer mi je tek 4 maja u 19.30

časova telefonom dao odobrenje da pređem tu granicu. 3 armija nedeljama je molila da joj se odobri taj zadatak.

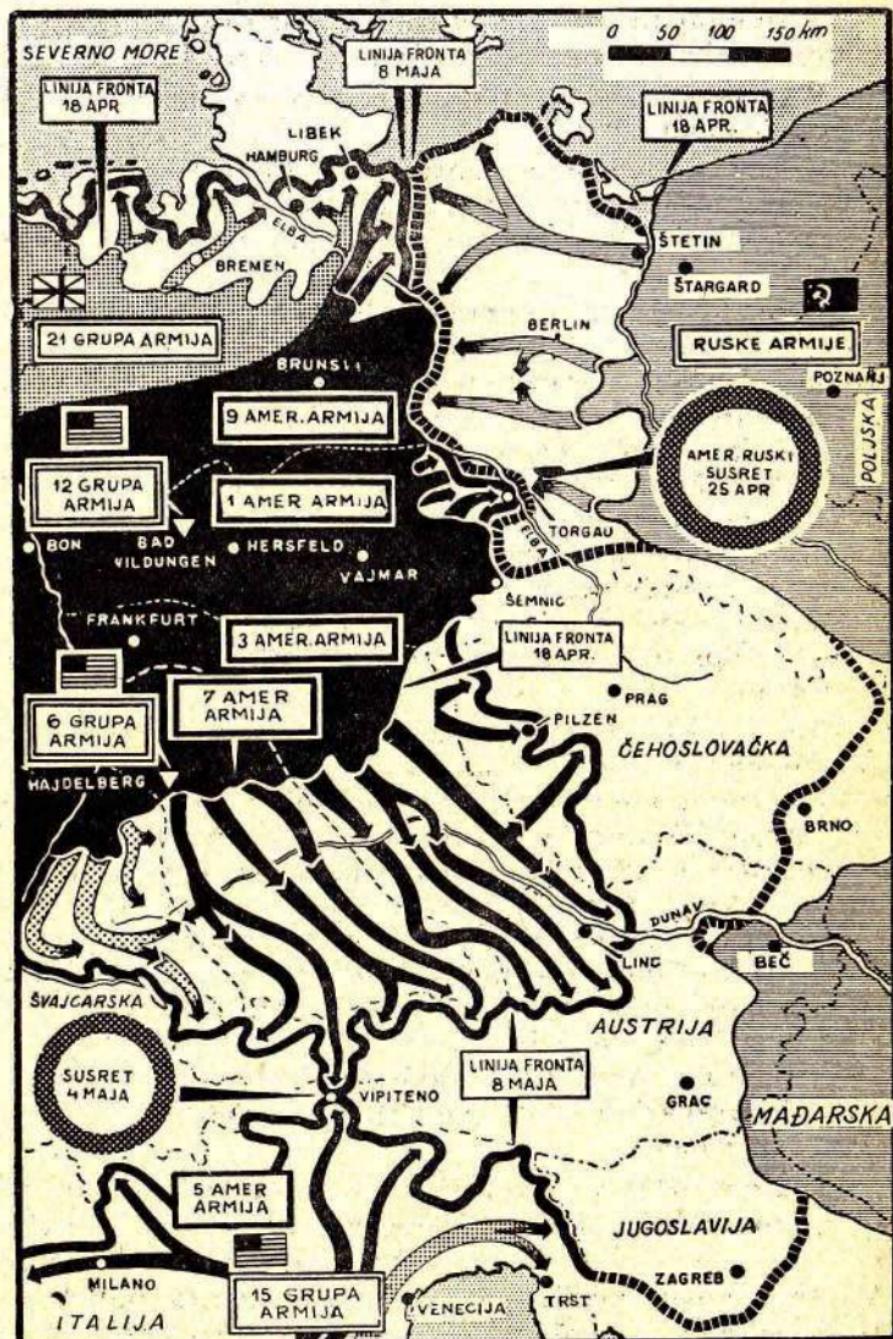
„Pa zašto“, — upitah Patona, „zašto svako u 3 armiji želi da oslobodi Čehe?“

Džordž se nasmeja. „Napred u Čehoslovačku“, uzviknu on, „— i bratimljenje! Kako biste, dovraga, mogli da zaustavite jednu armiju sa takvim borbenim poklicima?“

Pošto je već bilo predviđeno da Čehoslovačku oslobođi Crvena armija, mi nismo imali da napredujemo dalje od Pilzena, nekoliko kilometara od granice. Paton se usprotivio određivanju linije na kojoj je imao da se zaustavi, insistirajući na tome da pređe ceo put do Praga. Ustvari, da je SHAEF bio opozvao svoja naređenja, on bi verovatno mogao u roku od 24 časa da bude na Vencelskom trgu. Ali, kada je Ajzenhauer obavestio Sovjetsku komandu da će naše trupe preuzeti pokret do Praga, „ako to situacija bude zahtevala“, ova je odgovorila da mi ne treba da napredujemo dalje od linije Budejovice—Pilzen—Karlsbad.

Ubrzo posle našeg spajanja sa Sovjetima kod Torgaua, maršal Konjev je pozvao Štab 12 grupe armija i Štab 9 vazduhoplovne komande na banket na komandnom mestu svoje Ukrajinske grupe armija, s one strane Elbe. U ovom prvom izlivu osećanja drugarstva prema svojim Zapadnim saveznicima, Sovjeti su nam poželeti dobrodošlicu i dočekali nas sa bučnim i dobrim humorom. Jer, ovo je bio kratkotrajan intermeco dobre volje, pre no što je Kremlj grubo prekinuo prijateljske odnose sa Zapadom. Rusko slavljenje na Elbi otpočelo je kod divizije i kako se ovaj ritual širio, svaki pojedini komandni stepen se trudio da prevaziđe svoje potčinjene u pogledu raznovrsnosti jela i pića.

Oprezan prema zdravnicama sa voktom koje su već ranije bile oborile nekoliko američkih štabova, uključujući i deo 1 armije, ja sam za naše putovanje od 5 maja pripremio dobar doručak od keksa namazanog buterom i čaše konzerviranog mleka. Pre no što smo pošli, Dadli je svakom od nas dao po jednu malu bocu mineralnog ulja.

Skica 54. — Istočni i Zapadni front spojeni su kod Torgaua, na Elbi

Dok su se 1 i 9 američka armija čvrsto držale na svojim položajima pošto su stigle do Elbe, Montgomeri (uz pomoć 1 američkog korpusa) je gurnuo na severoistok do Baltičkog Mora da bi sprečio ruski upad u britansku zonu. Kada je SHAEF skinuo zabranu koja je držala 3 armiju na češkoj granici, Paton se bacao napred da oslobodi Pilzen, ali mu je bilo naređeno da se zaustavi ispred Praga.

„Progutajte ovo usput“, rekao je on, „pa ćete moći da popijete sve što budu stavili pred Vas“.

Kada smo se odvezli do raskvašenog aerodroma u blizini Friclara za let do Lajpciga u dva aviona „C-47“, dan je bio vlažan i oblačan.

Bilo mi je neprijatno što moram da putujem i vreme nije poboljšao moje raspoloženje.

Vandenberg se namršti i pogleda u nebo. „Kako je kod Lajpciga?“ upitao je on pilota.

„Nebo se brzo oblači, generale“.

„Kakav je Vaš izlaz ako se ne možete probiti?“

„Mi ćemo obići i leteti prema Parizu“.

„Dovraga, ako već postoji mogućnost da stignemo do Pariza, kao alternativnog aerodroma, mi bismo isto tako mogli da poletimo prema Rusima“, rekoh ja. „Ja ne želim da mi se ovako nešto ponovo desi“.

„Baš kao pešak“, nasmejao se Van (Vandenberg), „on je isuviše prokletno ograničen da bi mogao znati kada je nesigurno poleteti sa zemlje“.

Kolins nas je susreo u Lajpcigu, i sproveo kroz koridor za Torgau. On je i sam bio napravio ovaj put skoro pre nedelju dana i dok se kretao na sovjetskim linijama bio je upitan da li bi imao što protiv da poseti jednog komandanta divizije.

„Naravno da ne bih“, odgovorio je on i kolona je skrenula prema jednoj sovjetskoj diviziji na mestu gde je ona zauzimala položaj koji je bio okrenut prema nama.

Komandant divizije se izvinjavao: „Smem li da Vam postavim jedno pitanje?“ rekao je on.

„Izvolite samo“, odgovori Kolins.

„Da li se Vaši ljudi ukopavaju prema nama?“

„Da li se ukopavaju?“ Kolins je izgledao zbumjen, „pa naravno da ne. Na kraju krajeva Vi znate da smo mi saveznici“.

Crveni komandant pozvao je jednog štabnog oficira. „Poništite ono naređenje za ukopavanje“, rekao je on „mi ćemo ostati tačno tu gde se nalazimo“.

Na rečnoj strani opustošenog grada Torgaua, gde je jedan bombardovani železnički most bio srušen u Elbu, grupa ruskih oficira čekala je da nas odvede do Konjeva. Primitivan most bio je postavljen preko reke i teraoci teških teretnih kola dovlačili su drvenu građu iz obližnjih šuma da bi se popravio železnički most. Jedan primitivan nabijač šipova lupao je nasred reke. Izuzev parnog motora na tom nabijaču šipova, ruske metode nisu bile izmjenjene još od vremena kada je Petar Veliki bio prikupio svoje armije kod Torgaua, skoro pre 200 godina, da bi sa Austrijancima krenuo protiv Fridriha Velikog.

Na drugoj obali Elbe bile su preko druma razvijene crvene zastave sa transparentima na kojima su bile krupno ispisane parole dobrodošlice. Tri velike slike Ruzvelta, Čerčila i Staljina ukrašavale su zgradu koja se nalazila pored puta. Gradovi i sela kroz koja smo prolazili bili su na tajanstven način očišćeni od Nemaca i samo jednom u toku vožnje od 30 km pojavilo se jedno uplašeno lice iza spuštenih kapaka na prozoru. Rusi u isprljanim uniformama gledali su ljubopitljivo na naše američke automobile kada smo prolazili pored njihovih bivaka. Na raskršnicama bucmaste ruske devojke u čizmama i suknjama mahale su nam sa komplikovanim znacima rukama koji su potsećali na one koje su upotrebljavali britanski vojni policajci.

Jedna sovjetska kolona sa konjskom vučom prolazila je pored nas krećući se prema Elbi. Njen komandant vozio se u lakim kolima, držeći uzde i upravljujući svojim konjima iz kola pokrivenih crnom ciradom slično onoj koje sam se sećao iz detinjstva u Misuriju. Iza njega je kolona teških seoskih kola vukla njegove trupe i opremu. Ovde-onda se pojavljivala po neka povezana glava među zaspalim vojnicima. Konjev je sa svojim štabom čekao ispred sumorne vile koju je bio rekvirirao za komandno

mesto. Snažno građen čovek, sa velikom čelavom glavom, Konjev me prvo odveo do svoje kancelarije na trenutak privatnog razgovora preko naših tumača. Ja sam mu dao kartu koju sam bio spremio za ovu priliku, koja je pokazivala raspored svake američke divizije prema frontu njegove grupe armija. Maršal se ispočetka bio iznenadio, ali nije pokazao volju da mi pokaže svoj sopstveni raspored. Da je htio to da učini, on bi verovatno morao da zatraži odobrenje iz Kremlja. Američkim poručnicima bila su data veća ovlašćenja na Elbi no što je to bio slučaj sa ruskim komandantima divizija.

Pokazujući na Čehoslovačku, na karti koju sam mu bio dao, Konjev je pitao dokle nameravamo da idemo. Kada je tumač preveo njegovo pitanje, on se namrštilo. „Samo do Pilzena“, rekoh mu ja, „vidite ga ovde obeleženog linijom. Mi smo morali da odemo dotle da bismo zaštitali naš bok na Dunavu“.

Konjev je odgovorio i na njegovom licu video se trag osmejka. Nadao se da nećemo ići dalje.

Trpeza za banket bila je bogato sortirana svežim kavijarom, telećinom, goveđinom, krastavcima, crnim hlebom i butterom. Sredina je bila ispunjena nizom vinskih boca. Flaše sa votkom bile su dodavane za zdravice koje su otpočele čim smo seli za sto. Konjev se digao i napunio svoju čašu „za Staljina, Čerčila i Ruzvelta!“ rekao je on, ne znajući još za Trumanov dolazak na vlast.

Pošto je seo, Konjev je prešao na manju čašu koju nije bio napunio votkom već belim vinom.

„Maršalu nešto nije dobro sa stomakom“, objasnio je njegov tumač. „On ne može više da piće votku“. Ja se nasmejah i sam se prihvatih vina, sa olakšanjem što sam saznao da dejstvo mineralnog ulja koje sam već bio protugao neće biti potrebno.

Posle večere nas je Konjev poveo u veliki hol svoje kuće. Hor vojnika Crvene armije zapevao je Američku himnu i njihovi zvučni glasovi ispunili su odaju. Konjev je ispričao da je hor zapamatio našu nacionalnu himnu ne znajući nijednu reč engleski.

Zatim je, uz pratnju desetak balalajki, baletska trupa zaigrala u sali.

„Pa ovo je sjajno“, uzviknuh ja.

Konjev je slegnuo ramenima. „To su samo nekoliko devojaka“, rekao je, „iz Crvene armije“.

Dve nedelje kasnije, kada nam je Konjev vratio posetu na našem komandnom mestu, on je bio očaran vio-linskom virtuoznošću jednog mršavog čoveka u uniformi.

„Veličanstveno“, uzviknuo je maršal u oduševljenju.

„Oh, to nije“, rekoh ja, „nije, nije baš ništa. Samo jedan od naših američkih vojnika“.

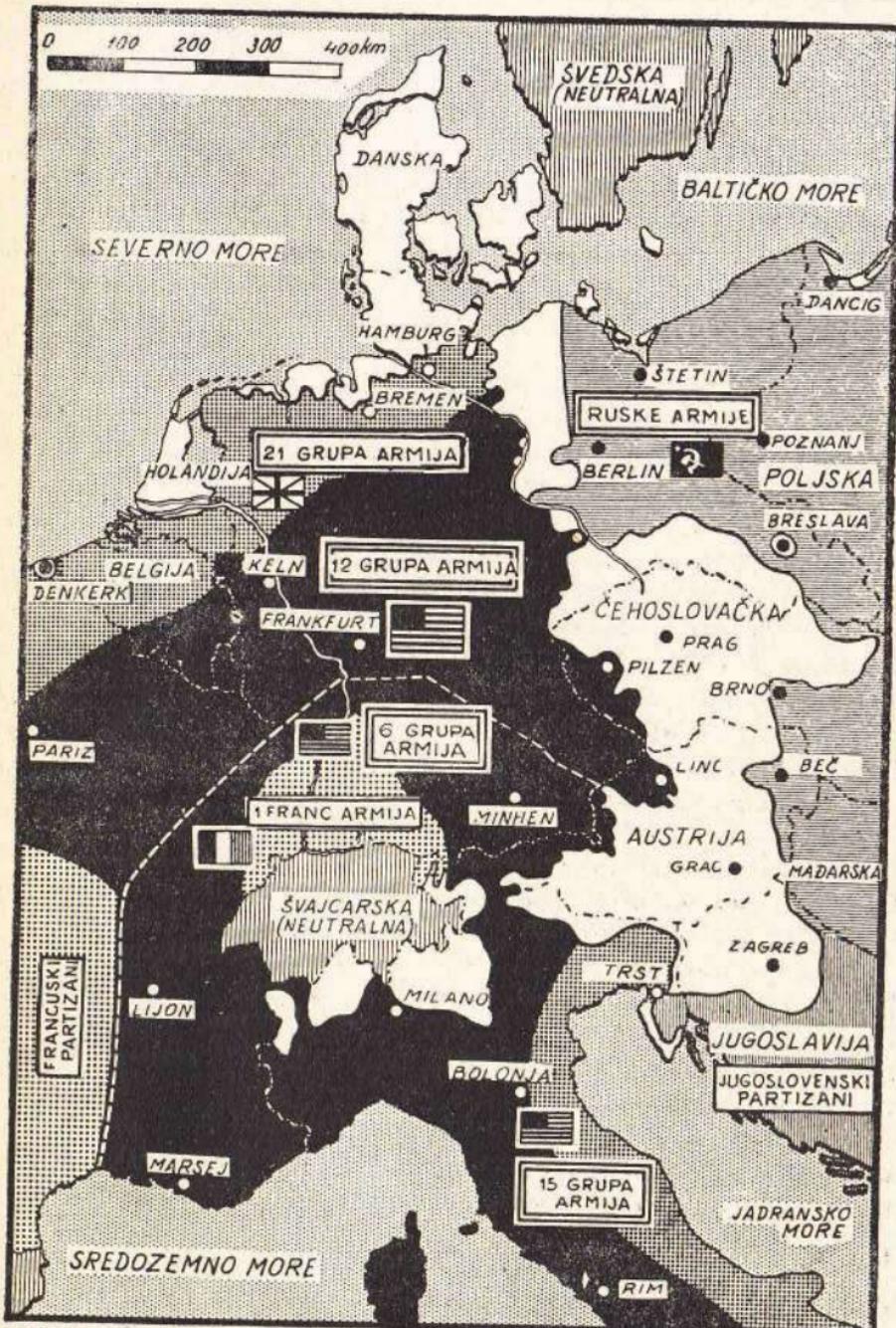
Mi smo za ovaj dan bili ukrali ovog violinistu iz Specijalne službe u Parizu. Njegovo ime bilo je Jaša Hajfec.

Kada smo to popodne napustili vilu Konjeva, maršal me ispratio u vrt. Jedan ordonans izveo je jednog pastuva sa Donskog Kavkaza, čije je čebe ispod sedla nosilo oznaku zvezde Crvene armije. Konjev mi je pružio uzde i jedan lepo izgravirani ruski pištolj. Predviđajući ovu razmenu poklona, ja sam u zadnjem delu aviona *Mary Q* preneo jedan novi džip koji je tek bio istovaren u Anversu. Preko poklopca motora bile su ispisane masnom bojom ove reči na engleskom i ruskom jeziku: „Komandantu 1 ukrajinskog fronta, od vojnika 1, 3, 9 i 15 američke armije“. Uz džip je bila pričvršćena jedna futrola sa svetlo politiranim novim karabinom. Pored toga, pregradu za smeštaj alata napunili smo američkim cigaretama.

„Ja ēu verovatno dobiti svoje od finansijske kontrole i moraću ovo da isplaćujem čitavih 20 godina posle rata“, rekoh Hansenu kada je bio poručio džip iz Anversa, „ali, neka ide dovraga, mislim da ne bismo mogli da idemo praznih ruku“.

Dok je Aleksander prihvatio kapitulaciju Keselringovih snaga u Italiji i Montgomeri odbacio uslove admiraala Hansa Frideburga na Luneburškoj Pusti, mi smo produžili pritisak prema Austriji, ubijajući one Nemce koji su još davali otpora i zarobljavajući one koji su se predavalili.

Do nas su bili doprli izveštaji o jednoj misiji za kapitulaciju, za koju se govorilo da se nalazi na putu za SHAEF, ali Ajzenhauer nije telefonirao da im potvrdi. 6 maja sam otišao na spavanje nešto pre ponoći, pošto sam napisao pismo kući — svojoj ženi.

Skica 55. — Ponoć 8. maja 1945. godine (objašnjénje skice na sledećoj strani).

2 oklopna divizija . . .	general-major Edvard Bruks (Edward H. Brooks) april 1944 — septembar 1944
	general-major Ernest Harmon (Ernest N. Harmon) septembar 1944 — januar 1945
	general-major Ajsek Hvajt (Isaac D. White) januar 1945 — avgust 1945
8 oklopna divizija . . .	general-major Vilijem Grajms (William M. Grimes) april 1942 — septembar 1944
	general-major Džon Devajn (John M. Devine) oktobar 1944 — avgust 1945
30 pešadiska divizija . . .	general-major Lilend Hobs (Leland S. Hobbs)
83 pešadiska divizija . . .	general-major Robert Mejkon (Robert C. Macon)
1 ARMIJA	general Omar Bredli (Omar N. Bradley) oktobar 1943 — juli 1944
	general Kurtnej Hodžis (Courtney H. Hodges) avgust 1944 —
78 pešadiska divizija . . .	general-major Edvin Parker-mladi (Edwin P. Parker, Jr.)
7 korpus	general-potpukovnik Loton Kolins (J. Lawton Collins)
3 oklopna divizija . . .	general-major Leroj Vatson (Leroy H. Watson) avgust 1942 — avgust 1944
	general-major Moris Rouz (Maurice Rose) avgust 1944 — mart 1945
	brigadni gleneral Dojl Hikej (Doyle O. Hickey) mart 1945 — juni 1945.
9 pešadiska divizija . . .	general-major Manton Edi (Manton S. Eddy) avgust 1942 — avgust 1944
	general-major L. A. Krejg (L. A. Craig) avgust 1944 — maj 1945
69 pešadiska divizija . . .	general-major Čarls Bolt (Charles L. Bolte) maj 1943 — septembar 1944
	general-major Emil Rajnhart (Emil F. Reinhardt) septembar 1944 — avgust 1945

104 pešadiska divizija	general-major Teri Alen (Terry M. Allen)
8 korpus	general-major Troj Midlton (Troy H. Middleton)
6 oklopna divizija	general-major Robert Grou (Robert W. Grow)
76 oklopna divizija	general-major Vilijem Šmit (William R. Schmidt)
87 pešadiska divizija	general-major Frenk Kalen-mlađi (Frank L. Culin, Jr.)
89 pešadiska divizija	general-major Tomas Finlej (Thomas D. Finley)
3 ARMIJA	general Džordž Paton-mlađi (George S. Patton, Jr.)
4 pešadiska divizija	general-major Rejmond Barton (Raymond O. Barton) juli 1942 — decembar 1944
70 pešadiska divizi'a	general-major Harold Blejklej (Harold W. Blakeley) decembar 1944 — oktobar 1945
3 korpus	general-major Džon Dalkvist (John E. Dahlquist) juni 1943 — juli 1944
14 oklopna divizija	general-major Alison Barnet (Allison J. Barnett) juli 1944 — juli 1945
99 pešadiska divizija	general-major Džon Milikin (John Millikin) oktobar 1943 — mart 1945
5 korpus	general-major Džems Van Flit (James A. Van Fleet) mart 1945 — februar 1946
8 korpus	general-major Vernon Pričard (Vernon E. Prichard) novembar 1942 — juli 1944
14 oklopna divizija	general-major Albert Smit (Albert C. Smith) juli 1944 —
99 pešadiska divizija	general-major Valter Loer (Walter E. Lauer)
5 korpus	general-major Leonard Džerou (Leonard T. Gerow) juli 1943 — januar 1945
14 oklopna divizija	general-major Klarens Hibner (Clarence R. Huebner) januar 1945 — septembar 1945

9 oklopna divizija	general-major Džon Leonard (John W. Leonard)
16 oklopna divizija	general-major Daglas Grin (Douglas T. Greene) juli 1943 — avgust 1944
	brigadni general Džon Pirs (John L. Pierce) septembar 1944 —
1 pešadiska divizija	general-major Klarens Hibner (Clarence R. Huebner) juli 1943 — decembar 1944
	general-major Klift Andras (Clift Andrus) decembar 1944 —
2 pešadiska divizija	general-major Valter Robertson (Walter M. Robertson) maj 1942 —
97 pešadiska divizija	brigadni general Milton Holzi (Milton Halsey)
12 korpus	general-major Džilbert Kuk (Gilbert R. Cook) oktobar 1943 — avgust 1944
	general-major Manton Edi (Manton S. Eddy) avgust 1944 — april 1945
	general-major Staford Leroj Irvin (Stafford LeRoy Irwin) april 1945 —
4 oklopna divizija	general-major Džon Vud (John S. Wood) maj 1942 — decembar 1944
	general-major Hju Gefi (Hugh J. Gaffey) decembar 1944 — mart 1945
	general-major Vilijem Hodž (William M. Hoge) mart 1945 —
11 oklopna divizija	brigadni general Čarls Kilbern (Charles S. Kilburn) mart 1944 — mart 1945
	general-major Holms Dejdžer (Holmes E. Dager) mart 1945 —
5 pešadiska divizija	general-major Staford Irvin (<u>Staford L. Irwin</u>) juni 1943 — april 1945
	general-major Albert Braun (Albert E. Brown) april 1945 —

26 pešadiska divizija	general-major Vilard Pol (Willard S. Paul)
90 pešadiska divizija	brigadni general Džej Makelvi (Jay M. MacKelvie) januar 1944 — juli 1944
	general-major Judžin Landram (Eugene M. Landrum) juli 1944 — avgust 1944
	general-major Rejmond Maklejn (Raymond S. MacLain) avgust 1944 — oktobar 1944
	general-major Džems Van Flit (James A. Van Fleet) oktobar 1944 — februar 1945
	general-major Louel Ruks (Lowell W. Rooks). februar 1945 — mart 1945
	general-major Herbert Irnest (Herbert L. Earnest) mart 1945 —
20 korpus	general-potpukovnik Volton Voker (Walton H. Walker)
13 oklopna divizija	general-major Džon Vougen (John B. Wogan) oktobar 1942 — april 1945
	general-major Džon Milikin (John Millikin) april 1945 —
65 pešadiska divizija	general-major Stenli Rajnhart (Stanley E. Reinhart)
71 pešadiska divizija	brigadni general Robert Sprejdžins (Robert L. Spragins) juli 1943 — oktobar 1944
	general-major Judžin Landram (Eugene M. Landrum) oktobar 1944 — novembar 1944
	general-major Vilard Vajmen (Villard G. Wyman) novembar 1944 —
80 pešadiska divizija	general-major Hores Makbrajd (Horace L. McBride)
15 ARMIIA	general-potpukovnik Leonard Džerou (Leonard T. Gerow)
66 pešadiska divizija	general-major Herman Kramer (Herman F. Kramer)
106 pešadiska divizija	general-major Alan Džons (Alan W. Jones) mart 1943 — novembar 1944

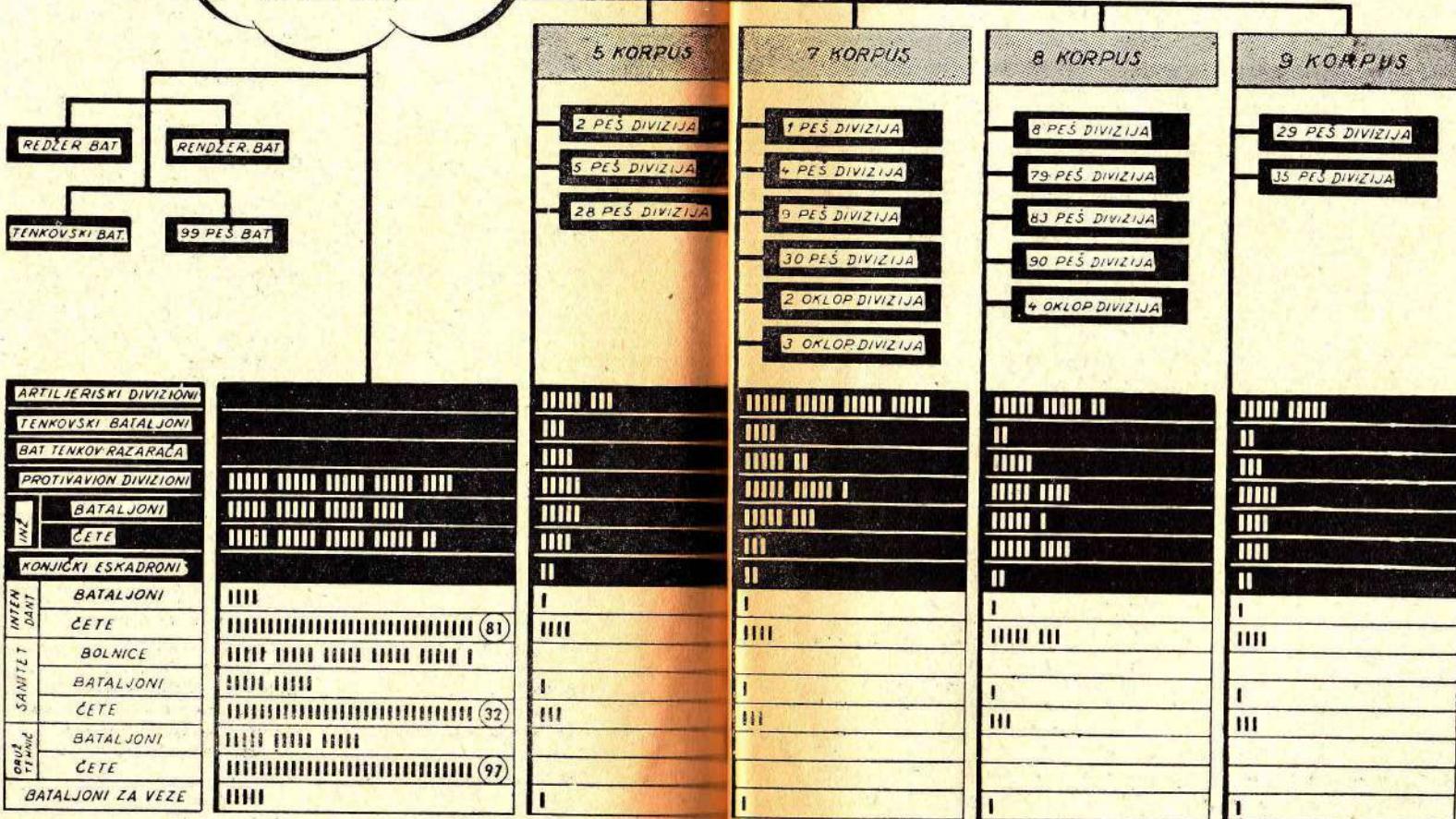
ORGANIZACIJA AMERIČKE OPERATIVNE ARMIIJE

SA PRIKAZANIM GLAVNIM ELEMENTIMA ZA BORBU I PODRSKU

ŠTABNI
DELOVI

BORAČKI
DELOVI

POMOĆNI ELE-
MENTI I DÉLOVI
ZA SNABDEVANJE

	brigadni general Herbert Peren (Herbert T. Perrain) decembar 1943 — januar 1945
	general-major Donald Stro (Donald A. Stroh) februar 1945 —
22 korpus	general-major Henri Terel-mlađi (Henry Terrell, Jr.) januar 1944 — novembar 1944
	upražnjeno mesto: novembar 1944 — januar 1945
17 vazdušnodesantna divizija	general-major Ernest Harmon (Ernest N. Harmon) januar 1945 —
94 pešadiska divizija .	general-major Vilijem Milej (William M. Miley)
	general-major Hari Maloni (Harry J. Malony)
23 korpus	general-major Luis Krejg (Louis A. Craig) januar 1944 — juli 1944
	upražnjeno mesto: avgust 1944 — septembar 1944
	general-major Džems Mjur (James I. Muir) septembar 1944 — novembar 1944
	upražnjeno mesto: decembar 1944 — januar 1945
	general-major Džems Van Flit (James A. Van Fleet) februar 1945 — mart 1945
28 pešadiska divizija .	general-major Hju Gefi (Hugh J. Gaffey) mart 1945 —
	general-major Lojd Braun (Lloyd Brown) januar 1943 — juli 1944
	brigadni general Džems Varton (James E. Wharton) juli 1944 — 12 avgust 1944
	general-major Normen Kota (Norman D. Cota) avgust 1944 —
18 vazdušnodesantni kor- pus	general-major Metju Ridžvej (Matthew B. Ridgway)
(pridat 21 grupi armija)	

- 5 oklopna divizija general-major Lansford Oliver (Lansford E. Oliver)
- 7 oklopna divizija general-major Lindsej Silvester (Lindsay M. Silvester)
mart 1942 — novembar 1944
- 82 vazdušnodesantna general-major Robert Hesbruk (Robert W. Hasbrouck)
divizija novembar 1944 —
- 8 pešadiska divizija general-major Metju Ridžvej (Matthew B. Ridgway)
juni 1942 — avgust 1944
- general-major Džems Gejvin (James M. Gavin)
avgust 1944 —
- general-major Vilijem Makmahon (William C. MacMahon)
februar 1943 — juli 1944
- general-major Donald Stro (Donald A. Stroh)
juli 1944 — decembar 1944
- general-major Vilijem Viver (William G. Weaver)
decembar 1944 — februar 1945
- general-major Brajant Mur (Bryant E. Moore)
februar 1945 —

AMERIČKA PEŠADISKA DIVIZIJA

1944

ŠTAB DIVIZIJE

BROJNO STANJE I NAORUŽANJE

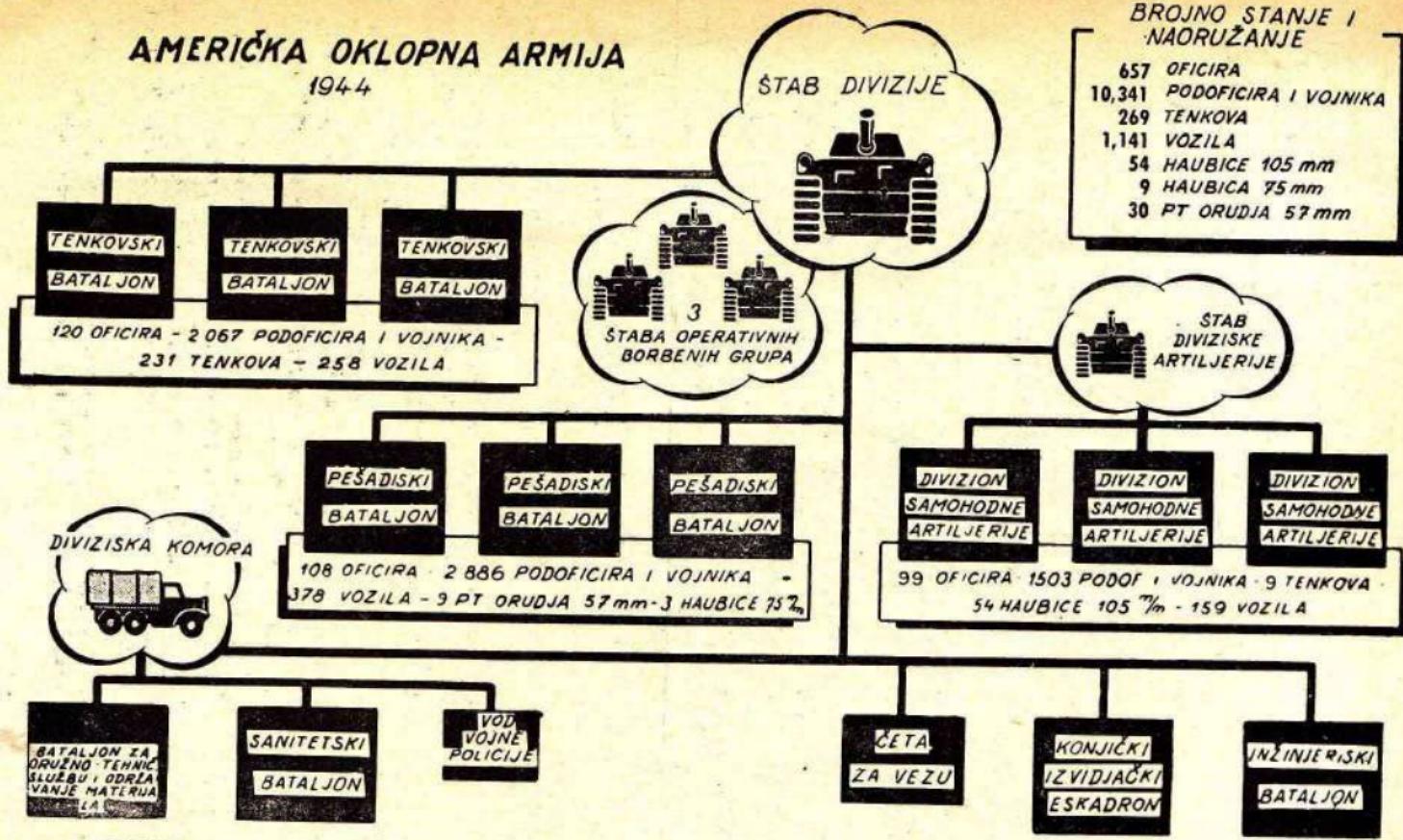
781 OFICIR
13.472 PODOFICIRA I VOJNIKA
1.440 VOZILA
54 HAUBICE 105 mm
12 HAUBICA 155 mm
57 PT ORUDJA 57 mm

ŠTAB DIVIZISKE ARTILJERIJE

AMERIČKA OKLOPNA ARMIJA

1944

GLAVNE LIČNOSTI

Ajzenhauer (Eisenhower Dwight D.), general (davnije general armije), komandant savezničkih snaga — Tunis, Sicilija; vrhovni komandant savezničkih ekspedicioneih snaga — Evropa.

Aleksander (Alexander, Sir Harold), general, docnije feldmaršal vikont Aleksander od Tunisa. Komandant 13 grupe armija — Tunis; 15 grupe armija — Sicilija, Italija; docnije — vrhovni komandant savezničkih snaga na sredozemnom ratištu.

Alen (Allen C. Leven), general-major, načelnik Štaba 12 američke grupe armija.

Alen (Allen Terry de la Messa), komandant 1 američke pešadijske divizije — Tunis, Sicilija; docnije — komandant 104 pešadijske divizije — Evropa.

Anderson (Anderson, Sir Kenneth A.), komandant 1 britanske armije — Tunis.

Brereton (Brereton H. Lewis), komandant 9 američke taktičke vazduhoplovne komande — Evropa; docnije — komandant 1 savezničke vazdušnodesantne armije.

Bridž (Bridge D. Lewis), kapetan (davnije potpukovnik), adutant generala Bredlija — Tunis, Sicilija, Evropa.

Bul (Bull R. Harold), general-major, specijalni pomoćnik generala Ajzenhauera — Tunis; pomoćnik načelnika Operativnog odeljenja SHAEF-a, u Evropi.

Dadli (Dudley M. Richard), narednik (docnije poručnik), šef menaže; docnije, adutant generala Bredlija — Evropa.

De Gengan (De Guingand Sir Francis), general-major, načelnik Štaba 8 britanske armije — Sicilija; načelnik Štaba 21 grupe armija — Evropa.

Dempsey (Dempsey Sir Miles C.), general-potpukovnik, komandant 13 britanskog korpusa — Tunis, Sicilija; komandant 2 britanske armije — Evropa.

- Devers* (Devers L. Jacob), general-potpukovnik (docnije general), vrhovni komandant evropskog vojišta; docnije, komandant 6 američke grupe armija — Evropa.
- Dikson* (Dickson A. Benjamin), pukovnik, pomoćnik načelnika Štaba 2 američkog korpusa, za obaveštajnu službu — Tunis, Sicilija; docnije, 1 američka armija — Evropa.
- Ditrih* (Dietrich Sepp), general, komandant 6 nemačke SS oklopne armije.
- Džerou* (Gerow T. Leonard), general-major (docnije general-potpukovnik), komandant 5 američkog korpusa — Evropa; komandant 15 američke armije — Evropa.
- Edi* (Eddy S. Manton), general-major (docnije general-potpukovnik), komandant 9 pešadijske divizije — Tunis, Sicilija, Evropa; docnije, komandant 12 američkog korpusa — Evropa.
- Flint* (Flint A. Harry), pukovnik, komandant 39 pešadijskog puka 9 pešadijske divizije — Sicilija, Evropa.
- Fredendal* (Fredendall R. Lloyd), general-major, komandant 2 američkog korpusa — Tunis.
- Gefi* (Gaffey J. Hugh), načelnik Štaba 2 američkog korpusa — Južni Tunis; komandant 2 oklopne divizije — Sicilija; načelnik Štaba 3 američke armije — Evropa; komandant 4 oklopne divizije — Evropa; komandant 23 američkog korpusa — Evropa.
- Hansen* (Hansen B. Chester), kapetan (docnije potpukovnik), ađutant generala Bredlija — Tunis, Sicilija, Evropa.
- Harmon* (Harmon N. Ernest), general-major, komandant 1 oklopne divizije — Tunis; komandant 2 oklopne divizije — Evropa; komandant 22 korpusa — Evropa.
- Hejslip* (Haislip H. Wade), general-major (docnije general-potpukovnik), komandant 15 američkog korpusa — Evropa.
- Hibner* (Huebner R. Clarence), general-major, komandant 1 pešadijske divizije — Evropa; komandant 5 korpusa — Evropa.
- Hodžis* (Hodges H. Courtney), general-potpukovnik (docnije general), komandant 1 američke armije — Evropa.
- Holtic* (Choltitz Dietrich, von), general, vojni komandant Pariza.
- Kerk* (Kirk R. Alan), kontra-admiral (docnije vice-admiral), komandant desantnih snaga za iskrcavanje kod Đele, u invaziji Sicilije; komandant Istočne operativne grupe u invaziji Normandije.
- Kin* (Kean B. William, Jr.), brigadni general (docnije general-major), načelnik Štaba 2 američkog korpusa — Tunis, Sicilija; načelnik Štaba 1 američke armije — Evropa.

Klark (Clark W. Mark), general-potpukovnik (dodnije general¹), komandant 5 američke armije — Sev. Afrika, Italija; dodnije, komandant 15 grupe armija — Italija.

Kluge (Kluge Gunther, von), feldmaršal, nemački vrhovni komandant Zapada, u toku borbi kod Falez — Aržantana.

Kolins (Collins J. Lawton), general-major (dodnije general-potpukovnik¹), komandant 7 američkog korpusa — Evropa.

Koningham (Coningham, Sir Arthur), britanski vazduhoplovni maršal, komandant Taktičkog vazduhoplovstva — Tunis, Sicilija; komandant 2 taktičke vazduhoplovne komande — Evropa.

Krirer (Crerar D. G. Henry), general, komandant 1 kanadske armije — Evropa.

Kvesejda (Quesada R. Elwood), general-major, komandant 9 taktičke vazduhoplovne komande.

de Latr de Tasinji (de Lattre de Tassigny Jean), general, komandant 1 francuske armije — Evropa.

Lekler (Leclerc Jacques), general-major, komandant 2 francuske oklopne divizije.

Li (Lee J. C. H.), general-potpukovnik, komandant pozadine — Evropa.

Liz (Leese Sir Oliver), general-potpukovnik, komandant 30 britanskog korpusa — Sicilija.

Li-Malori (Leigh-Mallory, Sir Trafford), vazduhoplovni glavni maršal, komandant savezničkih ekspedicionalih vazdušnih snaga SHAEF-a.

Maklejn (McLain S. Raymond), brigadni general, (dodnije general-major), načelnik artiljerije u 45 pešadijskoj diviziji — Sicilija; načelnik artiljerije u 30 pešadijskoj diviziji — Evropa; komandant 90 pešadijske divizije — Evropa; komandant 19 američkog korpusa — Evropa.

Maršal (Marshall C. George), general (dodnije general armije¹), načelnik Generalštaba armije SAD.

Medaris (Medaris B. John), potpukovnik oružno-tehnički oficir 2 američkog korpusa — Tunis, Sicilija; oružno-tehnički oficir 1 američke armije — Evropa.

Midltton (Middleton H. Troy), general-major, komandant 45 divizije — Sicilija; komandant 8 američkog korpusa Evropa.

¹⁾ U armiji SAD postoje sledeći generalski činovi: brigadni general (1 zvezdica); general-major (2 zvezdice); general-potpukovnik (3 zvezdice); general (4 zvezdice) i general armije (5 zvezdice). — Prim. prev.

Model (Model Walther, von), feldmaršal, komandant nemačke Grupe armija B.

Montgomeri (Montgomery Sir Bernard L.), general (dodnije feldmaršal vikont Montgomeri od Alamejna), komandant 8 britanske armije — Tunis, Sicilija; komandant 21 britanske grupe armija — Evropa.

Morgan (Morgan Sir Frederik E.), general, načelnik Štaba COSSAC-a.

Nordling (Nordling N. A. Raoul), švedski generalni konzul — Pariz.

O'Hejr (O'Hare J. Joseph), pukovnik (dodnije brigadni general), pomoćnik načelnika Štaba 1 američke armije, za personalnu službu i administraciju — Evropa; pomoćnik načelnika Štaba 12 američke grupe armija, za personalnu službu i administraciju — Evropa.

Paton (Patton S. George, Jr.), general-major (dodnije general), komandant 2 američkog korpusa — Tunis; komandant 7 američke armije — Sicilija; komandant 3 američke armije — Evropa.

Rader (Rudder E. James), potpukovnik (dodnije pukovnik), komandant 2 rendžerskog bataljona — Evropa; komandant 112 pešadijskog puka 28 pešadijske divizije — Evropa.

Rajder (Ryder W. Charles), general-major, komandant 34 pešadijske divizije — Tunis.

Ramzej (Ramsay Sir Bertram), admiral, komandant savezničkih ekspedicionalnih snaga SHAEF-a.

Ridžvej (Ridgway B. Matthew), general-major (dodnije general-potpukovnik), komandant 82 vadušnodesantne divizije — Sicilija, Evropa; komandant 18 američkog vazdušnodesantnog korpusa — Evropa.

Romel (Rommel Erwin), feldmaršal, nemački komandant Afričkog korpusa — Tunis; komandant nemačke Grupe armija B, — Evropa.

Rouz (Rose Maurice), pukovnik (dodnije general-major), načelnik Štaba 1 oklopne divizije — Tunis; komandant 3 oklopne divizije — Evropa.

Ruzvelt (Roosevelt Theodore, Jr.), pomoćnik komandanta 1 pešadijske divizije — Tunis, Sicilija; pridat na službu 4 pešadiskoj diviziji — Evropa.

Rundštet (Rundstedt Karl Rudolf Gerd, von), feldmaršal, nemački vrhovni komandant Zapada.

Sibert (Sibert L. Edwin), brigadni general, pomoćnik načelnika Štaba 12 američke grupe armija, za obaveštajnu službu.

Simpson (Simpson H. William), general-potpukovnik, komandant 9 američke armije.

Smit (Smith Walter Bedell), general-major (dodnije general-potpukovnik), načelnik Štaba savezničkih snaga — Tunis, Sicilija; načelnik Štaba SHAEF-a — Evropa.

Spac (Spaatz A. Carl), general-major (dodnije general), komandant vazdušnih snaga u Severozapadnoj Africi, Tunisu, Siciliji; komandant Američkog strategiskog vazduhoplovstva — Evropa.

Teder (Tedder Sir Arthur W.), glavni maršal vazduhoplovstva, vrhovni komandant savezničkih vazdušnih snaga; komandant savezničkih vazduhoplovnih snaga u Tunisu, Siciliji; zamenik savezničkog vrhovnog komandanta u Evropi.

Tejlor (Taylor D. Maxwell), brigadni general (dodnije general-major), komandant 101 vazdušnodesantne divizije — Evropa.

Torson (Thorson C. Truman), pukovnik (dodnije brigadni general), pomoćnik načelnika Štaba 1 američke armije, za operativne poslove — Evropa.

Vandenberg (Vandenberg S. Hoyt), general-major (dodnije general-potpukovnik), komandant 9 američke taktičke vazduhoplovne komande.

Van Flit (Van Fleet A. James), pukovnik (dodnije general-major), komandant 8 pešadiskog puka 4 pešadiske divizije — Evropa; pomoćnik komandanta 2 pešadiske divizije —

Evropa; komandant 90 pešadijske divizije — Evropa; komandant 3 američkog korpusa — Evropa.

Vard (Ward Orlando), general-major, komandant 1 oklopne divizije — Tunis.

Vilson (Wilson W. Robert), pukovnik (dodnije brigadni general), pomoćnik načelnika Štaba 2 američkog korpusa, za snabdevanje — Tunis, Sicilija; pomoćnik načelnika Štaba 1 američke armije, za snabdevanje — Evropa.

Voker (Walker H. Walton), general-major (dodnije general-potpukovnik), komandant 20 američkog korpusa — Evropa.

Redakciju izvršili:

ŽIVOJIN S. RADOJIČIĆ
i
DOBRIVOJE ALIMPIĆ

Korektori:

LJUBODRAG VELIČKOVIC
i
DANICA PETROVIC

Stampanje završeno 30 marta 1954
Tiraž: 6.000

VOJNA BIBLIOTEKA

U svojoj seriji **savremenika** izdala je dosada sledeća dela:

I knjiga: **General Ajzenhauer**

OD INVAZIJE DO POBEDE

Savezničke operacije od iskrcavanja u Normandiji do kapitulacije Nemačke.

Strana 240, cena 120 din. — Rasprodato.

II knjiga: **Feldmaršal Montgomeri**

OD EL ALAMEJNA DO BALTIČKOG MORA

Operacije 8 britanske armije u Africi i Italiji i 21 grupe armija na Zapadnom frontu.

Strana 464, cena 200 din. — Rasprodato.

III knjiga: **Kamil Ružeron**

BUDUĆI RAT

Naučna razmatranja političkih, strategiskih i tehničkih problema u ratu na suvu, moru i u vazduhu.

Strana 380, cena 220 din.

IV knjiga: Pukovnik i dr fil. Bešlajn

RUKOVOĐENJE NARODNOM ODBRANOM

Vojna studija organizacijskih problema.

Strana 278, cena 190 din.

V knjiga: Bazil H. Lidel Hart

STRATEGIJA POSREDNOG PRILAŽENJA

Studija ratnih primera od starih Grka do Hitlera, kojima pisac pokazuje udare na najslabija mesta neprijatelja.

Strana 397, cena 230 din.

VI knjiga: Kamil Ružeron

POUKE IZ RATA U KOREJI

Analiza strategiskog manevra i upotrebe glavnih rodova vojske u Koreji.

Strana 338, cena 220 din.

VII knjiga: Džordž Paton

RAT KAKVOG SAM JA VIDEO

Prema dnevniku popularnog komandanta 3 američke armije izložene operacije u Africi, na Siciliji i na Zapadnom frontu.

Strana 500, cena 350 din.

VIII knjiga: General Er

ARTILJERIJA — NEKAD, SAD I UBUDUĆE

Organizacija i upotreba francuske i nemačke artiljerije u Prvom svetskom ratu.

Strana 405, cena 300 din.

IX knjiga: Omar Bredli

USPOMENE JEDNOG VOJNIKA

Živa istorija iskrcavanja i operacija američkih snaga u Africi, Italiji i Normandiji, kao i njihovo prodiranje do Elbe.

Strana 754, cena 600 din.

X knjiga: Pukovnik Lika

EVOLUCIJA TAKTIČKIH IDEJA

Uporedna studija razvoja francuske i nemačke taktike u Prvom svetskom ratu.

Strana 341, cena 300 din.

XI knjiga: J. O. Hiršfelder

ATOMSKA BOMBA I LIČNA ZAŠTITA

Najpotpunije naučno delo o fizičkom i biološkom dejstvu atomskog oružja i ličnoj zaštiti od njega.

Uskoro izlazi iz štampe.

XII knjiga: Marshal Papagos

GRČKA U RATU 1940/41

Predgovor napisao general-potpukovnik Pavle Jakšić.

Dokumentovana građa o međusobnim odnosima balkanskih zemalja pred Drugi svetski rat i grčke operacije protiv fašističkih zavojevača.

Uskoro izlazi iz štampe.

XIII knjiga: Džon Kresvel

RAT NA MORU 1939/45

Istorija svih zbivanja na moru u toku Drugog svetskog rata, povezana sa operacijama na kopnu i u vazduhu.

Uskoro izlazi iz štampe.

Sve gore navedene knjige mogu se dobiti kod Vojno-izdavačkog zavoda „Vojno delo“.

Za porudžbine preko 1.000 din. odobravamo kredit od šest meseci na osnovu porudžbine kupca overene od rukovodioca ustanove u kojoj radi.

VOJNOIZDAVAČKI ZAVOD „VOJNO DELO“

*Beograd, Nemanjina ul. br. 9
Poštanski fah 692. Tel. 20-421 — lokal 873*

